



องค์ประกอบและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนปากพะยูน จังหวัดพัทลุง



โดย

นางสาวอิชยา ทองเอียด

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2

ภาควิชาสาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

องค์ประกอบและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนปากพะยูน จังหวัด
พัทลุง



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2
ภาควิชาสาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

COMPONENTS AND UNIQUENESS OF CULTURAL LANDSCAPE: A CASE STUDY
OF PAK PHAYUN COMMUNITY, PHATTHALUNG PROVINCE



A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Landscape Architecture (Master of Landscape Architecture Program)

Department of Division of Landscape Architecture

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2020

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

60060203 : หลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2

คำสำคัญ : ภูมิทัศน์วัฒนธรรม, เอกลักษณ์, องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม, ชุมชนปากพะยูน

นางสาว อิชยา ทองเอียด: องค์ประกอบและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษา
ชุมชนปากพะยูน จังหวัดพัทลุง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กัตติกา
กิตติประसार

ชุมชนปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นชุมชนในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นชุมชนเมืองท่าและศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของชุมชนบริเวณเขตที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลสาบสงขลา ความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรทางทะเลของพื้นที่ส่งผลให้ชุมชนมีความรุ่งเรืองในอดีต ประกอบกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากสังคมสองศาสนา รูปแบบการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องไปกับกายภาพของพื้นที่ก่อให้เกิดเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วตามยุคสมัยทั้งด้านการพัฒนาเมือง ระบบเศรษฐกิจ เทคโนโลยีสมัยใหม่ สังคม และค่านิยม ส่งผลให้สูญเสียเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีแต่เดิม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปความหมาย องค์ประกอบ และจำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีในทางตะวันตกและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของภายในประเทศไทยจากวิธีการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบทฤษฎีในการศึกษาเอกลักษณ์และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน และสรุปเอกลักษณ์และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน จังหวัดพัทลุง โดยการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ การใช้ภาพถ่าย และการใช้แบบสอบถามภายใต้กรอบทฤษฎี แล้วจึงนำผลที่ได้มาประมวลผลทางสถิติ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล และเสนอแนวทางการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับชุมชนปากพะยูน

ผลการศึกษาพบว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติผ่านระยะเวลา ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นทับซ้อนกันลงบนภูมิทัศน์ โดยมีอิทธิพลของปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในเป็นตัวกำหนดรูปแบบ แล้วสะท้อนออกมาในลักษณะรูปธรรมและนามธรรม โดยภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนปากพะยูนประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านกายภาพ องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ และองค์ประกอบด้านการเมือง โดยองค์ประกอบแต่ละด้านมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อกัน เอกลักษณ์หลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน ได้แก่ อาหารทะเล การทำประมง ลักษณะภูมิประเทศ และการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา และเอกลักษณ์รองของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน ได้แก่ มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง ตลาดปากพะยูน ทัศนียภาพชุมชน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น รูปแบบการ

ตั้งถิ่นฐาน วัดรัตนาราม สถานที่ท่องเที่ยว ท่าเรือปากพะยูน ตลาดท่าใหญ่ และกุโบร์ ทั้งนี้ได้มีการ
เสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน โดยแบ่งระดับ
ความเข้มข้นในการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนปากพะยูนออกเป็น 3 ระดับ คือ พื้นที่ที่มีระดับความเข้มข้นใน
การอนุรักษ์สูง ระดับปานกลาง และระดับพื้นฐาน โดยมีการใช้มาตรการในการอนุรักษ์ทั้งลักษณะทาง
กายภาพทางสถาปัตยกรรม กิจกรรม ทัศนียภาพและระบบนิเวศ และปรับปรุงองค์ประกอบภายใน
ภูมิทัศน์ให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน



60060203 : Major (Master of Landscape Architecture Program)

Keyword : CULTURAL LANDSCAPE, UNIQUENESS, COMPONENTS OF CULTURAL LANDSCAPE, PAK PHAYUN

MISS ITSAYA THONGIAD : COMPONENTS AND UNIQUENESS OF CULTURAL LANDSCAPE: A CASE STUDY OF PAK PHAYUN COMMUNITY, PHATTHALUNG PROVINCE
THESIS ADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR KATTIKA KITTIPRASAN, Ph.D.

Pak Phayun Community, Phatthalung Province, had been become a port community and an economic center of Songkhla Lake Basin since the Ayutthaya Period (14th - 18th Centuries). Due to an abundance of natural resources, cultural diversity, and harmonious living with nature, the community was prosperous. Nevertheless, transformations of urban development, natural environment, modern technology, modern society, and modern value by the times have caused the loss of its cultural landscape's uniqueness. The objectives of this research are studying meaning and components of the cultural landscape and classifying cultural landscape typologies by reviewing literature of Western theories and Thai related researches to construct this research's theoretical framework, and investigating Pak Phayun Community cultural landscape's uniqueness by surveying, interviewing, photographic representation, and questionnaire surveying. The data were analyzed and synthesized to propose guidelines for preserving Pak Phayun Community cultural landscape's uniqueness and its components which is the last objective.

The results indicated that the cultural landscape is the relationship between man and the natural environment through times. This relationship has been passed down from generation to generation and overlaid on the landscape, while external and internal factors influenced cultural landscape typologies. Pak Phayun Community's cultural landscape consists of five components including physical component, sociocultural component, historic component, economic component, and political component. The major uniquenesses of the Pak Phayun Community cultural landscape are seafood, fishery, topography, and cohabitation of Buddhism and Islam. Pak Phayun Community cultural landscape's minor uniqueness are stemmed from Phatthalung Central Mosque, Pak Phayun Market, Pak Phayun

Community scenery, vernacular architecture, settlement pattern, Wat Tanaram, Thai Market, and Muslim graveyard. The results of this research offer guideline for preserving the Pak Phayun Community's uniqueness by its cultural landscape components. Pak Phayun Community cultural landscape preservation are divided into three levels: high, moderate, and basic. The guidelines are applied to preserve the physical environment of architecture, activities, scenery, and ecosystem as well as to revive landscape components to be coherent with the Pak Phayun Community cultural landscape's uniqueness.



กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “องค์ประกอบและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนปากพะยูน จังหวัดพัทลุง” สำเร็จลุล่วงไปได้ดีเพราะความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กัตติกา กิตติประสาร ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ในการแก้ไขปรับปรุง ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลงานฉบับนี้อาจส่งผลในการพัฒนาพื้นที่และสามารถนำไปต่อยอดในด้านการศึกษาให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ในระหว่างการศึกษา ณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ด้านวิชาการ วิชาชีพ และประสบการณ์ในการเรียนรู้ ค้นคว้า วิจัย จากอาจารย์ประจำสาขาวิชา ภูมิสถาปัตยกรรมทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาในหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต อีกทั้งครอบครัวที่สนับสนุนและเป็นกำลังใจในการศึกษาที่ดีเสมอมา รวมถึงรุ่นพี่ และเพื่อน ๆ ผู้ร่วมศึกษาในภูมิสถาปัตยกรรมที่คอยให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่าง ๆ

อนึ่ง ในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากหน่วยงานและบุคคลจำนวนมากในพื้นที่วิจัย ดังเช่น เทศบาลตำบลปากพะยูน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ที่ให้คำปรึกษาและจัดหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนปากพะยูน ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเป็นอย่างมาก คณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาสถาปัตยกรรม ทั้งกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ได้ใช้เวลาตอบแบบสอบถามจนครบถ้วน ขอคุณนางสาว ณัฐภรณ์ ประมวลศิลป์ ผู้ช่วยวิจัยที่ร่วมการเดินทางในช่วงที่ทำการสำรวจภาคสนาม และช่วยแจกแบบสอบถาม และนายสุริยะ ปานรัตน์ และนางสาวจุฑารัตน์ ชูเมือง ผู้ที่ช่วยให้คำปรึกษาและตรวจสอบข้อมูลภายในวิทยานิพนธ์ ส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการจนสำเร็จลุล่วง

ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงอีกครั้งหนึ่งมา ณ โอกาสนี้

อิษยา ทองเอียด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ต
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 คำถามการวิจัย.....	5
1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	5
1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	6
1.5 วิธีการดำเนินงานวิจัย.....	7
1.5.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
1.5.2 การออกแบบงานวิจัย.....	7
1.5.3 การวิเคราะห์ อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	8
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย.....	9
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	10

2.1.1 ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากทางตะวันตก	10
2.1.2 ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากในประเทศไทย	12
2.2 ประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	13
2.2.1 การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยระดับความเข้มข้นของมนุษย์ที่เข้าไปจัดการภูมิทัศน์	14
2.2.2 การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยกรอบทางประวัติศาสตร์	15
2.2.3 การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยลักษณะทางรูปธรรมและนามธรรม	16
2.2.4 การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยลักษณะของการปฏิสัมพันธ์	16
2.3 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	20
2.3.1 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของคณะกรรมการมรดกโลกต่อเรีย	20
2.3.2 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของกัญตรเบอร์ร่า	21
2.3.3 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของการอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา	22
2.3.4 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของ André Scheinman	23
2.3.5 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของ Ingolf Vogeler	24
2.3.6 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของศุทธิณี ทองสอาด	24
2.3.7 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของพรรณงาม ชพานนท์	26
2.3.8 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของฉัตรชัย พงศ์ประยูร	26
2.3.9 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของนวนัฐ โอศิริ	27
2.4 เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	31
2.4.1 องค์ประกอบด้านกายภาพ	32
2.4.2 องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม	32
2.4.3 องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์	33
2.4.4 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ	33

2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์	35
2.5.1 แนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของการอุทยานแห่งชาติ (National Park Service) ของประเทศสหรัฐอเมริกา.....	36
2.5.2 การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	37
2.5.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์	39
2.5.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน	41
2.6 สรุปแนวความคิดและทฤษฎี.....	42
บทที่ 3 การออกแบบการวิจัย.....	45
3.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	45
3.2 การสำรวจภาคสนาม (Survey)	46
3.2.1 ภูมิประเทศ.....	46
3.2.2 การตั้งถิ่นฐาน.....	47
3.2.3 พื้นที่เกษตรกรรม.....	47
3.2.4 โครงข่ายการสัญจร.....	47
3.2.5 พื้นที่เปิดโล่ง หรือที่ว่างของชุมชน.....	47
3.2.6 สถาปัตยกรรม.....	47
3.3 การสัมภาษณ์ (Interview)	47
3.4 การถ่ายภาพตัวแทน (Photographic Representation).....	49
3.4.1 สำรวจภาคสนาม	49
3.4.2 ถ่ายภาพตัวแทนของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน.....	50
3.4.3 เลือกรูปภาพตัวแทน	53
3.5 แบบสอบถาม (Questionnaire).....	54
3.5.1 กลุ่มตัวอย่าง (Sampling Groups).....	55
3.5.2 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size)	55

3.5.3 การออกแบบแบบสอบถาม (Questionnaire Design)	56
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	56
3.6.1 วิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics Analysis).....	56
3.6.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของผลการศึกษาที่ได้จากคำถามปลายเปิดและภาพตัวแทนกับ องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สรุปจากกรอบทฤษฎี (Content Analysis).....	57
3.7 การสังเคราะห์และสรุปผลการศึกษา	57
บทที่ 4 สภาพทั่วไปของชุมชนปากพูน	58
4.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนปากพูน	58
4.2 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนปากพูน	60
4.2.1 ที่ตั้ง อาณาเขต และสภาพทางภูมิศาสตร์.....	60
4.2.2 การใช้ประโยชน์ และการถือครองที่ดิน.....	60
4.2.3 การตั้งถิ่นฐาน	65
4.2.4 โครงข่ายการสัญจร.....	70
4.2.6 สถาปัตยกรรม	73
4.2.7 พื้นที่เปิดโล่ง	78
4.3 เศรษฐกิจ.....	80
4.3.1 การประมง.....	80
4.3.3 การท่องเที่ยว.....	81
4.3.4 การเกษตร	82
4.4 สังคมและวัฒนธรรม	83
4.4.1 ลักษณะสังคมของชุมชนปากพูน.....	83
4.4.2 กิจกรรมและประเพณี.....	84
4.4.3 สถานที่สำคัญทางศาสนาและความเชื่อ.....	90
บทที่ 5 ผลการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพูน จังหวัดพัทลุง	92

5.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	92
5.2 ข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน.....	98
5.2.1 ข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้คำถามปลายเปิด	98
5.2.2 ข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทน.	103
บทที่ 6 การวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน	120
6.1 อิทธิพลของข้อมูลพื้นฐานที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน.....	120
6.1.1 อายุ.....	120
6.1.2 ระดับการศึกษา.....	124
6.1.3 ศาสนา.....	130
6.1.4 อาชีพ.....	131
6.2 เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนและองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามกรอบทฤษฎี.....	134
6.3 สรุปผลการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน.....	145
บทที่ 7 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	151
7.1 เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน	151
7.1.1 เอกลักษณ์หลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน	151
7.1.2 เอกลักษณ์รองของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน.....	152
7.2 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน	154
7.2.1 องค์ประกอบด้านกายภาพ	154
7.2.2 องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม.....	154
7.2.3 องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์.....	155
7.2.4 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ	155
7.2.5 องค์ประกอบด้านการเมือง	155

7.3 ข้อจำกัดในการศึกษาและข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยในอนาคต.....	155
7.3.1 การเก็บข้อมูล	155
7.3.2 การทดสอบผลการวิจัย.....	156
7.3.3 การศึกษาทัศนคติของประชากรภายนอกชุมชนและบริเวณใกล้เคียง	156
7.4 แนวทางการอนุรักษ์.....	157
7.4.1 ขอบเขตความเข้มข้นของการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน โดยรวม	157
7.4.2 แนวทางการอนุรักษ์เอกลักษณ์หลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน	162
7.4.3 แนวทางการอนุรักษ์เอกลักษณ์รองของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน.....	163
รายการอ้างอิง.....	170
ภาคผนวก	176
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	177
ภาคผนวก ข คติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และตำนานท้องถิ่นของชุมชนปากพะยูน	182
ประวัติผู้เขียน	186



สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคณะกรรมการมรดกโลกเอเชีย.....	20
ตารางที่ 2 แสดงการแบ่งหมวดองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคณะกรรมการมรดก ออสเตรเลีย.....	21
ตารางที่ 3 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของการอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา.....	22
ตารางที่ 4 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ André Scheinman.....	23
ตารางที่ 5 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ Ingolf Vogeler.....	24
ตารางที่ 6 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของศุภินี ทองสะอาด.....	25
ตารางที่ 7 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพรรณงาม ชพานนท์.....	26
ตารางที่ 8 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของฉัตรชัย พงศ์ประยูร.....	27
ตารางที่ 9 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของนงนัฐ โอศิริ.....	28
ตารางที่ 10 แสดงการสรุปองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..	30
ตารางที่ 11 แสดงการสัมภาษณ์บุคคลทั่วไปในชุมชนปากพะยูน.....	48
ตารางที่ 12 แสดงการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชนปากพะยูน.....	48
ตารางที่ 13 แสดงการเลือกภาพตัวแทนโดยพิจารณาจากหลักการเลือกภาพตัวแทน.....	53
ตารางที่ 14 แสดงลักษณะของเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง.....	73
ตารางที่ 15 แสดงลักษณะของเรือนแถวไม้.....	74
ตารางที่ 16 แสดงลักษณะของเรือนสมัยใหม่.....	75
ตารางที่ 17 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสำรวจภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนปากพะยูน.....	92
ตารางที่ 18 แสดงข้อมูลอายุและระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสำรวจ.....	93
ตารางที่ 19 แสดงข้อมูลอายุและศาสนาของผู้ตอบแบบสำรวจ.....	94
ตารางที่ 20 แสดงข้อมูลอายุและอาชีพของผู้ตอบแบบสำรวจ.....	95

ตารางที่ 21 แสดงข้อมูลระดับการศึกษาและศาสนาของผู้ตอบแบบสำรวจ.....	96
ตารางที่ 22 แสดงข้อมูลระดับการศึกษาและอาชีพของผู้ตอบแบบสำรวจ.....	97
ตารางที่ 23 แสดงข้อมูลศาสนาและอาชีพของผู้ตอบแบบสำรวจ.....	97
ตารางที่ 24 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้คำถาม ปลายเปิด.....	98
ตารางที่ 25 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้คำถาม ปลายเปิดและช่วงอายุของผู้ตอบแบบสำรวจ.....	99
ตารางที่ 26 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้คำถาม ปลายเปิดและระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสำรวจ.....	100
ตารางที่ 27 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้คำถาม ปลายเปิดและศาสนาของผู้ตอบแบบสำรวจ.....	101
ตารางที่ 28 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้คำถาม ปลายเปิดและอาชีพของผู้ตอบแบบสำรวจ.....	102
ตารางที่ 29 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทน	103
ตารางที่ 30 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทน และช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่าง.....	106
ตารางที่ 31 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทน และระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง.....	109
ตารางที่ 32 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทน และศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง.....	113
ตารางที่ 33 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทน และอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง.....	116
ตารางที่ 34 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด.....	121

ตารางที่ 35 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนที่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1, ภาพ P2, ภาพ P15, ภาพ P19 และภาพ P23).....	122
ตารางที่ 36 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด.....	125
ตารางที่ 37 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนที่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1, ภาพ P3, ภาพ P12, ภาพ P19, ภาพ P22 และ ภาพ P23).....	127
ตารางที่ 38 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนที่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P18 และภาพ P23).....	130
ตารางที่ 39 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด	132
ตารางที่ 40 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนที่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1 และ ภาพ P15).....	133
ตารางที่ 41 แสดงการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด	134
ตารางที่ 42 แสดงการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	139
ตารางที่ 43 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิดและภาพตัวแทน.....	147
ตารางที่ 44 แสดงสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด	148
ตารางที่ 45 แสดงสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทน.....	149

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงทะเลสาบสงขลา	2
ภาพที่ 2 แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนลำปำ.....	3
ภาพที่ 3 แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนคูขุด.....	4
ภาพที่ 4 แสดงขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา	6
ภาพที่ 5 แสดงประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากการทบทวนวรรณกรรม	19
ภาพที่ 6 แสดงการจำแนกรายละเอียดองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	29
ภาพที่ 7 แสดงกรอบทฤษฎีในการศึกษาของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสำหรับงานวิจัยเรื่องนี้.....	35
ภาพที่ 8 แสดงการประยุกต์ใช้กรอบทฤษฎีในกระบวนการศึกษาวิจัย.....	44
ภาพที่ 9 แสดงขอบเขตการวิจัยเชิงพื้นที่.....	45
ภาพที่ 10 แสดงลักษณะภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูน.....	46
ภาพที่ 11 แสดงการกำหนด Unit Analysis ของชุมชนปากพะยูน มีทั้งหมด 16 หน่วย.....	49
ภาพที่ 12 แสดงภาพถ่ายจาก Unit of Analysis 1 - Unit of Analysis 2.....	50
ภาพที่ 13 แสดงภาพถ่ายจาก Unit of Analysis 3 - Unit of Analysis 8.....	51
ภาพที่ 14 แสดงภาพถ่ายจาก Unit of Analysis 9 - Unit of Analysis 16	52
ภาพที่ 15 แสดงภาพตัวแทน.....	54
ภาพที่ 16 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนปากพะยูน พ.ศ. 2538.....	61
ภาพที่ 17 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนปากพะยูน พ.ศ. 2558.....	62
ภาพที่ 18 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการ.....	63
ภาพที่ 19 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทศาสนสถาน.....	64
ภาพที่ 20 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ธรรมชาติ.....	65

ภาพที่ 21 แสดงการตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมืองของชุมชนปากพะยูน.....	66
ภาพที่ 22 แสดงการตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณชนบทของชุมชนปากพะยูน	67
ภาพที่ 23 แสดงการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมืองของชุมชนปากพะยูน.....	68
ภาพที่ 24 แสดงการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณชนบทของชุมชนปากพะยูน	69
ภาพที่ 25 แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนปากพะยูน.....	69
ภาพที่ 26 แสดงเส้นทางการเดินเรือของชุมชนบริเวณทะเลสาบสงขลา	70
ภาพที่ 27 แสดงระบบการสัญจรทางบก	71
ภาพที่ 28 แสดงลักษณะถนนสายหลักของชุมชนปากพะยูน.....	72
ภาพที่ 29 แสดงลักษณะถนนสายรองของชุมชนปากพะยูน.....	72
ภาพที่ 30 แสดงลักษณะถนนย่อยหรือซอยของชุมชนปากพะยูน	72
ภาพที่ 31 แสดงลักษณะถนนตรอกของชุมชนปากพะยูน	73
ภาพที่ 32 แสดงลักษณะของเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง.....	74
ภาพที่ 33 แสดงลักษณะของเรือนแถวไม้.....	75
ภาพที่ 34 แสดงลักษณะของเรือนสมัยใหม่.....	76
ภาพที่ 35 แสดงท่าเรือปากพะยูนในอดีต.....	76
ภาพที่ 36 แสดงสภาพท่าเรือปากพะยูน พ.ศ. 2540.....	77
ภาพที่ 37 แสดงบ่อน้ำที่กระจายอยู่บริเวณรอบชุมชนปากพะยูน	77
ภาพที่ 38 แสดงขนำยอ.....	78
ภาพที่ 39 แสดงกิจกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณสนามกลางเทศบาล.....	78
ภาพที่ 40 แสดงกิจกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณสนามฟุตบอลโรงเรียนปากพะยูน	79
ภาพที่ 41 แสดงกิจกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณท่าเรือปากพะยูน.....	79
ภาพที่ 42 แสดงพื้นที่เปิดโล่งขนาดเล็ก	80
ภาพที่ 43 แสดงพื้นที่รกร้างในชุมชนปากพะยูน	80
ภาพที่ 44 แสดงกิจกรรมทางการค้าในตลาดปากพะยูน.....	81

ภาพที่ 45 แสดงตลาดท่าใหญ่.....	82
ภาพที่ 46 แสดงเกาะสี่ เกาะห้า.....	82
ภาพที่ 47 แสดงกิจกรรมในวันซั๊กพระของชุมชนปากพะยูน.....	85
ภาพที่ 48 แสดงตำแหน่งในการจัดกิจกรรมและประเพณีของชุมชนปากพะยูน.....	93
ภาพที่ 49 แสดงวัดรัตนาราม.....	90
ภาพที่ 50 แสดงเปรวของชุมชนปากพะยูน.....	91
ภาพที่ 51 แสดงกุโบร์ของชุมชนปากพะยูน.....	91
ภาพที่ 52 แสดงการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิดด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	137
ภาพที่ 53 แสดงสัดส่วนของการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	144
ภาพที่ 54 แสดงสัดส่วนของผู้ตอบแบบสอบถามเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน.....	146
ภาพที่ 55 แสดงเอกลักษณ์หลักและเอกลักษณ์รองของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน.....	150
ภาพที่ 56 แสดงเอกลักษณ์หลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน.....	152
ภาพที่ 57 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนปากพะยูน.....	152
ภาพที่ 58 แสดงการซ้อนทับกันของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน.....	157
ภาพที่ 59 แสดงการซ้อนทับกันของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน.....	158
ภาพที่ 60 แสดงการซ้อนทับกันของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน.....	159
ภาพที่ 61 แสดงระดับความเข้มข้นในการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนปากพะยูน.....	159
ภาพที่ 62 แสดงมัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง.....	163
ภาพที่ 63 แสดง Zoning และลักษณะของการใช้พื้นที่ตลาดในรูปแบบเดิม.....	164
ภาพที่ 64 แสดงการเสนอแนวทางในการปรับปรุงลักษณะการใช้พื้นที่ตลาด.....	165
ภาพที่ 65 แสดงรูปแบบของเขื่อนกันตลิ่งที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูน.....	165
ภาพที่ 66 แสดงตัวอย่างการจัดวางอาหารทะเล.....	166

ภาพที่ 67 แสดงตัวอย่างการจัดสรรพื้นที่สำหรับนั่งรับประทานอาหารทะเล.....	166
ภาพที่ 68 แนวทางการอนุรักษ์ทัศนียภาพชุมชน	168
ภาพที่ 69 ตัวอย่างทัศนียภาพที่สอดคล้องกับชุมชนปากพะยูนบริเวณริมทะเลสาบสงขลา	168
ภาพที่ 70 ตัวอย่างทัศนียภาพที่สอดคล้องกับชุมชนปากพะยูนบริเวณชายฝั่งทะเลสาบสงขลา.....	169
ภาพที่ 71 ตัวอย่างทัศนียภาพที่สอดคล้องกับชุมชนปากพะยูนบริเวณถนนและชายฝั่งทะเลสาบ สงขลา.....	169



บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นภูมิทัศน์ที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ในการดำเนินชีวิตโดยมีธรรมชาติเป็นตัวกลาง (Sauer, 1964) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจึงแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานกันของวัฒนธรรมของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ และสะท้อนวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ที่มีการสืบทอดผ่านระยะเวลา โดยมีปัจจัยของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและปัจจัยจากตัวมนุษย์เองเป็นตัวกำหนดทิศทางและรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Fowler, 2002; เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) โดยกิจกรรมดังกล่าวมีการเกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันจนปรากฏเป็นร่องรอยในการจัดการภูมิทัศน์เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในลักษณะขององค์ประกอบในภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Lennon and Mathews, 1996; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), 2005) ซึ่งอยู่ในรูปแบบที่เป็นรูปธรรม (Tangible) เช่น การตั้งถิ่นฐาน สถาปัตยกรรม พื้นที่เกษตรกรรม ฯลฯ และในรูปแบบนามธรรม เช่น ลักษณะสังคม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ ฯลฯ (De Blij, Ham, 1997; Taylor, 2009) ส่งผลให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่เกิดความแตกต่างอันเป็นลักษณะเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ที่สามารถเป็นตัวแทนในการสะท้อนลักษณะทางสังคมตลอดจนวิถีชีวิตของคนในแต่ละพื้นที่ได้ ซึ่งรูปแบบและลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับจนบางพื้นที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก เช่น หมู่บ้านอุชกูลี (Ushguli Village) ประเทศจอร์เจีย หมู่บ้านชิราคาวาโกะ (Shirakawa-go) ประเทศญี่ปุ่น และเมืองซินตรา (Sintra) ประเทศโปรตุเกส ฯลฯ

ประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งสังคมแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) ที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิต ฯลฯ เพราะแต่ละกลุ่มชนมีความเชื่อความศรัทธาในศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (พระมหามงคโลกานต์ ฐิตธมโม และคณะ, 2562) ประกอบกับสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างอันเกิดจากกระบวนการแปรโครงสร้างเปลือกโลกและการปรับระดับของแผ่นดิน (ไพฑูริย์ พงศบุตร, 2534) ปัจจัยทั้งสองดังกล่าวส่งผลให้มีรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่หลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละภูมิภาค ทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยภาคใต้มีลักษณะเป็นคาบสมุทรที่ทอดตัวยาวในแนวเหนือ-ใต้ ทำให้เป็นพื้นที่ที่ขนาบด้วยมหาสมุทรทั้งสองข้าง และเนื่องจากตั้งอยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตร ภูมิภาคของภาคใต้จึงมีความแปรปรวนสูงจากอิทธิพลของทะเลจากกระแสลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และ

ตะวันออกเฉียงเหนือ ส่งผลให้พื้นที่ภาคใต้มีฝนตกชุกและมีพายุลมแรงตลอดทั้งปี ตลอดจนมีความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศสูงทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2557) เนื่องจากสภาพ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศและความหลายทางวัฒนธรรม ส่งผลให้มีรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่น่าสนใจ โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณทะเลสาบสงขลาที่ล้อมรอบด้วยสันปันน้ำ (Watershed) หรือเรียกว่า “ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”

ทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งกักเก็บและระบายน้ำตามธรรมชาติมีลักษณะพิเศษ คือมีระบบนิเวศแบบสามน้ำ ได้แก่ น้ำจืดอยู่บริเวณเหนือสุดของทะเลสาบโดยเรียกว่าทะเลน้อยและบริเวณทะเลสาบตอนบน ส่วนน้ำกร่อยจะอยู่บริเวณทะเลสาบตอนกลาง มีความเค็มของน้ำเปลี่ยนแปลงระหว่างน้ำจืดและน้ำกร่อยขึ้นกับฤดูกาล และน้ำเค็มจะอยู่ทางใต้สุดของทะเลสาบหรือเรียกว่าทะเลสาบตอนล่าง ซึ่งเป็นส่วนที่เชื่อมกับอ่าวไทยทำให้ความเค็มของน้ำในทะเลสาบมากกว่าบริเวณอื่น (ชัยรัตน์ จุสปาโล, 2561)



ภาพที่ 1 แสดงทะเลสาบสงขลา

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่สามจังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง และจังหวัดสงขลา พื้นที่ดังกล่าวประกอบด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์สามลักษณะ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบของการดำเนินชีวิตและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน โดยทางทิศตะวันตกมีเทือกเขาบรรทัดเป็นสันปันน้ำทอดตัวยาวในแนวเหนือ-ใต้ ส่วนทางทิศใต้เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาสันกาลาคีรีปกคลุมไปด้วยป่าไม้และเป็นแหล่งต้นน้ำของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ถัดจากพื้นที่ภูเขาลงมาจะเป็นที่ราบสลับเนินเขาเตี้ย ๆ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกยางพารา และสวนผลไม้ ซึ่งชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณพื้นที่ดังกล่าวเรียกว่าชุมชนในเขตภูเขาและควน (พื้นที่เนิน) ถัดลงมาเป็นที่ราบขนาดใหญ่ล้อมรอบด้วยทะเลสาบส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาข้าว ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ดังกล่าวเรียกว่าชุมชนในเขตทุ่งราบตอนกลาง ส่วนชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบลุ่มริมทะเลสาบเรียกว่าชุมชนในเขตที่ราบลุ่มชายฝั่ง ซึ่งพื้นที่ราบลุ่มริมทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่ที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน ร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์นับพันปีที่ยังคงหลงเหลืออยู่ สะท้อนถึงวิถีชีวิต ประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาแต่ละยุคสมัย (ยงยุทธชูแว่น, 2529) ด้วยลักษณะดังกล่าวส่งผลให้ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติผสมผสานกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้ง ไทย จีน และมุสลิม ซึ่งเคยอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานาน ก่อให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอันเป็นที่รู้จัก โดยเฉพาะชุมชนบริเวณเขตที่ราบลุ่มชายฝั่งเพราะเป็นชุมชนที่สะท้อนวิถีชีวิตของการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมที่มีความต่อเนื่องกับอดีต เช่น ชุมชนลำปำ ชุมชนคูขุด ชุมชนแหลมโพธิ์ ชุมชนหัวเขาแดง ชุมชนทะเลน้อย ชุมชนปากพะยูน ฯลฯ

โดยชุมชนที่สามารถเป็นตัวแทนของชุมชนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้คือ ชุมชนปากพะยูน เนื่องจากเป็นชุมชนที่ยังคงมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่สอดคล้องและสัมพันธ์ไปกับลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ มีภูมิทัศน์ที่สะท้อนวิถีชีวิตและสังคมวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากพัฒนาการหรือการจัดการเพื่อตอบสนองต่อการดำรงชีพของคนในชุมชนในอดีตที่ถูกถ่ายทอดและมีการทำกิจกรรมนั้นต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ การทำประมง การทำการเกษตร การค้าขาย เป็นต้น อีกทั้งเป็นชุมชนที่ยังคงไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อและศาสนาของทั้งศาสนาพุทธและอิสลาม



ภาพที่ 2 แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนลำปำ



ภาพที่ 3 แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนคูซูด

ชุมชนปากพะยูนเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยอยุธยา ประมาณพุทธศตวรรษที่ 21-22 ตั้งอยู่ในเทศบาลตำบลปากพะยูน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ซึ่งอยู่ในเขตบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนกลางและมีระบบนิเวศเป็นน้ำกร่อย อีกทั้งการคมนาคมในอดีตใช้เส้นทางน้ำเป็นโครงข่ายการสัญจรหลัก ส่งผลให้ชุมชนปากพะยูนมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านชีวภาพ และเป็นเมืองท่าที่สำคัญตลอดจนเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของชุมชนบริเวณเขตที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลสาบสงขลา (นเรศ หอมนวล, 2562) ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูนเป็นที่ลาดชันและค่อย ๆ ลดระดับความสูงเป็นพื้นที่ควน และลาดต่ำลงมาเป็นพื้นที่ราบ โดยส่วนใหญ่มีการตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบชายฝั่งทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในยุคแรกเริ่มของการอพยพเข้ามาอยู่อาศัย ด้วยลักษณะทางกายภาพของบริเวณดังกล่าวจึงเป็นตัวกำหนดลักษณะของบ้านเรือนและวิถีชีวิต โดยมีสภาพเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูงเพื่อรองรับการขึ้นลงของน้ำในทะเลสาบและมีการทำประมงเป็นอาชีพหลัก ต่อมาการคมนาคมทางน้ำลดบทบาทลงส่งผลให้มีการกระจายของชุมชนไปยังบริเวณที่มีระดับสูงขึ้น โดยมีการตั้งถิ่นฐานเป็นเรือนแถวไม้ขนานไปตามแนวยาวของถนนซึ่งเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมเพื่อการพักอาศัยและการพาณิชย์กรรมไล่เรียงสัมพันธ์ไปกับลักษณะภูมิประเทศจากที่ราบสู่พื้นที่ควน สะท้อนถึงการจัดการพื้นที่ทางธรรมชาติที่เหมาะสม ทั้งยังเป็นชุมชนสองศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม ซึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานโดยปราศจากความขัดแย้ง ก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมและสังคมที่มีเอกลักษณ์ ทั้งนี้แต่ละสังคมย่อมมีพัฒนาการไปตามระยะเวลา ซึ่งการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเทคโนโลยี ค่านิยม ปัจจัยภายนอกและภายในโดยเฉพาะปัจจัยภายนอกจากแผนพัฒนาต่าง ๆ ในปัจจุบัน ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามพัฒนาการในแต่ละยุคสมัย (สุธัญญา ทองรักษ์, 2546) จากชุมชนที่เคยรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางทางการค้าและการคมนาคมทางน้ำของชุมชนโดยรอบทะเลสาบสงขลา มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนมีลักษณะเฉพาะด้านประเพณีวัฒนธรรม ได้ลดบทบาทลงส่งผลกระทบต่อการปฏิสัมพันธ์กันของคนในพื้นที่ และมีผลต่อภูมิทัศน์เดิม เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบใหม่ การเปลี่ยนรูปแบบของที่อยู่อาศัย การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อตอบสนองต่อค่านิยมของสังคมในปัจจุบัน ฯลฯ

อย่างไรก็ตามแม้การพัฒนาและค่านิยมใหม่ ๆ มีผลต่อพฤติกรรมการดำรงชีวิตของประชากรในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนที่เปลี่ยนไปจากอดีต แต่ในบริบทร่วมสมัยนั้นชุมชนปากพะยูนยังคงมีเอกลักษณ์ที่สามารถสัมผัสได้ผ่านการมองเห็นหรือบรรยากาศที่เป็นลักษณะเฉพาะและมีคุณค่า ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และส่งเสริมเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนปากพะยูนเพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์สำหรับเทศบาลตำบลปากพะยูน และให้ประชากรในชุมชนปากพะยูนได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญในเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของท้องถิ่น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาความหมาย องค์ประกอบ และจำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีในทางตะวันตกและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องภายในประเทศไทย

1.2.2 เพื่อศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

1.2.3 เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับชุมชนปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

1.3 คำถามการวิจัย

เอกลักษณ์และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนปากพะยูน จังหวัดพัทลุง คืออะไรและประกอบด้วยอะไรบ้าง

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1) ศึกษาความหมายหรือนิยาม ประเภท และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในบริบทของทางตะวันตกและภายในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2503 -พ.ศ. 2562 (ค.ศ. 1960 - ค.ศ. 2011) จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) ศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากนิยามหรือแนวคิดและทฤษฎีของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เนื่องจากเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไม่ได้มีการนิยามความหมายไว้อย่างชัดเจน

3) ศึกษาแนวทาง หลักการ และวิธีการในการอนุรักษ์ ตลอดจนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อการนำมาบูรณาการและประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันของพื้นที่

กรณีศึกษา และไม่กระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต

4) ศึกษาลักษณะทางกายภาพ ภูมิประเทศ และการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่กรณีศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสำรวจพื้นที่ภาคสนาม ศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน หรือโบราณสถานที่สำคัญของท้องถิ่นจากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชน ตลอดจนศึกษาลักษณะวิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ประชากร และนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับพื้นที่กรณีศึกษา เพื่อสรุปข้อมูลองค์ประกอบด้านกายภาพของชุมชนปากพะยูนและวิเคราะห์รูปแบบของภูมิทัศน์ และเป็นส่วนหนึ่งในการหาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาครอบคลุมพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลปากพะยูน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ซึ่งมีพื้นที่ 1.50 ตารางกิโลเมตร หรือมีเนื้อที่ประมาณ 937.50 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่โดยรอบ ดังภาพที่ 3



ภาพที่ 4 แสดงขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา

ที่มา : เทศบาลตำบลปากพะยูน, 2562

1.5 วิธีการดำเนินงานวิจัย

1.5.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้แก่ ความหมาย ประเภท องค์ประกอบ และเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และศึกษาเกี่ยวกับหลักการ วิธี และขั้นตอนในการอนุรักษ์ ตลอดจนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับงานวิจัยเรื่องนี้

ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่กรณีศึกษา ได้แก่ บริบทและสัณฐานชุมชนปากพะยูน จากภาพถ่ายทางอากาศ ประกอบกับสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของพื้นที่ จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการปกครองจากหน่วยงานราชการ หรือหน่วยงานเอกชน รวมทั้งการสืบค้นจากแหล่งสารสนเทศ

1.5.2 การออกแบบงานวิจัย

1) กำหนดกรอบทฤษฎี

เนื่องจากเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนออกมาให้เห็นในลักษณะขององค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ดังนั้นจึงใช้กรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในการหาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดทฤษฎี องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านกายภาพ องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ

2) เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้กรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในการหาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน ด้วยวิธีการใช้ภาพถ่ายในชุมชนที่ถ่ายขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนในการสื่อเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Photographic Representation) โดยการถ่ายภาพตัวแทนจะถ่ายครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านตามกรอบทฤษฎี และครอบคลุมรูปแบบทั้งหมดของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนที่ได้จากการวิเคราะห์ทางสายตา (Unit Analysis) ทั้งนี้การถ่ายภาพตัวแทนให้ครอบคลุมรอบดั่งกล่าวจำเป็นต้องมีการสำรวจภาคสนาม เพื่อวิเคราะห์รูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน และเพื่อศึกษาองค์ประกอบด้านกายภาพของพื้นที่ และการสัมภาษณ์ประชากรในชุมชนปากพะยูนเพื่อศึกษาองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม

องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจของพื้นที่

อย่างไรก็ตามการใช้ภาพตัวแทนเป็นวิธีที่มีการจำกัดความคิด จึงจำเป็นต้องใช้วิธีถามคำถามปลายเปิดร่วมด้วยเนื่องจากเป็นวิธีที่ให้อิสระในความคิดและทัศนคติที่มีต่อเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน โดยนำวิธีทั้ง 2 สรุปลงและระบุลงในแบบสอบถาม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิจัยเรื่องนี้ โดยโครงสร้างแบบสอบถามสามารถแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากการตอบคำถามปลายเปิด และการเลือกภาพตัวแทน (ภาคผนวก ก)

ทั้งนี้มีการทดสอบเครื่องมือในการวิจัย โดยใช้วิธีการทดสอบสำนวนภาษา การสื่อความหมายและความเข้าใจกับกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่ง และนำข้อบกพร่องที่ได้รับไปทำการปรับปรุง

3) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างจะเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในชุมชนปากพะยูน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างจากสูตรคำนวณของ Taro Yamane (1973) และทำการแจกแบบสอบถามแบบเจาะจง โดยเลือกเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในชุมชนปากพะยูน และแบ่งจำนวนของกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 ส่วนตามช่วงอายุคือ กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 20-40 ปี กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 41-60 ปี และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ในสัดส่วนที่เท่า ๆ กัน เพื่อให้ครอบคลุมทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลาย สามารถเป็นตัวแทนของประชากรในชุมชนปากพะยูน

1.5.3 การวิเคราะห์ อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

เมื่อได้ผลจากการวิจัยโดยใช้แบบสอบถามแล้วจึงทำการวิเคราะห์ และสรุปผล ตลอดจนอภิปรายผล โดยผลจากการวิจัยสามารถเสนอแนวทางในการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เหมาะสม และเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์สำหรับในอนาคต

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่คาดว่าจะได้รับตามความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีดังนี้

1.6.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับความหมาย องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และสามารถจำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้

1.6.2 เอกลักษณ์และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

1.6.3 แนวทางการจัดการและอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนในเชิงกายภาพที่เหมาะสม สำหรับผู้สนใจหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของหน่วยงานภูมิภาคและหน่วยงานระดับท้องถิ่น

1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย

“ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” หมายถึง การดำเนินชีวิต กิจกรรม หรือการกระทำของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมผ่านระยะเวลา เพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ โดยมีอิทธิพลของปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในเป็นตัวกำหนดรูปแบบ มีวิวัฒนาการที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นทับซ้อนกันจนปรากฏออกมาเป็นร่องรอยบนภูมิทัศน์

“องค์ประกอบ” หมายถึง ส่วนประกอบต่าง ๆ หรือส่วนย่อย ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นสิ่งใหญ่

“องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม” หมายถึง ส่วนประกอบที่ปรากฏออกมาเป็นร่องรอยบนภูมิทัศน์ สะท้อนการดำเนินชีวิต กิจกรรม หรือการกระทำของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการดำเนินชีวิตของมนุษย์

“เอกลักษณ์” หมายถึง ลักษณะที่เหมือนหรือมีส่วนร่วมกัน หรือลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นอย่างเดียวกันของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสังคมที่ไม่ปรากฏรูปแบบเดียวกันนี้ในสังคมอื่น ๆ แต่การรับรู้เอกลักษณ์ในสังคมหนึ่ง ๆ นั้นอาจมีความแตกต่างและหลากหลาย ไม่จำเป็นต้องมีเอกลักษณ์เพียงอย่างเดียว เช่น ภาษาไทย อาหารไทย ประเพณีไทย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย ฯลฯ

“เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม” หมายถึง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีลักษณะเหมือนกันหรือมีส่วนร่วมกัน หรือมีลักษณะเฉพาะอันเกิดจากความแตกต่างของปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและปัจจัยอื่น ๆ ของแต่ละพื้นที่

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่องนี้มีแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องคือ

- 1) แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้แก่ ความหมาย ประเภท และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- 2) เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- 3) แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ได้แก่ แนวทางการอนุรักษ์และแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ และแนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) ถูกใช้ครั้งแรกโดยนักภูมิศาสตร์ชาวอเมริกัน ชื่อคาร์ล ซาเออร์ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 (นวนัฐ โอศิริ, 2551) แต่คำดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ต่อมาราวปี ค.ศ. 1990 คณะกรรมการมรดกโลกได้เริ่มศึกษาและคำนึงถึงแนวคิดเรื่องภูมิทัศน์วัฒนธรรม และใช้เวลากว่าสิบปีในการนำเสนอแนวคิดดังกล่าวให้ออกมาอย่างเป็นรูปธรรม จนกระทั่งมีการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมขึ้นอย่างเป็นทางการขึ้นในเวลาต่อมา (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) โดยในงานวิจัยเรื่องนี้จะศึกษาความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีในเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางตะวันตกและภายในประเทศไทย มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากทางตะวันตก

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในนิยามของทางตะวันตกมีมุมมองที่มีลักษณะร่วมกันโดยที่จะมีการอบแนวคิดของสภาพภูมิประเทศ ลักษณะของภูมิทัศน์ และความเป็นมรดกที่มีคุณค่า มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

Carl O. Sauer (1964) กล่าวว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมเกิดจากภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ โดยกลุ่มวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมเป็นตัวการที่กระทำ ส่วนพื้นที่ธรรมชาติเป็นตัวกลาง และภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือผลลัพธ์

Philip L. Wagner and Marvin W. Mikesell (1964) ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่า ผลที่เห็นได้จากความเกี่ยวเนื่องกันของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ โดยเกิดขึ้นมาจากผลของวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าที่ตกทอดมาจากวิวัฒนาการทางธรรมชาติและมนุษย์

Harm de Blij (1977) ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่า เป็นร่องรอยตลอดจนหลักฐานการเปลี่ยนแปลงผืนแผ่นดินหรือสภาพแวดล้อมที่เกิดจากการทำกิจกรรมตามวิถีชุมชนของมนุษย์ ซึ่งอยู่ใน 2 รูปแบบ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่ถ่ายทอดกันมาเป็นเวลานานเป็นพัฒนาการตั้งแต่บรรพบุรุษสู่ปัจจุบัน โดยรูปแบบรูปธรรม เช่น สถาปัตยกรรมต่าง ๆ พื้นที่เกษตรกรรม ฯลฯ และรูปแบบนามธรรม เช่น บรรยากาศภายในพื้นที่นั้น ๆ ฯลฯ

Lennon and Mathews (1996) นิยามความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่า เป็นการจัดการพื้นที่ทางกายภาพของธรรมชาติและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สรรค์สร้างขึ้นโดยมนุษย์ แสดงถึงการกระทำของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ซึ่งปรากฏให้เห็นในรูปแบบของร่องรอยที่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่

European Landscape Convention (2000) ได้กำหนดความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่า เป็นพื้นที่ซึ่งมนุษย์สามารถรับรู้ได้ โดยที่อัตลักษณ์ของพื้นที่เกิดจากการกระทำ กิจกรรมหรือปฏิกริยาระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ และมีการกล่าวถึงการกระทำที่เกิดจากมนุษย์ในอดีตโดยเป็นการเน้นย้ำถึงประเด็นความสำคัญในเรื่อง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง

Peter Folwer (2002) ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่า เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการผสมกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ โดยแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ และการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ผ่านระยะเวลาจนถึงปัจจุบันภายใต้อิทธิพลของข้อจำกัดทางกายภาพ โดยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติตลอดจนสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในเป็นตัวกำหนดรูปแบบ โดยพื้นที่ดังกล่าวได้ผ่านเกณฑ์ของคุณค่าในความโดดเด่นอันเป็นสากล (Universal Value) จนสามารถเป็นตัวแทนของภูมิทัศน์วัฒนธรรมรวมไปถึงแสดงให้เห็นถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมแห่งภูมิภาค

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (2005) กล่าวว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างที่อยู่ล้อมรอบตัวมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีการตั้งถิ่นฐานในที่ใด ๆ จะมีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้ตอบสนองต่อความต้องการในการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรม โดยการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมนี้เป็นไปอย่างพอเพียงและเคารพต่อธรรมชาติเพื่อให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตร่วมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่อย่างมีความสุข

Ken Taylor (2009) ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่า เป็นค่านิยมทั้งหมดทั้งที่เป็นรูปธรรม (Tangible) และนามธรรม (Intangible) ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมถือร่วมกัน ได้กระทำต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาและสร้างความเจริญงอกงามของสังคมมนุษย์ เป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ และมีคุณค่าด้านความงาม ทั้งนี้การเรียนรู้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมต้องใช้ความรู้สึกร่วมผ่านการมองเห็นปกติให้เกิดเป็นสิ่งพิเศษ เห็นถึงคุณค่าและนำเสนอออกมาในรูปแบบของประสบการณ์ (Taylor, 2016)

2.1.2 ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากในประเทศไทย

คณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (2548) ได้ให้คำจำกัดความภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่า เป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สะท้อนออกมาผ่านกายภาพให้เห็นถึงพัฒนาการของสังคมหนึ่ง ๆ ในอดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งมีคุณค่าทางความงาม จากนิยามข้างต้นสอดคล้องกับความหมายของคำว่า สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม (Cultural Environment) ซึ่งโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้อธิบายว่า เป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาจนถึงปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญกับคุณค่าของพื้นที่โดยรวมมากกว่าจุดหนึ่งจุดใดเพียงจุดเดียว

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร (2549) ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่า เป็นทุกสิ่งทุกอย่างทั้งรูปธรรมและนามธรรมอันเป็นสิ่งที่ผู้คนในกลุ่มถือร่วมกัน (ค่านิยม) และได้กระทำต่อสภาพแวดล้อมภูมิประเทศ เพื่อสร้างความเจริญงอกงามและพัฒนาสังคมของมนุษย์

ICOMOS Thailand (2011) นิยามความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่า สภาพภูมิประเทศที่มนุษย์ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับสภาพภูมิประเทศที่เป็นธรรมชาติ แสดงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิต คติความเชื่อ หรือความศรัทธาในศาสนา จนเกิดความเป็นเอกลักษณ์ที่ข้ามกาลเวลา

หัตยา สิริพัฒนานุกูล (2550) กล่าวว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถพิจารณาจากธรรมชาติซึ่งเป็นรากฐานของมรดกทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมเป็นบริบทของการกระทำหรือกิจกรรมของมนุษย์ และการรับรู้เชิงพื้นที่ อันเกิดจากการรับรู้อัตลักษณ์ของท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งรูปธรรมและนามธรรม

เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) ให้คำจำกัดความของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่าหมายถึง สภาพแวดล้อมที่เกิดจากการจัดการและการกระทำของมนุษย์เพื่อที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ซึ่งมนุษย์มีข้อจำกัดต่าง ๆ ทำให้การจัดการพื้นที่นั้นเป็นไปได้เพียงระดับหนึ่ง รวมถึงข้อจำกัดของ สภาพแวดล้อมเองก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการของมนุษย์เช่นกัน

นวนัฐ โอศิริ (2551) ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่า สิ่งที่เกิดจากความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมโดยผ่านช่วงเวลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นไม่ใช่เป็นเพียงภาพหยุดนิ่ง แต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกับ สภาพแวดล้อมหรือธรรมชาติ การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะทำให้เข้าใจถึงพัฒนาการต่าง ๆ ของมนุษย์ ตั้งแต่ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ศาสนา และตลอดจนการปรับตัวของมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกับ สภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่

สิรินทิพย์ สิ้นแสงแก้ว (2552) กล่าวว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือผลจากการกระทำของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมที่มีวิวัฒนาการมายังปัจจุบันโดยอาศัยกาลเวลา ซึ่งมนุษย์จะทำกิจกรรมตาม วิถีชุมชนของตน แสดงออกเป็นเอกลักษณ์ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่ได้สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต

จากการศึกษาความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทางตะวันตกและภายในประเทศไทย สามารถสรุปนิยามในงานวิจัยเรื่องนี้ว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อันเกิดจากการดำเนินชีวิต กิจกรรม หรือ การกระทำของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมผ่านระยะเวลา โดยมีอิทธิพลของปัจจัยภายนอกและปัจจัย ภายในเป็นตัวกำหนดรูปแบบ มีการวิวัฒนาการที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นทับซ้อนกันจนปรากฏออกมา เป็นร่องรอยบนภูมิทัศน์ทั้งที่เป็นรูปธรรม (Tangible) และนามธรรม (Intangible) เพื่อตอบสนองต่อ ความต้องการในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ภูมิประเทศ การตั้งถิ่นฐาน สถาปัตยกรรม สัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นต้น และที่เป็นนามธรรม ได้แก่ บรรยากาศ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา ภูมิปัญญา เป็นต้น

2.2 ประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากหน่วยงาน หรือองค์กรต่าง ๆ ของทางตะวันตกและภายในประเทศไทยได้มีการจำแนกไว้หลายรูปแบบ ซึ่งมีความแตกต่างกันเนื่องจากเกณฑ์ในการพิจารณา ได้แก่ การ แบ่งด้วยระดับความเข้มข้นของมนุษย์ที่เข้าไปจัดการภูมิทัศน์ การแบ่งด้วยกรอบทางประวัติศาสตร์ การแบ่งด้วยลักษณะทางรูปธรรมและนามธรรม และการแบ่งด้วยลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ โดยมี รายละเอียดดังนี้

2.2.1 การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยระดับความเข้มข้นของมนุษย์ที่เข้าไปจัดการภูมิทัศน์

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ด้วยระดับความเข้มข้นของมนุษย์ที่เข้าไปจัดการภูมิทัศน์ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549) ได้แก่

1) ภูมิทัศน์นำวัฒนธรรมหรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบท เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มนุษย์มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์น้อยมากเนื่องจากข้อจำกัดทางทรัพยากรและเทคโนโลยี ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ โดยมีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและเคารพต่อธรรมชาติ เช่น การปรับพื้นที่ลาดชันเป็นนาขั้นบันได และการระบายน้ำในระบบเมืองฝาย ฯลฯ

2) ภูมิทัศน์ที่มีลักษณะเด่นร่วมกันทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรมหรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมกิ่งเมืองชนบท ภูมิทัศน์วัฒนธรรมลักษณะนี้เป็นลักษณะที่พัฒนาขึ้นมาจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบทเมื่อเวลาผ่านไป ชุมชนมีการพัฒนามากขึ้นก็ส่งผลต่อการปรับสภาพภูมิประเทศมากขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ แต่ยังคงให้คุณค่าต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่อยู่ดั้งเดิม

3) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบวัฒนธรรมนำภูมิทัศน์หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมือง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในลักษณะนี้พบเห็นได้ทั่วไป ได้แก่ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองต่าง ๆ เป็นต้น เนื่องจากมนุษย์ตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีการปรับลักษณะภูมิประเทศให้ตอบสนองต่อการดำเนินชีวิต โดยพัฒนาจากชุมชนขนาดเล็ก เป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ และมีการแก้ปัญหารวมถึงการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดด้วยการใช้เทคโนโลยี จนบางครั้งอาจกลายเป็นความพยายามในการเอาชนะสภาพแวดล้อม

Lucas P.H.C ใช้เกณฑ์ข้างต้นในการแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท (Lucas, 1992) ได้แก่

1) ภูมิทัศน์ที่ได้รับการจัดการ (Managed Landscape) ซึ่งได้แก่ ฟาร์มปศุสัตว์ ป่าปลูก ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

2) ภูมิทัศน์เกษตรกรรม (Cultivated Landscape) ได้แก่ เกษตรกรรมแบบดั้งเดิม เช่น ทุ่งนา ทุ่งหญ้า ไร่บุกเบิก เป็นต้น โดยมีสภาพธรรมชาติป่าเดิมที่หลงเหลืออยู่มาก เป็นพื้นที่เกษตรกรรมผสมแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่ เริ่มปลูกพืชพันธุ์ชนิดเดียวกันเป็นจำนวนมากว่าการปลูกพืชหลายชนิดซึ่งยังพอมีสภาพธรรมชาติเดิมหลงเหลืออยู่ และเกษตรกรรมแบบสมัยใหม่ มีการปลูกพืชพันธุ์เดียวกันเกือบทั้งพื้นที่ ซึ่งมีสภาพธรรมชาติเดิมหลงเหลืออยู่น้อย

3) ภูมิทัศน์รอบนอกศูนย์กลางเมือง (Suburban Landscape) ได้แก่ เมืองขนาดเล็ก เป็นที่พักอาศัย ร้านค้า ไร่สวน พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ธรรมชาติ เป็นต้น

4) ภูมิทัศน์ชุมชนในเมือง (Urban Landscape) ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่มีสิ่งก่อสร้างอาคารหนาแน่น มีสวนสาธารณะเป็นสภาพแวดล้อมแบบธรรมชาติที่สร้างขึ้น เป็นต้น

2.2.2 การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยกรอบทางประวัติศาสตร์

National Park Service (อ้างอิงใน เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) ได้แบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท

1) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับการออกแบบ (Historic Designed Landscape) เป็นภูมิทัศน์ที่ออกแบบโดยผ่านกระบวนการคิดที่คำนึงถึงเรื่องความงามและความสุนทรีย์เป็นสำคัญ ซึ่งการออกแบบภูมิทัศน์เช่นนี้จะเกี่ยวเนื่องไปกับความสัมพันธ์ของประวัติศาสตร์ หรือบุคคลสำคัญในอดีต รวมไปถึงเป็นภูมิทัศน์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนแห่งยุคสมัย

2) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์แบบพื้นถิ่น (Historic Vernacular Landscape) เป็นภูมิทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของผู้คนในถิ่นนั้น ๆ ที่มีต่อพื้นที่หรือบริบทเป็นภูมิทัศน์แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การใช้สอยพื้นที่ ตลอดจนพัฒนาการของพื้นที่ ภูมิทัศน์ดังกล่าวสามารถพบได้ในพื้นที่ชนบทหรือชานเมือง หมู่บ้านชาวประมง และพื้นที่เกษตรกรรม

3) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ประวัติศาสตร์ (Historic Sites Cultural Landscape) เป็นภูมิทัศน์ที่มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบ ที่สามารถเล่าเรื่องราวเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมา ภูมิทัศน์ดังกล่าว เช่น บ้านพักบุคคลสำคัญ สนามรบ ฯลฯ

4) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของกลุ่มชน (Ethnographic Landscape) เป็นภูมิทัศน์ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนกับการใช้สอยในสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ในแง่ของวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบธรรมชาติ ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในหลากหลายกลุ่มผ่านระยะเวลา

นวนัฐ โอศิริ ได้ใช้เกณฑ์ข้างต้นในการแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท (นวนัฐ โอศิริ, 2551) ได้แก่

1) ภูมิทัศน์โบราณคดีและประวัติศาสตร์ หมายถึงสภาพแวดล้อมที่มนุษย์ในอดีตสร้างขึ้นและปรากฏร่องรอยให้เห็นในปัจจุบัน เช่น ชุมชนโบราณ แหล่งฝังศพ อุทยานประวัติศาสตร์ พระราชวัง และพระราชอุทยาน ฯลฯ

2) ภูมิทัศน์พื้นถิ่น หมายถึงภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ในพื้นที่ชนบททั้งที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทางพิธีกรรม

3) ภูมิทัศน์เกษตรกรรม หมายถึงภูมิทัศน์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงผืนแผ่นดิน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ เช่น นาข้าว เหมือง ฝาย ฯลฯ

4) ภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ หมายถึงพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนตั้งแต่ในอดีต และพัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน มีความเจริญสูงในด้านวัฒนธรรม มีการวางผังอย่างชัดเจนมีสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ที่ทรงคุณค่าทางความงามและประวัติศาสตร์

2.2.3 การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยลักษณะทางรูปธรรมและนามธรรม

นักมนุษยวิทยา (อ้างอิงใน คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, 2540) ได้ทำการแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เช่น บ้านเรือน ศาสนสถาน การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะชุมชน กายภาพ และพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่ของสังคม ฯลฯ

2) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น คติความเชื่อประเพณี หรือฐานความคิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำต่อสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน เพื่อการดำรงอยู่ของสังคม ฯลฯ

2.2.4 การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยลักษณะของการปฏิสัมพันธ์

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (2014) แบ่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) ภูมิทัศน์ที่มีแบบแผนชัดเจน (Clearly Defined Landscapes) คือภูมิทัศน์ที่ได้รับการออกแบบเป็นอย่างดี สร้างขึ้นเพื่อเหตุผลทางสุนทรียภาพเป็นส่วนมาก อาจมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์หรือศาสนาประกอบอยู่ด้วย เช่น อนุสรณ์ วัด สวนสาธารณะ ฯลฯ

2) ภูมิทัศน์ที่พัฒนาโดยสัมพันธ์กับธรรมชาติ (Organically Evolved Landscape) คือภูมิทัศน์ที่วิวัฒนาการมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ตลอดจนศาสนา และมีการพัฒนาที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ผ่านความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ ได้แก่

- ภูมิทัศน์ดั้งเดิม (Relict Landscape) คือภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นในอดีตและได้หยุดพัฒนาการไปแล้ว แต่ยังคงเหลือร่องรอยให้เห็นถึงปัจจุบัน

- ภูมิทัศน์ต่อเนื่อง (Continuing Landscape) คือภูมิทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ ในปัจจุบัน ที่แสดงถึงพัฒนาการที่สืบเนื่องมาจากอดีตกระทั่งปัจจุบัน

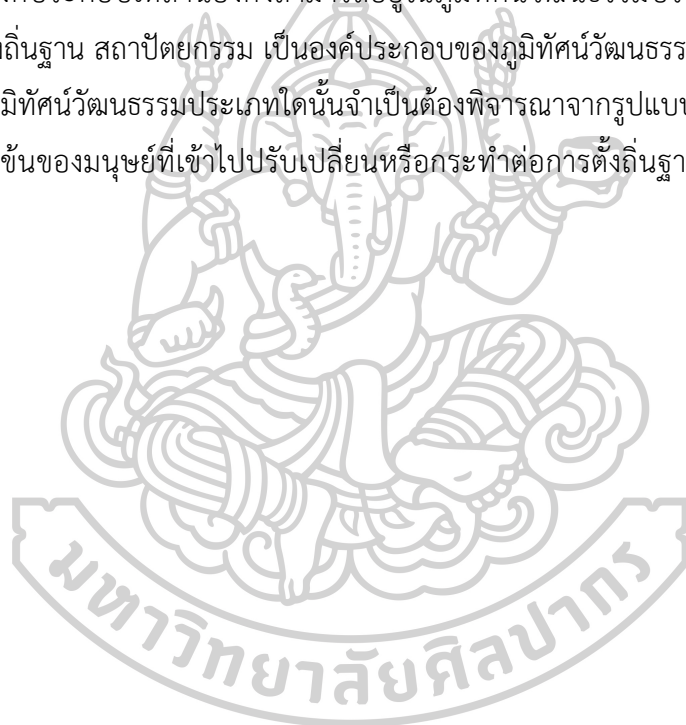
3) ภูมิทัศน์ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมในพื้นที่ (Associative Cultural Landscape) คือภูมิทัศน์ที่เกิดจากมนุษย์เชื่อมโยงคติความเชื่อกับธรรมชาติ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภูมิทัศน์ศักดิ์สิทธิ์

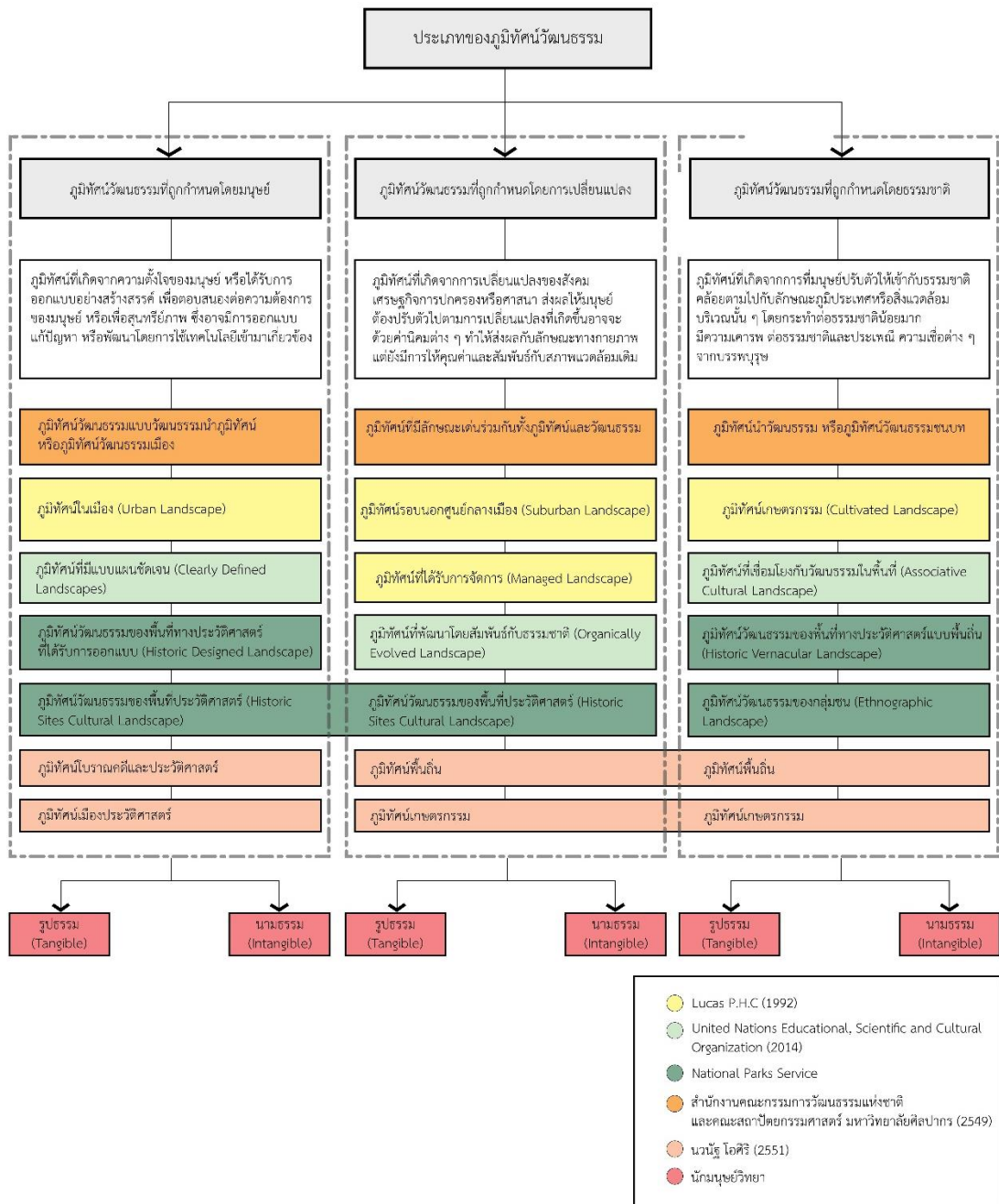
จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การจำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีความแตกต่างกันเนื่องจากเกณฑ์พิจารณา แต่ยังคงมีความทับซ้อนและคล้ายคลึง หรือเกี่ยวเนื่องกันในรายละเอียด ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการจำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสำหรับใช้ในงานวิจัยเรื่องนี้ โดยใช้เกณฑ์การแบ่งด้วยระดับความเข้มข้นของมนุษย์ที่เข้าไปจัดการภูมิทัศน์ ซึ่งเป็นเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2549) และ Lucas (1992) เนื่องจากมีความเหมาะสมกับพื้นที่กรณีศึกษาและครอบคลุมในการแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเกณฑ์อื่น ๆ โดยจำแนกภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท คือ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยมนุษย์ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถูกกำหนดด้วยการเปลี่ยนแปลง และภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยธรรมชาติ โดยภูมิทัศน์วัฒนธรรมแต่ละประเภทจะแสดงออกมาในลักษณะของรูปธรรมและนามธรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยมนุษย์เป็นภูมิทัศน์ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาจากการออกแบบที่ตั้งใจของมนุษย์ อาจด้วยเหตุผลเพื่อความสุนทรีย์ หรือเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัยไม่ว่าจะเป็นอดีต ปัจจุบัน หรือสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตและดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น วัด โบราณสถาน สวนสาธารณะ อนุสรณ์ ฯลฯ และนามธรรม เช่น ประวัติศาสตร์ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยการเปลี่ยนแปลงคือ ภูมิทัศน์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาของสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ศาสนา ค่านิยม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องมีการปรับตัวไปตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยส่งผลต่อลักษณะทางกายภาพของพื้นที่แต่ยังคงมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แล้วแสดงออกมาในรูปแบบของรูปธรรม เช่น รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน สถาปัตยกรรม ฯลฯ และ บรรยากาศ วิถีชีวิต อันเป็นนามธรรม และภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยธรรมชาติเป็นภูมิทัศน์ที่เกิดจากการที่มนุษย์มีการดำรงชีวิตหรือกิจกรรมที่สอดคล้องไปกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในบริเวณนั้น ๆ ด้วยเนื่องจากข้อจำกัดด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักในการกำหนด ส่งผลให้มนุษย์กระทำต่อพื้นที่ได้เพียงระดับหนึ่งและมีการดำเนินไปอย่างช้า ๆ โดยมีความ

เคารพต่อธรรมชาติ แตกต่างจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยมนุษย์ ทั้งนี้ยังมีการยึดถือสืบทอดวัฒนธรรมตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตจากบรรพบุรุษ ซึ่งภูมิทัศน์ประเภทนี้มีรูปแบบทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น พื้นที่เกษตรกรรม ลักษณะสถาปัตยกรรม รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ฯลฯ และรูปแบบนามธรรม เช่น ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ฯลฯ ดังแสดงในภาพที่ 5

อย่างไรก็ตามการจำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภทข้างต้นไม่ได้มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เนื่องจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมทุกประเภทมีสิ่งๆที่เหมือนกันคือล้วนแล้วแต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ผ่านระยะเวลาและแสดงออกมาในลักษณะของรูปธรรมและนามธรรม อีกทั้งภายในองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไม่ได้มีการแบ่งแยกอย่างชัดเจน โดยองค์ประกอบเหล่านี้ยังคงสามารถอยู่ในภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทอื่นได้เช่นกัน เช่น รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน สถาปัตยกรรม เป็นองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภท ซึ่งหากจะจัดว่าเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทใดนั้นจำเป็นต้องพิจารณาจากรูปแบบขององค์ประกอบที่เกิดจากความเข้มข้นของมนุษย์ที่เข้าไปปรับเปลี่ยนหรือกระทำการตั้งถิ่นฐานและสถาปัตยกรรมในพื้นที่นั้น ๆ





ภาพที่ 5 แสดงประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากการทบทวนวรรณกรรม

2.3 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

2.3.1. องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของคณะกรรมการมรดกโลกต่อเรีย

คณะกรรมการมรดกโลกต่อเรียได้เสนอองค์ประกอบของภูมิทัศน์ โดยพิจารณาจาก ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมจากระดับการพัฒนา และองค์ประกอบขนาดเล็ก ซึ่งต้อง พิจารณาร่วมกับขนาดและขอบเขตทางกายภาพ (The Heritage Council of Victoria, 2009) ซึ่ง การแบ่งหมวดหมู่ขององค์ประกอบจะให้ความสำคัญในด้านกายภาพมากกว่าด้านวัฒนธรรม โดย สามารถสรุปองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคณะกรรมการมรดกโลกต่อเรีย

องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	รายละเอียด
บริบททางพื้นที่และสิ่งแวดล้อม (Area and Environmental Context)	<ul style="list-style-type: none"> - ภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางธรรมชาติ และจากการสร้างขึ้นโดยมนุษย์ - ลักษณะเด่นที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่น ทางน้ำ - การรับรู้ของพืชพันธุ์ธรรมชาติหรือระบบนิเวศ
ขอบเขต (Boundaries)	<ul style="list-style-type: none"> - วิวและทิวทัศน์ - ขอบเขตทางประวัติศาสตร์ จากแผนที่และเอกสารเชิงประวัติศาสตร์ที่สามารถช่วยสร้างขอบเขตได้อย่างเหมาะสม - เขตแดน เป็นการพิจารณาภูมิทัศน์ที่กว้างขึ้น โดยไม่ได้มองแต่โครงสร้างของอาคาร แต่มองถึงระบบสวน พืชพรรณ เส้นทาง ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญในการพิจารณาว่ามีผลกระทบต่อพื้นที่หรือไม่
รูปแบบทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ (Cultural Pattern and History Development)	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบทางกายภาพ - ประเพณี วัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อรูปแบบของอาคาร การใช้งาน และวัสดุที่ใช้ - การรับรู้ที่มาจากพัฒนาการของพื้นที่
การกระจายองค์ประกอบ (Distribution of Element)	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดการพื้นที่ - การจัดกลุ่ม (ความสัมพันธ์ของอาคารที่สร้างขึ้นในภูมิทัศน์และช่องว่างระหว่างองค์ประกอบ) - ระบบเส้นทาง
องค์ประกอบเฉพาะ (Elements)	<ul style="list-style-type: none"> - ธรรมชาติ และพืชพรรณที่ขึ้นเฉพาะแห่ง - อาคารและโครงสร้าง - องค์ประกอบของภูมิทัศน์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบ เช่น รั้ว ทางเดิน เ้า หิน การก่อสร้าง หรือทางน้ำธรรมชาติ ฯลฯ - ลักษณะผิวดินที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และองค์ประกอบขนาดเล็กที่นำไปสู่ความสำคัญของสถานที่

2.3.2. องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของกัวเตอร์เบอร์รา

กัวเตอร์เบอร์ราได้บรรยายถึงหลักฐานทางกายภาพทั้งหมดของภูมิทัศน์หรือลักษณะเด่นของภูมิทัศน์ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมและภูมิศาสตร์กายภาพ โครงสร้างที่ยังคงอยู่ อีกทั้งหลักฐานทางโบราณคดี นอกจากนี้ยังรวมไปถึงหลักฐานที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น วรรณคดี ศิลปกรรม หรือคติชาวบ้าน ฯลฯ อาจปรากฏในหลักฐานทางเอกสาร วรรณกรรม จิตรกรรม หรือในความทรงจำและเรื่องเล่า ซึ่งการแบ่งประเภทและรูปแบบองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถทำได้หลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับหลักฐานทางกายภาพที่สามารถบรรยายคุณลักษณะได้ คณะกรรมการมรดกของออสเตรเลียได้ใช้การแบ่งหมวดหมู่ตามรูปแบบที่แตกต่างของสถานที่ด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Australia ICOMOS, 1992) ซึ่งการแบ่งหมวดหมู่องค์ประกอบมีการให้ความสำคัญเฉพาะด้านกายภาพ โดยยังไม่ครอบคลุมมิติด้านสังคมวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยสรุปองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการแบ่งหมวดหมู่องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคณะกรรมการมรดกออสเตรเลีย

องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	รายละเอียด
โครงสร้าง (Structure)	ลักษณะทางกายภาพที่ยังคงอยู่ โครงสร้างที่มีลักษณะเด่น มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมของมนุษย์ เช่น อาคาร กระโจม เขื่อน หรือคอกสัตว์ ฯลฯ
กลุ่มอาคาร (Complex)	จำนวนลักษณะพิเศษที่แต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กันในบางประการ เช่น ความสำเร็จในการใช้หรือประโยชน์ใช้สอย ฯลฯ
ที่ตั้ง (Site)	แหล่งที่ตั้งของเหตุการณ์ โครงสร้าง หรือกลุ่มอาคาร หลักฐานทางกายภาพที่ยังคงหลงเหลืออยู่
ลักษณะพิเศษ (Feature)	องค์ประกอบ หรือส่วนประกอบของภูมิทัศน์ ที่ตั้ง หรือกลุ่มอาคาร ลักษณะพิเศษทางธรรมชาติ เช่น ถนนที่มีต้นไม้แปลก ๆ สองข้างทาง การสะสมการตกตะกอนของแร่ธาตุ ฯลฯ
ลักษณะเป็นแนวยาว (Linear)	โครงข่าย ภูมิทัศน์แบบยาว แคบ หรือองค์ประกอบของภูมิทัศน์ เช่น ถนน หรือเส้นทางการขนส่ง และส่วนประกอบที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงบริเวณหยุดพัก คอกปศุสัตว์ ที่พักชั่วคราว ฯลฯ

2.3.3 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของการอุทยานแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา

การอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาแบ่งหมวดหมู่องค์ประกอบโดยให้ความสำคัญในด้านกายภาพเป็นหลัก ได้แก่ การใช้ที่ดินและกิจกรรม รูปแบบของระบบพื้นที่ รูปแบบขององค์ประกอบเชิงพื้นที่ การปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โครงข่ายการสัญจร เส้นแบ่งเขต การเพาะปลูก อาคาร โครงสร้าง และสิ่งก่อสร้าง การรวมกลุ่ม แหล่งโบราณคดี ตลอดจนองค์ประกอบที่มีขนาดเล็ก และให้ความสำคัญกับสังคมวัฒนธรรมซึ่งเป็นนามธรรมค่อนข้างน้อย ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณีที่มีอิทธิพลต่อพื้นที่ (U.S. National Park Service, 2006) ดังแสดงในตารางที่ 3 ตารางที่ 3 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของการอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา

องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	รายละเอียด
1. กระบวนการกำหนดรูปร่างของพื้นที่ (Land Shaping Processes)	
การใช้ที่ดินและกิจกรรม (Land Uses and Activities)	รูปแบบการใช้ที่ดิน อาชีพ
รูปแบบขององค์ประกอบเชิงพื้นที่ (Pattern of Spatial Organization)	เช่น ขนาดของพื้นที่เกษตรกรรม การตั้งถิ่นฐาน หรือโครงสร้างของแหล่งที่ตั้ง การเข้าถึงแหล่งน้ำ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้อาจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางการเมือง หรือนโยบายของรัฐ
การปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ (Response to Natural Environment)	วิถีชีวิต ประเพณี และการปฏิบัติต้องปรับให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่นและระบบนิเวศวิทยา
วัฒนธรรมประเพณี (Cultural Traditions)	อิทธิพลต่อการใช้ที่ดิน การครอบครองที่ดินและรูปร่างของที่ดิน
2. องค์ประกอบด้านกายภาพ (Physical Network)	
โครงข่ายการสัญจร (Circulation Network)	ระบบเพื่อการขนส่ง คน สินค้า และวัตถุดิบ
เส้นแบ่งเขต (Boundary Demarcations)	เช่น กรรมสิทธิ์ครอบครองที่ดิน คอกม้า หรือคอกปศุสัตว์ที่มีการกำหนดโดยรั้ว ฯลฯ
พืชพรรณ (Vegetation)	พืชพรรณที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ที่ดิน เช่น ไร่ต้นไม้ รมเงาของต้นไม้ ป่าซุง ฯลฯ
อาคาร โครงสร้าง และสิ่งก่อสร้าง (Buildings, Structure, and Objects)	อาคารที่พักในกิจกรรมของมนุษย์ โครงสร้างที่สนองประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ นอกเหนือจากที่พักอาศัย หรือโครงสร้างที่เปลี่ยนแปลงได้ เช่น การทำเครื่องหมาย หรืออนุสาวรีย์ ฯลฯ
การรวมกลุ่ม (Clusters)	การรวมกลุ่มของอาคาร โครงสร้าง หรือลักษณะพิเศษอื่น ๆ เช่น ในพื้นที่เกษตรกรรม หรือกลุ่มของการตั้งถิ่นฐาน ฯลฯ

ตารางที่ 3 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของการอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (ต่อ)

องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	รายละเอียด
แหล่งโบราณคดี (Archaeological Site)	ที่ตั้งของกิจกรรมทางประวัติศาสตร์ ร่องรอยการประกอบอาชีพหรือร่องรอยพื้นผิวที่ยังคงเหลืออยู่
องค์ประกอบที่มีขนาดเล็ก (Small-Scale Elements)	องค์ประกอบในระดับบุคคล เช่น สัญลักษณ์ถนน ประตูรั้ว สะพานสำหรับคนเดินเท้า ฯลฯ โดยรวมอาจมาจากการกำหนดเส้นแบ่งเขตหรือโครงข่ายการสัญจร

2.3.4 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของ André Scheinman

André Scheinman ที่ปรึกษาการอนุรักษ์มรดก (Heritage Preservation Consultant) ของเมือง Caledon ประเทศแคนาดา กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมประกอบด้วยการใช้ประโยชน์ที่ดินและกิจกรรม (Land Uses and Activities) รูปแบบของการจัดการเชิงพื้นที่ (Pattern of Spatial Organization) การตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (Response to the Natural Environment) และวัฒนธรรมที่สืบเนื่องกันมา (Cultural Traditions) (Scheinman, 2003) แม้ว่าองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ Scheinman จะกล่าวถึงองค์ประกอบเชิงวัฒนธรรม แต่แสดงการเน้นย้ำทางด้านกายภาพมากกว่า ทั้งนี้ได้แสดงเพิ่มเติมในรายละเอียดขององค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมเชิงกายภาพว่ามีองค์ประกอบย่อย ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ André Scheinman

องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	รายละเอียด
โครงข่ายการสัญจร (Circulation Network)	เส้นทางในการคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบก
เส้นแบ่งเขต (Boundary Demarcations)	ขอบเขตหรืออาณาเขตในการถือครองที่ดิน
พืชพรรณที่สัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ (Vegetation Related to Land Uses)	พืชพรรณทางการเกษตรที่ส่งผลกับพื้นที่
อาคาร (Buildings, Structures, and Objects)	สิ่งก่อสร้างหรือที่พักอาศัย และวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือผลของการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์
กลุ่มการตั้งถิ่นฐาน (Settlement Clusters)	การรวมกลุ่มของอาคาร โครงสร้าง หรือลักษณะพิเศษอื่น ๆ เช่น ในพื้นที่เกษตรกรรม หรือกลุ่มของการตั้งถิ่นฐาน ฯลฯ
โบราณคดี (Archaeological Site)	ร่องรอยหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์

2.3.5 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของ Ingolf Vogeler

Ingolf Vogeler ได้อธิบายว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นการแสดงออกทางความคิดผ่านสภาพแวดล้อม และสิ่งที่สามารถจับต้องได้ โดยองค์ประกอบเด่นของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นสามารถจำแนกได้เป็น 4 องค์ประกอบ (Vogeler, 2010) ได้แก่ ภูมิประเทศ พืชพรรณ และโครงสร้าง เป็นต้น ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ Ingolf Vogeler

องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	รายละเอียด
ภูมิประเทศ (Topography)	เป็นการแสดงคุณลักษณะพื้นผิวของสถานที่หนึ่งๆซึ่งมนุษย์ได้ปรับเปลี่ยนเพื่อสร้างสภาวะที่เหมาะสมในการอยู่อาศัย เช่น หากขาดแคลนพื้นที่ราบในการพัฒนาเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ ยอดเขาจะถูกปรับให้แบนราบแทน หรือเขื่อนถูกสร้างเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า ใช้ในการอุปโภค-บริโภค และการเกษตร ฯลฯ
พืชพรรณ (Vegetation)	เป็นตัวแทนของพืชที่ปกคลุมอยู่บนโลก กลุ่มวัฒนธรรมจะประเมินคุณค่าพืชในเชิงมีประโยชน์หรือไร้ประโยชน์ แล้วกำหนดว่าพืชชนิดใดที่สามารถปลูกได้ในพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ จนกลายเป็นรูปแบบพิเศษในพื้นที่ขึ้นมา เช่น ปลูกต้นไม้สูงรอบพื้นที่ทุ่งนาเพื่อกันลม ฯลฯ
สิ่งก่อสร้าง (Structure)	เป็นสิ่งก่อสร้างทั้งหมดของมนุษย์ สัตว์ และพืช ซึ่งแสดงออกถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของพวกเขา การสร้างสิ่งก่อสร้างนั้นแปรผันตามเวลาและสถานที่ กลุ่มวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจะสร้างประเภทของโครงสร้างที่แตกต่างกันออกไป โดยมีการจัดการเชิงพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะอันแสดงถึงความต้องการและวิสัยทัศน์ของกลุ่ม
รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน (Settlement Pattern)	เป็นผลรวมคุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งบ้าน ชุมชน ถนน ล้ำคลอง ทางรถไฟจะสัมพันธ์กับภูมิประเทศและพืชพรรณ เป็นกระบวนการปรับตัวอย่างพลวัต (Dynamic) ตัวอย่างรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในชนบทของแคนาดา มีองค์ประกอบเฉพาะที่โดดเด่นคือ โครงสร้าง (บ้าน ชุมชน และอาคารอื่นๆ) ภูมิประเทศ (กระแสน้ำ เขิงเขาที่ปกคลุมด้วยต้นไม้) เส้นทางการสัญจร(ถนน ทางเดินเท้า) และพืชพรรณ (ทุ่งข้าวโพดและป่าในพื้นที่)

2.3.6 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของศุทธิณี ทองสอาด

ศุทธิณี ทองสอาด (2524) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้โดยครอบคลุมทั้งในด้านกายภาพและสังคมวัฒนธรรม ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของสุทิดินี ทองสอาด

องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	รายละเอียด
การตั้งถิ่นฐาน (Settlement Pattern)	การตั้งถิ่นฐานจะประกอบด้วย 2 ลักษณะคือ การตั้งถิ่นฐานแบบเมือง ซึ่งการตั้งถิ่นฐานแบบเมืองจะมีความหนาแน่นของประชากรค่อนข้างมาก และการตั้งถิ่นฐานแบบชนบทที่แสดงให้เห็นถึงการกระจายตัว มีเนื้อที่กว้าง มีความหนาแน่นของประชากรที่น้อยกว่าแบบเมือง แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของกลุ่มสังคมอันมีปัจจัยสำคัญคือ ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีการตั้งถิ่นฐานอีกลักษณะหนึ่ง คือการตั้งถิ่นฐานแบบไม่ถาวร ย้ายถิ่นฐานหรือเร่ร่อนไปเรื่อย ๆ
รูปทรงของบ้าน (Architecture)	รูปทรงของบ้านจะสะท้อนให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ ลักษณะของบ้านในแต่ละที่จะสัมพันธ์ไปกับบริบทของพื้นที่นั้น ๆ สอดคล้องกับมรดกทางวัฒนธรรมรวมถึงประเพณีความเชื่อในการสร้างบ้าน เช่น รูปทรงของบ้านในพื้นที่ที่มีสภาพภูมิอากาศร้อน ฝนตกชุก ลักษณะของบ้านจะยกพื้นสูงเพื่อกันน้ำท่วม หลังคาจะเป็นหลังคั่วที่มีความชันมากเพื่อให้ฝนไหลลงได้สะดวก หลังคามุงด้วยแฝกหรือจาก ซึ่งวัสดุที่สร้างบ้านเป็นวัสดุที่สามารถหาได้ในท้องถิ่นของแต่ละถิ่นที่ได้แก่ หญ้า ไม้ หิน ดินโคลน เป็นต้น
การเกษตรกรรม (Agriculture)	สิ่งเหล็ยมีการจัดกระจายอย่างไม่เป็นระเบียบ บางพื้นที่เคยเป็นพื้นที่เพาะปลูกแต่ถูกทิ้งเป็นพื้นที่รกร้างเนื่องจากดินได้มีการเสื่อมสภาพไปแล้ว
การคมนาคมขนส่ง (Transportation)	การคมนาคมขนส่งมีหลากหลายประเภท เช่น การคมนาคมขนส่งทางบก ทางเรือ ทางอากาศ และทางท่อ ฯลฯ ซึ่งการขนส่งจะบ่งบอกถึงความเจริญด้านกลุ่มสังคมของแต่ละที่ สำหรับสังคมที่มีความล้ำหลัง ทิวทัศน์ทางวัฒนธรรมทางการคมนาคมขนส่งที่ปรากฏจะเป็นเพียงเส้นทางเล็ก ๆ ที่เชื่อมต่อระหว่างบ้านแต่ละหลังหรือแต่ละชุมชน และเขตเพาะปลูกเพียงไม่กี่เส้นทาง ซึ่งแตกต่างจากบางสังคมที่มีการคมนาคมขนส่งครบถ้วนทั้ง สนามบิน รถไฟ และถนน
ศาสนา (Religion)	เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นตัวที่ประสานความสัมพันธ์ของมนุษย์ให้อยู่ด้วยกันในสังคมอยากปกติสุข คือมีค่านิยม วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ยึดถือร่วมกัน มีแนวทางไปในแนวเดียวกัน และศาสนายังเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อจารีตประเพณีต่าง ๆ

2.3.7 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของพรณงาม ชพานนท์

พรณงาม ชพานนท์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่าในการศึกษาเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมถึงแม้ส่วนประกอบมีอยู่มากมาย แต่นักภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่ได้มุ่งเน้นเฉพาะเพียง 3 สิ่งเท่านั้น ได้แก่ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน รูปแบบการจัดแบ่งที่ดิน และสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้าง (พรณงาม ชพานนท์, 2526) ดังแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพรณงาม ชพานนท์

องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	รายละเอียด
รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน (Settlement pattern)	รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่หนึ่งๆ ทำให้ทราบถึงแบบแผนต่าง ๆ ทั้งในเรื่องที่อยู่อาศัย ระบบถนนหนทาง ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นบนที่อยู่อาศัยบริเวณนั้น เห็นถึงความแตกต่างหรือความคล้ายของพื้นที่ในแต่ละแห่ง
รูปแบบการจัดแบ่งที่ดิน (Land-Division Patterns)	รูปแบบการจัดแบ่งที่ดินจะสะท้อนให้เห็นถึงการจัดการใช้ที่ดินของมนุษย์เพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ในหลากหลายและมีความแตกต่างกันของกิจกรรม เป็นต้นว่าการแบ่งพื้นที่ออกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่น พื้นที่อยู่อาศัย เกษตรกรรม อุตสาหกรรม ฯลฯ ซึ่งแต่ละเขตมีการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น การใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรที่แตกต่างกันออกไป ตั้งแต่การเกษตรกรรมทำการค้าในพื้นที่ขนาดใหญ่ที่ใช้แรงงานจากเครื่องจักรไปจนถึงกิจกรรมการเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็กที่ใช้แรงงานคนภายในครอบครัว ฯลฯ
สถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้าง (Architecture)	เป็นหัวข้อที่นักภูมิศาสตร์ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ รวมทั้งสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

2.3.8 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของฉัตรชัย พงศ์ประยูร

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร ได้จัดหมวดหมู่องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยให้ความสำคัญเฉพาะในด้านกายภาพ และได้อธิบายองค์ประกอบขนาดใหญ่และขนาดย่อยอย่างครอบคลุม (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2527) ดังแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของฉัตรชัย พงศ์ประยูร

องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	รายละเอียด
การย้ายถิ่น (Migration)	เป็นการเคลื่อนย้ายหรืออพยพเพื่อไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อื่น โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ประชากร (ขนาด ความหนาแน่น ฯลฯ) เศรษฐกิจ ประเพณี วัฒนธรรม สังคม และความปลอดภัยการเมืองสาธารณสุขโลก การคมนาคม และสื่อสารสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
การคมนาคม (Transportation)	การคมนาคมมีหลายรูปแบบ เช่น ทางบก ทางน้ำ ฯลฯ ซึ่งลักษณะของการคมนาคมเป็นสิ่งสะท้อนพัฒนาการของพื้นที่ แต่ไม่เสมอไปเพราะสำหรับบางพื้นที่ที่มองว่าการคมนาคมแบบเดิมเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ส่งผลให้ไม่ได้ปฏิเสธรูปแบบการคมนาคมแบบใหม่เข้ามาแต่ยังคงใช้รูปแบบเดิมควบคู่กันไปด้วย
ลักษณะบ้านเรือน (Architecture)	ลักษณะของอาคารหรือที่พักอาศัยเป็นสิ่งสะท้อนลักษณะทางกายภาพตลอดจนสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนได้เป็นอย่างดี เช่น รูปแบบเรือนพื้นถิ่นในภาคใต้จะมีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่วหรือปั้นหยา เนื่องจากภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีฝนตกชุก พื้นดินชั้นกว่าภาคอื่น ทำให้เสาเรือนผุง่าย จึงแก้ปัญหาด้วยการไม่ฝังเสาลงดิน แต่รับดินเสาทำด้วยหิน ปะการัง หรือไม้ ภายหลังทำด้วยปูน ทำเป็นลวดลายต่าง ๆ ฯลฯ
การผลิต (Production)	การผลิตคือการสร้างสินทรัพย์และบริการต่าง ๆ เพื่อบำบัดความต้องการของมนุษย์ เช่น พืชพรรณทางการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ หรือการประกอบกิจกรรมทางการประมง ฯลฯ

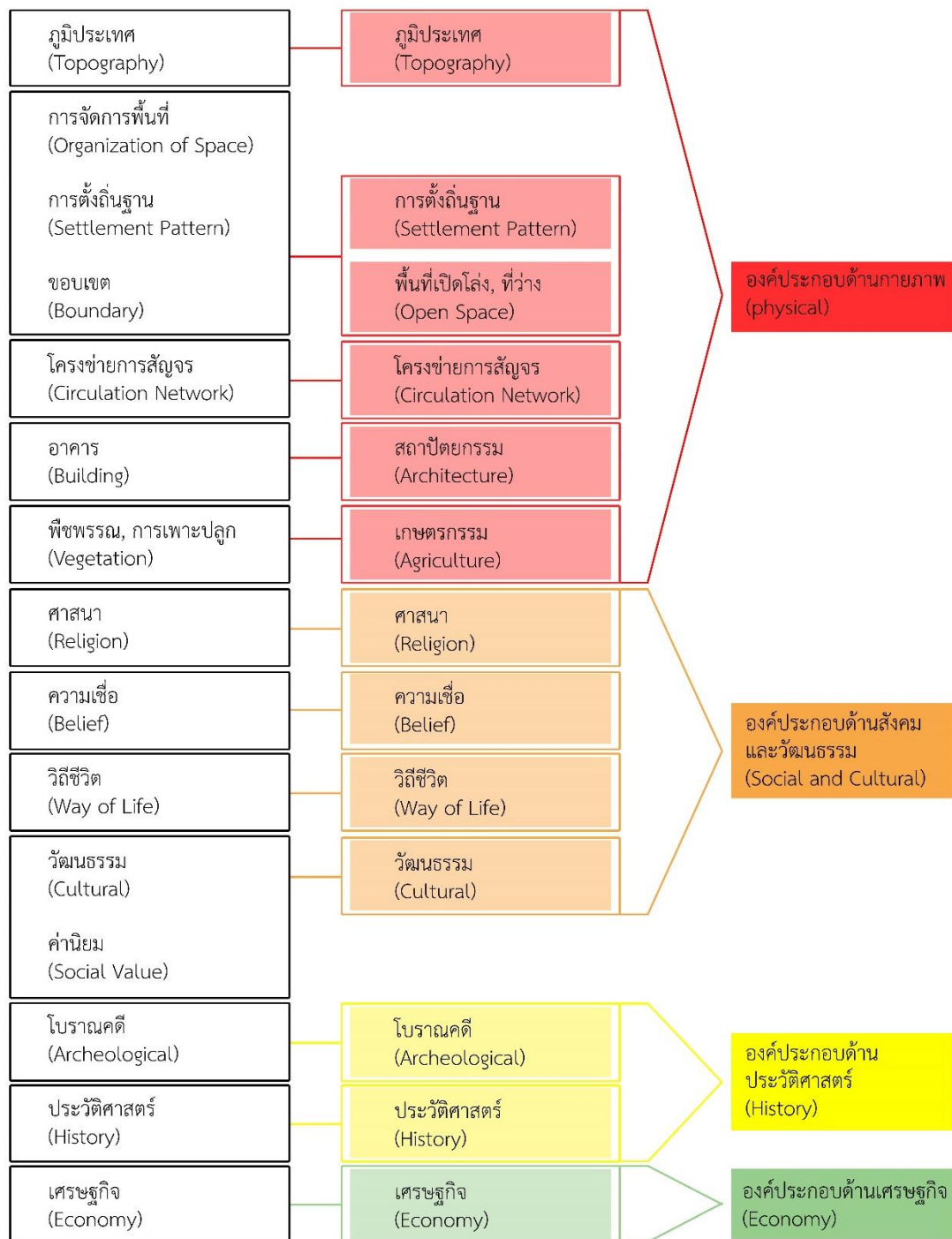
2.3.9 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีของนวนัฐ โอศิริ

ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ 2 เรื่องได้แก่ การจัดพื้นที่ว่าง และกิจกรรมของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงผืนแผ่นดินเพื่อการดำรงชีวิต (นวนัฐ โอศิริ, 2551) ดังแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของนวนิษฐ์ โอศิริ

องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	รายละเอียด
การจัดพื้นที่ว่าง (Organization of Space)	การจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น อาคาร พืชพรรณ ทางสัญจร ฯลฯ ลงบนพื้นที่ว่างเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานด้านการอยู่อาศัย และวัฒนธรรมประเพณี การจัดพื้นที่ว่างมีปัจจัยกำหนดหลายประการ เช่น ความสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ความต้องการด้านการใช้สอย แบบแผนอันเกิดจากคติความเชื่อหรือความพึงพอใจตามรสนิยม ฯลฯ
กิจกรรมของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงผืน แผ่นดินเพื่อการดำรงชีวิต	เกษตรกรรม หมายถึง การกระบวนการผลิตอย่างมีระบบด้วยการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ มีปัจจัยหลายประการที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบการเกษตรในแต่ละพื้นที่ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ ความชำนาญเฉพาะกลุ่ม ทิศทางเศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ฯลฯ การประมงเกิดควบคู่ไปกับการตั้งถิ่นฐานชายฝั่งทะเล และแม่น้ำลำคลอง มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (aquaculture) และการจับสัตว์น้ำเชิงพาณิชย์ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและทรัพยากรชายฝั่งมากกว่ารูปแบบการประมงพื้นบ้าน

จากการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมพบว่า องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถแบ่งเป็นหมวดหมู่ได้หลายรูปแบบจากแนวคิดของแต่ละหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งหลายแนวคิดมีความเหมือนหรือคล้ายกันในรายละเอียด ทั้งนี้เพื่อการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในงานวิจัยเรื่องนี้อย่างครอบคลุม ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมาพิจารณาและพบว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ๆ ได้แก่ ภูมิประเทศ การจัดการพื้นที่ การตั้งถิ่นฐาน ขอบเขต โครงข่ายการสัญจร อาคาร พืชพรรณหรือการเพาะปลูก ศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ค่านิยม โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และเศรษฐกิจ ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวมีความทับซ้อนกันในรายละเอียด ผู้วิจัยจึงทำการจำแนกหมวดหมู่องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และสรุปว่าองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบ่งเป็น 4 องค์ประกอบหลัก คือ องค์ประกอบด้านกายภาพ องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ ดังแสดงในภาพที่ 6



ภาพที่ 6 แสดงการจำแนกรายละเอียดองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เมื่อพิจารณาจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า องค์ประกอบที่ถูกกล่าวถึงเป็นส่วนใหญ่คือองค์ประกอบด้านกายภาพ ส่วนองค์ประกอบที่ถูกกล่าวถึงในลำดับต่อมาคือ องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบที่ถูกกล่าวถึงเป็นลำดับสุดท้ายคือองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ ดังแสดงในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แสดงการสรุปองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรม	องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม												
	ภูมิประเทศ	การตั้งถิ่นฐาน	พื้นที่เกษตรกรรม	โครงการอนุรักษ์	สถาปัตยกรรม	พื้นที่เปิดโล่ง, ที่ว่าง	วิถีชีวิต	สังคมวัฒนธรรม	ศาสนา	ความเชื่อ	โบราณคดี	ประวัติศาสตร์	เศรษฐกิจ
UNESCO (2005)		✓					✓	✓					
U.S. National Parks Service (2549)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓
Australia ICOMOS (1992)		✓		✓	✓						✓	✓	
The Heritage Council of Victoria (2009)	✓	✓	✓		✓	✓		✓			✓	✓	
European Landscape Convention (2000)								✓			✓	✓	
André Scheinman (2003)	✓			✓	✓			✓					
Ingolf Vogeler (2010)	✓	✓			✓			✓					
Carl O. Sauer (1964)							✓	✓					✓
Ken Taylor (2009)	✓							✓			✓	✓	
Harm de Blij (1997)	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓					
Philip L. Wagner and Marvin W. Mikesell (1964)		✓						✓					
Peter Fowler (2002)	✓	✓						✓					✓
ICOMOS Thailand (2011)	✓						✓			✓			
เกรียงไกร เกิดศิริ (2551)		✓					✓	✓	✓	✓			
นวนัฐ โอศิริ (2551)	✓	✓		✓	✓	✓			✓				✓
ศุทธิณี ทองสอาด (2524)		✓	✓	✓	✓			✓					✓
พรณงาม ขพานนท์ (2526)		✓	✓		✓	✓							
ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2527)		✓		✓	✓								

■ องค์ประกอบด้านกายภาพ

■ องค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรม

■ องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์

■ องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ

2.4 เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention ขององค์การยูเนสโก (UNESCO, 2005) นิยามความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่าเป็นสินทรัพย์ที่มีคุณค่าและความสำคัญทางวัฒนธรรม อันเกิดจากความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ประสานกัน หรือสิ่งที่มนุษย์กระทำต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อวัตถุประสงค์ในการดำรงชีพ มีวิวัฒนาการผ่านระยะเวลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทำให้เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีพัฒนาการ และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัยเช่นเดียวกันกับลักษณะทางภูมิศาสตร์หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (นวนัฐ โอศิริ, 2551) ซึ่งเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ต่อเนื่องกัน โดยมีปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและปัจจัยของตัวมนุษย์เองเป็นตัวกำหนดทิศทางหรือรูปแบบของภูมิทัศน์ จนสามารถแสดงความเป็นตัวตนตลอดจนสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมในพื้นที่นั้น ๆ ปรากฏออกมาเป็นองค์ประกอบในภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งในมิติของรูปธรรมสามารถจับต้องได้ และนามธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ ส่งผลให้ลักษณะของภูมิทัศน์ในแต่ละพื้นที่มีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งด้วยเหตุที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา โดยบางพื้นที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดการสูญเสียโครงสร้างของเดิมของภูมิทัศน์ หรือมีการดำเนินไปอย่างค่อยเป็นค่อยไปและยังคงมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเดิม ทำให้เป็นภูมิทัศน์ที่มีเอกลักษณ์หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

เมื่อพิจารณานิยามความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากรรณกรรมต่าง ๆ จึงสรุปได้ว่าเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือองค์ประกอบในภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่แสดงออกมาในมิติรูปธรรมและนามธรรม ดังนั้นงานวิจัยเรื่องนี้จะเป็นการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยอาศัยการทบทวนวรรณกรรมจากทฤษฎีต่าง ๆ ในเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งในระดับสากลและในประเทศไทยเป็นจำนวน 18 เรื่อง ประกอบด้วยทฤษฎีของทางตะวันตกจำนวน 12 ทฤษฎีและงานวิจัยในประเทศไทยจำนวน 6 เรื่อง เพื่อสรุปองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นกรอบทฤษฎีในการดำเนินการวิจัย ซึ่งจากการพิจารณาพบว่าองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถจำแนกออกได้เป็น 4 ด้าน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบด้านกายภาพ องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ

จากการจำแนกองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 4 องค์ประกอบ ผู้วิจัยได้นำประเด็นดังกล่าวมาเป็นแนวความคิดในการประยุกต์ใช้เป็นกรอบทฤษฎีในการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ภาพที่ 7)

2.4.1 องค์ประกอบด้านกายภาพ

องค์ประกอบด้านกายภาพเป็นองค์ประกอบที่สะท้อนองค์ประกอบที่อยู่ในลักษณะของนามธรรม ให้ปรากฏออกมาให้เห็นในลักษณะของรูปธรรม และสามารถรับรู้ได้ผ่านการมองเห็นได้แก่

- 1) ลักษณะภูมิประเทศ เป็นลักษณะของภูมิศาสตร์หรือลักษณะทางธรรมชาติของพื้นที่ เช่น เป็นพื้นที่เนินเขา ที่ราบ ที่ราบสูง ที่ราบชายฝั่งทะเล ฯลฯ ตลอดจนระบบนิเวศหรือทรัพยากร
- 2) การตั้งถิ่นฐาน เป็นการสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ โดยอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มซึ่งมักจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันตามสภาพภูมิประเทศ หรือค่านิยมของคนในพื้นที่
- 3) พื้นที่เกษตรกรรม คือพื้นที่ในการทำการเพาะปลูกพืชต่าง ๆ รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ สะท้อนวิถีชีวิตและวิธีการดำรงชีพของมนุษย์
- 4) โครงข่ายการสัญจร เป็นเส้นทางที่มนุษย์ใช้สัญจร หรือคมนาคมภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชนซึ่งอาจจะเป็นทางน้ำหรือทางบก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพบริบทและภูมิประเทศของชุมชน
- 5) สถาปัตยกรรม คืออาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่มาจากการออกแบบและสร้างโดยมนุษย์ โดยสถาปัตยกรรมของแต่ละพื้นที่จะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน และเป็นสิ่งที่สามารถแสดงตัวตนและสะท้อนวิถีชีวิตของคนในพื้นที่
- 6) พื้นที่เปิดโล่ง หรือที่ว่าง คือบริเวณพื้นที่ระหว่างอาคารโดยมีทั้งที่ว่างสาธารณะซึ่งอาจเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น สนามฟุตบอล ลานกีฬา ฯลฯ และที่ว่างที่มีเจ้าของ เช่น พื้นที่ว่างรอบ ๆ อาคาร ฯลฯ

2.4.2 องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม

องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของนามธรรม แสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มชนหนึ่ง ๆ ที่มีการอาศัยอยู่ร่วมกันในระยะเวลาอันยาวนานในบริเวณนั้น ๆ ได้แก่

- 1) วิถีชีวิต คือการดำเนินชีวิตของคนในสังคมหรือพื้นที่นั้น ๆ โดยอาจเกิดจากการประกอบอาชีพ หรือวัฒนธรรมภายในพื้นที่
- 2) ประเพณีวัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบทั้งรูปธรรมและนามธรรม

เช่น ภาษา กฎหมาย ศิลปะ การแต่งกาย ฯลฯ เพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยในการดำเนินชีวิต โดยวัฒนธรรมอาจแสดงออกทางพฤติกรรม หรือกิจกรรม และมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

3) ศาสนา และคติความเชื่อ เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งซึ่งส่งผลต่อแบบแผนการดำรงชีวิตของมนุษย์และสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ

2.4.3 องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์

องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ในภูมิทัศน์วัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบที่สามารถแสดงออกได้ในลักษณะของรูปธรรม ได้แก่ สถานที่สำคัญต่าง ๆ เช่น อนุสรณ์ สนามรบ บ้านบุคคลสำคัญ เป็นต้น และลักษณะนามธรรม เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน ตำนานเรื่องเล่าท้องถิ่น ฯลฯ

2.4.4 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ

องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจในภูมิทัศน์วัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวกับการผลิต การจัดจำหน่ายและการบริโภคของชุมชน รวมถึงอาชีพ ซึ่งเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยเป็นผลมาจากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ประสานกับวัฒนธรรม

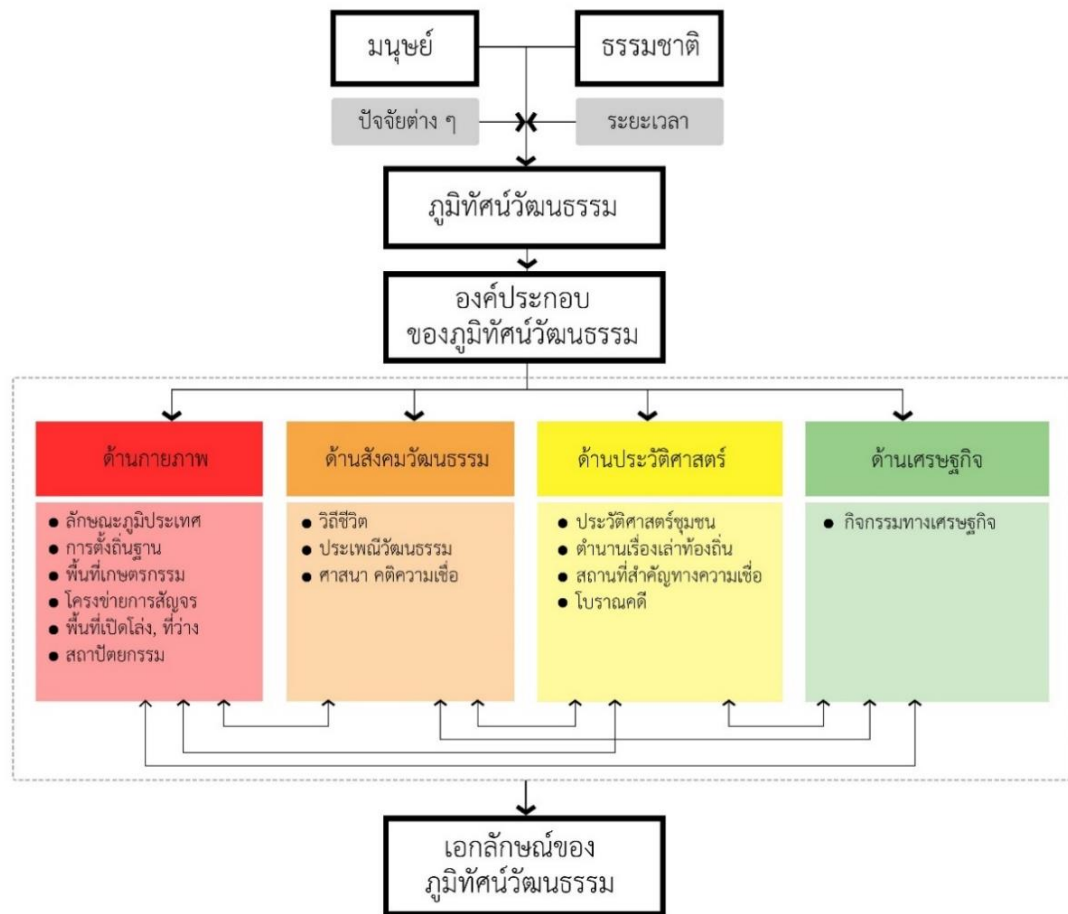
การจำแนกองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 4 ด้านเพื่อความสะดวกต่อการศึกษา แต่ทั้งนี้องค์ประกอบทุกด้านดังกล่าวไม่ได้ตัดขาดออกจากกันโดยสิ้นเชิง แต่ละองค์ประกอบยังคงมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเกี่ยวข่งกันหรือมีอิทธิพลต่อกัน เช่น ลักษณะภูมิศาสตร์หรือภูมิประเทศ (Geography) คือลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติบริเวณพื้นที่ชุมชนนั้น ๆ เช่น ที่ราบลุ่ม ที่ราบริมน้ำ ที่เนินเขา ฯลฯ เป็นองค์ประกอบด้านกายภาพที่สามารถเป็นตัวควบคุมทิศทางหรือรูปแบบของวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งเป็นองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น กลุ่มชนที่มีการตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ราบชายฝั่งทะเลจะมีการทำประมงเป็นอาชีพ และความเชื่อเกี่ยวกับแม่น้ำนาง โดยเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ประจำเรือบริเวณหัวเรือ และต้องให้ความเคารพโดยการไม่เหยียบหรือข้ามหัวเรือ ฯลฯ (ประสิทธิ์ บัวงาม, 2542)

องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมมีอิทธิพลและสามารถส่งผลต่อองค์ประกอบด้านกายภาพได้ เช่น การใช้ประเพณี หรือความเชื่อที่ยึดถือของกลุ่มชนในพื้นที่ต่าง ๆ มาเป็นตัวการกำหนดรูปแบบ องค์ประกอบและรายละเอียดในการสร้างที่อยู่อาศัยผ่านความเชื่อในการสร้างบ้าน รวมถึงกิจกรรมของคนในชุมชนในการใช้พื้นที่ว่างรอบบ้านหรือชุมชน ฯลฯ (พรธงาม ชพานนท์, 2526) นอกจากนี้ลักษณะภูมิประเทศยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและอาชีพอันอยู่ในองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณที่มีลักษณะภูมิประเทศริมชายฝั่งทะเลส่วนใหญ่มีอาชีพประมง ฯลฯ ทั้งนี้องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจยังสามารถส่งผลต่อองค์ประกอบด้านกายภาพได้ ดังเห็นได้จากวิถีชีวิตของผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมสามารถกำหนดรูปแบบของพื้นที่เกษตรกรรม ได้แก่

การทำนาขั้นบันไดที่เกิดขึ้นบริเวณที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขา และเมื่อมีการเพิ่มจำนวนของการทำนาส่งผลให้ลักษณะทางกายภาพเกิดการเปลี่ยนแปลง การทำนาทุ่งบริเวณที่ราบใกล้ชายฝั่งทะเลเป็นอาชีพที่ส่งผลต่อลักษณะภูมิประเทศ เป็นต้น โดยการกระทำดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่มนุษย์เข้าไปปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมเพื่อการดำเนินชีวิต

ไม่เพียงแต่องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจจะมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบด้านกายภาพเท่านั้น เพราะองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจยังมีความเชื่อมโยงและเกี่ยวเนื่องกับองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ชุมชนที่มีการประกอบอาชีพทำนามักมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวกับข้าวเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยนับถือพระแม่โพสพและมีการประกอบพิธีกรรมหรือประเพณีทำขวัญข้าวเพื่อบวงสรวงพระแม่โพสพ โดยเชื่อว่าจะเป็นการส่งเสริมให้ข้าวออกงามสมบูรณ์ให้ผลสูง ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2546) แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดความเชื่อและประเพณีในองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม และมีการสืบทอดเนื่องจากมีความความเชื่อว่าการประเพณีดังกล่าวจะส่งผลต่อองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจเช่นกัน

องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์เป็นองค์ประกอบที่อยู่ในลักษณะของทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่เกิดขึ้นในอดีตผ่านกาลเวลา อาจจะถูกสืบทอดไปแล้วหรือยังคงดำเนินมาจนถึงปัจจุบันและมีคุณค่ามีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับองค์ประกอบด้านกายภาพ สังคมและวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ โดยแสดงออกมาเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ในองค์ประกอบด้านกายภาพ เช่น หลักฐานทางโบราณคดี สนามรบ วัด พระราชวัง ฯลฯ และแสดงออกมาในองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ เช่น ลักษณะของพื้นที่เกษตรกรรมหรือร่องรอยของการประกอบอาชีพ เหล่านี้อยู่ในลักษณะของรูปธรรม และแสดงออกในรูปแบบของนามธรรมซึ่งอยู่ในองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ตำนานหรือเรื่องเล่า ประเพณี คติความเชื่อ ตลอดจนวิถีชีวิตและภูมิปัญญา ฯลฯ ซึ่งจากบทความข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 4 มีความสัมพันธ์กันเกี่ยวเนื่องกันทั้งหมด โดยอาจส่งผลให้เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเกิดจากการผสมกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์วัฒนธรรมมากกว่าหนึ่งองค์ประกอบ (ภาพที่ 7)



ภาพที่ 7 แสดงกรอบทฤษฎีในการศึกษาของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสำหรับงานวิจัยเรื่องนี้

2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์

การอนุรักษ์ หมายถึงการรักษาไว้ให้คงเดิม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2535) เป็นการรักษารูปแบบหรือลักษณะเฉพาะให้คงอยู่ในรูปแบบเดิม โดยมีแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินการ (บัณฑิต จุลาสัย, 2532) ทั้งนี้แนวทางการอนุรักษ์ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม บริบท รวมทั้งปัจจัยและสถานการณ์ที่ส่งผลให้มีแนวทางในระดับที่แตกต่างกัน (กรมศิลปากร, 2531) และควรมุ่งเน้นไปในทางการควบคุมการเปลี่ยนแปลงเพื่อรักษาคุณค่าเดิมเอาไว้ การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่า จึงได้ทำการศึกษาขอบเขตและหลักการในการอนุรักษ์ ตลอดจนแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนที่เหมาะสมกับพื้นที่

2.5.1 แนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของการอุทยานแห่งชาติ (National Park Service) ของประเทศสหรัฐอเมริกา

การอุทยานแห่งชาติของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้จัดทำแนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ 6 ขั้นตอน ได้แก่

1) การค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เป็นการช่วยให้เข้าใจถึงความสำคัญ ความเป็นมา และพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ ข้อมูลที่ได้จะเป็นรากฐานในการตัดสินใจเลือกวิธีการอนุรักษ์ การวางแผนดูแลรักษา และการจัดการ

2) การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ต้องอาศัยความสามารถในการมองภาพรวมของพื้นที่ที่จะอนุรักษ์ เช่น ควรศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินรอบ ๆ พื้นที่ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพและการใช้ที่ว่างในภูมิทัศน์วัฒนธรรม การเก็บข้อมูลควรครอบคลุมทั้งองค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรม และองค์ประกอบด้านกายภาพที่สะท้อนคุณลักษณะทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เช่น สถาปัตยกรรม พื้นที่ว่าง ทางสัญจร ภูมิลักษณะ พืชพรรณ และระบบนิเวศ ฯลฯ

3) การวิเคราะห์พื้นที่ คือการประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยการพิจารณาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และข้อมูลสภาพปัจจุบันประกอบกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ และจัดลำดับความสำคัญขององค์ประกอบแต่ละประเภท

4) การวางแผนแนวทางการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่ เป็นขั้นตอนการตัดสินใจหลังจากวิเคราะห์และประเมินคุณค่าว่าจะยึดแนวทางการอนุรักษ์แบบใดที่เหมาะสมกับพื้นที่ ในภูมิทัศน์วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ อาจใช้แนวทางในการอนุรักษ์และการจัดการได้หลายแนวไปพร้อม ๆ กัน หรือใช้แนวทางใดแนวทางหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการสงวนรักษ การฟื้นฟู การบูรณะ การปฏิสังขรณ์แบบสร้างขึ้นใหม่ หรือปรับใช้ใหม่

5) การวางแผนการดูแลรักษา เป็นการวางแผนและจัดขอบเขตเพื่อจัดระดับในการดูแลรักษา พื้นที่ที่มีความสำคัญมากอาจต้องได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดี ส่วนพื้นที่รอบนอกอาจลดระดับการดูแลรักษาลงมาอย่างเหมาะสม เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย

6) การวางแผนเพื่ออนาคต เป็นการประเมินผลและการบันทึกความเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาในอนาคต

แนวทางการวางแผนอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 6 ขั้นตอนข้างต้น เป็นการวางแผนที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับการค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้น การศึกษาสภาพปัจจุบัน การวิเคราะห์ การวางแผนแนวทางการอนุรักษ์และการจัดการ รวมไปถึงแผนการดูแลในอนาคตอีกด้วย ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อใช้ทำการศึกษาในภาพรวม

2.5.2 การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นการจัดการด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่สิ่งคมนั้น ๆ ทั้งลักษณะภูมิประเทศ ธรรมชาติ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างและการดำเนินชีวิตของผู้คนในลักษณะนิเวศนั้น ด้วยเหตุที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมปรากฏออกมาเป็นวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องยาวนาน อีกทั้งได้สร้างคติ ความเชื่อ ศิลปะ ความงามตามรสนิยมในแต่ละยุคสมัยของแต่ละกลุ่มชน ร่วมสร้างประเพณีเพื่อดำรงรักษาองค์ประกอบในการดำรงชีวิตไว้สืบต่อกันมาหลาย ๆ รุ่นจนกลายเป็นวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น เมื่อมีการพัฒนาการต่อเนื่องจนมีเทคโนโลยีเข้ามาในชุมชน ส่งผลให้การดำรงชีวิตเปลี่ยนไป การใช้ชีวิตและระบบนิเวศของชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย การจะให้ดำรงชีวิตแบบเดิมทั้งหมดคงเป็นไปได้ยาก หากแต่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามรุ่นของคน คนรุ่นเก่าก็มีการดำรงชีวิตในแบบของตน คนรุ่นหลังก็อยู่ด้วยวิถีการดำรงชีวิตแบบใหม่ สิ่งที่ต้องการคือการป้องกันไม่ให้เกิดเปลี่ยนแปลงเร็วเกินไปและไม่ให้เปลี่ยนแปลงทั้งหมด แต่ให้เปลี่ยนแปลงค่อยเป็นค่อยไปและเปลี่ยนได้เฉพาะบางส่วนที่ยอมให้เปลี่ยนได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้ (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551)

1) การศึกษาและการวิจัย (Study and Research) เป็นการศึกษาในระดับแรก โดยรวบรวมข้อมูลในภายในพื้นที่ เช่น ลักษณะทางกายภาพ สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ตลอดจนคุณค่า ความสำคัญและเอกลักษณ์ ฯลฯ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์พื้นที่และเลือกใช้นโยบายที่เหมาะสมในการอนุรักษ์

2) การดูแลรักษา (Maintenance) เป็นการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเบื้องต้น โดยการดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์และเรียบร้อย ซึ่งหากมีการเสื่อมสภาพสามารถทำการซ่อมแซมได้

3) การรักษาให้คงสภาพ (Preservation) เป็นการควบคุมและรักษาให้อยู่ในรูปแบบเดิม โดยมักใช้การจัดการในลักษณะนี้กับสถานที่ที่มีคุณค่าและความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ และเป็นประโยชน์ในแง่ของการศึกษา เช่น โบราณคดี โบราณสถาน ฯลฯ

4) การบูรณะ (Restoration) เป็นการจัดการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมคุณค่าในมิตินามธรรมในพื้นที่นั้น ๆ ให้แสดงออกมาเป็นรูปธรรมเพื่อความชัดเจนมากขึ้น โดยการซ่อมแซมหรือปรับปรุงให้สามารถกลับมาใช้งานได้โดยที่ควรมีความสอดคล้องกับรูปแบบเดิม แต่ยังคงสามารถ

แยกแยะรูปแบบของเดิมกับสิ่งที่สร้างหรือปรับปรุงใหม่

5) การปฏิสังขรณ์ หรือการสร้างขึ้นใหม่ในรูปแบบเดิม (Reconstruction) เป็นการจัดการโดยทำให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีการผุพังหรือสูญเสียไปให้กลับมาอยู่ในรูปแบบเดิม ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ที่จำเป็นต้องคำนึงถึงความแท้ของวัสดุหรือรูปทรงของอาคาร แต่เมื่อมีความต้องการใช้งานในลักษณะร่วมสมัยหรืออาคารดังกล่าวเป็นอาคารที่มีคุณค่าและความสำคัญก็มีเหตุผลที่จะจัดการโดยวิธีปฏิสังขรณ์เพื่อตอบสนองการใช้งานของคนในพื้นที่นั้น ๆ

6) การฟื้นฟู (Rehabilitation) เป็นการส่งเสริมให้กิจกรรมหรือวิถีชีวิตในลักษณะเดิมในอดีตของพื้นที่กลับมาดำเนินต่อไป เพื่อเป็นการทำให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิมแต่ได้ซบเซาลงไปแล้ว กลับมามีชีวิตอีกครั้ง

7) การปรับประโยชน์ใช้สอย (Adaptation) คือการปรับเปลี่ยนการใช้งานเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของอาคาร หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบเดิมเพื่อตอบสนองต่อการใช้งานในรูปแบบใหม่อันเป็นผลมาจากพัฒนาการที่ไม่หยุดนิ่งของพื้นที่ (Dynamic) ทั้งนี้กิจกรรมบางประเภทอาจส่งผลกระทบต่อคุณค่าเดิมที่ควรคำนึงถึง ดังนั้นการใช้ประโยชน์อาคารในรูปแบบใหม่ควรเคารพต่อคุณค่าเดิม เช่น สัดส่วน สี วัสดุ ตลอดจนพื้นผิว ฯลฯ ดังกล่าวควรควบคุมให้มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับของเดิม

8) การพัฒนาและการสร้างสรรค์ใหม่ (Development and New Creation) เป็นการจัดการที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่มากที่สุดเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงตลอดจนค่านิยมในแต่ละยุคสมัย จึงควรเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงคุณค่าและประโยชน์ในการใช้สอยที่สูงสุด โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

การอนุรักษ์เป็นการนำสิ่งที่มีคุณค่าในอดีตผสมผสานกับสิ่งที่เหมาะสมโดยผ่านการเลือกเฟ้นจากภายนอก เพื่อปรับให้สอดคล้องกับพัฒนาการของสังคมในบริบทร่วมสมัย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2540) ซึ่งแนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม มีอยู่อย่างหลากหลาย โดยหลักการทั่วไปของการอนุรักษ์คือการป้องกันไม่ให้เกิดการเสื่อมสภาพ หรือการยืดอายุในการใช้งานให้มีระยะเวลาที่นานที่สุด เพื่อรักษาคุณค่าที่เกิดจากกิจกรรมหรือการสร้างสรรค์ของมนุษย์ (Feilden, 1994) โดยการคำนึงถึงชุมชนและเมืองโดยรวม ตลอดจนความสัมพันธ์และความต่อเนื่องกันขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่ผสมกันจนกลายเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ, 2540) โดยไม่จำกัดว่าต้องเป็นกายภาพของชุมชนเท่านั้น ได้แก่ องค์ประกอบด้านกายภาพที่สามารถรับรู้ได้ชัดเจนผ่านการมองเห็น เช่น ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ฯลฯ องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมอันแสดงออกมาในมิติของนามธรรมและส่งผลให้เกิดเป็น

รูปธรรมที่สามารถสัมผัสได้ง่าย องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจที่สะท้อนออกมาผ่านวิถีชีวิตหรืออาชีพ และองค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในอดีตและสิ้นสุดลงในอดีตโดยมีร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ทั้งนี้องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์บางอย่างมีการสืบทอดต่อเนื่องมาซึ่งปัจจุบัน เช่น ประเพณี คติความเชื่อ ศาสนา ฯลฯ ทั้งนี้แนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีอยู่หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ คุณค่าของภูมิทัศน์ในด้านต่าง ๆ วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์และจัดการ รวมไปถึงความต้องการใช้สอยพื้นที่ที่มีอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งการจัดการในพื้นที่ใด ๆ อาจไม่ได้มีแนวทางในการจัดการเพียงแนวทางเดียว แต่ต้องประยุกต์หลายแนวเข้าด้วยกัน จึงจะมีประสิทธิภาพและใช้ได้จริง

2.5.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์

ลักษณะของเมืองประวัติศาสตร์ คือเมืองที่ที่ช่วงอายุ (Life Span) อยู่ช่วงใดช่วงหนึ่งหรือหลายช่วงเวลาในอดีต หรือตั้งแต่ช่วงเวลาในอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เมืองดังกล่าวมีหลายลักษณะและแตกต่างกันไปตามขนาด เนื้อหาวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน และการใช้ประโยชน์ของเมืองนั้น ๆ โดยสามารถแบ่งประเภทของเมืองประวัติศาสตร์ตามช่วงอายุของเมืองออกเป็น 4 ประเภท คือ เมืองร้าง เมืองโบราณที่ถูกทิ้งร้างและนำกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุบัน เมืองที่มีการพัฒนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และเมืองที่ถูกทิ้งร้างไปในช่วงระยะเวลาหนึ่งและถูกนำกลับมาใช้ใหม่ในยุคประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน (ธาดา สุทธิธรรม, 2533)

1) ขอบเขตของการอนุรักษ์ (Edge of Preservation Action)

ในการกำหนดขอบเขตของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ในการอนุรักษ์ ต้องทำให้เกิดความชัดเจนเพื่อความสะดวกในการบริหารควบคุม แต่จะครอบคลุมเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ ร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏประกอบกับปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรม ตลอดจนปัจจัยด้านธรรมชาติ เป็นต้น การอนุรักษ์จึงสามารถตัดทอนพื้นที่ได้ตามความเหมาะสมเพราะแต่ละท้องถิ่นมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่เกิดขึ้นซึ่งไม่สามารถปฏิเสธได้ ส่งผลให้จำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นและยอมให้พื้นที่ดังกล่าวเกิดการเปลี่ยนแปลงได้บ้าง ซึ่งการกำหนดขอบเขตพื้นที่การอนุรักษ์อาจทำได้โดยใช้วิธีการเลือกย่าน อาคารหรือสถานที่ที่สามารถเป็นตัวแทนที่มีลักษณะเฉพาะหรือเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ โดย Catanese ได้ให้แนวทางในการกำหนดขอบเขตของการอนุรักษ์ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัยไว้ 7 กลุ่ม (Catanese and Snyder, 1979) ได้แก่

- ชิ้นส่วนหรือเศษ (Fragment) คือส่วนประกอบที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของสถาปัตยกรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในขณะที่องค์ประกอบหลักได้มีการผุพัง ถูกทำลายหรือสูญสลายไป

แล้ว เช่น กำแพงและประตูเมือง ประติมากรรม อนุสรณ์ต่าง ๆ ฯลฯ

- อาคาร (Building) คือสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ อาคารที่อยู่อาศัย ศาสนสถาน เป็นต้น
- ภูมิทัศน์บริเวณถนน (Street Space) คือการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ของถนนทั้งสายไว้ให้มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน ทั้งนี้รวมถึงรูปแบบของสถาปัตยกรรมซึ่งอาจเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ของอาคารแต่ยังคงรูปแบบของอาคารเดิมไว้
- ละแวก (Neighborhoods) คือชุมชนที่มีกิจกรรมหรือวิถีชีวิตเชื่อมโยงกับอดีตและต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน
- ย่าน (District) คือพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ หรือมีกิจกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์และโดดเด่นแตกต่างไปจากพื้นที่อื่น เช่น ย่านบางลำพู ย่านเยาวราช ฯลฯ
- เส้นแนวขอบฟ้า (Skyline) เป็นการรักษาเส้นแนวขอบฟ้า การควบคุมความสูงของอาคารเพื่อรักษาทัศนียภาพไม่ให้อาคารที่สร้างใหม่บดบังอาคารเดิม
- หมู่บ้านและเมือง (Village and town) คือรักษาชุมชนหรือเมืองไว้ทั้งเมือง เช่น อยุธยา ลพบุรี ฯลฯ

2) หลักการของการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

การอนุรักษ์ไม่ใช่เป็นแค่การปรับปรุงอาคารหรือสภาพแวดล้อมขึ้นมาใหม่เพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่หากประวัติศาสตร์จะมีความหมายต่อโลกปัจจุบัน และมีความต่อเนื่องกับอดีตแล้ว การอนุรักษ์จะต้องมองถึงการรักษาสภาพแวดล้อม ความมีชีวิตชีวาของเมืองเพื่อเป็นการปลุกอดีตของเมืองขึ้นมาอีกครั้ง (อัฉริ ชาญประโคน, 2538) ซึ่ง Robert McNulty เห็นว่าการพัฒนาและเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นตัวทำลายความหวงแหนทางวัฒนธรรม โดยการเปิดวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเท่ากับเป็นการเริ่มกระบวนการแตกสลายทางวัฒนธรรม จึงได้เสนอหลักการสำคัญในการอนุรักษ์เมืองอย่างยั่งยืนดังนี้ (McNulty, 1985)

- เคารพต่อเอกลักษณ์ ความงามหรือสุนทรียภาพ และความสำคัญของเมือง ตลอดจนความสมดุลของสภาพทางด้านสังคมรูปแบบเดิม เนื่องจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและการพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นการทำลายความหวงแหนต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมเดิม ซึ่งเอกลักษณ์เป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะ สะท้อนประวัติศาสตร์ วิวัฒนาการ รวมถึงลักษณะของสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นการอนุรักษ์จำเป็นต้องคำนึงถึงรูปแบบเดิมของพื้นที่ (Existing) เพื่อคงคุณค่าและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ
- ให้สิทธิต่อประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการอนุรักษ์

เนื่องจากประชากรเป็นผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่โดยตรง เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องไปจัดการ กระทบ หรือปรับเปลี่ยนพื้นที่ส่งผลต่อรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับพื้นที่ได้ดีที่สุด การอนุรักษ์จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชากร โดยอาจจัดการประชุมเพื่อให้ประชากรได้มีการเสนอแนวความคิดต่าง ๆ ในการอนุรักษ์หรือจัดทำแนวทางการพัฒนาเมืองหรือชุมชน การควบคุมการพัฒนาที่สอดคล้องกับรูปแบบอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม และเผยแพร่ให้แก่ประชาชน ประกอบกับส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้รับความรู้ด้านการอนุรักษ์ โดยการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารหรือข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ที่อาจสอดแทรกในการศึกษาภายในโรงเรียน เพื่อให้ประชากรเห็นถึงคุณค่าความสำคัญของเมืองหรือชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

- ประสานและเชื่อมโยงแผนอนุรักษ์เมือง และย่านประวัติศาสตร์ เข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น เช่น ประสานการควบคุมเข้ากับผังเมืองรวม ข้อบัญญัติท้องถิ่น ฯลฯ จำเป็นต้องประสานแผนพัฒนาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ฯลฯ

- ผสานระหว่างรูปแบบและโครงสร้างเดิมกับค่านิยมใหม่ เนื่องจากทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแล้วแต่มีพัฒนาการที่ไม่หยุดนิ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและไม่สามารถหยุดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยได้ ดังนั้นการอนุรักษ์จึงมีความจำเป็นต้องดำเนินไปคู่กันกับวิวัฒนาการของเมืองที่ไม่หยุดนิ่ง โดยสิ่งที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ คือค่านิยมหรือสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งหากจะทำการอนุรักษ์ต้องผสานระหว่างรูปแบบและโครงสร้างเดิมกับค่านิยมใหม่ เพราะด้วยข้อจำกัดในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ส่งผลให้ไม่สามารถคงรูปแบบเดิมไว้ได้ทั้งหมดจึงจำเป็นต้องควบคุมการสร้างใหม่ให้ไม่ทำลายคุณค่าเดิม ทั้งนี้การอนุรักษ์ต้องไม่เพียงแต่เป็นการกระทำเพื่อตึงตูดนักท่องเที่ยว แต่ต้องมีการเชื่อมโยงที่ต่อเนื่องกับอดีตและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในสังคม (Worskett, 1969)

2.5.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน

การอนุรักษ์ชุมชน หมายถึงการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความหมายและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การอยู่อาศัย ประเพณีวัฒนธรรม ที่มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และมีสิ่งซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนนั้น ๆ ให้มีชีวิตอยู่ได้ กระบวนการอนุรักษ์จะต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมให้ดำเนินไปด้วยกันทั้ง 2 ปัจจัยอย่างสอดคล้องกัน จึงจะทำให้พื้นที่เหล่านั้นมีคุณค่าและเกิดความหมาย หรือ “Sense of Place” ขึ้นได้ โดยแนวคิดในการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนนั้น วรรณศิลป์ พีรพันธุ์ ได้ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา (วรรณศิลป์ พีรพันธุ์, 2538) ว่ามีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาประกอบด้วย

1) องค์ประกอบทางกายภาพที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าของชุมชน การควบคุมการพัฒนาที่เหมาะสม และการปรับปรุงหรือฟื้นฟูบริเวณที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสภาพที่ดี เป็นต้น

2) องค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม ได้แก่ การพัฒนาการท่องเที่ยวฐานชุมชนตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการกระจายรายได้ในชุมชน เป็นต้น

3) องค์ประกอบทางสังคม วัฒนธรรมที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์วิถีชีวิต และประเพณีที่ดั้งเดิม การฟื้นฟูวิถีชีวิตและประเพณีที่ดั้งเดิมแต่สูญหายหรือเสื่อมไปโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำคูคลองให้กลับคืนมารวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมแก่ทุกคนในชุมชน เป็นต้น

4) องค์ประกอบทางการเมืองการปกครองที่เหมาะสม ได้แก่ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่าย เป็นต้น

หลักทั่วไปของการอนุรักษ์ คือ การป้องกันมิให้เกิดการเสื่อมสภาพ และยืดอายุการใช้งานให้ได้มากที่สุด เพื่อให้สิ่งเหล่านั้นแสดงออกถึงสาระหรือความสำคัญเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งการอนุรักษ์ (Conservation) ตามความหมายที่ Bernard M. Feilden ให้ไว้ว่า การกระทำใดใดเพื่อป้องกันการเสื่อมลงและรวมถึงการยืดอายุของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงต่อผู้คนถึงความมหัศจรรย์ในงานศิลปะและสืบทอดอารยธรรมของมนุษย์ที่มีอยู่ในเหล่านั้น (Feilden, 1994)

2.6 สรุปแนวความคิดและทฤษฎี

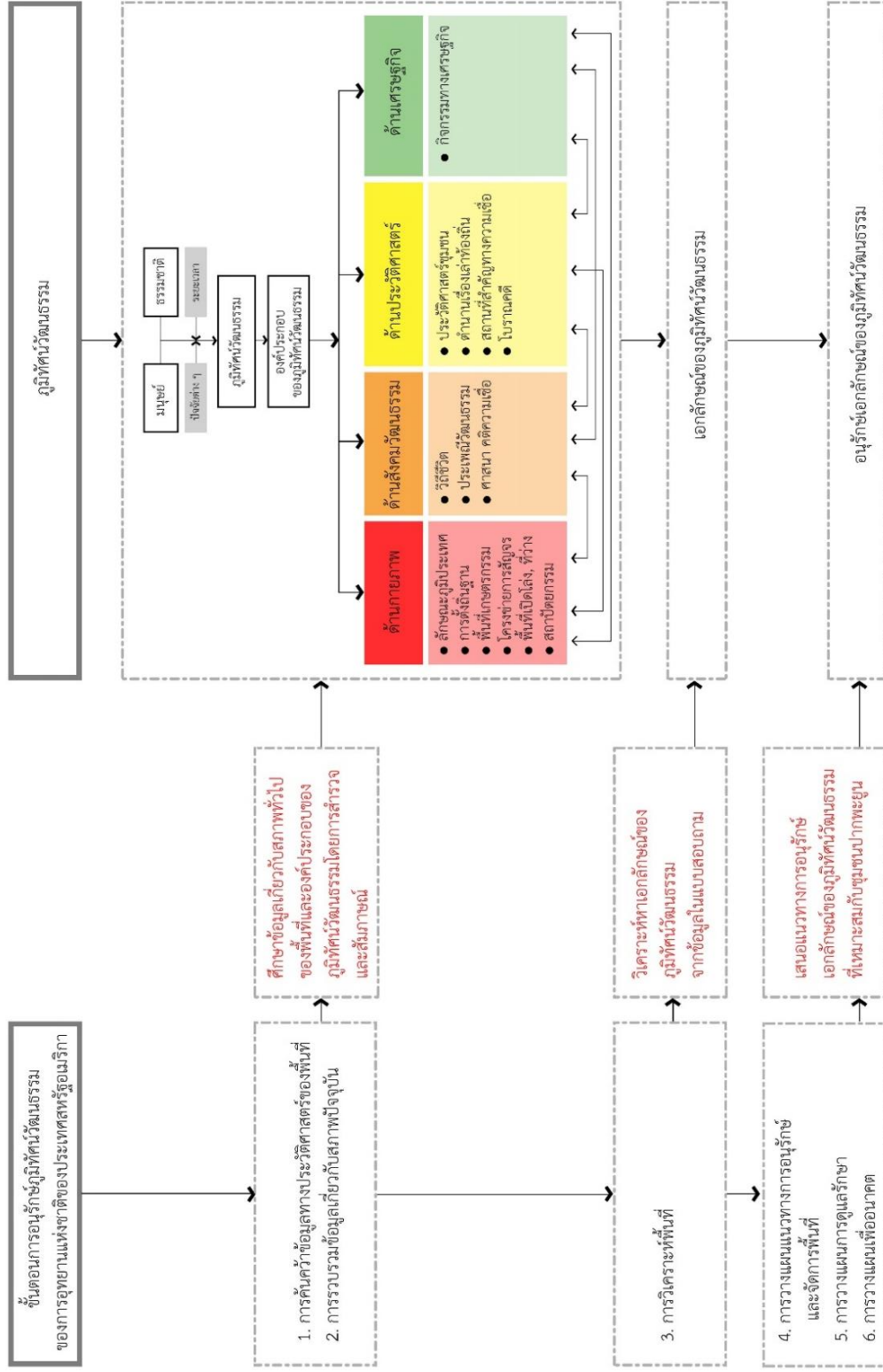
จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งทางตะวันตกและภายในประเทศ สามารถสรุปแนวความคิดสำหรับใช้ในงานวิจัยเรื่องนี้ได้ว่าการจำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะใช้แนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2549) และ Lucas (1992) เป็นหลักเนื่องจากมีความครอบคลุมและสอดคล้องกับพื้นที่กรณีศึกษา โดยภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นภูมิทัศน์ที่มีลักษณะเด่นร่วมกันทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรม หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมกิ่งเมืองชนบท มีการเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลาและการพัฒนาส่งผลต่อการจัดการภูมิทัศน์เพื่อสนองความต้องการของคนในพื้นที่ แต่กระบวนการดังกล่าวเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไปและยังคงรักษาคุณค่าของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเดิมของพื้นที่ ทั้งนี้ยังใช้แนวความคิดขององค์กรหรือนักวิชาการอื่น ๆ มาสนับสนุนด้วย เนื่องจากทุกแนวความคิดล้วนกล่าวถึงภูมิทัศน์

วัฒนธรรมไปในทิศทางเดียวกัน

สำหรับการแบ่งหมวดหมู่องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ทำได้โดยวิเคราะห์แนวความคิดองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดร่วมกัน อีกทั้งวิเคราะห์องค์ประกอบจากในนิยามของภูมิทัศน์วัฒนธรรมร่วมด้วย เพื่อความครอบคลุมในทุกองค์ประกอบ และนำมาประยุกต์เป็นกรอบทฤษฎีในการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (ภาพที่ 7) ซึ่งมีความสอดคล้องกับขั้นตอนในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม จากแนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของอุทยานแห่งชาติ (National Park Service) ของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยการค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของพื้นที่ เพื่อเป็นการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยการสำรวจและสัมภาษณ์ การวิเคราะห์พื้นที่เป็นการวิเคราะห์หาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากแบบสอบถาม และการวางแผนแนวทางการอนุรักษ์จัดการและพื้นที่ การวางแผนดูแลรักษา ตลอดจนการวางแผนเพื่ออนาคต เป็นการเสนอแนวทางการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนปากพะยูน (ภาพที่ 8)

งานวิจัยเรื่องนี้นำหลักการใช้หลักการและวิธีการจากแนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์ แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน และแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม มาประยุกต์ใช้เป็นวิธีการในการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน





ภาพที่ 8 แสดงการประยุกต์ใช้กรอบทฤษฎีในการวางแผนการศึกษาวิจัย

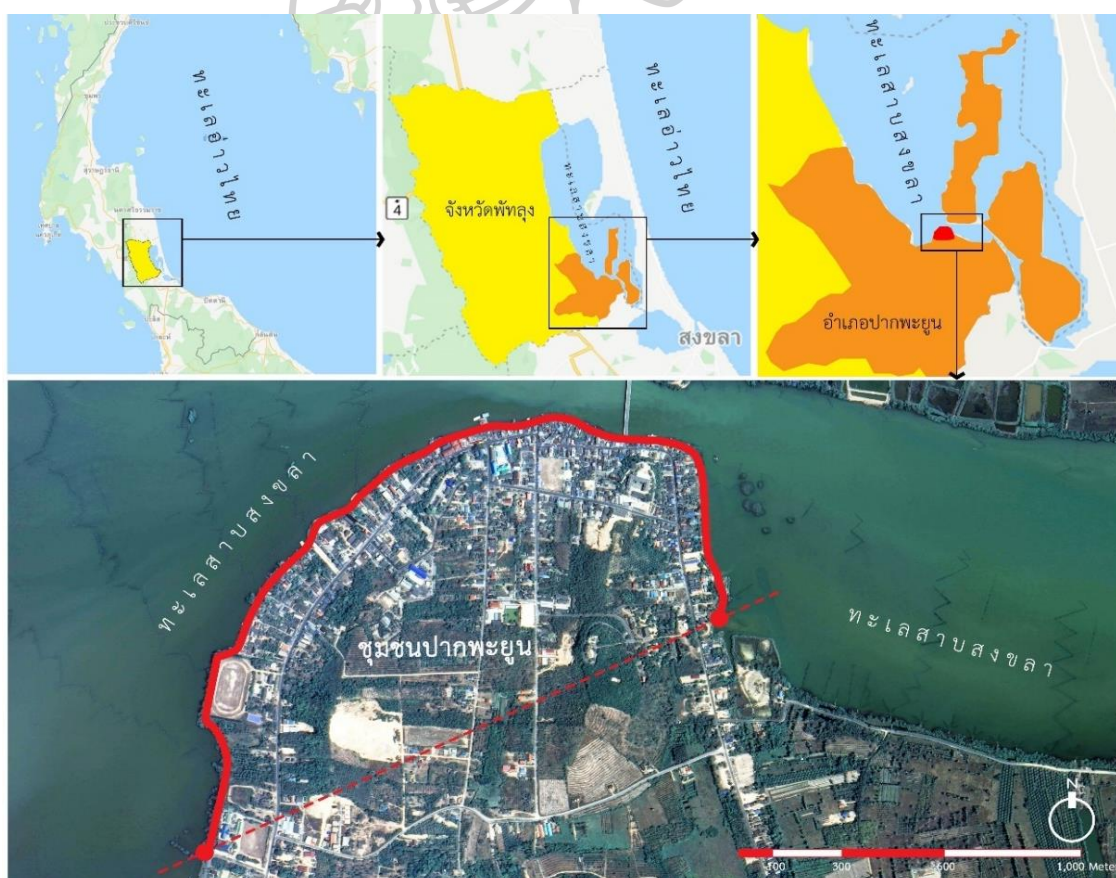
บทที่ 3

การออกแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาเอกลักษณ์และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน ผู้วิจัยจึงออกแบบการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีขั้นตอนการศึกษาคือ (1) กำหนดขอบเขตในการศึกษา (2) การสำรวจภาคสนาม (3) การสัมภาษณ์ (4) การถ่ายภาพตัวแทน (5) การใช้แบบสอบถาม และ (6) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

การกำหนดขอบเขตพื้นที่ของการศึกษา ช่วยกำหนดขอบเขตในการสำรวจพื้นที่ศึกษา ตลอดจนการวิเคราะห์ และการสรุปข้อมูลตลอดจนการเสนอแนะแนวทางต่าง ๆ โดยขอบเขตในงานวิจัยเรื่องนี้ครอบคลุมพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ซึ่งมีพื้นที่ 1.50 ตารางกิโลเมตรและมีเนื้อที่ประมาณ 937.50 ไร่ (ภาพที่ 9)



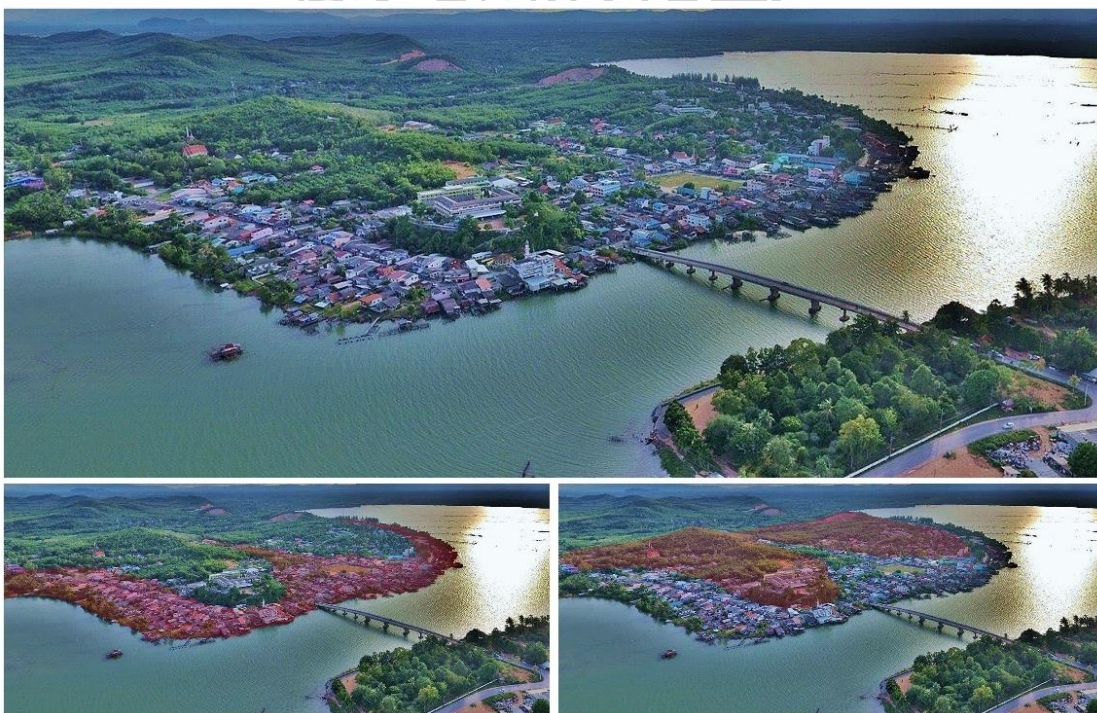
ภาพที่ 9 แสดงขอบเขตการวิจัยเชิงพื้นที่

3.2 การสำรวจภาคสนาม (Survey)

การสำรวจภาคสนามเป็นวิธีเก็บข้อมูลด้านกายภาพของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน โดยการเดินเท้าและใช้รถ และยังมีการสัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมจากคนภายในชุมชน ทั้งนี้การสำรวจภาคสนามแบ่งเป็น 2 ช่วงคือ การสำรวจภาคสนามเบื้องต้นเพื่อดูภาพรวมของพื้นที่กรณีศึกษา และการสำรวจเชิงลึกหลังจากมีการสอบถามคนในชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลองค์ประกอบด้านกายภาพตามรายละเอียดในกรอบทฤษฎี (ภาพที่ 7 บทที่ 2) ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชน ระบบโครงข่ายการสัญจร ประเภทและลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งหรือที่ว่าง และรูปแบบสถาปัตยกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูนจำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ ภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ และภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน (ภาพที่ 10)



บริเวณที่มีภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ

บริเวณที่มีภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน

ภาพที่ 10 แสดงลักษณะภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูน

ที่มา : [https://www.facebook.com/Pakphayun.th/photos/a.133959206812596/](https://www.facebook.com/Pakphayun.th/photos/a.133959206812596/1253724494836056)

1253724494836056

3.2.2 การตั้งถิ่นฐาน

ลักษณะของภูมิประเทศ การจัดการพื้นที่ ตลอดจนลักษณะขององค์ประกอบในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานมีความแตกต่างกัน โดยรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนปากพะยูนจำแนกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ การตั้งถิ่นฐานริมน้ำบริเวณในเมือง การตั้งถิ่นฐานริมน้ำบริเวณชนบท การตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมือง และการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณชนบท

3.2.3 พื้นที่เกษตรกรรม

เดิมพื้นที่เกษตรกรรมที่พบในชุมชนปากพะยูนเป็นพื้นที่นาข้าว สวนยางพารา สวนผลไม้ เช่น มังคุด ขนุน ฯลฯ และสวนผสม แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ส่งผลให้ชุมชนเลิกทำนาข้าว ปัจจุบันจึงเหลือการทำเกษตรเพียงชนิดเดียวคือสวนยางพารา ซึ่งการทำสวนยางพาราของชุมชนปากพะยูนส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณพื้นที่ควน

3.2.4 โครงข่ายการสัญจร

โครงข่ายการสัญจรของชุมชนปากพะยูนจำแนกตามลักษณะการใช้งานและขนาดของถนนออกเป็น 4 ลักษณะ คือ ถนนสายหลัก ถนนสายรอง ถนนย่อยหรือถนนซอย และตรอก

3.2.5 พื้นที่เปิดโล่ง หรือที่ว่างของชุมชน

พื้นที่เปิดโล่งของชุมชนปากพะยูนจำแนกจากขนาดของพื้นที่และลักษณะของการใช้งานเป็น 3 ประเภท คือ พื้นที่เปิดโล่งขนาดใหญ่ พื้นที่เปิดโล่งขนาดเล็ก และพื้นที่กร้าง

3.2.6 สถาปัตยกรรม

ชุมชนปากพะยูนมีรูปแบบของสถาปัตยกรรมประเภทที่อยู่อาศัย 3 รูปแบบ ได้แก่ เรือนไม้ยกใต้ถุนสูง เรือนแถวไม้ และเรือนสมัยใหม่ โดยมีรูปแบบที่แตกต่างกันตามจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ สังคม รสนิยม หรือการพัฒนา ฯลฯ บ้างก็มีการซ่อมแซมหรือเปลี่ยนวัสดุจากไม้เป็นคอนกรีตและยังคงรูปแบบเดิมไว้ บ้างก็มีการสร้างใหม่เป็นเรือนสมัยใหม่

3.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

หลังจากการศึกษาข้อมูลทางด้านกายภาพของพื้นที่ชุมชนปากพะยูนที่ได้จากการสำรวจภาคสนามและได้นำมาเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นวิธีที่จะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีรายละเอียดและตรงประเด็น เนื่องจากวิธีนี้เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์โดยตรงจากผู้ให้สัมภาษณ์ โดยมีการกำหนดหัวข้อและคำถามในการสัมภาษณ์เพื่อที่จะหาข้อมูลเชิงลึกในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ตารางที่ 11 และตารางที่ 12) ทั้งนี้จะสัมภาษณ์บุคคลทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนปากพะยูน

จำนวน 5 คน ในประเด็นคำถามข้อมูลทั่วไปของชุมชนปากพะยูน และบุคคลสำคัญในชุมชนปากพะยูนจำนวน 5 คน เพื่อสรุปองค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส โต๊ะอิหม่าม ปราชญ์ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่เทศบาล โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 11 แสดงการสัมภาษณ์บุคคลทั่วไปในชุมชนปากพะยูน

กลุ่มคนที่ให้สัมภาษณ์	จำนวน (คน)	ประเด็นคำถาม
บุคคลที่ประกอบอาชีพค้าขาย	2	ลักษณะการประกอบอาชีพค้าขายของชุมชนปากพะยูนในอดีตจนถึงปัจจุบัน สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้น
บุคคลที่ประกอบอาชีพประมง	2	ลักษณะการทำประมงของคนในชุมชนปากพะยูนในอดีตจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้น วิธีการปรับตัวของชาวประมงในชุมชน ตลอดจนแนวโน้มของการทำประมงในอนาคต
บุคคลที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม	1	ลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในชุมชนปากพะยูนในอดีตจนถึงปัจจุบัน สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตารางที่ 12 แสดงการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชนปากพะยูน

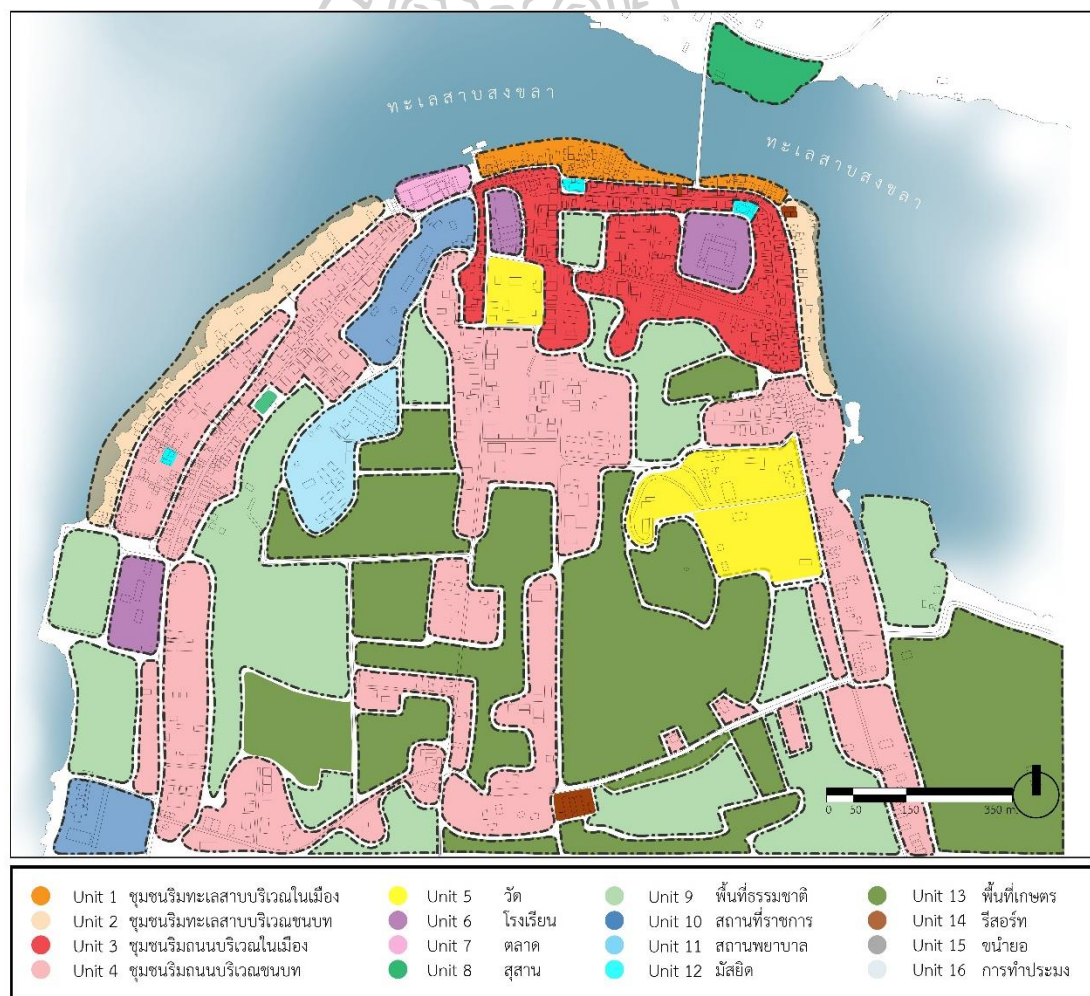
องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	กลุ่มคนที่ให้สัมภาษณ์	จำนวน (คน)	ประเด็นคำถาม
สังคมและวัฒนธรรม	ผู้ใหญ่บ้าน	1	ลักษณะสังคมของชุมชนปากพะยูนในอดีตจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม วิถีชีวิต ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ลักษณะการปกครองส่วนท้องถิ่น
	เจ้าอาวาส	1	ประวัติของศาสนสถานในพื้นที่ การจัดตั้งขึ้น ความสำคัญต่อชุมชน กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ และความ เป็นมาของกิจกรรม
	โต๊ะอิหม่าม	1	
ประวัติศาสตร์	ปราชญ์ชาวบ้าน	1	ประวัติความเป็นมาของชุมชนปากพะยูน ตำนาน เรื่องเล่า ท้องถิ่น บุคคลสำคัญ และสถานที่สำคัญของชุมชน
เศรษฐกิจ	เจ้าหน้าที่เทศบาล	1	เศรษฐกิจของชุมชนปากพะยูน แผนนโยบาย และโครงการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่

3.4 การถ่ายภาพตัวแทน (Photographic Representation)

การถ่ายภาพตัวแทนเป็นการนำกรอบทฤษฎีที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม ข้อมูลด้านกายภาพจากการสำรวจภาคสนาม ข้อมูลด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ และด้านเศรษฐกิจจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ร่วมกัน และทำการถ่ายภาพตัวแทนสำหรับจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อเป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยมีขั้นตอน คือ

3.4.1 สำรวจภาคสนาม

การสำรวจภาคสนามเพื่อหาลักษณะหรือรูปแบบทั้งหมดของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนและทำการกำหนดหน่วยวิเคราะห์ทางสายตา (Unit Analysis) ดังภาพที่ 11 โดยกำหนดเกณฑ์จากความแตกต่างกันในแต่ละหน่วย ได้แก่ ลักษณะของภูมิประเทศ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน รูปแบบสถาปัตยกรรม ลักษณะการใช้งานของพื้นที่ เป็นต้น



ภาพที่ 11 แสดงการกำหนด Unit Analysis ของชุมชนปากพะยูน มีทั้งหมด 16 หน่วย

3.4.2 ถ่ายภาพตัวแทนของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

ถ่ายภาพตัวแทนตามหน่วยวิเคราะห์ทางสายตาที่กำหนดไว้จากจุดที่คนทั่วไปสามารถมองเห็นหรือรับรู้ได้ ได้แก่ ถนนสายหลัก สะพานเกาะหมาก-ปากพะยูน และท่าเรือปากพะยูน โดยได้ภาพทั้งหมดจำนวน 79 ภาพ โดยเป็นภาพในหน่วยที่ 1 (Unit 1) ชุมชนริมทะเลสาบบริเวณในเมือง จำนวน 8 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 2 (Unit 2) ชุมชนริมทะเลสาบบริเวณชนบท จำนวน 8 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 3 (Unit 3) ชุมชนริมถนนบริเวณในเมือง จำนวน 8 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 4 (Unit 4) ชุมชนริมถนนบริเวณชนบท จำนวน 8 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 5 (Unit 5) วัด จำนวน 4 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 6 (Unit 6) โรงเรียน จำนวน 4 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 7 (Unit 7) ตลาด จำนวน 4 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 8 (Unit 8) สุสาน จำนวน 4 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 9 (Unit 9) พื้นที่ธรรมชาติ จำนวน 4 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 10 (Unit 10) สถานที่ราชการ จำนวน 4 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 11 (Unit 11) สถานพยาบาล จำนวน 3 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 12 (Unit 12) มัสยิด จำนวน 4 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 13 (Unit 13) พื้นที่เกษตร จำนวน 4 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 14 (Unit 14) รีสอร์ท จำนวน 4 ภาพ ภาพในหน่วยที่ 15 (Unit 15) ฌายอ จำนวน 4 ภาพ และภาพในหน่วยที่ 16 (Unit 16) การทำประมง จำนวน 4 ภาพ



ภาพที่ 12 แสดงภาพถ่ายจาก Unit of Analysis 1 - Unit of Analysis 2



ภาพที่ 13 แสดงภาพถ่ายจาก Unit of Analysis 3 - Unit of Analysis 8



ภาพที่ 14 แสดงภาพถ่ายจาก Unit of Analysis 9 - Unit of Analysis 16

3.4.3 เลือกภาพตัวแทน

หลักในการเลือกภาพตัวแทนสำหรับจัดทำเป็นแบบสอบถามต้องเป็นภาพที่สามารถเป็นตัวแทนของหน่วยการวิเคราะห์ทางสายตา (Unit Analysis) เป็นภาพวิถีชีวิตในช่วงเวลาปกติของชุมชน (Everyday Life) ที่มีความเป็นธรรมชาติและไม่มีการจัดองค์ประกอบทางศิลปะ (Composition) ของภาพขึ้น เป็นภาพตัวแทนขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้านจากทฤษฎี (ภาพที่ 7) ครอบคลุมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนปากพะยูน ได้แก่ การเป็นชุมชนประมง คำชาย เกษตร และการเป็นชุมชน 2 ศาสนาทั้งชาวพุทธและชาวมุสลิม (Zube, 1987; รุจิโรจน์ อนุามบุตร และ วิลาสินี สุขสว่าง, 2555) และมีจำนวนภาพที่ไม่มากจนจำแนกไม่ได้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 13 แสดงการเลือกภาพตัวแทนโดยพิจารณาจากหลักการเลือกภาพตัวแทน

องค์ประกอบทาง ภูมิทัศน์วัฒนธรรม	หน่วยการวิเคราะห์ทางสายตา (Unit Analysis)	จำนวนภาพตัวแทน (ภาพ)
ด้านกายภาพ	ภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ	1
	ภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน	1
	การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง	1
	การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณชนบท	1
	การตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมือง	2
	การตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณชนบท	2
	เรือนไม้ยกใต้ถุนสูง เรือนแถวไม้ เรือนสมัยใหม่	3
	พื้นที่รกร้างรกร้าง สนามกลางเทศบาลตำบล ปากพะยูน สวนยางพารา	2 (ภาพเดียวกับ เศรษฐกิจ)
ด้านสังคมและวัฒนธรรม	ป่าช้า กุโบร์ ฮวงซุ้ย	3
ด้านประวัติศาสตร์	วัดรัตนาราม มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง	2
ด้านเศรษฐกิจ	ตลาด คำชาย รีสอร์ท การทำประมง การทำเกษตร	6
รวม		24



ภาพที่ 15 แสดงภาพตัวแทน

3.5 แบบสอบถาม (Questionnaire)

การเก็บแบบสอบถามเป็นวิธีการที่ได้มาซึ่งข้อมูลจากความคิด ทักษะคติ ตลอดจนการรับรู้เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคนภายในชุมชน ทั้งนี้คำถามในแบบสอบถามแสดงในภาคผนวก ก

3.5.1 กลุ่มตัวอย่าง (Sampling Groups)

ในงานวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีการเก็บแบบสอบถามโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนในชุมชนปากพะยูน เนื่องจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ ดังนั้นผู้ที่ให้ข้อมูล มุมมอง ตลอดจนทัศนคติและการรับรู้เอกลักษณ์และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนได้เป็นอย่างดีคือผู้ที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน ซึ่งประชากรทั้งหมดในพื้นที่เทศบาลตำบลปากพะยูน พ.ศ. 2562 มีจำนวน 3,583 คน (เทศบาลตำบลปากพะยูน, 2562)

3.5.2 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size)

การสุ่มตัวอย่างทำได้โดยโดยใช้สูตรคำนวณของ Taro Yamane (1973) และกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (e) ไม่เกิน 5% มีระดับความเชื่อมั่น 95% แต่ทั้งนี้เมื่อทำการลงสำรวจภาคสนามร่วมกับการสัมภาษณ์พบว่า การกำหนดให้ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกิน 5% นั้นเป็นไปได้ยาก เนื่องจากประชากรภายในชุมชนปากพะยูนมีจำนวนน้อยกว่าจำนวนประชากรที่มีอยู่จริง เพราะประชากรส่วนใหญ่ออกไปทำงานในพื้นที่ต่างถิ่น และประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนเป็นประชากรแฝงค่อนข้างมาก (ธวัชชัย หนูนอนันต์ 2562) ประกอบกับช่วงเวลาที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลอยู่ในช่วงเดือนตุลาคมซึ่งเป็นช่วงฤดูกาลที่เหมาะสมกับการทำประมง ประชากรที่อยู่ในพื้นที่ ณ ขณะนั้นใช้เวลาไปกับการเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับการทำประมง ส่งผลให้มีกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มากพอ ในงานวิจัยเรื่องนี้จึงกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกิน 10%

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดยที่

n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ จำนวนประชากร

e คือ ค่าความคลาดเคลื่อน (10%)

$$\text{ดังนั้น } n = \frac{3,583}{1 + 3,583(0.1)^2}$$

$$n = 97.28 \approx 98$$

จากวิธีการคำนวณ สรุปขนาดกลุ่มตัวอย่างของชุมชนปากพะยูนได้จำนวน 98 คน โดยจะแบ่งจำนวนของประชากรออกเป็น 3 ส่วนตามช่วงอายุคือ วัยผู้ใหญ่ตอนต้น มีอายุ 20-40 ปี วัยกลางคน มีอายุ 41-60 ปี และวัยสูงอายุ มีอายุมากกว่า 60 ปี ขึ้นไปในสัดส่วนที่เท่า ๆ กันเพื่อที่จะ

ได้รับข้อมูลจากคนในหลากหลายช่วงอายุ และเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในชุมชนปากพะยูน

3.5.3 การออกแบบแบบสอบถาม (Questionnaire Design)

โครงสร้างของแบบสอบถามประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐาน และข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

1) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ การศึกษา ศาสนา อาชีพ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนปากพะยูน เนื่องจากลักษณะของกลุ่มตัวอย่างอาจมีอิทธิพลต่อการรับรู้เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนปากพะยูน

2) ข้อมูลด้านเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน ใช้ 2 วิธีในการศึกษา ได้แก่

- วิธีการใช้คำถามปลายเปิด โดยถามกลุ่มตัวอย่างถึงสิ่งที่คิดว่าเป็นเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลเชิงคุณภาพของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน แล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่และวิเคราะห์ร่วมกับกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (ภาพที่ 7 บทที่ 2)

- วิธีการใช้ภาพตัวแทน (ภาพที่ 14) เป็นการนำภาพตัวแทนเป็นสื่อในการรับรู้เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน โดยให้กลุ่มตัวอย่างเลือกภาพตัวแทนที่มีความสอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชุมชนปากพะยูนจากความคิดเห็นและทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างโดยไม่จำกัดจำนวนภาพ และนำภาพทั้งหมดที่ถูกเลือกมาทำการวิเคราะห์ร่วมกับกรอบทฤษฎีองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม (ภาพที่ 7 บทที่ 2) และสังเคราะห์ร่วมกับวิธีการใช้คำถามปลายเปิด เพื่อสรุปเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาตามขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามและแยกข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ออก และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีขั้นตอนดังนี้

3.6.1 วิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics Analysis)

เป็นการคำนวณค่าสถิติพื้นฐานด้วยโปรแกรม SPSS version 25 เพื่อแสดงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ในการอธิบายลักษณะข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามตลอดจนความถี่ของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน และค่าความสัมพันธ์ (Pearson Chi-Square) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของข้อมูลพื้นฐานที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์

ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

3.6.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของผลการศึกษาที่ได้จากคำถามปลายเปิดและภาพตัวแทนกับองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สรุปจากกรอบทฤษฎี (Content Analysis)

เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เพื่อทราบถึงเอกลักษณ์ที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบในแต่ละกลุ่ม และเนื่องจากเป็นวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นเป็นเชิงคุณภาพ จึงได้มีการนำข้อมูลเชิงปริมาณจากจำนวนของผู้ตอบแบบสอบถามมาพิจารณาร่วมด้วย โดยการจัดกลุ่มเอกลักษณ์ด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมร่วมกับความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับองค์ประกอบต่าง ๆ และจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้กำหนดให้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 1 คน เท่ากับ 1 คะแนน เพื่อหาสัดส่วนองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุดของแต่ละวิธี และวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนทั้ง 2 วิธีร่วมกัน โดยการหาค่าเฉลี่ยจากสัดส่วนทั้งสองวิธีเพื่อหาสัดส่วนองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุดของทั้งสองวิธี

3.7 การสังเคราะห์และสรุปผลการศึกษา

โดยการนำเอกลักษณ์ที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุดมาหาค่าร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด โดยแยกระหว่างร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามปลายเปิดและกลุ่มตัวอย่างที่เลือกภาพตัวแทน และทำการสรุปเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากเอกลักษณ์ที่มีคะแนนสูงสุดเป็นเอกลักษณ์หลัก ส่วนเอกลักษณ์ที่มีคะแนนเป็นลำดับรองลงมาเป็นเอกลักษณ์รองของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

การอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม สามารถทำได้โดยการระบุเอกลักษณ์หลักและเอกลักษณ์รองของภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งหมดลงบนแผนที่ชุมชนปากพะยูน ซึ่งเป็นการประเมินคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ จากระดับความเข้มข้นของการกระจุกตัวของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อใช้หลักการและวิธีการอนุรักษ์ที่เหมาะสมในแต่ละระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนในระดับกว้าง และทำการระบุหลักการและวิธีการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละเอกลักษณ์อย่างละเอียด เพื่อสะดวกและตรงประเด็นต่อการนำแนวทางดังกล่าวไปใช้

บทที่ 4 สภาพทั่วไปของชุมชนปากพูน

4.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนปากพะยูน

ในอดีตราวก่อนพุทธศตวรรษที่ 21-22 ทะเลสาบสงขลาเป็นทะเลเดียวกับทะเลอ่าวไทย โดยมีเมืองสำคัญชื่อว่าเมืองป้อมบุตร (ป้อม-บุตร-ระ) ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกริมชายฝั่งอ่าวไทยหรือบริเวณทะเลสาบสงขลาในปัจจุบัน และมีเมืองปะลันดำตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกติดกับฝั่งทะเลอันดามันหรืออำเภอปะเหลียนจังหวัดตรังในปัจจุบัน โดยเมืองป้อมบุตรมีลักษณะเด่นกว่าเมืองอื่น คือมีช่องแคบที่สามารถใช้เป็นเส้นทางเดินเรือระหว่างทะเลอ่าวไทยจากเมืองป้อมบุตรไปยังเมืองปะลันดำบริเวณทะเลอันดามันได้ บริเวณปากน้ำของเมืองป้อมบุตรประกอบด้วยเกาะแก่งมากมาย เหมาะแก่การจอดเรือและหลบคลื่นลม โดยพื้นที่ดังกล่าวในปัจจุบันคือบริเวณตำบลปากพะยูน ตำบลเกาะหมาก ตำบลเกาะนางคำ ตลอดจนหมู่เกาะต่าง ๆ ในทะเลสาบสงขลา ส่งผลให้เมืองป้อมบุตรเป็นเมืองที่มีความรุ่งเรืองด้านการค้า เมื่อระยะเวลาผ่านไปเกิดการเปลี่ยนแปลงของเปลือกโลก ส่งผลให้หน้าเมืองป้อมบุตรบริเวณทางทิศใต้เกิดการตื้นเขินไม่สามารถเดินเรือได้ อีกทั้งมีการก่อตัวขึ้นของหาดทรายในทะเลอ่าวไทยมีความยาวตั้งแต่จังหวัดสุราษฎร์ธานีลงไปทางใต้ถึงจังหวัดนราธิวาสเข้าไปถึงแหลมมาลาญ ก่อให้เกิดทะเลตื้นในหรือทะเลสาบสงขลาในปัจจุบัน ส่งผลให้เมืองป้อมบุตรมีการติดต่อกับค้าขายกับเมืองต่าง ๆ น้อยลงและท้ายที่สุดผู้คนที่ย้ายอยู่เริ่มทยอยอพยพไปตั้งถิ่นฐานยังเมืองอื่น เมืองป้อมบุตรกลายเป็นเมืองร้างเหลือเพียงร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่บ้านป้อมบุตรและบ้านหาวเปลา ในพื้นที่ตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง หลังจากทะเลหน้าเมืองทางทิศใต้ของเมืองป้อมบุตรมีการตื้นเขิน ทำให้น้ำในฤดูน้ำหลากไม่สามารถระบายลงทะเลได้ จึงเกิดการกัดเซาะบริเวณระหว่างชุมชนปากพะยูนและเกาะหมากในปัจจุบัน เกิดเป็นปากน้ำขนาดใหญ่ โดยบริเวณดังกล่าวมีปลาอาศัยอยู่อย่างชุกชุมโดยเฉพาะพะยูน จึงสันนิษฐานว่าชุมชน “ปากพะยูน” หมายถึงบริเวณปากน้ำซึ่งเป็นที่อยู่ของพะยูนเป็นจำนวนมาก (นเรศ หอมนวล, 2562)

ชุมชนปากพะยูนเป็นชุมชนที่อยู่ในตำบลปากพะยูน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งทะเลสาบสงขลาทางทิศตะวันตกของทะเลสาบสงขลาตอนกลาง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเมืองป้อมบุตรในอดีต ย้อนกลับไปเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 21-22 ราว พ.ศ. 2200 ตรงกับสมัยอยุธยา มีชาวมุสลิมจากปากีสถานได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณเกาะหมาก ซึ่งตั้งอยู่ตรงข้ามกับชุมชนปากพะยูนในปัจจุบัน ต่อมาได้มีคนจีนเข้ามาทำการค้าในบริเวณดังกล่าว และได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกับชาวมุสลิมและคนไทยพุทธที่อพยพมาจากบริเวณชุมชนอื่นในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

โดยส่วนใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าวมีการทำเกษตรและค้าขายเป็นหลัก และมีการขยายของชุมชนมาตั้งถิ่นฐานบริเวณปากพะยูนในปัจจุบัน ซึ่งการตั้งถิ่นฐานในยุคแรกจะอยู่บริเวณริมทะเลสาบสงขลา เนื่องจากเป็นบริเวณใกล้แหล่งน้ำที่ใช้ในการดำเนินชีวิต บริเวณที่ตั้งของชุมชนปากพะยูนเป็นพื้นที่ที่มีระบบนิเวศแบบน้ำกร่อย ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรสัตว์น้ำซึ่งเป็นแหล่งอาหารสำคัญ ก่อให้เกิดอาชีพประมงในการดำเนินชีวิต โดยมุสลิมจะมีความเชี่ยวชาญในการทำประมง ส่วนคนไทยพุทธจะมีความเชี่ยวชาญในการทำเกษตร และคนจีนจะมีความเชี่ยวชาญในด้านการค้า ทำให้มีการช่วยเหลือหรือผูกเกลอเป็นเพื่อนสนิท เกิดการแลกเปลี่ยนผลผลิต แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และเรียนรู้ที่จะอาศัยอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ชุมชนปากพะยูนยังมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับชุมชนอื่น ๆ ในบริเวณทะเลสาบสงขลา ผ่านทางเรือสินค้าที่เข้ามาเทียบท่าบริเวณท่าเรือปากพะยูน (นเรศ หอมนวล, 2562)

ด้วยวิถีชีวิตที่มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตและวัตถุประสงค์ระหว่างชุมชนตลอดจนการติดต่อสื่อสารที่เพิ่มมากขึ้นกว่าอดีตของชุมชนในบริเวณทะเลสาบสงขลา จึงพัฒนาเข้าสู่ยุคเรือเมล์ที่เข้ามามีบทบาทเพื่อรองรับความต้องการที่เพิ่มมากขึ้น โดยเรือเมล์จะแล่นระหว่างอำเภอเมืองสงขลา อำเภอระโนด และอำเภอปากพะยูน (อุทิศ สังขรัตน์, 2546) ส่งผลให้ชุมชนปากพะยูนเป็นเมืองท่าที่สำคัญ ซึ่งนอกจากใช้ในการแลกเปลี่ยนผลผลิตแล้วยังเป็นศูนย์กลางในการสัญจรของชุมชนในบริเวณทะเลสาบสงขลาด้วย ส่งผลให้เป็นชุมชนที่ไม่หลับใหล มีความรุ่งเรืองด้านการค้าและเศรษฐกิจ และด้วยการติดต่อสัมพันธ์กับต่างชุมชนและต่างเมืองตั้งแต่อดีต ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมและหล่อหลอมวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนปากพะยูนเป็นชุมชนที่มีสังคมแบบพหุวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกัน การสัญจรทางบกจะใช้การเดินทางเท้าหรือแรงงานสัตว์เป็นพาหนะช่วยทุ่นแรงในการไปมาหาสู่กับชุมชนใกล้เคียง และได้พัฒนาไต่เรียงมาเป็นลำดับตามแต่ละช่วงเวลา จากยุคของการใช้เรือพาย เรือแจวของชาวบ้าน ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นยุคเรือเมล์โดยสาร และตามมาด้วยยุคของรถยนต์โดยสารแบบรั้วไม้เข้ามามีบทบาทตามลำดับ (รัชกานต์ ฉิมประเสริฐ, 2556) ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2443 ได้มีการสร้างทางรถไฟสายใต้ขึ้นในช่วงแรกจากสถานีบางกอกน้อยถึงสถานีเพชรบุรี และเมื่อ พ.ศ. 2446 ได้ขยายเส้นทางไปสถานีนาประดู่จังหวัดปัตตานีในปี พ.ศ. 2459 (ยงยุทธ ชูแว่น, 2529) ส่งผลให้การการค้าและสัญจรทางทะเลสาบสงขลาเริ่มลดบทบาทลง ชุมชนเมืองท่าอย่างปากพะยูนเริ่มล่มสลายและเกิดผลกระทบมากขึ้นหลังจากมีการตัดถนนสายหลักในปี พ.ศ. 2516 ทั้งทางฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา (ค่านวณ นวลสนอง, 2541) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบการสัญจร ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลในการปิดปากคลองที่เชื่อมระหว่างทะเลสาบสงขลากับทะเลอ่าวไทย ทำให้เกิดผลกระทบกับระบบนิเวศในทะเลสาบสงขลา ทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลาลดน้อยลง ส่งผลให้ประชากรในชุมชนปากพะยูนประกอบอาชีพประมงลดน้อยลง (เจะหลี สุวรรณวงศ์, 2562) ภายหลังจากประชากรในชุมชนปากพะยูนออกไปทำงานในต่างพื้นที่มากขึ้น

ประกอบกับคนรุ่นใหม่ส่งลูกหลานไปเรียนในเมืองทำให้มีการซึมซับค่านิยมและวัฒนธรรมใหม่ ๆ แต่ยังคงรักษารูปแบบของวัฒนธรรมเดิมไว้ หากแต่มีการปรับเปลี่ยนให้สะดวกและง่ายขึ้นไปตามพลวัต (รั้วชัย หนูนอนันต์, 2562)

4.2 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนปากพะยูน

4.2.1 ที่ตั้ง อาณาเขต และสภาพทางภูมิศาสตร์

ชุมชนปากพะยูน เป็นชุมชนที่มีตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลสาบสงขลาตอนกลาง ครอบคลุมพื้นที่ 1.50 ตารางกิโลเมตร ในตำบลปากพะยูน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จรดทะเลสาบสงขลา
ทิศใต้	จรดหมู่ที่ 5 ชุมชนบ้านพรหมอ เทศบาลตำบลอ่าวปากพะยูน
ทิศตะวันออก	จรดทะเลสาบสงขลา
ทิศตะวันตก	จรดหมู่ที่ 3 ชุมชนบ้านบางเตง เทศบาลตำบลอ่าวปากพะยูน

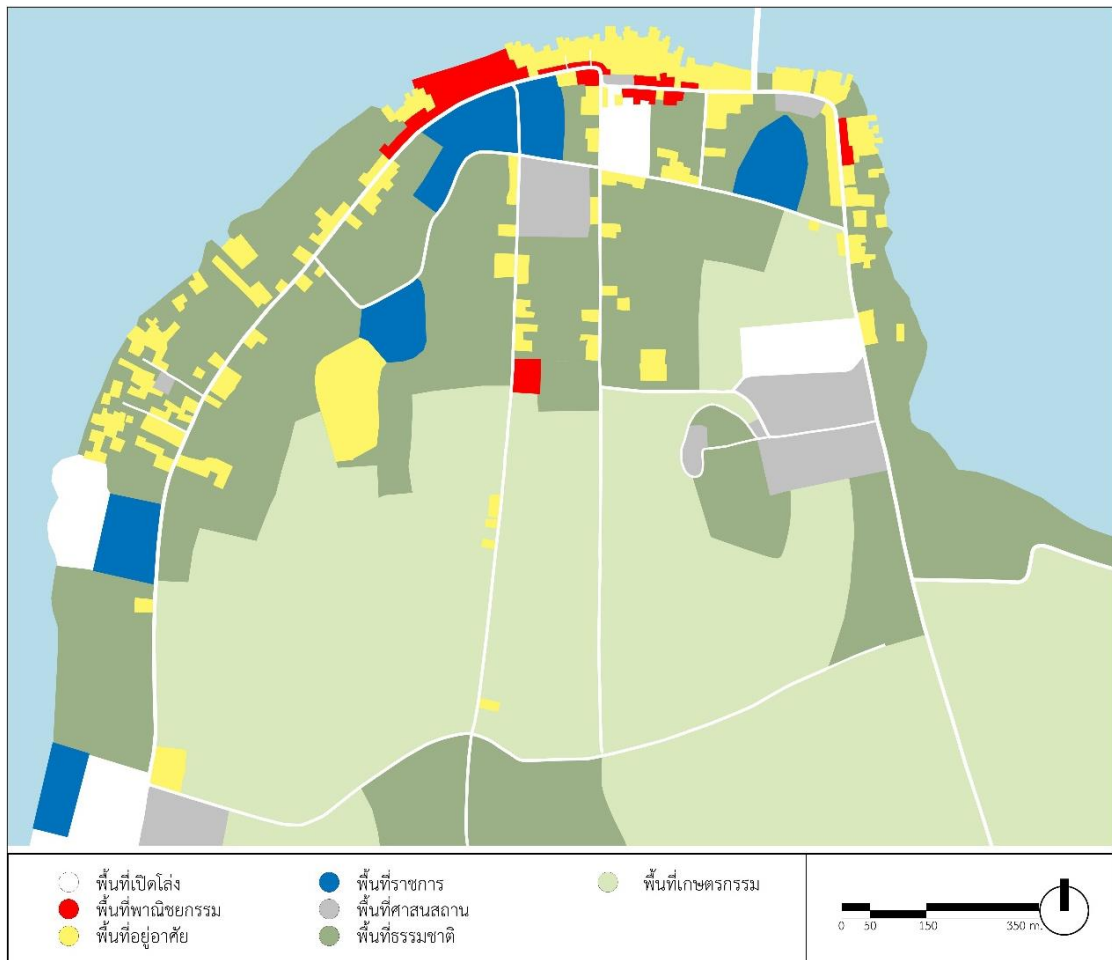
ชุมชนปากพะยูน จังหวัดพัทลุงเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดทะเลสาบถึง 3 ด้าน โดยมีลักษณะภูมิประเทศ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นพื้นที่ราบบริเวณริมทะเลสาบและบริเวณตอนกลางของชุมชน และบริเวณที่เป็นพื้นที่ควนอยู่ 2 ควนอยู่ทางทิศตะวันตก และทางตะวันออกของชุมชน โดยจะมีความลาดชันกว่าซึ่งเป็นพื้นที่ป่ากร้างและบางส่วนมีการใช้ประโยชน์ในการทำสวนยางพารา พื้นที่ควนดังกล่าวจะมีลักษณะที่ค่อย ๆ ลาดต่ำลงเป็นพื้นที่ราบตอนกลางและที่ราบริมทะเลสาบซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชน

ชุมชนปากพะยูนมี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - เดือนกรกฎาคม และฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม-เดือนมกราคม ซึ่งเป็นช่วงที่น้ำทะเลหนุนสูง ส่งผลให้ชุมชนใช้ช่วงเวลาดังกล่าวในการทำการประมง อุณหภูมิเฉลี่ยของของชุมชนอยู่ที่ประมาณ 25-27 องศาเซลเซียส (เทศบาลตำบลปากพะยูน, 2562)

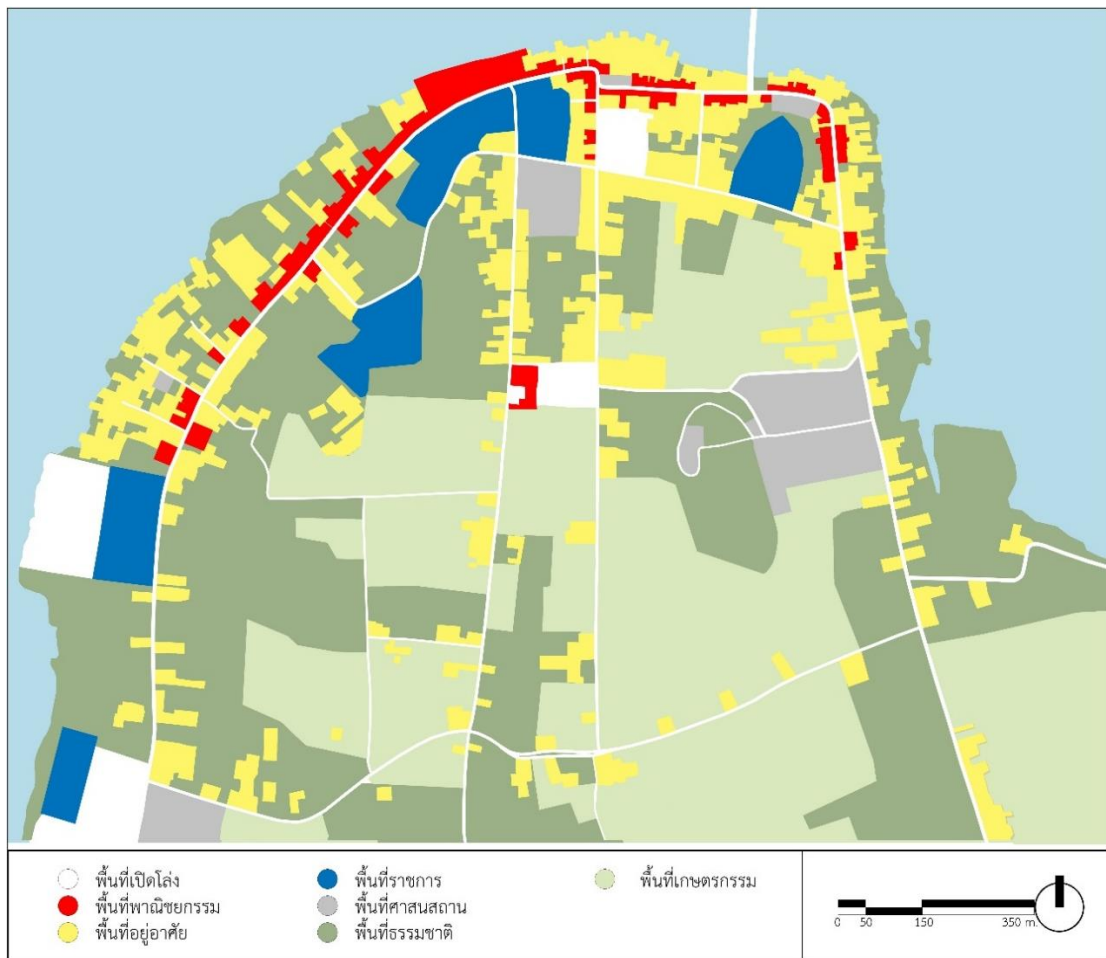
4.2.2 การใช้ประโยชน์ และการถือครองที่ดิน

ชุมชนปากพะยูนมีการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบรวมกันเป็น 1.50 ตารางกิโลเมตร จากการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนปากพะยูนใน พ.ศ. 2538-พ.ศ. 2558 ชุมชนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยมีการขยายตัวของพื้นที่อยู่อาศัยจากถนนสายหลักไปยังถนนสายรองและถนนย่อยควบคู่ไปกับการเพิ่มขึ้นของพื้นที่พาณิชย์กรรมบริเวณถนนสายหลัก มีการลดลงของพื้นที่เปิดโล่งเนื่องจากถูกเปลี่ยนการใช้ประโยชน์เป็นที่อยู่อาศัย พื้นที่ราชการ และ

ศาสนสถานส่วนใหญ่ยังคงตั้งอยู่บริเวณถนนสายหลักและเข้าถึงสะดวก บริเวณที่เป็นเป็นพื้นที่ธรรมชาติถูกเปลี่ยนการประโยชน์เพื่อตอบสนองต่อประชากรที่เพิ่มจำนวนขึ้นและการขยายของชุมชนปากพะยูน พื้นที่เกษตรกรรมลดลงเป็นพื้นที่รกร้างหรือพื้นที่ธรรมชาติมากขึ้นและเปลี่ยนทิศทางการขยายตัวไปตามเส้นทางคมนาคม การขยายตัวของชุมชนอยู่ในรูปแบบของวงแหวน โดยมีพื้นที่ธรรมชาติและพื้นที่เกษตรกรรมอยู่บริเวณใจกลางพื้นที่ (ภาพที่ 16 และภาพที่ 17)



ภาพที่ 16 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนปากพะยูน พ.ศ. 2538
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศกรมแผนที่ทหาร (2538)



ภาพที่ 17 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนปากพะยูน พ.ศ. 2558
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศกรมแผนที่ทหาร (2558)

การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนปากพะยูนมีการสามารถจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนปากพะยูนได้ดังนี้

1) การใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย

การใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยมีลักษณะกระจุกตัวอยู่บริเวณริมทะเลสาบทางด้านทิศตะวันออกของพื้นที่ เนื่องจากในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่ทำอาชีพประมงและมีการใช้ทะเลสาบเป็นเส้นทางการคมนาคมหลัก ทำให้บริเวณริมน้ำเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อการคมนาคมทางทะเลสาบลดบทบาทลงและมีการตัดถนน ส่งผลให้มีการกระจายตัวของชุมชนไปยังเส้นทางการคมนาคมทางบกบริเวณถนนสายหลัก โดยในปัจจุบันมีชุมชนตั้งอยู่บริเวณริมทะเลสาบทางด้านทิศตะวันออกของพื้นที่และบริเวณถนนสายหลักที่ขนานไปกับทะเลสาบอย่างหนาแน่น และความหนาแน่นของชุมชนค่อย ๆ เบาบางลงในเส้นทางการคมนาคมสายรอง

2) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม

ลักษณะของพาณิชยกรรมในชุมชนปากพะยูนส่วนใหญ่เป็นการประกอบกิจการค้าขายร่วมกับการใช้ประโยชน์ในการอยู่อาศัย สินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันทั่วไปโดยส่วนใหญ่พื้นที่พาณิชยกรรมจะอยู่บริเวณที่มีชุมชนหนาแน่นและมีการกระจุกตัวของสถานที่ราชการ สถาบันการศึกษา และศาสนสถาน

3) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการ

สถานที่ราชการของชุมชนปากพะยูนประกอบด้วย เทศบาลตำบลปากพะยูน โรงเรียนอนุบาลปากพะยูน โรงเรียนศาสนูปถัมภ์ปากพะยูนมูลนิธิ โรงเรียนปากพะยูน และโรงพยาบาลปากพะยูน โดยส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณพื้นที่สูงโดยเฉพาะโรงพยาบาลปากพะยูนและเทศบาลเพื่อป้องกันการเกิดน้ำท่วม เนื่องจากโรงพยาบาลเป็นสถานที่สำคัญในการดูแลรักษาผู้ป่วยในชุมชน อีกทั้งอุปกรณ์และเครื่องมือแพทย์เคลื่อนย้ายได้ยากและมีราคาค่อนข้างสูง ส่วนเทศบาลเป็นสถานที่สำหรับติดต่อช่วยเหลือภายในชุมชน ประกอบกับรวบรวมเอกสารสำคัญต่าง ๆ ของชุมชนไว้จึงควรอยู่ในบริเวณที่สูงกว่าปกติ ทั้งนี้สถาบันราชการจะตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน และมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทศาสนสถาน เช่น โรงเรียนปากพะยูนตั้งอยู่ใกล้วัดธรรมประยูร โรงเรียนศาสนูปถัมภ์ตั้งอยู่ใกล้มัสยิดอันศอร์รุสสุนนะฮ์ ฯลฯ



โรงพยาบาลปากพะยูน



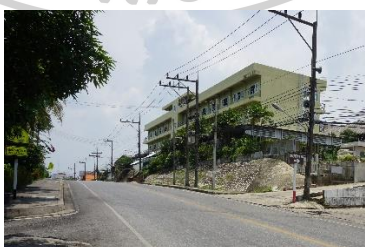
เทศบาลตำบลปากพะยูน



สถานีตำรวจภูธรอำเภอปากพะยูน



โรงเรียนอนุบาลปากพะยูน



โรงเรียนศาสนูปถัมภ์ปากพะยูนมูลนิธิ



โรงเรียนปากพะยูน

ภาพที่ 18 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการ

4) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทศาสนสถาน

ศาสนสถานของชุมชนปากพะยูนประกอบด้วยศาสนสถานของพุทธศาสนา คือ วัดรัตนาราม และวัดธรรมประยูร โดยวัดธรรมประยูรตั้งอยู่บริเวณกลางชุมชนปากพะยูน ส่วนวัดรัตนารามตั้งอยู่บนเนิน (ควน) บริเวณทางทิศตะวันออกของชุมชนปากพะยูน และศาสนสถานของศาสนาอิสลาม คือ มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง มัสยิดอันศอร์รสุสุนนะฮ์ และมัสยิดนุรุดดิน ตั้งกระจายรอบชุมชนปากพะยูน ซึ่งแต่ละมัสยิดจะตั้งเป็นศูนย์กลางของแต่ละชุมชนย่อย โดยมีมัสยิดนุรุดดินตั้งอยู่ทิศตะวันตกของชุมชนปากพะยูนเป็นศูนย์กลางของชุมชนบ้านหัวฟาด มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุงตั้งอยู่บริเวณทางทิศเหนือของชุมชนปากพะยูนเป็นศูนย์กลางของชุมชนอำเภอเก่าและชุมชนบ้านกลาง มัสยิดอันศอร์รสุสุนนะฮ์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของชุมชนปากพะยูนเป็นศูนย์กลางของชุมชนบ้านออก



วัดรัตนาราม



วัดธรรมประยูร



มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง



มัสยิดอันศอร์รสุสุนนะฮ์



มัสยิดนุรุดดิน

ภาพที่ 19 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทศาสนสถาน

5) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรม

สวนยางพารามีขนาดพื้นที่ค่อนข้างมากในพื้นที่ชุมชนปากพะยูน เนื่องจากเป็นพื้นที่ควน ไม่มีธารน้ำจืดไหลผ่านส่งผลให้ยากต่อการปลูกพืชชนิดอื่น ซึ่งยางพาราเป็นพืชที่ปลูกได้โดยไม่ต้องรดน้ำ สามารถเจริญเติบโตโดยการอาศัยน้ำจากฝนที่ตกตามฤดูกาล ส่วนปาล์มน้ำมันเป็นพืชที่เจริญเติบโตได้ดีในที่ราบ ซึ่งลักษณะภูมิประเทศในแบบดังกล่าวมีน้อยส่งผลให้มีการปลูกพืชชนิดนี้ในบริเวณชนบทของชุมชน

6) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ธรรมชาติ

พื้นที่ธรรมชาติส่วนใหญ่ของชุมชนปากพะยูนเป็นป่ากร้างและมีสัดส่วนค่อนข้างมากเท่ากับพื้นที่เกษตรกรรม โดยส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณเชิงควนซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรเดิมและได้มีการเลิกประกอบกิจกรรมทางการเกษตร จึงทำให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่ากร้าง



ภาพที่ 20 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ธรรมชาติ

7) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่เปิดโล่ง

พื้นที่เปิดโล่งในบริเวณชุมชนปากพะยูนมีลักษณะเป็นพื้นที่โล่งกว้างไร้หลังคาคลุม โดยจะกระจายไปตามชุมชน เช่น สนามกลางเทศบาลตำบลปากพะยูน สนามกลางโรงเรียนปากพะยูน ฯลฯ ใช้ประโยชน์เพื่อเป็นส่วนกลางในการจัดกิจกรรมของชุมชนทั้งในวันปกติและในวันสำคัญต่าง ๆ

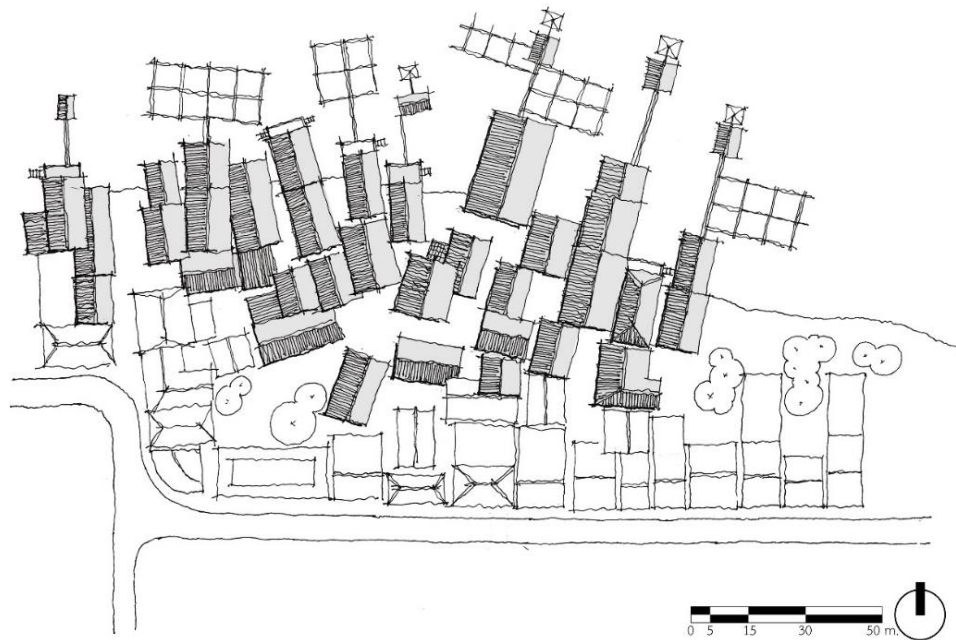
4.2.3 การตั้งถิ่นฐาน

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ประกอบกับการลงสำรวจพื้นที่ สามารถแบ่งรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนปากพะยูนออกเป็น 4 รูปแบบ คือ การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณชนบท การตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมือง และการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณชนบท โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง

การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมืองเป็นการตั้งถิ่นฐานในรูปแบบดั้งเดิมของพื้นที่ตั้งแต่ในสมัยอดีต โดยมีการเกาะกลุ่มอย่างหนาแน่น (Cluster Settlement) อยู่ริมทะเลสาบบริเวณในเมือง ซึ่งลักษณะผังบริเวณของการตั้งถิ่นฐานในรูปแบบดังกล่าวมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประกอบกับกลุ่มชนที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในยุคแรกคือชาวมุสลิม ส่งผลให้พื้นที่บริเวณริมทะเลสาบมีการสร้างมัสยิดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน มีท่าเรือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญใช้ในการเทียบท่าของเรือโดยสารและเรือขนส่งสินค้า ตลอดจนเรือที่ใช้สำหรับประกอบอาชีพประมงของชุมชน อีกทั้งยังมีบ่อน้ำโดยเป็นบ่อน้ำจืดสำหรับอุปโภคและบริโภค ซึ่งพบได้ทั่วไปในบริเวณริมทะเลสาบและบริเวณรอบ ๆ ชุมชน

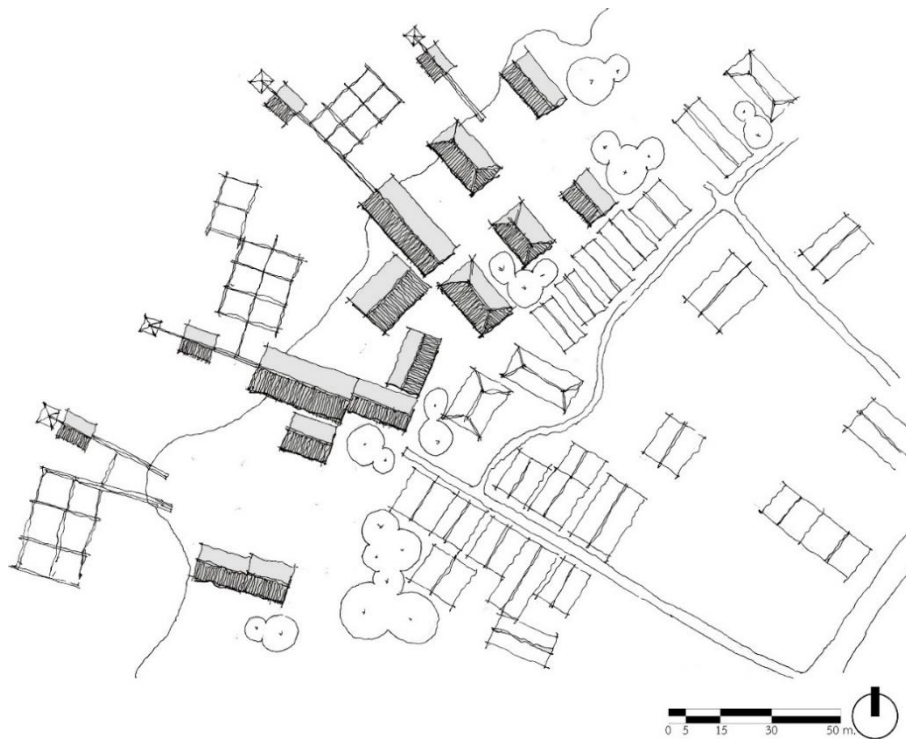
มีพื้นที่เปิดโล่งค่อนข้างน้อยจึงส่งผลให้มีความจำเป็นต้องใช้งานพื้นที่เปิดโล่งร่วมกัน โดยใช้สำหรับเป็นพื้นที่ตากอุปกรณ์ในการทำประมง ตากปลา หรือตากผ้า เป็นต้น ลักษณะของเรือนที่อยู่อาศัยเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูงหันหน้าเข้าทะเลสาบ เนื่องจากในอดีตใช้ทะเลสาบเป็นโครงข่ายการสัญจรหลัก และเป็นพื้นที่ในการประกอบอาชีพ เรือนแต่ละหลังเรียงชิดติดกันจนสามารถเดินเชื่อมถึงกันได้โดยมีชานบริเวณหน้าบ้านเป็นส่วนเชื่อมระหว่างเรือนแต่ละหลัง มีการทอดสะพานไม้จากชานหน้าบ้านยาวออกไปบนทะเลสาบ โดยปลายสุดสะพานเป็นขนาดเล็ก ๆ สร้างด้วยไม้มีลักษณะโค้งสำหรับเฝ้าปลาในกระชัง หรือสำหรับดักจับสัตว์น้ำด้วยยอซึ่งมีขนาดใหญ่ ในอดีตทุกบ้านจะมีชอยเล็ก ๆ ระหว่างบ้านเพื่อเชื่อมต่อไปยังถนน เมื่อระยะเวลาผ่านไปเกิดการเพิ่มจำนวนขึ้นของประชากร ทำให้ชุมชนหนาแน่นขึ้นชอยเหล่านี้ถูกการสร้างบ้านเรือนทับทำให้ขนาดของชอยเล็กกลายเป็นเพียงตรอกเล็ก ๆ ระหว่างเรือนแต่ละหลัง เกิดเป็นชุมชนหนาแน่นในปัจจุบัน



ภาพที่ 21 แสดงการตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมืองของชุมชนปากพะยูน

2) การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณชนบท

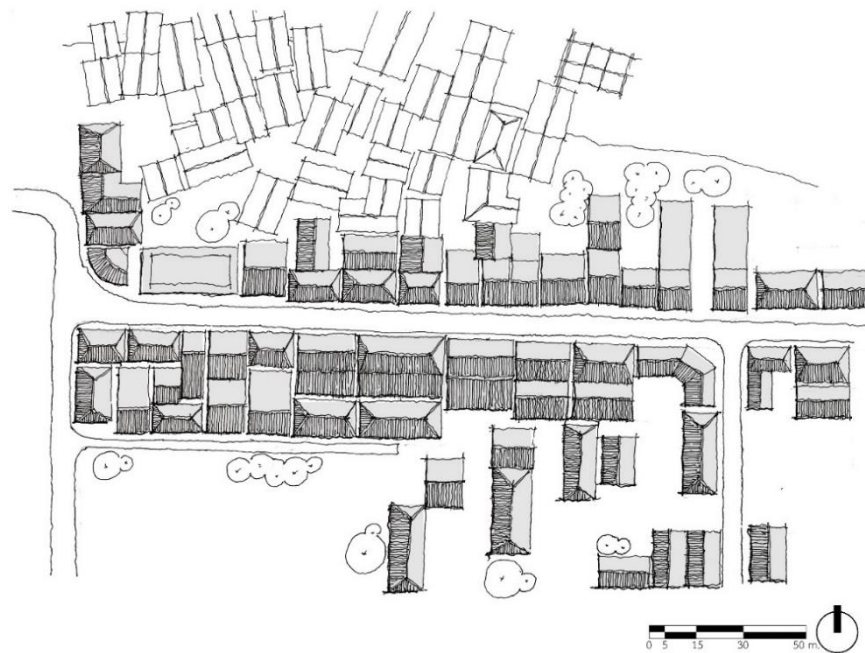
การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณชนบทเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมของชุมชนเช่นเดียวกับการตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง โดยจากการขยายตัวของชุมชนทำให้เกิดการกระจายตัวของการตั้งถิ่นฐานบริเวณในเมืองออกมายังชานเมืองหรือชนบทมากขึ้น ส่งผลให้เกิดเป็นชุมชนริมทะเลสาบที่มีพื้นที่เปิดที่โล่งมากกว่า โดยนอกจากใช้เป็นพื้นที่ในการตากอุปกรณ์ประมงหรือตากปลาแล้ว ยังใช้เป็นลานสำหรับเชื่อมเรือนแต่ละหลัง ส่วนลักษณะเรือนและองค์ประกอบโดยรอบมีรูปแบบเช่นเดียวกับการตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง



ภาพที่ 22 แสดงการตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณชนบทของชุมชนปากพะยูน

3) การตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมือง

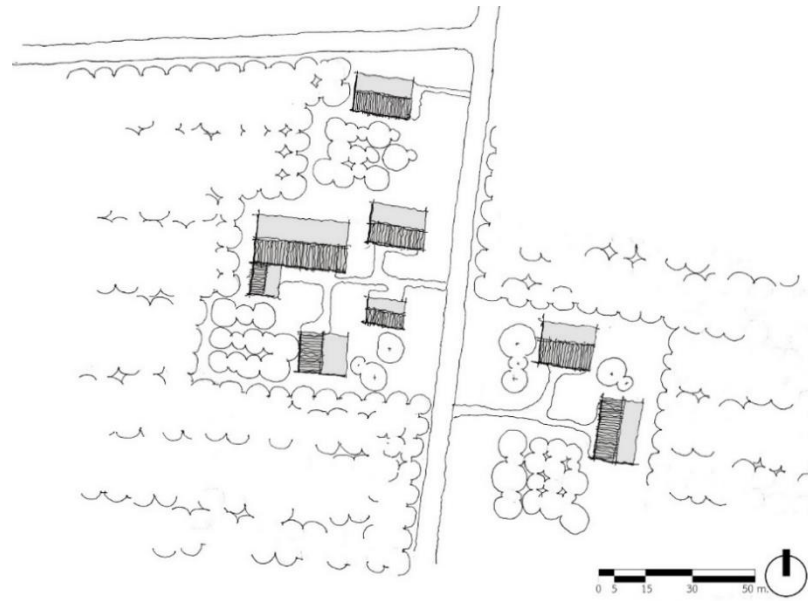
การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมถนนในเมืองเป็นการตั้งถิ่นฐานที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง เพราะในอดีตคนที่อาศัยอยู่ริมน้ำจะมีที่ดินอยู่บริเวณริมถนนซึ่งในสมัยนั้นถนนเป็นเพียงถนนลูกรัง ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมถนนส่วนใหญ่จะเป็นลูกหลานของบรรพบุรุษที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมทะเลสาบ การตั้งถิ่นฐานริมถนนในเมืองเป็นการตั้งถิ่นฐานที่เกิดขึ้นในยุคที่มีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีตลอดจนโครงข่ายการสัญจร และการคมนาคมทางน้ำลดบทบาทลง มีการตัดถนนขนานไปกับทะเลสาบ ประกอบกับทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลาเริ่มลดน้อยลง สภาพชาวบ้านจึงได้มีการเปลี่ยนอาชีพมาค้าขายมากขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานตามแนวริมทะเลสาบมาเป็นชุมชนริมถนนเพิ่มมากขึ้นโดยมีลักษณะเป็นแนวยาว (Linear Settlement) ไปตามถนน ลักษณะของเรือนที่อยู่อาศัยเป็นเรือนแถวไม้ไม่เกิน 2 ชั้น เรียงชิดติดกันโดยมีเพียงตรอกเล็ก ๆ ระหว่างบ้านเพื่อเชื่อมจากหน้าบ้านไปยังหลังบ้าน



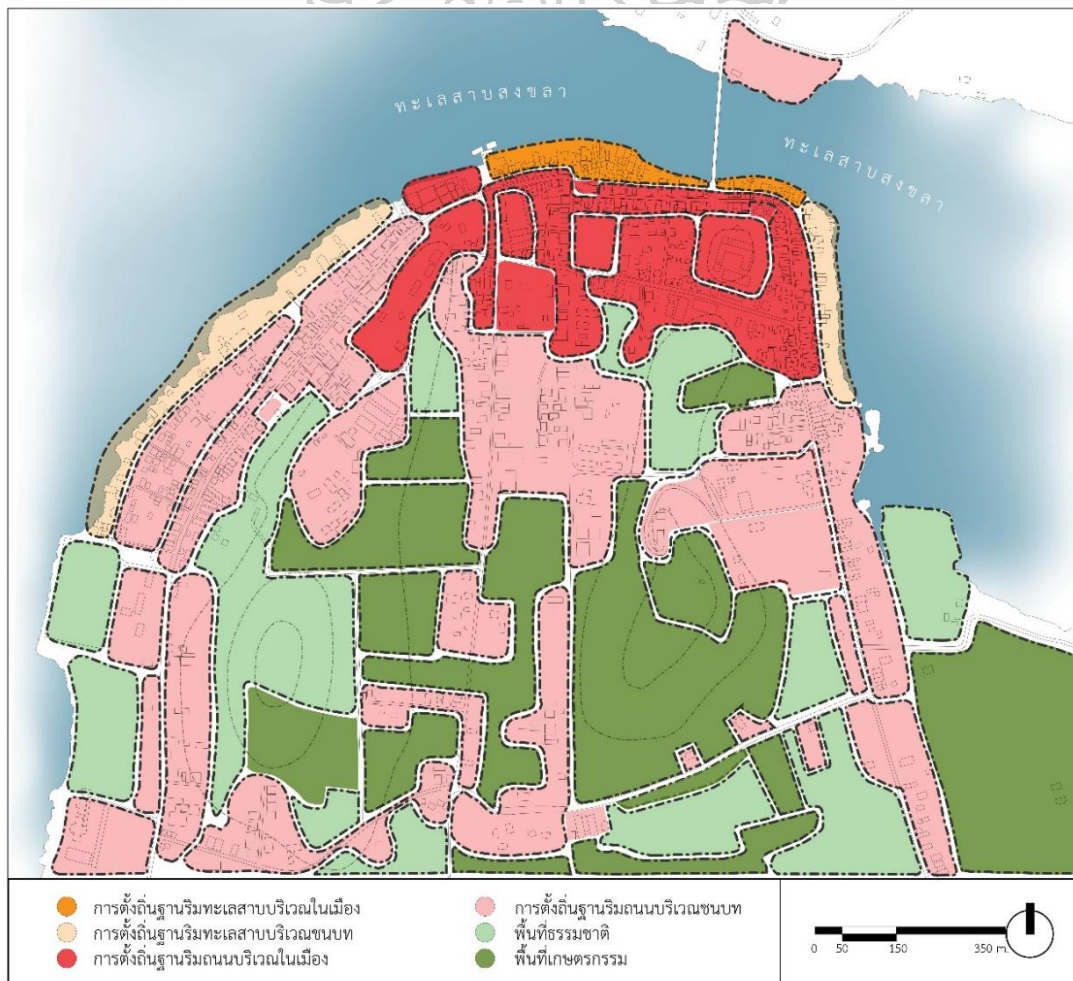
ภาพที่ 23 แสดงการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมืองของชุมชนปากพะยูน

4) การตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณชนบท

เป็นการตั้งถิ่นฐานที่กระจายตัวจากการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมือง โดยเมื่อมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางถนนเข้ามาในบริเวณพื้นที่ จึงเกิดการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมถนนมากขึ้น ประกอบกับระบบนิเวศในทะเลสาบสงขลาเริ่มเสื่อมส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลาเริ่มลดน้อยลง ทำให้ชาวบ้านที่ทำประมงเริ่มทยอยเปลี่ยนอาชีพ และย้ายการตั้งถิ่นฐานจากเดิม ที่ดินเป็นสิ่งที่ไม่ได้มีค่าสำหรับชาวชุมชนปากพะยูน เพราะในอดีตสิ่งที่มีค่าที่สุดในความคิดของชาวบ้านคือทะเลเพราะเมื่อก่อนมีความอุดมสมบูรณ์ไม่เคยคิดว่าทรัพยากรเหล่านั้นจะเสื่อมสลายไป อาชีพที่ทำหลังจากเลิกทำประมงส่วนใหญ่คือเกษตรกรรม การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมถนนในเมืองจึงมีองค์ประกอบหลักในผังบริเวณเป็นพื้นที่เกษตร โดยบริเวณรอบบ้านจะมีการปลูกพืชเป็นสวนผสมหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “สวนสมรม” ประกอบด้วยพืชผักสวนครัวและผลไม้ที่ปลูกผสมผสานกัน ถัดออกมาจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรมโดยส่วนใหญ่เป็นสวนยางพารา ซึ่งลักษณะของเรือนที่อยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าว ล้วนแล้วแต่มีลักษณะเป็นบ้านสมัยใหม่เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานในยุคหลัง



ภาพที่ 24 แสดงการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณชนบทของชุมชนปากพะยูน



ภาพที่ 25 แสดงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนปากพะยูน

4.2.4 โครงข่ายการสัญจร

โครงข่ายการสัญจรคือเส้นทางสำหรับคมนาคมหรือเดินทางภายในพื้นที่ หรือเพื่อการเข้าถึงพื้นที่ตลอดจนเชื่อมโยงไปยังพื้นที่อื่น ๆ โดยโครงข่ายการสัญจรของชุมชนปากพะยูนแบ่งออกเป็นทางน้ำและทางบก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ระบบการสัญจรทางน้ำ

ในอดีตชุมชนปากพะยูนมีทั้งการคมนาคมทางทะเลสาบและทางบกโดยใช้การคมนาคมทางทะเลสาบเป็นหลัก ทั้งสำหรับการสัญจรแลกเปลี่ยนสินค้า ตลอดจนประกอบอาชีพ ซึ่งชุมชนปากพะยูนตั้งอยู่บริเวณทะเลสาบสงขลาตอนกลาง ส่งผลให้เป็นชุมชนศูนย์กลางของการคมนาคมทางน้ำ



ภาพที่ 26 แสดงเส้นทางการเดินเรือของชุมชนบริเวณทะเลสาบสงขลา

ที่มา : ปก แก้วกาญจน์, 2540 ดัดแปลงโดยผู้เขียน

2) ระบบการสัญจรทางบก

ในปัจจุบันการคมนาคมทางทะเลสาบได้ลดบทบาทลง เนื่องจากปัจจัยทางด้านการพัฒนาและเทคโนโลยีต่าง ๆ ส่งผลให้ปัจจุบันชุมชนปากพะยูนใช้ถนนเป็นเส้นทางการสัญจรหลัก ซึ่งโครงข่ายการสัญจรของชุมชนปากพะยูนจำแนกตามลักษณะการใช้งานและขนาดของถนนออกเป็น 4 ลักษณะ โดยมีรายละเอียดดังนี้



ภาพที่ 27 แสดงระบบการสัญจรทางบก

- ถนนซอยหลัก เป็นถนนที่ตัดขึ้นในช่วงยุคแรก ๆ เมื่อก่อนเป็นเพียงถนนลูกรังต่อมาได้มีการลาดยางและถมสูงขึ้น ขนาดของถนนกว้างประมาณ 6-8 เมตร ลักษณะสองข้างทางของถนนเป็นชุมชนหนาแน่นและค่อย ๆ เบาบางลงเมื่อออกสู่ชนบท เป็นเส้นทางหลักที่ใช้ในการคมนาคมขนส่งและเชื่อมต่อกับพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4181 (โคกทราย-ปากพะยูน) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4049 (ห้วยทราย-ปากพะยูน)



ภาพที่ 28 แสดงลักษณะถนนสายหลักของชุมชนปากพะยูน

- ถนนสายรอง เป็นถนนที่มีลักษณะทั้งคอนกรีตและลาดยาง เชื่อมต่อระหว่างถนนสายหลักกับชุมชนที่เป็นชนบท ขนาดของถนนกว้างประมาณ 4-6 เมตร บ้างก็เป็นเส้นทางที่ตัดเพื่อเป็นทางลัดเพื่อการเข้าถึงอย่างรวดเร็ว ลักษณะภูมิทัศน์โดยรอบส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นชนบทมีความหนาแน่นของชุมชนน้อยสองข้างทางเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ถนนเทศบาล 2 ถนนเทศบาล 4 ถนนเทศบาล 6 ถนนเทศบาล 11 ถนนเทศบาล 12 ถนนเทศบาล 13 และถนนเทศบาล 17



ภาพที่ 29 แสดงลักษณะถนนสายรองของชุมชนปากพะยูน

- ถนนย่อย หรือซอย เป็นถนนที่เชื่อมต่อระหว่างถนนสายหลักหรือถนนสายรองเข้าสู่ชุมชนต่าง ๆ มีขนาดเล็กกว่าถนนสายหลักขนาดความกว้างประมาณ 4 เมตร มีลักษณะเป็นถนนคอนกรีตและเมื่อเข้าสู่ภายในชุมชนจะเป็นถนนลูกรัง เช่น ถนนเทศบาล 1 ถนนเทศบาล 3 ถนนเทศบาล 5 ถนนเทศบาล 7 ถนนเทศบาล 8 และถนนเทศบาล 10 ซอยไม่ได้บอกเพียงแค่ว่าตั้งแต่ยังบ่งบอกถึงชนชั้นหรืออาชีพได้ เช่น ปากซอยจะเป็นอาชีพค้าขาย ท้ายซอยจะเป็นชุมชนทำประมง ฯลฯ



ภาพที่ 30 แสดงลักษณะถนนย่อยหรือซอยของชุมชนปากพะยูน

- ตรอก มีลักษณะเป็นเส้นทางคอนกรีตหรือคันทัน เป็นช่องว่างระหว่างบ้านแต่ละหลังของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง มีขนาดความกว้างประมาณไม่เกิน 1 เมตร โดยในอดีตจะมีถนนสายเล็ก ๆ เชื่อมระหว่างบ้านแต่ละหลังกับถนนสายหลัก ซึ่งต่อมาชุมชนได้มีการเพิ่มจำนวนขึ้นของประชากร ส่งผลให้มีการเพิ่มจำนวนหลังคาเรือนร่วมด้วยถนนเล็ก ๆ เหล่าดังกล่าวได้ถูกสร้างทับที่เกิดเป็นที่ว่างระหว่างบ้านที่สามารถใช้สัญจรได้



ภาพที่ 31 แสดงลักษณะถนนตรอกของชุมชนปากพะยูน

4.2.6 สถาปัตยกรรม

1) สถาปัตยกรรมประเภทที่อยู่อาศัย

- เรือนไม้ยกใต้ถุนสูง เป็นรูปแบบอาคารที่สร้างขึ้นเพื่อความสะดวกในการอยู่อาศัย เน้นประโยชน์การใช้สอยมากกว่าความสวยงามของตัวอาคาร รูปแบบอาคารจึงมีความเรียบง่ายและมีความสอดคล้องไปกับสภาพภูมิประเทศที่อยู่อาศัยโดยจะพบอาคารลักษณะนี้ได้บริเวณที่เป็นพื้นที่ริมทะเลสาบ ดังแสดงในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 แสดงลักษณะของเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง

องค์ประกอบ	รายละเอียด
ลักษณะผัง	หากเป็นชุมชนที่หนาแน่นจะมีพื้นที่บริเวณรอบบ้านน้อยแต่ในอดีตบ้านทุกหลังจะมีถนนซอยเล็ก ๆ เชื่อมต่อระหว่างบ้านกับถนนสายหลัก ใช้พื้นที่บริเวณถนนซอยในการสัญจรและตากอุปกรณ์ในการทำประมง บางก็ใช้พื้นที่เปิดโล่งร่วมกัน หากเป็นบริเวณที่มีชุมชนหนาแน่นน้อยจะมีพื้นที่เปิดโล่งเป็นลานบ้าน มีลักษณะเป็นสนามหญ้าในการตากอุปกรณ์ประมงและใช้เป็นพื้นที่เชื่อมต่อของบ้านแต่ละหลัง หากเจ้าของบ้านนับถือศาสนาพุทธบริเวณบ้านจะมีศาลพระภูมิ นอกจากนี้เรือนบางหลังจะมีสะพานไม้ทอดยาวออกไปในทะเลสาบและมีชานอยู่บริเวณปลายสะพานไว้สำหรับเฝ้าปลาในกระชัง หรือดักจับสัตว์น้ำด้วยยอซึ่งเป็นส่วนประกอบของขนาดดังกล่าว
รูปแบบอาคาร	เป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูงลอดผ่านได้ ความสูงของใต้ถุนอยู่ที่ประมาณ 2 เมตรเพราะเป็นบริเวณที่มีการขึ้นลงของน้ำอยู่ตลอดเวลา และนอกจากรองรับการขึ้นลงของน้ำแล้วยังใช้ประโยชน์จากพื้นที่ใต้ถุนบ้าน เป็นพื้นที่เล่นของเด็ก ๆ ในสมัยก่อน เป็นพื้นที่ในการพักผ่อนเนื่องจากมีลมพัดผ่านบรรยากาศเย็นสบาย เป็นพื้นที่สำหรับเก็บอุปกรณ์ในการทำประมง

ตารางที่ 14 แสดงลักษณะของเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง (ต่อ)

องค์ประกอบ	รายละเอียด
รูปแบบอาคาร	หรือเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด เป็นต้น ใช้สำหรับเก็บไม้แผ่นยาวขนาดใหญ่มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ซึ่งใช้สำหรับต่อทอดยาวเป็นสะพานในกรณีที่มีน้ำทะเลหนุนสูงหรือมีน้ำท่วมภายในชุมชน พื้นในบ้านเป็นพื้นไม้ตีเว้นร่องเพื่อให้ลมเข้า
วัสดุ	ผนังของตัวเรือนเป็นไม้ตีซ้อนเกล็ด บ้างก็เป็นสังกะสีเพราะมีราคาถูกกว่าไม้ปรับเปลี่ยนได้ง่าย ในช่วงที่มีลมแรงหรือพายุเข้า ปัจจุบันมีการใช้คอนกรีตเสริมเหล็กในบางหลังแต่ยังคงไว้ซึ่งรูปแบบเดิม หลังคาส่วนใหญ่เป็นหลังคาจั่วและปั้นหยาในอดีตใช้กระเบื้องดินเผาจากเกาะยอเป็นวัสดุ ปัจจุบันมีน้อยส่วนใหญ่เป็นหลังคากระเบื้องลอนและสังกะสี
สี	สีของตัวอาคารเป็นสีโทนธรรมชาติ ได้แก่ สีเทา สีน้ำตาล สีอิฐ เป็นต้น



ภาพที่ 32 แสดงลักษณะของเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง

- เรือนแถวไม้ เป็นอาคารยุคหลังจากเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง เนื่องจากการพัฒนา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้มีการเปลี่ยนโครงข่ายการสัญจรนิยมการคมนาคมทางถนนมากขึ้น ประกอบกับด้วยสาเหตุจากการเปลี่ยนอาชีพของคนในชุมชน จากการทำประมงหรืออาชีพประมงเป็น ประกอบอาชีพค้าขาย ส่งผลให้มีการขยายชุมชนมาตั้งถิ่นฐานบริเวณริมถนนมากขึ้น อาคารประเภทดังกล่าวเป็นอาคารที่พบได้ในบริเวณริมถนน เป็นอาคารที่ยังคงคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยมากกว่า ความงาม และมีความประณีตจากลวดลายฉลุต่าง ๆ ดังแสดงในตารางที่ 15

ตารางที่ 15 แสดงลักษณะของเรือนแถวไม้

องค์ประกอบ	รายละเอียด
ลักษณะผัง	มีลักษณะเป็นอาคารติดกันมีที่ว่างบริเวณด้านหน้าบ้านเป็นพื้นที่ติดถนนหลังบ้านจะเป็นที่ว่างสำหรับซักล้าง
รูปแบบอาคาร	มีลักษณะอาคารเป็นเรือนแถวไม้มีทั้งแบบเรือนแถวชั้นเดียวและแบบเรือนแถวสองชั้นเรียงชิดติดกันประมาณ 3-4 ห้อง ขนาดห้องละประมาณ 4 เมตร เป็นอาคารไม่ยกพื้น เรือนแถวชั้นเดียวส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่บริเวณในบ้านส่วนข้างหน้าในการประกอบกิจการพาณิชย์กรรม และใช้พื้นที่ข้างหลังสำหรับพักอาศัย หากเป็นเรือนแถวสองชั้นจะใช้ชั้นล่างประกอบกิจการทางพาณิชย์กรรมและใช้ชั้นบนสำหรับพักอาศัย รูปแบบหลังคาเป็นหลังคาจั่วและปั้นหยา

ตารางที่ 15 แสดงลักษณะของเรือนแถวไม้ (ต่อ)

องค์ประกอบ	รายละเอียด
วัสดุ	ผนังเรือนเป็นไม้ตีซ้อนเกล็ด ปัจจุบันมีการซ่อมแซมและปรับเปลี่ยนสำหรับเรือนที่เป็นสองชั้น บางหลังชั้นล่างจะเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก วัสดุผนังหลังคาในอดีตใช้กระเบื้องดินเผาจากเกาะยอ ปัจจุบันพบเห็นได้น้อยส่วนใหญ่ใช้กระเบื้องลอนในการมุง
สี	สีของตัวอาคารเป็นสีโทนธรรมชาติ ได้แก่ สีเทา สีน้ำตาล สีอิฐ เป็นต้น



ภาพที่ 33 แสดงลักษณะของเรือนแถวไม้

- เรือนสมัยใหม่เป็นรูปแบบเรือนที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและรสนิยมของแต่ละบุคคล ที่ต้องการความสะดวกสบายในการอยู่อาศัยมากขึ้น ส่งผลให้รูปแบบสถาปัตยกรรมมีความหลากหลายและทันสมัย แต่ขาดความเป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่น ดังแสดงในตารางที่ 16

ตารางที่ 16 แสดงลักษณะของเรือนสมัยใหม่

องค์ประกอบ	รายละเอียด
ลักษณะผัง	หากเป็นอาคารที่อยู่ในชุมชนเมืองจะมีพื้นที่บริเวณรอบเรือนค่อนข้างน้อยไม่ต่างจากเรือนแถว บางก็มีการล้อมรั้วเพื่อกันอาณาเขตระหว่างหลัง หากเป็นอาคารที่อยู่บริเวณชานเมืองจะมีพื้นที่รอบอาคารมากขึ้นแต่ยังคงมีการล้อมรั้วเพื่อกันอาณาเขตเรือน ภายในรั้วจะประกอบไปด้วย สวนสมรม สวนครัว หากเจ้าของบ้านนับถือศาสนาพุทธจะมีศาลพระภูมิเป็นองค์ประกอบ
รูปแบบอาคาร	เรือนสมัยใหม่มีลักษณะทั้งชั้นเดียวและ 2 ชั้น การใช้พื้นที่ภายในยังคงใช้เพื่ออยู่อาศัย แต่เรือนบางหลังมีการปรับเปลี่ยนใช้พื้นที่ด้านหน้าเรือนเพื่อการพาณิชย์กรรมเหมือนเรือนแถว บางหลังใช้พื้นที่ภายในเรือนเพื่อประกอบธุรกิจร้านค้าประเภทเดียวกับในเมือง
รูปแบบอาคาร	หลังคามีตั้งแต่หลังคาแบบแบน (Slap) หลังคาจั่ว หลังคาปั้นหยา และหลังคาแบบผสม เช่น จั่วผสมปั้นหยา ฯลฯ
วัสดุ	เรือนสมัยใหม่ส่วนใหญ่ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก วัสดุผนังหลังคามักเป็นกระเบื้องลอนสี และกระเบื้องซีแพคโมเนียร์
สี	สีของตัวอาคารเป็นสีโทนธรรมชาติ ได้แก่ สีเทา สีน้ำตาล สีอิฐ เป็นต้น



ภาพที่ 34 แสดงลักษณะของเรือนสมัยใหม่

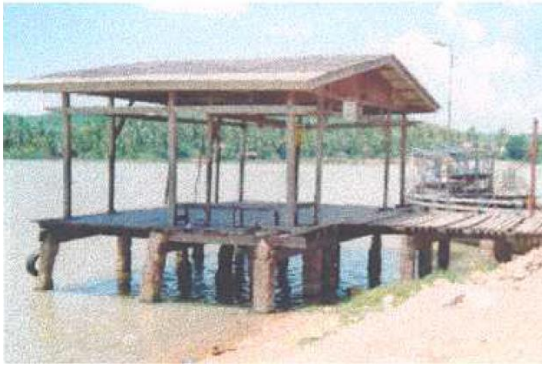
2) สถาปัตยกรรมที่เป็นองค์ประกอบในภูมิทัศน์ประเภทอื่น ๆ

- ทำเทียบเรือของชุมชนปากพะยูนประกอบด้วยทำเทียบเรือรับส่งสินค้าหรือผู้โดยสาร (ภาพที่ 35) ทำเทียบเรือประมงและเรือข้ามฟาก (ภาพที่ 36) และทำเทียบเรือของเรือนแต่ละหลัง โดยทำเทียบเรือรับส่งสินค้าหรือผู้โดยสาร มีลักษณะเป็นสะพานไม้ที่ยื่นออกไปในทะเลสาบสงขลาสุดสะพานจะเป็นอาคารไม่มีหลังคาคลุมสำหรับเป็นบริเวณที่เทียบเรือและพักผ่อนระหว่างรอเรือ หากน้ำในทะเลสาบสงขลาลดระดับลงเยอะ จะใช้ตลิ่งสำหรับเทียบเรือ ส่วนทำเทียบเรือประมงและเรือข้ามฟากตั้งอยู่บริเวณท่าใหญ่ในปัจจุบัน มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมเช่นเดียวกับทำเทียบเรือโดยสาร แต่มีการใช้งานที่แตกต่างกันโดยจะใช้เป็นท่าสำหรับข้ามฟากจากปากพะยูน-เกาะหมาก และเป็นท่าที่ชาวประมงใช้เทียบเพื่อนำอาหารทะเลขึ้นฝั่ง บริเวณท่าเรือดังกล่าวในอดีตจะมีพ่อค้าแม่ค้ามาตั้งแผงขายขนมและน้ำแก้วนึ่งที่ข้ามฟากไปมา ปัจจุบันได้มีการรื้อฟื้นวิถีชีวิตแบบเดิมขึ้นมาโดยการจัดเป็นตลาดท่าใหญ่ซึ่งจะมีทุกวันอาทิตย์ตั้งแต่บ่ายโมงเป็นต้นไป และทำเทียบเรือของเรือนแต่ละหลัง มีลักษณะเป็นชานเนื่องจากพื้นที่ชุมชนปากพะยูนเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับทะเลสาบ เรือนทุกหลังที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณริมทะเลสาบจึงมีชานที่ยื่นออกไปในทะเลสาบสงขลา และบริเวณชานจะใช้ประโยชน์เป็นทำเทียบเรือ โดยบนชานจะมีศาลาท่าน้ำเล็ก ๆ เป็นองค์ประกอบใช้เป็นทั้งพื้นที่พักผ่อนและเป็นท่าน้ำมีบันไดทอดลงจากชานเป็นทางไว้สำหรับขึ้นและลงเรือ



ภาพที่ 35 แสดงท่าเรือปากพะยูนในอดีต

ที่มา : <http://oknation.nationtv.tv/blog/mindhand>



ท่าเรือข้ามฟากปากพะยูน



เรือแพข้ามฟากระหว่างปากพะยูน - เกาะหมาก

ภาพที่ 36 แสดงสภาพท่าเรือปากพะยูน พ.ศ. 2540

ที่มา : ปก แก้วกาญจน์, 2540

- บ่อน้ำเป็นบ่อน้ำจืดที่คนในชุมชนปากพะยูนได้ขุดขึ้นในอดีต และเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับท่าเรือ เมื่อชาวบ้าน คนต่างถิ่น หรือพ่อค้าแม่ค้า ที่เดินทางมาทำการค้าขายบริเวณท่าเรือ จะมีการตักน้ำในบ่อดังกล่าวกลับไปด้วยเพราะบางชุมชนในทางตะวันออกไม่มีน้ำจืดใช้ในการอุปโภคบริโภค ปัจจุบันยังคงหลงเหลือบ่อน้ำอยู่หลายบ่อ เช่นบ่อหมาแปะ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดรัตนาราม ซึ่งตามตำนานเล่าว่าชาวจีนได้มาอาศัยอยู่บริเวณข้างเนินวัดคนทั่วไปเรียกว่า “อาแปะ” และได้ขุดบ่อเอาไว้ คนผ่านไปผ่านมาก็แวะใช้น้ำที่บ่อและต้องไปขอที่ภาชนะที่ตักน้ำ ซึ่งเมื่อก่อนไม่มีถังใส่แต่ใช้กาบหมากมาทำเป็นที่ตักน้ำ ต่อมาจึงได้เรียกบ่อน้ำนั้นว่า “บ่อหมาแปะ” นอกจากบริเวณท่าเรือแล้วยังสามารถพบเห็นบ่อน้ำกระจายอยู่ตามชุมชน



ภาพที่ 37 แสดงบ่อน้ำที่กระจายอยู่บริเวณรอบชุมชนปากพะยูน

- ขน้ายอ เนื่องจากชุมชนปากพะยูนเป็นชุมชนที่ติดกับทะเลสาบสงขลา ทำให้มีวิถีชีวิตในการทำประมง ขน้ายอจึงเป็นองค์ประกอบทางกายภาพที่เห็นได้ทั่วไปในชุมชนปากพะยูน โดยจะมีสะพานไม้เล็ก ๆ ที่เชื่อมต่อระหว่างตลิ่งหรือบ้านกับขน้ายอ ตรงปลายขน้ายอจะมีตาข่ายขึ้นโครงไม้เรียกว่า “ยอ” ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ดักจับสัตว์น้ำ ขน้ายอมีทั้งแบบที่เชื่อมต่อกับตลิ่งและแบบที่ลอยตัวอยู่กลางทะเลสาบ ซึ่งนอกจากจะใช้ประโยชน์ในการดักจับสัตว์น้ำแล้วยังใช้สำหรับเฝ้า

ปลาในกระชังที่เลี้ยงไว้ บางก็ใช้อาคารประเภทนี้ในการพักผ่อน เพราะจะมีลมพัดค่อนข้างเย็นสบาย ซึ่งจะพบเห็นอาคารประเภทนี้ได้ทั่วไปในชุมชนปากพะยูนและชุมชนบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา



ภาพที่ 38 แสดงขนำยอ

4.2.7 พื้นที่เปิดโล่ง

1) พื้นที่เปิดโล่งขนาดใหญ่

- สนามกลางเทศบาล ตั้งอยู่กลางชุมชนปากพะยูนบริเวณถนนเทศบาล 13 เป็นพื้นที่สาธารณะโดยมีกรรมสิทธิ์การครอบครองที่ดินโดยเทศบาล มีลักษณะเป็นสนามหญ้าโล่งกว้างไม่มีสิ่งปกคลุมสนามกลางเทศบาลใช้สำหรับกิจกรรมในเทศกาลหรือวันสำคัญของชุมชน เช่น การแข่งขันกีฬาชุมชนปากพะยูน งานคัดเลือกทหาร งานตามรอยพระพุทธเจ้าหลวง ฯลฯ



ภาพที่ 39 แสดงกิจกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณสนามกลางเทศบาล

ที่มา : เทศบาลตำบลปากพะยูน

- สนามฟุตบอลโรงเรียนปากพะยูน ตั้งอยู่ในโรงเรียนปากพะยูนบริเวณหลังโรงเรียนติตริมทะเลสาบสงขลา มีลักษณะเป็นสนามหญ้าโล่งกว้าง มีต้นไม้ใหญ่โดยรอบสนาม เนื่องจากสนามฟุตบอลโรงเรียนปากพะยูนมีขนาดใหญ่และมีบรรยากาศที่เหมาะสมกับการพักผ่อนหรือออกกำลังกาย ในช่วงเย็นหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนภายในโรงเรียน คนในชุมชนปากพะยูนจะใช้สนามดังกล่าวในกิจกรรมออกกำลังกายโดยการเดินหรือวิ่ง อีกทั้งมีเครื่องออกกำลังกายสำหรับคนที่ต้องการออกกำลังกาย และภายในสนามใช้เป็นกิจกรรมในการเตะฟุตบอล ส่งผลให้พื้นที่สนามฟุตบอลโรงเรียนเป็นสถานที่ที่มีการใช้งานของคนในชุมชนปากพะยูนเป็นจำนวนมาก



ภาพที่ 40 แสดงกิจกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณสนามฟุตบอลโรงเรียนปากพะยูน

- ท่าเรือปากพะยูน ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลาบริเวณตลาดปากพะยูน โดยปกติบริเวณท่าเรือปากพะยูนจะประกอบไปด้วยท่าเทียบเรือ ตลาดปากพะยูน และพื้นที่สำหรับแผงลอยชั่วคราว ซึ่งพื้นที่สำหรับแผงลอยชั่วคราวเมื่อมีกิจกรรมของชุมชนจะถูกปรับเปลี่ยนเป็นลานโล่งเพื่อใช้สำหรับกิจกรรมหรือเทศกาลในวันสำคัญของชุมชนปากพะยูน เช่น วันลอยกระทง กิจกรรมชักพระ กิจกรรมแข่งเรือ ฯลฯ



ภาพที่ 41 แสดงกิจกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณท่าเรือปากพะยูน

ที่มา : เทศบาลตำบลปากพะยูน, 2562

2) พื้นที่เปิดโล่งขนาดเล็ก

พื้นที่เปิดโล่งขนาดเล็กเป็นพื้นที่เปิดโล่งระหว่างบ้านแต่ละหลังหรือบริเวณรอบบ้าน ซึ่งมีการใช้งานในกิจกรรมขนาดเล็กและมีลักษณะเป็นส่วนตัวกว่าพื้นที่เปิดโล่งขนาดใหญ่ และพื้นที่เปิดโล่งดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน เช่น ลักษณะที่วางของชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานริมน้ำในเมืองจะมีที่ว่างขนาดเล็กสำหรับตากอุปกรณ์ประมงหรือตากปลาและมีการใช้พื้นที่ดังกล่าวร่วมกัน ลักษณะที่วางของชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานริมน้ำบริเวณชนบทจะมีที่ว่างที่มีขนาดใหญ่เป็นลานกว้างสำหรับตากอุปกรณ์ประมงและเป็นพื้นที่ว่างที่เชื่อมระหว่างบ้านแต่ละหลัง ลักษณะที่วางของชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมืองมีขนาดเล็ก ซึ่งส่วนใหญ่จะมีบริเวณที่ว่างเพียงหน้าบ้านและหลังบ้านเท่านั้น ฯลฯ



ภาพที่ 42 แสดงพื้นที่เปิดโล่งขนาดเล็ก

3) พื้นที่รกร้าง

พื้นที่รกร้างในชุมชนปากพะยูนมีลักษณะเป็นพื้นที่โล่งกว้างขนาดใหญ่ ปกคลุมไปด้วยวัชพืช และไม่สามารถใช้ประโยชน์ในการประกอบกิจกรรมใดสำหรับชุมชนได้



ภาพที่ 43 แสดงพื้นที่รกร้างในชุมชนปากพะยูน

4.3 เศรษฐกิจ

กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนปากพะยูนเป็นผลมาจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ เนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณริมชายฝั่งทะเลสาบสงขลา ประชากรส่วนใหญ่ในอดีตจึงประกอบอาชีพประมง แต่ด้วยปัญหาการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมจากปัจจัยด้านการพัฒนาและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามา ส่งผลให้ประชากรมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามยุคสมัย ซึ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนปากพะยูนประกอบด้วย การทำประมง การค้าขาย การท่องเที่ยว และการเกษตร โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 การประมง

การทำประมงเป็นอาชีพที่ทำกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เมื่อก่อนทะเลสาบสงขลา บริเวณชุมชนปากพะยูนเป็นบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรในทะเล การทำประมงในอดีตจะมีหลากหลายวิธีในการจับสัตว์น้ำ เช่น การใช้ตะแสงไฟจากตะเกียงในการล่อกุ้งและใช้สวิงในการตักกุ้ง การหาปลาโดยใช้กิ่งไม้ปักเป็นแถวเป็นรูปสามเหลี่ยมเปิด 1 ทางโดยที่ด้านที่เปิดจะเป็นด้านที่กระแสน้ำไหลเข้าทำให้สัตว์น้ำเข้าไปติดอยู่ในบริเวณนั้น ตลอดจนการใช้โพงพาง ฯลฯ ปัจจุบันการทำประมงในรูปแบบดังกล่าวค่อย ๆ เลือนหายไป เมื่อทรัพยากรเริ่มหมดลงไปชาวประมงเปลี่ยนอาชีพไป

ทำอาชีพอื่น เนื่องจากการพัฒนาต่าง ๆ ประกอบกับนโยบายต่างของทางภาครัฐ เช่น การปิดปากคลองที่เชื่อมระหว่างทะเลสาบสงขลากับทะเลอ่าวไทย เพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรในบางพื้นที่ที่ต้องการน้ำจืดในการทำเกษตร (เจ๊ะหลี สุวรรณวงศ์, 2562) ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศภายในทะเลสาบสงขลา ทำให้จำนวนสัตว์น้ำลดน้อยลง ส่งผลให้ประชากรในชุมชนปากพะยูนมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนอาชีพ ประกอบกับการตัดถนนขึ้นมีการเปลี่ยนรูปแบบการคมนาคมส่งผลให้ประชากรในชุมชนปากพะยูนมีการเปลี่ยนอาชีพจากการทำประมงไปทำอาชีพอื่น เช่น รับจ้างทั่วไป ค้าขาย ทำงานโรงงานในเมือง ฯลฯ

4.3.2 การค้าขาย

การค้าขายเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากคนในชุมชนมีเปลี่ยนอาชีพจากการประกอบอาชีพประมงมาเป็นอาชีพการค้าขาย ซึ่งการค้าขาย ได้แก่ การค้าขายของสดในตลาด ขายเสื้อผ้า ร้านขายของชำ เป็นต้น การค้าขายภายในตลาดในปัจจุบันพบว่ามีความหนาแน่นพ่อค้าและแม่ค้ามากกว่าจำนวนผู้ซื้อ และมีพ่อค้าแม่ค้าคนกลางมารับซื้อของจากตลาดในตอนเช้า เพื่อนำไปขายในชุมชนต่าง ๆ โดยจะใช้รถมอเตอร์ไซด์พ่วงข้าง ภายในตลาดจะแบ่งพื้นที่เป็นพื้นที่ตลาดเช้าตั้งแต่ 6 โมงเช้าจนถึง 9 โมง ขายของสด ขนม รวมถึงมีร้านน้ำชา และพื้นที่ตลาดที่ขายทั้งวันตั้งแต่เช้าถึงประมาณ 6 โมงเย็น จะขายตั้งแต่ของสด ของแปรรูป ของชำทั่วไป ในช่วงเย็นตั้งแต่ 5 โมงเย็นถึง 2 ทุ่มพื้นที่ขายของสดจะปิดลง ร้านน้ำชา รวมถึงแผงลอยต่าง ๆ จะเปิดขึ้นหลังจากเวลาดังกล่าว ทำให้พื้นที่ที่ขายสินค้าพื้นเมืองมีความคึกคักกลายเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ ด้วยเป็นตลาดที่อยู่ติดกับทะเลสาบทำให้ตลาดแห่งนี้มีเสน่ห์และเป็นองค์ประกอบที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งของชุมชนปากพะยูน

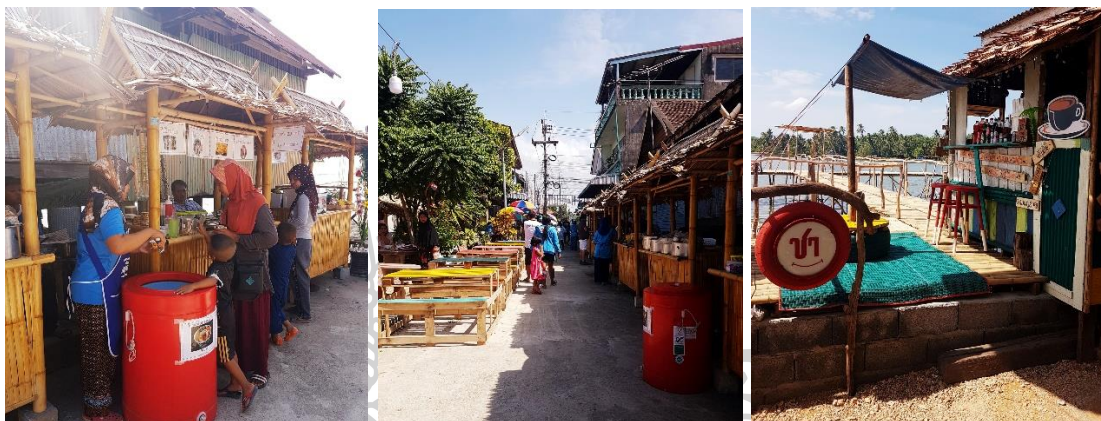


ภาพที่ 44 แสดงกิจกรรมทางการค้าในตลาดปากพะยูน

4.3.3 การท่องเที่ยว

ปัจจุบันชุมชนปากพะยูนมีการส่งเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยเน้นการท่องเที่ยวชุมชน นวัตกรรมตามนโยบายของภาครัฐปี พ.ศ. 2560 (พิมพ์ธัญญา ฮ่องเสนาะ, 2561) มีการปรับปรุงบริเวณท่าเรือท่าใหญ่ให้เป็น “ตลาดท่าใหญ่” ย้อนรอยอดีตที่เคยเป็นพื้นที่ขายของของคนในชุมชน

ให้แก่ชาวบ้านที่ใช้บริการเรือข้ามฟาก (ภาพที่ 44) มีโฮมสเตย์และรีสอร์ทอยู่ในบริเวณชุมชน มีเรือจากชาวบ้านที่ให้เช่าเพื่อนั่งเรือชมทัศนียภาพบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและตามเกาะต่าง ๆ โดยเฉพาะเกาะสี่เกาะห้า (ภาพที่ 45) และนอกจากนี้ยังมีร้านอาหารร้านกาแฟต่าง ๆ ที่ดึงวิถีชีวิตของชาวปากพะยูนไปเป็นแนวคิดในการออกแบบ รวมถึงเมนูอาหารจะผสมผสานความเป็นอาหารพื้นบ้านของปากพะยูนเข้าไปด้วย



ภาพที่ 45 แสดงตลาดทำใหญ่
ที่มา : โค้งน้ำโฮมสเตย์ ปากพะยูน



ภาพที่ 46 แสดงเกาะสี่ เกาะห้า
ที่มา : <http://www.siamfreestyle.com/photos/pattalung>

4.3.4 การเกษตร

พื้นที่เกษตรกรรมเป็นผลลัพธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมีข้อจำกัดทางธรรมชาติ เช่นความอุดมสมบูรณ์ของดิน ระบบโครงข่ายลำน้ำ และสภาพภูมิประเทศ ฯลฯ พื้นที่เกษตรกรรมที่พบในชุมชนปากพะยูนเป็นพื้นที่สวนยางและสวนสมรม โดยในอดีตพื้นที่บริเวณที่เป็นควน จะมีลักษณะเป็นพื้นที่ธรรมชาติ แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาที่เกิดขึ้น ทำให้มีการเปลี่ยนอาชีพจากการทำประมงเป็นส่วนใหญ่มีการปรับเปลี่ยนไปทำเกษตร โดยแรกเริ่มบริเวณพื้นที่ราบจะมีการทำนา ส่วนพื้นที่ควน จะทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ แต่ด้วยเหตุที่ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ส่งผลให้การทำนาได้ผลผลิตที่ต่ำลงเกิด

ผลกระทบต่อประชากรในชุมชน บางส่วนปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์พื้นที่โดยการทำสวนปาล์มแทนนา เนื่องจากตั้งแต่ พ.ศ.2548 เป็นต้นมารัฐบาลมีการกระตุ้นให้มีการปลูกปาล์มน้ำมัน โดยเปลี่ยนนาร้างเป็นนาปาล์ม (นันทรัตน์ จันทรแสง, 2554) แต่ได้ผลผลิตที่ไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากในเขตชุมชนปากพะยูนมีพื้นที่ราบที่เหมาะสมในการทำนายน้อยกว่าพื้นที่ควน ส่งผลให้มีการทำสวนปาล์มน้อย และประกอบกับศัตรูพืชที่เป็นต้นเหตุให้ผลผลิตทางการเกษตรเกิดความเสียหาย พื้นที่นาในปัจจุบันจึงกลายเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราหรือพื้นที่รกร้าง

การทำสวนยางในชุมชนปากพะยูนเป็นการทำสวนยางในรูปแบบที่พบได้ทั่วไปในภาคใต้ เป็นการทำเกษตรเชิงเดี่ยวคือปลูกพืชชนิดเดียวกันทั้งพื้นที่ ลักษณะของการปลูกจะขึ้นอยู่กับความกว้างยาวของขนาดที่ดิน และเนื่องจากการทำสวนยางเป็นเกษตรกรรมที่เข้ามาหลังจากที่ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพ ชาวบ้านที่ทำสวนยางอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ

ผลผลิตยางพาราของอำเภอปากพะยูนและจังหวัดพัทลุงจะออกสู่ตลาดตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม-เดือนธันวาคม ซึ่งจากสถิติในปี 2550 ยางพาราให้ผลผลิตมากในเดือนมิถุนายน โดยมีผลผลิตประมาณ 14.21 ของผลผลิตทั้งหมด รองลงมา คือเดือนกุมภาพันธ์ จะมีผลผลิตประมาณร้อยละ 11.31 ของผลผลิตทั้งหมด และผลผลิตจะน้อยในช่วงเดือนเมษายน ตุลาคม และพฤศจิกายน (นิตติยา ทองเสนอ, 2558)

4.4 สังคมและวัฒนธรรม

4.4.1 ลักษณะสังคมของชุมชนปากพะยูน

ชุมชนปากพะยูนเป็นชุมชนที่มีการอยู่ร่วมกันของสองศาสนาอย่างช้านาน ได้แก่ ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม อาศัยอยู่ร่วมกันโดยไร้ความขัดแย้ง ส่งผลให้ส่งผลให้มีความผูกพันและก่อให้เกิดการผสมผสานกันของวัฒนธรรมเป็นสังคมสองศาสนาที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ชุมชนปากพะยูนการดำเนินชีวิตในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเครือญาติ มีลักษณะอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ ซึ่งเมื่อลูกหลานมีการแต่งงานหรือออกรับงานจะมีการสร้างที่อยู่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับพ่อแม่ รวมถึงญาติพี่น้องก็จะอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน ทำให้ระบบเครือญาติมีความเหนียวแน่น อบอุน และเกื้อหนุนกัน ทั้งนี้มีบางกลุ่มที่มีความจำเป็นต้องย้ายถิ่นฐานไปอาศัยอยู่นอกพื้นที่ แต่ด้วยความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติทำให้มีการไปมาหาสู่กัน ซึ่งส่วนใหญ่ลูกหลานหรือญาติพี่น้องมีการพบปะกันในช่วงเทศกาลหรือวันสำคัญต่าง ๆ โดยครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธมีการพบปะกันในวันสงกรานต์ วันพ่อ วันแม่ หรืองานเทศกาลทางพุทธศาสนาต่าง ๆ เช่น การทำบุญในวันสารทเดือนสิบ ฯลฯ ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีการพบปะกันในวันรายอและวันขึ้นปีใหม่

วิถีชีวิตของชุมชนปากพะยูนในอดีตมีการทำประมงเป็นหลักและมีการทำเกษตรเป็นส่วนรองลงมา โดยในช่วงฤดูฝนตั้งแต่ เดือนสิงหาคม-เดือนมกราคม เป็นช่วงเวลาชุมชนไม่สามารถทำการเกษตรได้เพราะมีฝนตกชุก ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การทำประมง เนื่องจากการตกของฝนส่งผลให้น้ำทะเลในอ่าวไทยหนุนสูงและนำเอาสัตว์น้ำซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญทางทะเลเข้ามายังทะเลสาบสงขลาด้วย โดยการทำประมงของชุมชนปากพะยูนเป็นการทำประมงพื้นบ้านด้วยเรือหางยาวขนาดเล็กหรือเรือขนาดกลางตามกำลังทรัพย์ แสดงถึงกลไกการทำประมงที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นวิถีชีวิตที่ความเรียบง่ายและพออยู่พอกิน ไม่มีการทำประมงแบบอุตสาหกรรมเมื่อหมดช่วงฤดูฝนและเข้าสู่ช่วงฤดูร้อน ชุมชนใช้ช่วงเวลาดังกล่าวในการทำเกษตรซึ่งส่วนใหญ่เป็นการปลูกยางพาราและประกอบอาชีพเกี่ยวกับยางพารา เช่น รับผิดชอบ รับกรีดยาง ฯลฯ แม้ปัจจุบันจะมีการพัฒนาและเทคโนโลยีเข้ามา ส่งผลให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยแต่ประชากรในชุมชนปากพะยูนยังคงดำเนินชีวิตด้วยการหาเลี้ยงชีพกับทรัพยากรในท้องถิ่นต่อไป

4.4.2 กิจกรรมและประเพณี

ชุมชนปากพะยูนนอกจากจะเป็นพื้นที่ที่มีคุณลักษณะพิเศษทางด้านกายภาพที่เอื้อต่อการพบปะสังสรรค์ระหว่างชุมชนปากพะยูนกับชุมชนภายในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและชุมชนภายนอก ทำให้รูปแบบของขนบธรรมเนียมของชุมชนปากพะยูนมีความคล้ายคลึงกับชุมชนอื่น ๆ ของภาคใต้ โดยประเพณีบางอย่างได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัยและยังคงมีการสืบทอดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยกิจกรรมและประเพณีที่เกิดขึ้นในชุมชนปากพะยูน ได้แก่ ประเพณีชักพระ ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีชิงเปรต (วันสารทเดือน 10) วันรายอหรือวันอีด และการบวชกลางน้ำซึ่งเป็นประเพณีที่ไม่มีการสืบทอดมายังปัจจุบันแล้ว โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ประเพณีชักพระ

ประเพณีชักพระจัดขึ้นบริเวณท่าเรือปากพะยูนหรือสนามกลางเทศบาลตำบลปากพะยูน เป็นการสมมติและการสมโภชเฉลิมฉลองตามเหตุการณ์ในพุทธประวัติ โดยวิธีอัญเชิญพระพุทธรูปยืน “พระลาก” ขึ้นประดิษฐานบนบุษบก ซึ่งถ้าเป็นทางบกบุษบกจะตั้งอยู่บนพาหนะที่ทำเป็นรูปหรือพญานาคแต่ไม่มีล้อ เรียกกันว่า “นมพระ” (พนมพระ) ทำให้เกิดการสันนิษฐานว่าเดิมประเพณีนี้อาจเกิดจากการแห่ทางน้ำมาก่อน มีการชักลากแห่แห่นไปยังพื้นที่ใกล้เคียง หากเป็นการลากพระทางน้ำหรือทางเรือเรียกว่า “เรือพระ” คือการเอาเรือหลายลำมาเทียบเรียงขนานผูกติดกันเป็นแพขนาดใหญ่ ประดับตกแต่งเรือพระอย่างวิจิตร มีเครื่องดนตรีเป็นองค์ประกอบ และทำการแห่แห่นไปตามแม่น้ำลำ คลอง และทะเลสาบทำให้เกิดประเพณี การละเล่นต่าง ๆ ตามมา เช่น การเล่นเรือเพลง การประชันโพน การแข่งเรือ ฯลฯ (ประทุม ชุมเพ็งพันธ์, 2548)

ประเพณีชักพระเข้ามาในภาคใต้ของไทยแต่ครั้งสมัยโบราณ โดยมีหลักฐาน ยืนยันจากจดหมายเหตุของภิกษุชาวจีนชื่อ อี้จิ้ง ได้จารึกผ่านเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อไปยังประเทศ อินเดีย ในพุทธศักราช 1272 ตามจดหมายเหตุนี้เรียกชาวเมืองหนึ่งว่า “เหอหลิง” ในจดหมายเหตุ ตอนหนึ่งได้บันทึกเล่าถึงประเพณีชักพระของชาวนครศรีธรรมราชไว้ว่า “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์ หนึ่งมีคนแห่แห่นมาจากวัดโดยประดิษฐานบนรถ มีพระสงฆ์และฆราวาสหมู่ใหญ่แวดล้อมมา มีการตี กลองและบรรเลงดนตรีต่าง ๆ มีการถวายของหอมดอกไม้และถือนธูปชนิดต่าง ๆ ที่หอแสงในกลาง แดด” (วิเชียร ณ นคร, 2521) จากหลักฐานในจดหมายเหตุของภิกษุอี้จิ้งนี้ ทำให้นักวิชาการบางคน เชื่อว่าประเพณีลากพระในภาคใต้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยศรีวิชัย เนื่องจากช่วงสมัยนี้พื้นที่ภาคใต้อยู่ใน วัฒนธรรมศรีวิชัย

ประเพณีชักพระในชุมชนปากพะยูนจัดขึ้นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งตรง กับวันออกพรรษา มีทั้งการลากพระทางบกและการลากพระทางน้ำ โดยการลากพระทางน้ำคือการ อัญเชิญพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรขึ้นประดิษฐานบนบุษบกในเรือ แล้วแห่แห่นโดยการลากไปทางน้ำ ส่วนการลากพระทางบกคือการอัญเชิญพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรขึ้นประดิษฐานบนนบพระ หรือ บุษบก แล้วแห่แห่นโดยใช้เชือกแบ่งผูกเป็น 2 สาย เป็นสายผู้หญิงและสายผู้ชาย ใช้ตะโพน ฆ้อง ระฆัง เป็นเครื่องตีให้จังหวะในการลากพระ คนลากจะเบียดเสียดกันสนุกสนานและประสานเสียงร้อง บทลากพระเพื่อผ่อนแรง



ภาพที่ 47 แสดงกิจกรรมในวันชักพระของชุมชนปากพะยูน
ที่มา : เทศบาลตำบลปากพะยูน, 2562

2) ประเพณีแข่งเรือ

การแข่งขันเรือในชุมชนปากพะยูนจะจัดขึ้นบริเวณท่าเรือปากพะยูนควบคู่ไปกับการชักพระ การแข่งเรือเป็นมรดกวัฒนธรรมทางสายน้ำที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำ เรือและผู้คน บนพื้นฐานความสามัคคีพร้อมเพรียงของคนในชุมชน ประเพณีการแข่งขันเรือยาวที่มักจัดคู่ไปกับประเพณีการชักพระเนื่องในเทศกาลออกพรรษา การแข่งเรือเป็นเกมกีฬาเก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยเป็นที่นิยมเล่นกันทั้งภายในพระราชวังไปจนถึงชาวบ้านร้านตลาด ดังที่มีปรากฏในกฎมณเฑียรบาลเกี่ยวกับพระราชพิธีต่าง ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ได้กล่าวถึงพระราชพิธีเดือน 11 จะมีการแข่งเรือยาวขึ้น เพื่อเป็นการฝึกปรือกำลังพลทหารประจำกองเรือ (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์, 2553)

การแข่งขันเรือในชุมชนปากพะยูน เป็นประเพณีที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมความสามัคคีของคนในชุมชน ความเสียสละของฝีพายที่จะต้องขยันหมั่นซ้อม ทุ่มเหง่ทั้งร่างกายแรงใจความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และเสน่ห์ของการแข่งเรือคือจังหวะ ความพร้อมเพรียงในการพาย การแข่งขันที่ให้คุณได้ลู่ลื่นอยู่ตลอดเวลา และการพากย์เสียงของพิธีกรประจำสนามที่เป็นสิ่งที่สร้างความสนุกสนานให้กับผู้ที่ชมการแข่งขัน

3) ประเพณีชิงเปรต (วันสารทเดือน 10)

ชุมชนปากพะยูนนิยมเรียกวันสารทเดือนสิบว่า “วันชิงเปรต” เหมือนกับชุมชนอื่นที่อยู่ในภาคใต้ทั่วไป โดยวันสารทเดือนสิบ เป็นวันทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับบุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว และไปอยู่ในสภาพ “เปรต” ตลอดจนเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งมีความสืบทอดกันมาว่า การบริจาคทานโดยนำไปถวายพระภิกษุสงฆ์จะสามารถอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้กับผู้ตายได้ นอกจากการทำพิธีในวัดแล้วชาวบ้านยังคงมีความเชื่อวาเปรตบางจำพวกมีบาปหนาเข้าวัดไม่ได้ ซึ่งเกรงว่าจะมีญาติของตนเองรวมอยู่ในกลุ่มเปรตเหล่านี้ด้วย จึงนำขนมและข้าวของอีกสวนหนึ่งไปตั้งนอกวัดจึงเรียก ประเพณีนี้ว่า “ชิงเปรต”

ประเพณีสารทเดือนสิบหรือประเพณีชิงเปรต ชาวใต้ทั่วไปถือเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งที่ยังคงถือปฏิบัติสืบกันมาจนปัจจุบัน ที่เมื่อถึงเดือนสิบลูกหลานที่ไปทำมาหากินในท้องถิ่นอื่นจะกลับบ้านเพื่อมาร่วมพิธีทำบุญอันเป็นการระลึกถึงบุญคุณของบุพการี และเป็นการเสริมสร้างความผูกพันระหว่างครอบครัวและญาติพี่น้องอีกด้วย (จเร สุวรรณชาติ, 2553)

4) วันร่ายขอ หรือวันอีด

วันร่ายขอหรือวันอีดเป็นวันสำคัญของศาสนาอิสลาม “อีด” แปลว่า เทศกาลที่กลับมาหรือเวียนมา ในรอบปีหนึ่งชาวไทยมุสลิมมีวัน อีดสองครั้งคืออีดุลฟิฏริ์และอีดุลอฎฮา

วันอีตุลฟีฎร์ มีความหมายว่าวันรื่นเริงเนื่องในการครบรอบเข้าสู่สภาพเดิม หรือเทศกาลของการเข้าสู่สภาพเดิม คือสภาพที่ไม่ต้องอดอาหารซึ่งตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำเดือนเซาวาล (เดือน 10 ของชาวมุสลิม) โดยในระหว่างเดือนรอมฎอน (เดือนที่ 9 ของศาสนาอิสลาม) มุสลิมจะต้องถือศีลอดเป็นเวลา 1 เดือน ซึ่งบางคนเรียกว่าถือบวช เพราะฉะนั้นวันอีตุลฟีฎร์คือ วันรื่นเริงที่กลับสู่สภาพเดิมไม่ต้องถือบวช จึงนิยมเรียกวันนี้ว่าวันออกบวช หรือ วันอีตเล็ก ภาษามลายูเรียกว่า “ฮารีรายอ ปอซอ”

วันอีตุลอัฎฮา มีความหมายว่าวันรื่นเริงเนื่องในการเสร็จสิ้นวันประกอบพิธีฮัจญ์ ซึ่งมีการเชือดสัตว์เป็นอาหารแก่ประชาชนและคนยากจน ตรงกับวันที่ 10 ของเดือนซุลฮัจญะห์ (เดือนที่ 12 ของฮิจญ์) จึงนิยมเรียกวันนี้ว่าวันออกฮัจญ์ หรือ วันออกอีตใหญ่ ตรงกับภาษามลายูว่า “ฮารีรายอฮายี” โดยวันอีตุลอัฎฮาเป็นวันเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสมุสลิมทั่วโลกได้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครเมกกะ นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวงศ์วานญาติและเพื่อนฝูง และเพื่อสังเคราะห์อาหารแก่คนยากจน

ก่อนถึงวันอีตประมาณ 1-2 วัน ชาวมุสลิมนิยมทำขนมต้มห่อด้วยใบกะพ้อ สำหรับเลี้ยงในคืนก่อนวันอีตและแจกจ่ายญาติพี่น้องเพื่อนบ้านในวันรุ่งขึ้น ชาวมุสลิมบางครอบครัวจะเตรียมการทำนาซิดาแซ (คล้ายข้าวต้ม) ขนมจีน สะเต๊ะ และอาหารอื่น ๆ สำหรับเลี้ยงในวันฮารีรายอ เมื่อถึงวันรุ่งขึ้นชาวไทยมุสลิมจะมีการอาบน้ำซุนนะห์ แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ดีที่สุดในบรรดาที่ผู้นั้นมีอยู่ เดินทางไปละหมาดร่วมกันที่มัสยิดเพื่อฟังคุฏบะฮ์และร่วมกล่าวตักบีร์ (การกล่าวสวดดี ในพระผู้เป็นเจ้าอัลลอฮ์) เมื่อเสร็จจากการละหมาดก็จะไปยังกูโบร์ (สุสาน) และทำการอ่านพระคัมภีร์อัลกุรอานเพื่อแผ่ผลบุญให้แก่ผู้ตาย และช่วยกันทำความสะอาดกูโบร์ (ค่านวน นวลสนอง, 2541)

5) งานตามรอยพระพุทธรเจ้าหลวง

งานกิจกรรมจะจัดขึ้นบริเวณสนามกลางเทศบาลตำบลปากพะยูน ประกอบด้วยกิจกรรมการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พิธีบวงสรวง การแสดงแสงสีเสียง และสื่อผสม การแสดงของนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ การแต่งกายย้อนยุค และกิจกรรมอื่น ๆ อีกมากมาย (กริทยา เอียดไหนด, 2562)

งานตามรอยพระพุทธรเจ้าหลวง เป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ครั้งเมื่อพระองค์ทรงเสด็จประพาส และเยี่ยมเยียนพสกนิกรชาวอำเภอบางปะกง และได้ทรงประทับแรม ณ เกาะสี่เกาะห้า ตำบลเกาะหมาก อำเภอบางปะกง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 22 - 24 กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก 108

ตรงกับ พ.ศ. 2432 ดังหลักฐานพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. และศักราช 108 ไว้ที่หน้าเพิงผาเกาะหน้า
เทวดา และเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เรื่องการท่องเที่ยวของอำเภอปากพะยูน ให้เป็นที่รู้จักกันอย่าง
แพร่หลาย ตลอดจนเป็นการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่

6) การบวชกลางน้ำ

การบวชกลางน้ำริเริ่มโดยพ่อท่านวรรณซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดรัตนรามในอดีต
โดยในอดีตวัดที่มีอุโบสถมีค่อนข้างน้อย ซึ่งบ้างก็อยู่ห่างไกลขาดความสะดวกในการเดินทางที่จะไป
บวชทำให้มีการบวชกลางน้ำเกิดขึ้น โดยการปลุกหลากกลางน้ำ (ศาลาไม้ชั่วคราว) ไว้บริเวณกลางน้ำ
(กลางทะเลสาบ) เสมือนเป็นอุโบสถ ส่วนพิธีการในการบวชปฏิบัติเช่นเดียวกับการบวชทั่วไป เมื่อบวช
เสร็จแล้วก็มาประจำอยู่ที่วัดเป็นปกติ ซึ่งการบวชกลางน้ำไม่ได้มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน
(พระอธิการเกรินสุข มิตรเปรียญ, 2562)





ภาพที่ 48 แสดงตำแหน่งในการจัดกิจกรรมและประเพณีของชุมชนปากพะยูน

4.4.3 สถานที่สำคัญทางศาสนาและความเชื่อ

1) วัดรัตนาราม

วัดรัตนารามเป็นวันแรกที่ก่อตั้งขึ้นในชุมชนปากพะยูน ผู้ริเริ่มในการก่อสร้างคือพระอธิการสุกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2440 เดิมเรียกชื่อว่า “วัดปากพะยูน” หรือ “วัดบ่อหมาแปะ” สาเหตุที่เรียกว่าวัดบ่อหมาแปะเนื่องจากมีตำนานเล่าว่า มีชาวจีนอพยพมาอาศัยอยู่บริเวณควนข้างวัดคนทั่วไปเรียกคนจีนนั้นว่า อาแปะ และได้มีการขุดบ่อน้ำไว้เพื่อใช้ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนปากพะยูนจะตักน้ำบริเวณดังกล่าว ซึ่งต้องใช้ภาชนะที่ตักน้ำในสมัยนั้นไม่มีถึงสำหรับตักน้ำจึงต้องใช้กาบของต้นหมาก หรือกาบของต้นหลาวโอนมาทำเป็นที่ตักน้ำ ต่อมามีการสร้างวัดรัตนารามขึ้นบริเวณดังกล่าวชาวบ้านจึงเรียกติดปากกันว่า “วัดบ่อหมาแปะ” บ้างก็สันนิษฐานว่าในขณะที่ทำการค้ากับประเทศจีน ส่งผลให้มีคนจีนเข้ามาในพื้นที่ชุมชนปากพะยูนเป็นจำนวนมากและมีการใช้สอยน้ำบริเวณบ่อน้ำและได้แขวนภาชนะที่ตักน้ำของตนไว้ คนในชุมชนปากพะยูนจึงเรียกภาชนะนั้นว่า “หมา” คาดว่ามาจากคำว่า ตีมา ซึ่งเป็นภาษามลายูแปลว่าที่ตักน้ำ คนทั่วไปจึงเรียกบ่อน้ำนั้นว่า บ่อหมาแปะ

เดิมวัดรัตนารามตั้งอยู่บริเวณสถานีตำรวจและสาธารณสุขปัจจุบัน โดยมีพระอธิการสุกเป็นเจ้าของวัดหลังจากพระอธิการสุกมรณภาพ พระครูศรีรัตนารักษ์จึงเป็นเจ้าอาวาส ต่อมาหน่วยงานรัฐเข้ามาขอพื้นที่เพื่อสร้าง ศาลอำเภอ สุขศาลา สถานีตำรวจขึ้น จึงได้มีการย้ายวัดซึ่งตั้งอยู่บริเวณเชิงควนดังที่ตั้งวัดปัจจุบัน การบุกเบิกวัดในสมัยพระครูศรีรัตนารักษ์ต้องออกไปตัดไม้ในต่างพื้นที่ซึ่งค่อนข้างมีระยะทางที่ไกล และใช้ควายลากไม้กลับมายังวัด หากเป็นไม้ขนาดใหญ่จะใช้วิธีการนำท่อนไม้ผูกเป็นแพและล่องมายังทำน้ำบริเวณวัด ในการก่อสร้างวัดจนแล้วเสร็จต้องอาศัยแรงศรัทธาจากประชาชนในการร่วมแรงร่วมใจกันไปตัดไม้และล่องแพมายังวัด และด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของท่านที่มีวาจาสิทธิ์พูดอะไรจะเป็นอย่างนั้น ท่านได้ไปพูดกับชาวชุมชนปากพะยูนซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามให้ช่วยกันก่อสร้างวัดเพื่อเป็นบุญกุศล หลังจากนั้นชาวบ้านก็ได้มีการร่วมมือร่วมใจช่วยการสร้างวัดจนแล้วเสร็จ (พระอธิการเกรินสุข มิตรเปรียญ, 2562)



ภาพที่ 49 แสดงวัดรัตนาราม

2) เปรว

คำว่า “เปรว” ในภาษาถิ่นใต้หมายถึง ฅาปนสถานสำหรับทำการฅาปนกิจผู้วายชนม์ของชุมชน โดยมักกำหนดให้อยู่บนที่เนิน หรือที่เรียกว่าควนที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านออกไปเล็กน้อยซึ่งปัจจุบันจะอยู่ในวัด ในอดีตภายในเปรวจะมี “สามสิ่ง” ซึ่งเป็นอาคารทรงมณฑปครอบเชิงตะกอนสำหรับฅาปนกิจผู้วายชนม์ ในปัจจุบันไม่มีเชิงตะกอนและสามสิ่งที่เปรวแล้ว ชาวบ้านหันไปสร้างเมรุสำหรับฅาปนกิจไว้ที่วัดต่างๆ แทนนอกจากนี้ยังมีสิ่งก่อสร้างพื้นบ้านที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงผู้วายชนม์ คือ “เจดีย์บรรจุอัฐิ” ซึ่งเรียกในภาษาถิ่นใต้ว่า “บัว” หรือ “บัวอัฐิ” ซึ่งมีทั้งที่ก่อสร้างเป็นรูปเจดีย์ และเป็นรูปเจดีย์ที่มีส่วนยอดเป็นรูปดอกบัวไว้ที่วัดประจำชุมชน เมื่อถึงประเพณีสงกรานต์ก็จะมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอุทิศกุศลแก่บรรพบุรุษที่วายชนม์ด้วย นอกจากนี้บัวบรรจุอัฐิของพระเถรานุเถระที่ผู้คนในท้องถิ่นให้ความเคารพบูชาจะทำหน้าที่เป็นดั่งเจดีย์อันศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างอยู่ในผังบริเวณพุทธาวาสของวัดอีกด้วย (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2557)



ภาพที่ 50 แสดงเปรวของชุมชนปากพะยูน

3) กุโบร์

กุโบร์ หรือสุสานเป็นสถานที่ฝังศพของมุสลิม เป็นสถานที่สาธารณะที่สำคัญของชุมชนเช่นกัน อิสลามได้กำหนดกรอบแนวปฏิบัติ ว่าต้องให้ความเคารพและให้เกียรติสุสานหรือกุโบร์ในฐานะที่เป็นสาธารณะสถาน โดยกุโบร์ของชุมชนปากพะยูนจะอยู่บริเวณเชิงสะพานที่ข้ามจากปากพะยูน-เกาะหมาก มีลักษณะเป็นที่ฝังศพพื้นที่โล่งกว้างริมทะเลสาบมีต้นไม้ปกคลุมทั่วบริเวณมีบรรยากาศที่เงียบและสงบ มีกำแพงล้อมรอบเป็นเขตห้ามเข้าหากไม่ได้มีกิจใด ๆ (เจ๊ะหลี สุวรรณวงศ์, 2562)



ภาพที่ 51 แสดงกุโบร์ของชุมชนปากพะยูน

บทที่ 5

ผลการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

กระบวนการและขั้นตอนในบทนี้จะเป็นการนำเสนอผลจากการวิจัยโดยวิธีการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม (ภาคผนวก ก) เพื่อนำไปวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนปากพะยูน ตลอดจนอิทธิพลจากพื้นฐานส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนในบทต่อไป โดยผลของการตอบแบบสอบถามมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 109 คน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 20-40 ปี (ร้อยละ 35.8) รองลงมาคือช่วงอายุ 41-60 ปี (ร้อยละ 33.0) และอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 31.2) ตามลำดับ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในชุมชนทำให้ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนสอดคล้องกับช่วงอายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 33.0) และระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ร้อยละ 31.2) ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน รองลงมาคือระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 18.3) และระดับอนุปริญญาหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ร้อยละ 17.4) ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 69.7) และนับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 30.3) เป็นศาสนามารองลงมา ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรมเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 43.1) รองลงมาคืออาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 22.9) อาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 11.0) รับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 9.2) นักเรียนนักศึกษา (ร้อยละ 5.5) แม่บ้าน (ร้อยละ 5.5) และพนักงานบริษัท (ร้อยละ 2.8) ตามลำดับ ดังตารางที่ 17

ตารางที่ 17 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสำรวจภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนปากพะยูน

ข้อมูล	กลุ่ม/ประเภท	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อายุ	20-40 ปี	39	35.8
	41-60 ปี	36	33.0
	>60 ปี	34	31.2
การศึกษา	ประถมศึกษา	20	18.3
	มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช.	34	31.2
	อนุปริญญา/ปวส	19	17.4
	ปริญญาตรี	36	33.0
ศาสนา	พุทธ	33	30.3
	อิสลาม	76	69.7
อาชีพ	นักเรียน/นักศึกษา	6	5.5

ตารางที่ 17 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสำรวจภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนปากพะยูน (ต่อ)

ข้อมูล	กลุ่ม/ประเภท	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อาชีพ	พาณิชย์กรรม	47	43.1
	เกษตรกรรม	25	22.9
	ราชการ/รัฐวิสาหกิจ	12	11.0
	พนักงานบริษัท	3	2.8
	แม่บ้าน	6	5.5
	รับจ้าง	10	9.2
ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน	20-40 ปี	39	35.8
	41-60 ปี	36	33.0
	>60 ปี	34	31.2

กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 20-40 ปี ทั้งหมดจำนวน 39 คน ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 43.6) รองลงมาคือ ระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ร้อยละ 33.3) และมีมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ร้อยละ 20.5) ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 41-60 ปี ทั้งหมดจำนวน 36 คน ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ร้อยละ 38.9) และระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 38.9) ในจำนวนที่เท่ากัน รองลงมาคือระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 22.2) และกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปทั้งหมดจำนวน 34 คน ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ร้อยละ 35.3) รองลงมาคือระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 32.4) และระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ร้อยละ 17.6) ตามลำดับ ดังตารางที่ 18

ตารางที่ 18 แสดงข้อมูลอายุและระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสำรวจ

ช่วงอายุ	ระดับการศึกษา								รวม	
	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช.		อนุปริญญา/ปวส.		ปริญญาตรี			
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
20-40 ปี	1	2.6	8	20.5	13	33.3	17	43.6	39	100
41-60 ปี	8	22.2	14	38.9	0	0.0	14	38.9	36	100
>60 ปี	11	32.4	12	35.3	6	17.6	5	14.7	34	100
รวม	20	18.3	34	31.2	13	17.4	36	33.0	109	100

กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 20-40 ปี ทั้งหมดจำนวน 39 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 74.4) รองลงมาคือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 25.6) ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 41-60 ปี ทั้งหมดจำนวน 36 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 69.9) รองลงมาคือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 36.1) และกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปทั้งหมด 34 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 70.6) รองลงมาคือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 29.4) ดังตารางที่ 19

ตารางที่ 19 แสดงข้อมูลอายุและศาสนาของผู้ตอบแบบสำรวจ

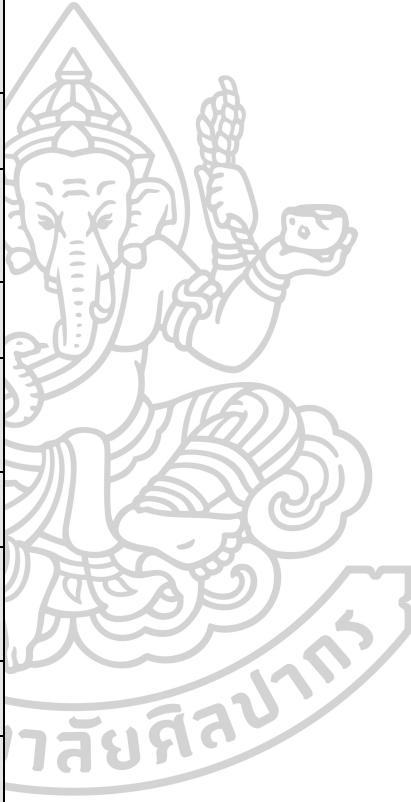
ช่วงอายุ	ศาสนา				รวม	
	ศาสนาพุทธ		อิสลาม			
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
20-40 ปี	10	25.6	29	74.4	39	100
41-60 ปี	13	36.1	23	69.9	36	100
>60 ปี	10	29.4	24	70.6	34	100
รวม	33	30.3	76	69.7	109	100

กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 20-40 ปี ทั้งหมดจำนวน 39 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพาณิชยกรรม (ร้อยละ 48.7) รองลงมาคืออาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 20.5) และเป็นนักเรียนหรือนักศึกษา (15.4%) และอาชีพราชการหรือรัฐวิสาหกิจในจำนวนที่เท่ากัน (ร้อยละ 15.4) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 41-60 ปี ทั้งหมดจำนวน 36 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพาณิชยกรรม (ร้อยละ 58.3) รองลงมาคืออาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 25.0) และอาชีพราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 16.7) ตามลำดับ และกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปทั้งหมดจำนวน 34 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 29.4) รองลงมาคืออาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 23.5) อาชีพพาณิชยกรรม (ร้อยละ 20.6) และอาชีพแม่บ้าน (ร้อยละ 17.6) ตามลำดับ ดังตารางที่ 20

กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ที่ระดับประถมศึกษาทั้งหมดจำนวน 20 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 55.0) รองลงมาคือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 45.0) กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพทั้งหมดจำนวน 34 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 79.4) รองลงมาคือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 20.6) ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงทั้งหมดจำนวน 19 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 94.7) รองลงมาคือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 5.3) และผู้ที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีทั้งหมดจำนวน 36 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 61.1) รองลงมาคือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 38.9) ดังตารางที่ 21

ตารางที่ 20 แสดงข้อมูลอายุและอาชีพของผู้ตอบแบบสำรวจ

ช่วงอายุ	อาชีพ														รวม			
	นักเรียน/ นักศึกษา		พาณิชย์กรรม		เกษตรกรรม		ราชการ/ รัฐสภา		พนักงานบริษัท		แม่บ้าน		รับจ้างทั่วไป					
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ				
20-40 ปี	6	15.4	19	48.7	8	20.5	6	15.4	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	39	100
41-60 ปี	0	0.0	21	58.3	9	25.0	6	16.7	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	36	100
>60 ปี	0	0.0	7	20.6	8	23.5	0	0.0	3	8.8	6	17.6	10	29.4	34	100	109	100
รวม	6	5.5	47	43.1	25	22.9	12	11.0	3	2.8	6	5.5	10	9.2	109	100		



ตารางที่ 21 แสดงข้อมูลระดับการศึกษาและศาสนาของผู้ตอบแบบสำรวจ

ระดับการศึกษา	ศาสนา				รวม	
	ศาสนาพุทธ		อิสลาม			
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	11	55.0	9	45.0	20	100
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช.	7	20.6	27	79.4	34	100
อนุปริญญา/ปวส.	1	5.3	18	94.7	19	100
ปริญญาตรี	14	38.9	22	61.1	36	100
รวม	33	30.0	76	69.7	109	100

กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ที่ระดับประถมศึกษาทั้งหมดจำนวน 20 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 60.0) รองลงมาคืออาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 20.0) และอาชีพพาณิชย์กรรม (ร้อยละ 15.0) ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพทั้งหมดจำนวน 34 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม (ร้อยละ 44.1) รองลงมาคืออาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 20.6) และเป็นนักเรียนหรือนักศึกษา ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงทั้งหมดจำนวน 19 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม (ร้อยละ 52.6) รองลงมาคืออาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 26.3) และอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 10.5) ตามลำดับ และผู้ที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีทั้งหมดจำนวน 36 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม (ร้อยละ 52.8) อาชีพราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 33.3) และอาชีพแม่บ้าน (ร้อยละ 5.6) ตามลำดับ ดังตารางที่ 22

กลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาพุทธทั้งหมดจำนวน 33 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม (ร้อยละ 33.3) รองลงมาคืออาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 27.3) และอาชีพราชการหรือวิสาหกิจ (ร้อยละ 21.2) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาอิสลามทั้งหมดจำนวน 73 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม (ร้อยละ 47.4) รองลงมาคืออาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 21.1) และอาชีพแม่บ้าน (ร้อยละ 7.9) และอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 7.9) ในสัดส่วนที่เท่ากันตามลำดับ ดังตารางที่ 23

ตารางที่ 22 แสดงข้อมูลระดับการศึกษาและอาชีพของผู้ตอบแบบสำรวจ

ระดับการศึกษา	อาชีพ												รวม			
	นักเรียน/นักศึกษา		พาณิชย์กรรม		เกษตรกรรม		ราชการ/รัฐวิสาหกิจ		พนักงานบริษัท		แม่บ้าน				รับจ้างทั่วไป	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ			คน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	0	0.0	3	15.0	12	60.0	0	0.0	0	0.0	1	5.0	4	20.0	20	100
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช.	6	17.6	15	44.1	7	20.6	0	0.0	2	5.9	2	5.9	2	5.9	34	100
อนุปริญญา/ป.ส.	0	0.0	10	52.6	5	26.3	0	0.0	1	5.3	1	5.3	2	10.5	19	100
ปริญญาตรี	0	0.0	19	52.8	1	2.8	12	33.3	0	0.0	2	5.6	2	5.6	36	100
รวม	6	5.5	47	43.1	25	22.9	12	11.0	3	2.8	6	5.5	10	9.2	109	100

ตารางที่ 23 แสดงข้อมูลศาสนาและอาชีพของผู้ตอบแบบสำรวจ

ศาสนา	อาชีพ												รวม			
	นักเรียน/นักศึกษา		พาณิชย์กรรม		เกษตรกรรม		ราชการ/รัฐวิสาหกิจ		พนักงานบริษัท		แม่บ้าน				รับจ้างทั่วไป	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ			คน	ร้อยละ
ศาสนาพุทธ	2	6.1	11	33.3	9	27.3	7	21.2	0	0.0	0	0.0	4	12.1	33	100
ศาสนาอิสลาม	4	5.3	36	47.4	16	21.1	5	6.6	3	3.9	6	7.9	6	7.9	76	100
รวม	6	5.5	47	43.1	25	22.9	12	11.0	3	2.8	6	5.5	10	9.2	109	100

5.2 ข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

5.2.1 ข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้คำถามปลายเปิด

จากแบบสอบถามพบว่าสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่าเป็นเอกลักษณ์ของภูมิชุมชนปากพะยูนที่มีผู้ตอบมากที่สุดคืออาหารทะเล (ร้อยละ 24.8) รองลงมาอันดับที่สองคือการอยู่ร่วมกันของสอง ศาสนา (ร้อยละ 13.8) อันดับที่สามคือการทำประมง (ร้อยละ 12.8) อันดับที่สี่คือทัศนียภาพชุมชน (ร้อยละ 11.9) วัดรัตนาราม (ร้อยละ 11.0) สถานที่ท่องเที่ยว (ร้อยละ 10.1) ท่าเรือ (ร้อยละ 9.2) และอันดับที่แปดคือตลาดท่าใหญ่ (ร้อยละ 6.4) ดังแสดงในภาพที่ 24

ตารางที่ 24 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้คำถามปลายเปิด

เอกลักษณ์ของชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ทัศนียภาพชุมชน	13	11.9
2. อาหารทะเล	27	24.8
3. สถานที่ท่องเที่ยว	11	10.1
4. ท่าเรือปากพะยูน	10	9.2
5. ตลาดท่าใหญ่	7	6.4
6. การทำประมง	14	12.8
7. วัดรัตนาราม	12	11.0
8. การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา	15	13.8
รวม	109	100

กลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุ 20-40 ปี ทั้งหมดจำนวน 39 คน ส่วนใหญ่ตอบอาหารทะเล (ร้อยละ 23.1) และการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา (ร้อยละ 23.1) ในสัดส่วนที่เท่ากัน รองลงมาคือการทำประมง (ร้อยละ 17.9) และสถานที่ท่องเที่ยว (ร้อยละ 15.4) ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ส่วนกลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุ 41-60 ปี ทั้งหมดจำนวน 36 คน ส่วนใหญ่ตอบอาหารทะเล (ร้อยละ 19.4) และวัดรัตนาราม (ร้อยละ 19.4) ในสัดส่วนที่เท่ากัน รองลงมาคือท่าเรือปากพะยูน (ร้อยละ 16.7) และทัศนียภาพชุมชน (ร้อยละ 11.1) และการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา (ร้อยละ 11.1) ในสัดส่วนที่เท่ากันและกลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ทั้งหมดจำนวน 34 คน ส่วนใหญ่ตอบอาหารทะเล (ร้อยละ 32.4) รองลงมาคือทัศนียภาพชุมชน (ร้อยละ 20.6) และการทำประมง (ร้อยละ 14.7) ตามลำดับ ดังตารางที่ 25

ตารางที่ 25 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้คำถามปลายเปิดและช่วงอายุของผู้ตอบแบบสำรวจ

เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนปากพะยูน จากคำถามปลายเปิด	ช่วงอายุ						รวมจำนวน	
	20-40 ปี		41-60 ปี		>60 ปี		คน	ร้อยละ
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ		
1. ทัศนียภาพชุมชน	2	5.1	4	11.1	7	20.6	13	11.9
2. อาหารทะเล	9	23.1	7	19.4	11	32.4	27	24.8
3. สถานที่ท่องเที่ยว	6	15.4	3	8.3	2	5.9	11	10.1
4. ท่าเรือปากพะยูน	3	7.7	6	16.7	1	2.9	10	9.2
5. ตลาดท่าใหญ่	0	0.0	3	8.3	4	11.8	7	6.4
6. การทำประมง	7	17.9	2	5.6	5	14.7	14	12.8
7. วัดรัตนาราม	3	7.7	7	19.4	2	5.9	12	11.0
8. การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา	9	23.1	4	11.1	2	5.9	15	13.8
รวม	39	100	36	100	34	100	109	100

กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาทั้งหมดจำนวน 20 คน ส่วนใหญ่ตอบอาหารทะเล (ร้อยละ 45.0) รองลงมาคือทัศนียภาพชุมชน (ร้อยละ 15.0) และการทำประมง (ร้อยละ 15.0) ในสัดส่วนที่เท่ากัน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพทั้งหมดจำนวน 34 คน ส่วนใหญ่ตอบวัดรัตนาราม (ร้อยละ 29.4) รองลงมาคืออาหารทะเล (ร้อยละ 20.6) และทัศนียภาพชุมชน (ร้อยละ 11.8) และการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา (ร้อยละ 11.8) ในสัดส่วนที่เท่ากัน ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงทั้งหมดจำนวน 19 คน ส่วนใหญ่ตอบการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา (ร้อยละ 36.8) รองลงมาคืออาหารทะเล (ร้อยละ 15.8) และตลาดท่าใหญ่ (ร้อยละ 15.8) ในสัดส่วนที่เท่ากัน และกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีทั้งหมดจำนวน 36 คน ส่วนใหญ่ตอบอาหารทะเล (ร้อยละ 22.2) รองลงมาคือการทำประมง (ร้อยละ 19.4) และสถานที่ท่องเที่ยว (ร้อยละ 16.7) ตามลำดับ ดังตารางที่ 26

ตารางที่ 26 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้คำถามปลายเปิดและระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสำรวจ

เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน จากคำถามปลายเปิด	ระดับการศึกษา												รวม	
	ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า/ปวช.			อนุปริญญา/ปวส.			ปริญญาตรี				
	คน	ร้อยละ		คน	ร้อยละ		คน	ร้อยละ		คน	ร้อยละ		คน	ร้อยละ
1. ทัศนียภาพชุมชน	3	15.0		4	11.8		2	10.5		4	11.1		13	11.9
2. อาหารทะเล	9	45.0		7	20.6		3	15.8		8	22.2		27	24.8
3. สถานที่ท่องเที่ยว	1	5.0		3	8.8		1	5.3		6	16.7		11	10.1
4. ทำเรือปากพะยูน	2	10.0		2	5.9		1	5.3		5	13.6		10	9.2
5. ตลาดทำใหญ่	0	0.0		2	5.9		3	15.8		2	5.6		7	6.4
6. การทำประมง	3	15.0		2	5.9		2	10.5		7	19.4		14	12.8
7. จัดนิทรรศการ	1	5.0		10	29.4		0	0.0		1	2.8		12	11.0
8. การอนุรักษ์ร่วมกันของสองศาสนา	1	5.0		4	11.8		7	36.8		3	8.3		15	13.8
รวม	20	100		34	100		19	100		36	100		109	100

กลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาพุทธทั้งหมดจำนวน 33 คน ส่วนใหญ่ตอบอาหารทะเล (ร้อยละ 33.3) รองลงมาคือวัดรัตนาราม (ร้อยละ 12.1) และการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา (ร้อยละ 12.1) ในสัดส่วนที่เท่ากัน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาอิสลามทั้งหมดจำนวน 76 คน ส่วนใหญ่ตอบอาหารทะเล (ร้อยละ 21.1) รองลงมาคือการทำประมง (ร้อยละ 15.8) และการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา (ร้อยละ 13.8) ตามลำดับ ดังตารางที่ 27

ตารางที่ 27 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้คำถาม ปลายเปิดและศาสนาของผู้ตอบแบบสำรวจ

ระดับการศึกษา	ศาสนา				รวม	
	ศาสนาพุทธ		อิสลาม			
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
1. ทัศนียภาพชุมชน	1	3.0	12	15.8	13	11.9
2. อาหารทะเล	11	33.3	16	21.1	27	24.8
3. สถานที่ท่องเที่ยว	4	12.1	7	9.2	11	10.1
4. ท่าเรือปากพะยูน	4	12.1	6	7.9	10	9.2
5. ตลาดท่าใหญ่	0	0.0	7	9.2	7	6.4
6. การทำประมง	3	9.1	11	12.8	14	12.8
7. วัดรัตนาราม	5	15.2	7	9.2	12	11.0
8. การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา	5	15.2	10	13.8	15	13.8
รวม	33	100	76	100	109	100

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนหรือนักศึกษาทั้งหมดจำนวน 6 คน ส่วนใหญ่ตอบท่าเรือปากพะยูน (ร้อยละ 33.3) และวัดรัตนาราม (ร้อยละ 33.3) ในสัดส่วนที่เท่ากัน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรมทั้งหมดจำนวน 47 คน ส่วนใหญ่ตอบการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา (ร้อยละ 21.3) รองลงมาคืออาหารทะเล (ร้อยละ 19.1) และการทำประมง (ร้อยละ 14.9) กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งหมดจำนวน 25 คน ส่วนใหญ่ตอบอาหารทะเล (ร้อยละ 44.0) รองลงมาคือการทำประมง (ร้อยละ 16.0) และวัดรัตนาราม (ร้อยละ 16.0) ในสัดส่วนที่เท่ากัน กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจทั้งหมดจำนวน 12 คน ส่วนใหญ่ตอบสถานที่ท่องเที่ยว (ร้อยละ 41.7) รองลงมาคือท่าเรือปากพะยูน (ร้อยละ 16.7) และการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา (ร้อยละ 16.7) ในสัดส่วนที่เท่ากัน กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพแม่บ้านทั้งหมดจำนวน 6 คน ส่วนใหญ่ตอบทัศนียภาพชุมชน (ร้อยละ 66.7) รองลงมาคือตลาดท่าใหญ่ (ร้อยละ 33.3) กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปทั้งหมดจำนวน 10 คน ส่วนใหญ่ตอบอาหารทะเล (ร้อยละ 40.0) รองลงมาคือสถานที่ท่องเที่ยว (ร้อยละ 20.0) และการทำประมง (ร้อยละ 20.0) ในสัดส่วนที่เท่ากันตามลำดับ ดังตารางที่ 28

ตารางที่ 28 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้คำถามปลายเปิดและอาชีพของผู้ตอบแบบสำรวจ




เอกลักษณ์ของ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนปากพะยูน	อาชีพ														รวม	
	นักเรียน/ นักศึกษา		พาณิชย์กรรม		เกษตรกรรม		ราชการ/ รัฐวิสาหกิจ		พนักงานบริษัท		แม่บ้าน		รับจ้างทั่วไป			
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ		
1. ทัศนียภาพชุมชน	0	0.0	6	12.8	1	4.0	1	8.3	0	0.0	4	66.7	1	10.0	13	11.9
2. อาคารทะเล	1	16.7	9	19.1	11	44.0	1	8.3	1	33.3	0	0.0	4	40.0	27	24.8
3. สถานที่ท่องเที่ยว	0	0.0	2	4.3	2	8.0	5	41.7	0	0.0	0	0.0	2	20.0	11	10.1
4. ท่าเรือปากพะยูน	2	33.3	5	10.6	1	4.0	2	16.7	0	0.0	0	20.0	0	0.0	10	9.2
5. ตลาดท่าใหญ่	0	0.0	3	6.4	0	0.0	0	0.0	1	33.3	2	33.3	1	10.0	7	6.4
6. การทำประมง	0	0.0	7	14.9	4	16.0	0	0.0	1	33.3	0	0.0	2	20.0	14	12.8
7. วัฒนธรรม	2	33.3	5	10.6	4	16.0	1	8.3	0	0.0	0	0.0	0	0.0	12	11.0
8. การอยู่ร่วมกัน ของสองศาสนา	1	16.7	10	21.3	2	8.0	2	16.7	0	0.0	0	0.0	0	0.0	15	13.8
รวม	6	100	47	100	25	100	12	100	3	100	6	100	10	100	109	100

5.2.2 ข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้

ภาพตัวแทน

การใช้ภาพตัวแทนในการสื่อเอกลักษณ์จากจำนวนภาพทั้งหมด 24 ภาพ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างได้เลือกภาพที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนปากพะยูนเป็นจำนวนทั้งหมด 12 ภาพ ได้แก่ ภาพ P1 ภาพ P2 ภาพ P3 ภาพ P5 ภาพ P11 ภาพ P12 ภาพ P15 ภาพ P17 ภาพ P18 ภาพ P19 ภาพ P22 และภาพ P23 และพบว่าภาพที่ถูกเลือกมากที่สุดคือ ภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 59.6) และภาพ P18 ภาพมัสยิดกลางจังหวัดพัทลุง (ร้อยละ 59.6) ในจำนวนที่เท่ากัน ภาพที่ถูกเลือกมากเป็นอันดับที่สองคือ ภาพ P22 ภาพการทำประมง (ร้อยละ 52.3) และภาพ P1 ภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ (ร้อยละ 52.3) ในจำนวนที่เท่ากัน ภาพที่ถูกเลือกมากเป็นอันดับที่สามคือภาพ P23 ภาพขนายอ (ร้อยละ 44.0) ภาพที่ถูกเลือกเป็นอันดับที่สี่คือ ภาพ P2 ภูมิประเทศแบบควน (ร้อยละ 42.2) ภาพที่ถูกเลือกมากเป็นอันดับที่ห้าคือ ภาพ P17 ภาพวัดรัตนาราม (ร้อยละ 32.1) ภาพที่ถูกเลือกมากเป็นอันดับที่หกคือ ภาพ P3 ภาพการตั้งถิ่นฐานริมน้ำบริเวณในเมือง (ร้อยละ 32.1) และภาพ P12 ภาพสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบเรือนแถวไม้ (ร้อยละ 32.1) ในสัดส่วนที่เท่ากัน ภาพที่ถูกเลือกมากเป็นอันดับที่เจ็ดคือ ภาพ P15 ภาพกุโบร์ (ร้อยละ 25.7) ภาพที่ถูกเลือกมากเป็นอันดับที่แปดคือ ภาพ P11 ภาพสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง (ร้อยละ 21.1) และภาพที่ถูกเลือกมาเป็นอันดับที่เก้าคือ ภาพ P5 ภาพการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมือง (ร้อยละ 20.2) ดังตารางที่ 29

ตารางที่ 29 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทน

ภาพตัวแทน	รวม (109 คน)	ร้อยละ
 <p>P1</p> <p>ภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ</p>	57	52.3%
 <p>P2</p> <p>ภูมิประเทศแบบควน</p>	46	42.2%
 <p>P3</p> <p>ภาพตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมือง</p>	35	32.1%



หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

ตารางที่ 29 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพถ่ายตัวแทน
(ต่อ)

ภาพตัวแทน	รวม (109 คน)	ร้อยละ
<p>P5</p>	22	20.2
<p>P11</p>	23	21.1
<p>P2</p>	35	32.1
<p>P15</p>	28	25.7
<p>P17</p>	45	41.3
<p>P18</p>	65	59.6
<p>P19</p>	65	59.6

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100







ตารางที่ 29 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทน (ต่อ)

ภาพตัวแทน	รวม (109 คน)	ร้อยละ
	57	52.3
	48	44.0

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100


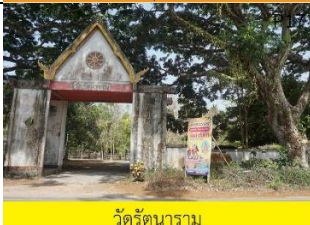
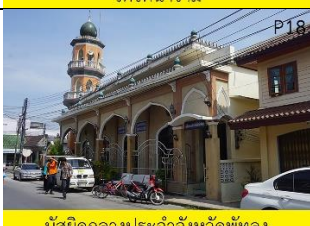



กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 20-40 ปี ทั้งหมดจำนวน 39 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P17 ภาพวัดรัตนาราม (ร้อยละ 51.3) และภาพ P18 ภาพมัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง (ร้อยละ 51.3) ในสัดส่วนที่เท่ากัน รองลงมาคือภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 38.5) และภาพ P22 ภาพการทำประมง (ร้อยละ 38.5) ในสัดส่วนที่เท่ากัน และภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ ส่วนกลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุ 41-60 ปี ทั้งหมดจำนวน 36 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 72.2) รองลงมาคือภาพ P18 ภาพมัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง (ร้อยละ 77.8) ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน และภาพ P22 ภาพการทำประมง (ร้อยละ 58.3) กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ทั้งหมดจำนวน 34 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 70.6) และภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ (ร้อยละ 70.6) ในสัดส่วนที่เท่ากัน รองลงมาคือภาพ P23 ภาพชมนายอ (ร้อยละ 61.8) ดังตารางที่ 30

ตารางที่ 30 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพถ่ายตัวแทน และช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่าง

ภาพตัวแทน	ช่วงอายุ						รวม	
	20-40 ปี		41-60 ปี		>60 ปี		109 คน	ร้อยละ
	39 คน	ร้อยละ	36 คน	ร้อยละ	34 คน	ร้อยละ		
 <p>P1 ภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ</p>	14	35.9	19	52.8	24	70.6	57	52.3
 <p>P2 ภูมิประเทศแบบพื้นที่ดอน</p>	10	25.6	18	50.0	18	52.9	46	42.2
 <p>P3 การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง</p>	10	25.6	14	38.9	11	32.4	35	32.1
 <p>P5 การตั้งถิ่นฐานริมถนนในเมือง</p>	6	15.4	9	25.0	7	20.6	22	20.2
 <p>P11 เรือนไม้ยกใต้ถุนสูง</p>	7	17.9	8	22.2	8	23.5	23	21.1
 <p>P12 เรือนแถวไม้</p>	11	28.2	14	38.9	10	29.4	35	32.1

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

ตารางที่ 30 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทน และช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)




ภาพตัวแทน	ช่วงอายุ						รวม	
	20-40 ปี		41-60 ปี		>60 ปี			
	39 คน	ร้อยละ	36 คน	ร้อยละ	34 คน	ร้อยละ	109 คน	ร้อยละ
 P15 กุโบร์	4	10.3	5	13.9	19	55.9	28	25.7
 วัดรัตนาราม	20	51.3	12	33.3	13	38.2	45	41.3
 P18 มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง	20	41.0	24	77.8	21	61.8	65	59.6
 P19 ตลาดปากพะยูน	15	38.5	26	72.2	24	70.6	65	59.6
 P22 การทำประมง	15	38.5	21	58.3	21	61.8	57	52.3
 P23 ชมนายอ	13	33.3	14	38.9	21	61.8	48	44.0

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาทั้งหมดจำนวน 20 คน ส่วนใหญ่เลือก ภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 85.0) รองลงมาคือภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ (ร้อยละ 20.0) ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน และภาพ P22 ภาพการทำประมง (ร้อยละ 75.0) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพทั้งหมดจำนวน 34 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 70.6) รองลงมาคือ ภาพ P18 ภาพมัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง (ร้อยละ 55.9) และภาพ P2 ภาพภูมิประเทศแบบควน (ร้อยละ 50.0) ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงทั้งหมดจำนวน 19 คน ส่วนใหญ่เลือก ภาพ P18 ภาพเรือนแถวไม้ (ร้อยละ 68.4) รองลงมาคือภาพ P12 ภาพเรือนแถวไม้ (ร้อยละ 57.9) และภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (52.6%) และกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีทั้งหมดจำนวน 36 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P22 ภาพการทำประมง (ร้อยละ 58.3) รองลงมาคือภาพ P18 ภาพมัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง (ร้อยละ 55.6) และภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ (ร้อยละ 47.2) ตามลำดับ ดังตารางที่ 31





กลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาพุทธทั้งหมดจำนวน 33 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 63.6) รองลงมาคือภาพ P23 ภาพขน้ายอ (ร้อยละ 60.6) และภาพ P22 ภาพการทำประมง (ร้อยละ 57.6) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามทั้งหมดจำนวน 76 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P18 ภาพมัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง (ร้อยละ 67.1) รองลงมาคือภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 57.9) และภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ (ร้อยละ 52.6) ตามลำดับ ดังตารางที่ 32

ตารางที่ 31 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพถ่ายตัวแทนและระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง

ภาพถ่ายแทน	ระดับการศึกษา									
	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช.		อนุปริญญา/ปวส		ปริญญาตรี		รวม	
	20 คน	ร้อยละ	34 คน	ร้อยละ	19 คน	ร้อยละ	36 คน	ร้อยละ	109 คน	ร้อยละ
P1  ภูมิประเทศแบบริมน้ำ	16	20.0	15	55.9	7	63.2	19	47.2	57	47.7
P2  ภูมิประเทศแบบริมน้ำ	7	35.0	17	50.0	5	26.3	17	47.2	46	42.2
P3  ภูมิประเทศแบบริมน้ำ	10	50.0	9	26.5	2	10.5	14	38.9	35	32.1




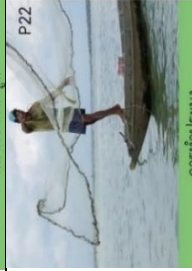
หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพถ่ายแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

ตารางที่ 31 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทนและระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ภาพตัวแทน	ระดับการศึกษา										รวม	
	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช.		อนุปริญญา/ปวส		ปริญญาตรี					
	20 คน	ร้อยละ	34 คน	ร้อยละ	19 คน	ร้อยละ	36 คน	ร้อยละ	109 คน	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ
	6	30.0	5	14.7	3	15.8	8	22.2	22	20.2		
	5	25.0	7	20.6	7	36.8	4	11.1	23	21.1		
	6	30.0	14	41.2	11	57.9	4	11.1	35	32.1		
	7	35.0	9	26.5	3	15.8	9	25.0	28	25.7		


หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

ตารางที่ 31 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทนและระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ภาพตัวแทน	ระดับการศึกษา										รวม	
	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช.		อนุปริญญา/ปวส		ปริญญาตรี					
	20 คน	ร้อยละ	34 คน	ร้อยละ	19 คน	ร้อยละ	36 คน	ร้อยละ	109 คน	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ
 วัดรัตนาวาน	8	40.0	13	38.2	8	42.1	16	44.4	45	41.3		
 มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง	13	65.0	19	55.9	13	68.4	20	55.6	65	59.6		
 ตลาดปากพะยูน	17	85.0	24	70.6	10	52.6	14	38.9	65	59.6		
 การทำประมง	15	75.0	14	41.2	7	36.8	21	58.3	57	52.3		







หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

ตารางที่ 31 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากระบบการใช้อุปกรณ์แทนและระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ภาพตัวแทน	ระดับการศึกษา										รวม		
	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช.		อนุปริญญา/ปวส		ปริญญาตรี						
	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	
 <p>P23 ชมน้ำยอ</p>	13	20	65.0	14	34	41.2	3	19	36	50.0	18	48	44.0







หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

ตารางที่ 32 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพถ่ายตัวแทน และศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง

ภาพตัวแทน	ศาสนา				รวม	
	ศาสนาพุทธ		ศาสนาอิสลาม			
	33 คน	ร้อยละ	76 คน	ร้อยละ	109 คน	ร้อยละ
 <p>P1</p> <p>ภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ</p>	17	51.5	40	52.6	57	52.3
 <p>P2</p> <p>ภูมิประเทศแบบพื้นที่สวน</p>	11	33.3	35	46.1	46	42.2
 <p>P3</p> <p>การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบ/บริเวณในเมือง</p>	12	36.4	23	30.3	35	32.1
 <p>P5</p> <p>การตั้งถิ่นฐานริมถนนในเมือง</p>	6	18.2	16	21.1	22	20.2
 <p>P11</p> <p>เรือนไม้ยกใต้ถุนสูง</p>	4	12.1	19	25.0	23	21.1
 <p>P12</p> <p>เรือนแถวไม้</p>	7	21.2	28	36.8	35	32.1

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100




ตารางที่ 32 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทน และศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ภาพตัวแทน	ศาสนา				รวม	
	ศาสนาพุทธ		ศาสนาอิสลาม		109 คน	ร้อยละ
	33 คน	ร้อยละ	76 คน	ร้อยละ		
 <p>P15 คูโบร์</p>	7	21.2	21	27.6	28	25.7
 <p>วัดรัตนาราม</p>	18	54.5	27	35.5	45	41.3
 <p>P18 มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง</p>	14	42.4	51	67.1	65	59.6
 <p>P19 ตลาดปากพะยูน</p>	21	63.6	44	57.9	65	59.6
 <p>P22 การทำประมง</p>	19	57.6	38	50.0	57	52.3
 <p>P23 ชาน้ายอ</p>	20	60.6	28	36.8	48	44.0

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100




กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนหรือนักศึกษาทั้งหมดจำนวน 6 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P17 ภาพวัดรัตนาราม (ร้อยละ 66.7) รองลงมาคือภาพ P 18 ภาพมัศจรรย์กลางประจำจังหวัดพัทลุง (ร้อยละ 50.0) และภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 50.0) ในสัดส่วนที่เท่ากันตามลำดับ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรมทั้งหมดจำนวน 47 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P18 ภาพมัศจรรย์กลางประจำจังหวัดพัทลุง (ร้อยละ 57.4) และภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 57.4) ในสัดส่วนที่เท่ากัน รองลงมาคือภาพ 12 ภาพเรือนแถวไม้ (ร้อยละ 46.8) และภาพ P22 ภาพการทำประมง (ร้อยละ 44.7) ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งหมดจำนวน 25 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ (ร้อยละ 72.0) และภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 72.0) ในสัดส่วนที่เท่ากัน รองลงมาคือภาพ P18 ภาพมัศจรรย์กลางประจำจังหวัดพัทลุง (ร้อยละ 60.0) และภาพ P22 ภาพการทำประมง (ร้อยละ 60.0) ในสัดส่วนที่เท่ากัน และภาพ P3 ภาพการตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง (ร้อยละ 44.0) และภาพ P23 ภาพขนายอ (ร้อยละ 44.0) ในลำดับที่เท่ากัน ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจทั้งหมดจำนวน 12 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P23 ภาพขนายอ (ร้อยละ 58.3) รองลงมาคือภาพ P18 ภาพมัศจรรย์กลางประจำจังหวัดพัทลุง (ร้อยละ 50.0) และภาพ P22 ภาพการทำประมง (ร้อยละ 50.0) ในสัดส่วนที่เท่ากัน ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัททั้งหมดจำนวน 3 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ (ร้อยละ 100) ภาพ P2 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน ภาพ P15 ภาพกุโบร์ (ร้อยละ 100) ภาพ P18 ภาพมัศจรรย์กลางประจำจังหวัดพัทลุง (ร้อยละ 100) และภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 100) ในสัดส่วนที่เท่ากัน รองลงมาคือภาพ P3 ภาพการตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง (ร้อยละ 33.3) ภาพ P11 ภาพเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง (ร้อยละ 33.3) ภาพ P12 ภาพเรือนแถวไม้ (ร้อยละ 33.3) ภาพ P17 ภาพวัดรัตนาราม (ร้อยละ 33.3) ภาพ P22 ภาพการทำประมง (ร้อยละ 33.3) และภาพ P23 ภาพขนายอ (ร้อยละ 33.3) ในสัดส่วนที่เท่ากัน กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพแม่บ้านทั้งหมดจำนวน 6 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P18 ภาพมัศจรรย์กลางประจำจังหวัดพัทลุง (ร้อยละ 100) รองลงมาคือภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ (ร้อยละ 83.3) และภาพ P15 ภาพกุโบร์ (ร้อยละ 66.7) และ ภาพ P22 ภาพการทำประมง (ร้อยละ 66.7) ในจำนวนที่เท่ากัน ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปทั้งหมดจำนวน 10 คน ส่วนใหญ่เลือกภาพ P22 ภาพการทำประมง (ร้อยละ 90.0) ภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน (ร้อยละ 90.0) และภาพ P23 ภาพขนายอ (ร้อยละ 90.0) ในสัดส่วนที่เท่ากัน รองลงมาคือ ภาพ P2 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน (ร้อยละ 60.0) ภาพ P15 ภาพกุโบร์ (ร้อยละ 60.0) และภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน (ร้อยละ 60.0) ในสัดส่วนที่เท่ากันตามลำดับ ดังตารางที่

ตารางที่ 33 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทนและอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง

ภาพตัวแทน	อาชีพ														รวม	
	นักเรียน/นักศึกษา		พาณิชย์กรรม		เกษตรกรรม		ราชการ/รัฐวิสาหกิจ		พนักงานบริษัท		แม่บ้าน		รับจ้างทั่วไป		ร้อยละ	ร้อยละ
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ		
P1  ภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ	0	0.0	19	40.4	18	72.0	5	41.7	3	100	5	83.3	7	70.0	109	52.3
P2  ภูมิประเทศแบบเนินสลับ	2	33.3	19	40.4	8	32.0	5	41.7	3	100	3	50.0	6	60.0	46	42.2
P3  การตั้งถิ่นฐานริมทะเลตามริเวณในเมือง	0	0.0	16	34.0	11	44.0	4	33.3	1	33.3	2	33.3	1	10.0	35	32.1

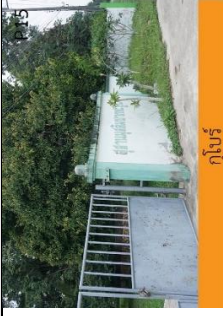


หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

ตารางที่ 33 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพถ่ายตัวแทนและอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ภาพถ่ายตัวแทน	อาชีพ												รวม			
	นักเรียน/นักศึกษา		พาณิชย์กรรม		เกษตรกรรม		ราชการ/รัฐวิสาหกิจ		พนักงานบริษัท		แม่บ้าน				รับจ้างทั่วไป	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ			คน	ร้อยละ
 <p>P5</p>	0	0.0	10	21.3	6	24.0	3	25.0	0	0.0	2	33.3	1	10.0	22	20.2
 <p>P11</p>	0	0.0	14	29.8	1	4.0	3	25.0	1	33.3	1	16.7	3	30.0	23	21.1
 <p>P12</p>	0	0.0	22	46.8	7	28.0	2	16.7	1	33.3	1	16.7	2	20.0	35	32.1




หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพถ่ายตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

ตารางที่ 33 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากวิธีการใช้ภาพตัวแทนและอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ภาพตัวแทน	อาชีพ												รวม					
	นักเรียน/ นักศึกษา		พาณิชย์กรรม		เกษตรกรรม		ราชการ/ รัฐวิสาหกิจ		พนักงานบริษัท		แม่บ้าน		รับจ้างทั่วไป		ร้อยละ	รวม		
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ				
 P15 กุโบร์	2	33.3	8	17.0	4	16.0	1	8.3	3	100	4	66.7	6	60.0	10	ร้อยละ	28	25.7
 P16 วัดรัตนาราม	4	66.7	20	42.6	8	32.0	5	41.7	1	33.3	2	33.3	5	50.0	5	ร้อยละ	45	41.3
 P18 มีสต็อคกลางประจำจังหวัดพัทลุง	3	50.0	27	57.4	15	60.0	6	50.0	3	100	6	100	5	50.0	5	ร้อยละ	65	59.6

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

ตารางที่ 33 แสดงข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะพะยูนาจากวิธีการใช้ภาพตัวแทนและอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ภาพตัวแทน	อาชีพ												รวม			
	นักเรียน/ นักศึกษา		พาณิชย์กรรม		เกษตรกรรม		ราชการ/ รัฐสภากิจ		พนักงานบริษัท		แม่บ้าน				รับจ้างทั่วไป	
	6 คน	ร้อยละ	47 คน	ร้อยละ	25 คน	ร้อยละ	12 คน	ร้อยละ	3 คน	ร้อยละ	6 คน	ร้อยละ			10 คน	ร้อยละ
P19  ตลาดปากพะพะยูนา	3	50.0	27	57.4	18	72.0	5	41.7	3	100	3	50.0	6	60.0	65	59.6
P22  การทำประมง	1	16.7	21	44.7	15	60.0	6	50.0	1	33.3	4	66.7	9	90.0	57	52.3
P23  ชาน้ำยอ	2	33.3	17	36.2	11	44.0	7	58.3	1	33.3	3	50.0	7	90.0	48	44.0

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

บทที่ 6

การวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

จากผลการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนด้วยแบบสอบถาม ในบทที่ 5 ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในเรื่องเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน เนื้อหาในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์อิทธิพลจากพื้นฐานส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน (หัวข้อ 6.1) เนื่องจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พื้นฐานส่วนบุคคลต่าง ๆ จึงมีอิทธิพลต่อมุมมอง ทศนคติ และการรับรู้เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน นอกจากนี้ยังสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ กรอบทฤษฎี คำสัมภาษณ์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลภาคสนาม เป็นต้น (หัวข้อ 6.2) เพื่อสรุปผลการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนที่ได้จากงานวิจัยเรื่องนี้ (หัวข้อ 6.3) โดยมีรายละเอียดดังนี้

6.1 อิทธิพลของข้อมูลพื้นฐานที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

เมื่อวิเคราะห์ผลจากแบบสอบถามร่วมกับการสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ชุมชนปากพะยูนพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่มีลักษณะของพื้นฐานส่วนบุคคลที่คล้ายคลึงกัน เช่น กลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพเดียวกัน ฯลฯ มีการรับรู้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนที่คล้ายกัน ดังนั้นจึงทำการวิเคราะห์การแจกแจงความถี่แบบสองทางหรือการวิเคราะห์ตารางไขว้ (Crosstabs) ระหว่างพื้นฐานส่วนบุคคลและเอกลักษณ์ของชุมชนปากพะยูนที่ได้สรุปจากคำถามปลายเปิด และการใช้ภาพตัวแทน เพื่อหาว่าพื้นฐานส่วนบุคคลใดที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้เอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน โดยพิจารณาจากค่าสถิติ Chi-squares (χ^2) ที่น้อยกว่า 0.05 ซึ่งแสดงว่าพื้นฐานส่วนบุคคลดังกล่าวมีผลต่อเอกลักษณ์ของชุมชนปากพะยูนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสามารถสรุปพื้นฐานส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

6.1.1 อายุ

เนื่องจากช่วงอายุมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.037$) (ตารางที่ 6.1) และช่วงอายุมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทน (ภาพ P1, ภาพ P2, ภาพ P15 และ ภาพ P19) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1 มีค่า $p=0.012$, ภาพ P2 มีค่า

p=0.032, ภาพ P15 มีค่า p=0.000, ภาพ P19 มีค่า p=0.003 และภาพ P23 มีค่า p=0.003) (ตารางที่ 34) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของอายุส่งผลต่อเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 34 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด

เอกลักษณ์ของชุมชนปากพะยูน จากคำถามปลายเปิด	ช่วงอายุ						รวมจำนวน	
	20-40 ปี		41-60 ปี		>60 ปี		คน	ร้อยละ
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ		
1. ทัศนียภาพชุมชน	2	5.1	4	11.1	7	20.6	13	11.9
2. อาหารทะเล	9	23.1	7	19.4	11	32.4	27	24.8
3. สถานที่ท่องเที่ยว	6	15.4	3	8.3	2	5.9	11	10.1
4. ท่าเรือปากพะยูน	3	7.7	6	16.7	1	2.9	10	9.2
5. ตลาดท่าใหญ่	0	0.0	3	8.3	4	11.8	7	6.4
6. การทำประมง	7	17.9	2	5.6	5	14.7	14	12.8
7. วัดรัตนาราม	3	7.7	7	19.4	2	5.9	12	11.0
8. การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา	9	23.1	4	11.1	2	5.9	15	13.8
รวม	39	100	36	100	34	100	109	100




หมายเหตุ : Pearson Chi-squares ($\chi^2(14, N=109) = 24.740, p=0.037$)

จากการวิเคราะห์พบว่า ช่วงอายุและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิดมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.037$) โดยเอกลักษณ์ที่กลุ่มตัวอย่างทุกช่วงอายุส่วนใหญ่ตอบคือ อาหารทะเล อาจเป็นเพราะอาหารทะเลคือผลผลิตของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนปากพะยูนอย่างอาชีพประมง โดยเป็นวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับคนทุกกลุ่มในชุมชนปากพะยูนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากชุมชนปากพะยูนเป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรทางน้ำ และตั้งอยู่บริเวณระบบนิเวศที่มีลักษณะเป็นน้ำกร่อย ส่งผลให้อาหารทะเลในชุมชนปากพะยูนมีรสชาติอร่อยจนมีชื่อเสียง (เขมรัฐ หีมมานะ, 2562) อาหารทะเลจึงมีความสำคัญสำหรับชุมชน



นอกจากนั้นกลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุ 20-40 ปี ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุ 20-40 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม (ตารางที่ 20 บทที่ 5) เนื่องจากอาชีพพาณิชย์กรรมเป็นอาชีพที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสองศาสนา โดยอดีตผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีความเชี่ยวชาญในการทำประมง ในขณะที่ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธจะมีความเชี่ยวชาญในการทำเกษตร และมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตโดยมีอาชีพพาณิชย์กรรมเป็นสื่อกลาง จึงส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุ 20-40 ปี ให้ความสำคัญกับการอยู่

ร่วมกันของ 2 ศาสนา ส่วนกลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุ 41-60 ปี ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์อย่างวัดรัตนาราม อาจเนื่องมาจากในกลุ่มตัวอย่างช่วงอายุ 41-60 ปี เกิดเหตุการณ์ก่อสร้างองค์พระนอนขึ้น ณ วัดรัตนาราม ใน พ.ศ. 2514 (พระอธิการเกรินสุข มิตรเปรียญ, 2562) อันมีความโดดเด่นและเป็นที่เคารพบูชาของชุมชน ทำให้ให้วัดรัตนารามเป็นวัดที่มีชื่อเสียง ประกอบกับเป็นช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านโครงข่ายการสัญจร มีการตัดถนนลาดยางขึ้น อาจเพราะหลายเหตุการณ์ที่สำคัญดังกล่าวเกิดขึ้นจึงส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุ 41-60 ปี ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ ส่วนกลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปจะให้ความสำคัญกับกายภาพที่สะท้อนวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างทัศนียภาพของชุมชน เนื่องจากเป็นกลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุที่ค่อนข้างมากทำให้มีสัมพันธ์กับชุมชนมาเป็นระยะเวลาจนถึงการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุดังกล่าวมองเอกลักษณ์ในภาพรวม

ตารางที่ 35 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนที่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1, ภาพ P2, ภาพ P15, ภาพ P19 และภาพ P23)

ภาพตัวแทน	ช่วงอายุ						รวม	
	20-40 ปี		41-60 ปี		>60 ปี			
	39 คน	100 คน	36 คน	100 คน	34 คน	100 คน	109 คน	100 คน
 <p>P1</p> <p>ภูมิประเทศแนวพื้นที่ราบ</p>	14	35.9	19	52.8	24	70.6	57	52.3
 <p>P2</p> <p>ภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน</p>	10	25.6	18	50.0	18	52.9	46	42.2
 <p>P15</p> <p>กุโบร์</p>	4	10.3	5	13.9	19	55.9	28	25.7

ตารางที่ 35 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนที่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1, ภาพ P2, ภาพ P15, ภาพ P19 และภาพ P23) (ต่อ)

ภาพตัวแทน	ช่วงอายุ						รวม	
	20-40 ปี		41-60 ปี		>60 ปี			
	39 คน	100 คน	36 คน	100 คน	34 คน	100 คน	109 คน	100 คน
 <p>P19 ตลาดปากพะยูน</p>	15	38.5	26	72.2	24	70.6	65	59.6
 <p>P23 ชาน้ำยอ</p>	13	33.3	14	38.9	21	61.8	48	44.0

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100%

ภาพ P1 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(2, N=109) = 8.767, p=0.012$)

ภาพ P2 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(2, N=109) = 6.890, p=0.032$)

ภาพ P15 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(2, N=109) = 23.729, p=0.000$)

ภาพ P19 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(2, N=109) = 11.327, p=0.003$)

ภาพ P23 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(2, N=109) = 6.536, p=0.003$)

จากการวิเคราะห์พบว่าช่วงอายุมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน จากภาพตัวแทน ภาพ P1, ภาพ P2, ภาพ P15, ภาพ P19 และภาพ P23 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1 มีค่า $p=0.012$, ภาพ P2 มีค่า $p=0.032$, ภาพ P15 มีค่า $p=0.000$, ภาพ P19 มีค่า $p=0.003$ และภาพ P23 มีค่า $p=0.003$) โดยภาพเอกลักษณ์ที่กลุ่มตัวอย่างทุกช่วงอายุส่วนใหญ่เลือกคือ ภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน อาจเป็นเพราะตลาดปากพะยูนเป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจการค้าชุมชนและเป็นวิถีชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ตลาดเป็นสถานที่ที่ไม่แบ่งแยกคนทุกกลุ่มทุกวัย ทุกอาชีพ หรือทุกศาสนา สามารถเข้ามาประกอบกิจกรรมในสถานที่ดังกล่าวได้ ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ในการแลกเปลี่ยนสินค้าแต่เป็นเสมือนสถานที่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และภาพตัวแทนเอกลักษณ์ที่กลุ่มตัวอย่างในทุกช่วงอายุเลือกเป็นจำนวนรองลงมาคือ ภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ อาจเพราะภาพดังกล่าวเป็นภาพที่ประกอบด้วยองค์ประกอบทางธรรมชาติของชุมชน ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่ราบและพื้นที่ควน เป็นต้น และองค์ประกอบที่เกิดขึ้น

โดยมนุษย์ ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เป็นต้น เหล่านี้ประกอบกันเกิดเป็นภาพที่แสดงคุณลักษณะทาง ภูมิทัศน์ (Landscape Characteristic) ของชุมชนปากพะยูนดังภาพ P1 และด้วยเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างในทุกช่วงอายุ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรมและเกษตรกรรม (ตารางที่ 20 บทที่ 5) จึงส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างในทุกช่วงอายุเลือกภาพที่มีความสัมพันธ์กับอาชีพพาณิชย์กรรมและอาชีพเกษตรกรรม โดยภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน เป็นภาพที่สะท้อนกิจกรรมทางพาณิชย์กรรม ภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ และภาพ P2 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน ทั้งสองภาพเป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตริมน้ำ ซึ่งสัมพันธ์กับผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเช่นเดียวกับภาพ P23 ภาพขนำยอ อันเป็นสถาปัตยกรรมที่ใช้ประโยชน์ในการดักจับสัตว์น้ำสำหรับผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

6.1.2 ระดับการศึกษา

เนื่องจากระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$) (ตารางที่ 36) และระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทน (ภาพ P1, ภาพ P3, ภาพ P12, ภาพ P19, ภาพ P22 และภาพ P23) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1 มีค่า $p=0.012$, ภาพ P3 มีค่า $p=0.041$, ภาพ P12 มีค่า $p=0.002$, ภาพ P19 มีค่า $p=0.003$, ภาพ P22 มีค่า $p=0.043$ และภาพ P23 มีค่า $p=0.016$) (ตารางที่ 37) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของระดับการศึกษาส่งผลต่อเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน โดยมีรายละเอียดดังนี้

จากการวิเคราะห์พบว่า ระดับการศึกษาและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิดมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.007$) โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ให้ความสำคัญกับกับอาหารทะเล รองลงมาคือทัศนียภาพชุมชน และการทำประมง เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ตารางที่ 22 บทที่ 5) โดยเอกลักษณ์ที่กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวเลือก ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและส่งผลโดยตรงกับกลุ่มอาชีพดังกล่าว ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับวัดรัตนารามซึ่งเป็นวัดที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุอยู่ในช่วงอายุ 41-60 ปี (ตารางที่ 18 บทที่ 5)

ตารางที่ 36 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด





เอกลักษณ์ของชุมชนปากพะยูน จากคำถามปลายเปิด	ระดับการศึกษา												รวม	
	ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า/ปวช.			อนุปริญญา/ปส.			ปริญญาตรี				
	คน	ร้อยละ		คน	ร้อยละ		คน	ร้อยละ		คน	ร้อยละ		คน	ร้อยละ
1. ทัศนียภาพชุมชน	3	15.0		4	11.8		2	10.5		4	11.1		13	11.9
2. อาหารทะเล	9	45.0		7	20.6		3	15.8		8	22.2		27	24.8
3. สถานที่ท่องเที่ยว	1	5.0		3	8.8		1	5.3		6	16.7		11	10.1
4. ทำเรือปากพะยูน	2	10.0		2	5.9		1	5.3		5	13.6		10	9.2
5. ตลาดทำใหญ่	0	0.0		2	5.9		3	15.8		2	5.6		7	6.4
6. การทำประมง	3	15.0		2	5.9		2	10.5		7	19.4		14	12.8
7. วิถีวัฒนธรรม	1	5.0		10	29.4		0	0.0		1	2.8		12	11.0
8. การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา	1	5.0		4	11.8		7	36.8		3	8.3		15	13.8
รวม	20	100		34	100		19	100		36	100		109	100

หมายเหตุ : Pearson Chi-squares (χ^2) (21, N=109) = 39.978, $p=0.0007$



จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด (ตารางที่ 34) พบว่ากลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุ 41-60 ปี เป็นกลุ่มช่วงอายุที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ ซึ่งวัดรัตนารามเป็นวัดที่มีอายุกว่า 100 ปี มีความสำคัญกับชุมชนปากพะยูน นอกจากจะเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ยังเป็นศูนย์กลางด้านจิตใจของคนในชุมชนโดยเฉพาะผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุอยู่ในช่วง 20-40 ปี (ตารางที่ 18 บทที่ 5)

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด (ตารางที่ 34) พบว่ากลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุดังกล่าวเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา ซึ่งมีความสอดคล้องกัน และกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีให้ความสำคัญกับอาหารทะเล การทำประมง และการท่องเที่ยว เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม (ตารางที่ 21 บทที่ 5) ทั้งนี้ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญในกิจกรรมทางประมงและมีความสัมพันธ์กับอาหารทะเลมาตั้งแต่อดีต จึงเป็นไปได้ว่าเป็นเหตุที่ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์ดังกล่าว ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 20-40 ปี (ตารางที่ 18 บทที่ 5) ซึ่งเป็นช่วงอายุที่อยู่ในเจนเอเรชั่นวาย เป็นกลุ่มที่เปิดรับสิ่งใหม่ ชอบความสนุกสนาน (วราศรี อัจฉริยะเดชา, 2558) และชื่นชอบการท่องเที่ยวโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (วนิดา เลิศพิพัฒนานนท์, 2561) ทั้งนี้บริบทของชุมชนปากพะยูนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม จึงอาจส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างในระดับปริญญาตรีให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว

ตารางที่ 37 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพถ่ายตัวแทนที่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1, ภาพ P3, ภาพ P12, ภาพ P19, ภาพ P22 และ ภาพ P23)

ภาพถ่ายตัวแทน	ระดับการศึกษา										รวม	
	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช.		อนุปริญญา/ปวส		ปริญญาตรี					
	20 คน	100 คน	34 คน	100 คน	19 คน	100 คน	36 คน	100 คน	109 คน	100 คน		
 P1	16	80.0	15	44.1	7	36.8	19	52.8	57	52.3		
 P3	10	50.0	9	26.5	2	10.5	14	38.9	35	32.1		
 P12	6	30.0	14	41.2	11	57.9	4	11.1	35	32.1		
 P19	17	85.0	24	70.6	10	52.6	14	38.9	65	59.6		

ตารางที่ 37 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาที่เกี่ยวกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพถ่ายทางสถิติ (ภาพ P1, ภาพ P3, ภาพ P12, ภาพ P19, ภาพ P22 และ ภาพ P23) (ต่อ)

ภาพถ่ายแทน	ระดับการศึกษา										รวม	
	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช.		อนุปริญญา/ปวส		ปริญญาตรี		รวม			
	20 คน	100 คน	34 คน	100 คน	19 คน	100 คน	36 คน	100 คน				
 P22	15	75.0	14	41.2	7	36.8	21	58.3	57	52.3		
 P23	13	65.0	14	41.2	3	15.8	18	50.0	48	44.0		

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพถ่ายแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ-100

ภาพ P1 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(3, N=109) = 8.887, p=0.012$) ภาพ P19 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(3, N=109) = 13.864, p=0.003$)

ภาพ P3 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(3, N=109) = 8.252, p=0.041$) ภาพ P22 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(3, N=109) = 8.162, p=0.043$)

ภาพ P12 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(3, N=109) = 14.400, p=0.002$) ภาพ P23 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(3, N=109) = 10.350, p=0.016$)

จากการวิเคราะห์พบว่า ระดับการศึกษาและเอกลักษณ์ของภูมิภาคที่คนวัยพัฒนาธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1 มีค่า $p=0.012$, ภาพ P3 มีค่า $p=0.041$, ภาพ P12 มีค่า $p=0.002$, ภาพ P19 มีค่า $p=0.003$, ภาพ P22 มีค่า $p=0.043$ และภาพ P23 มีค่า $p=0.016$) โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่อายุในช่วงอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป (55.0%) (ตารางที่ 18 บทที่ 5) จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุกับเอกลักษณ์ของภูมิภาคที่คนวัยพัฒนาธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด (ตารางที่ 34) พบว่ากลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความสำคัญกับกายภาพที่สะท้อนวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน เป็นภาพกายภาพที่เกิดจากกิจกรรมการค้าขายของคนในชุมชนที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันตั้งแต่อดีต สะท้อนวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ (ตารางที่ 21 บทที่ 5) จึงส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างในระดับการศึกษาข้างต้นให้ความสำคัญกับภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ เนื่องจากเป็นภาพที่มีความสัมพันธ์กับอาชีพเกษตรกรรม โดยผู้ที่มีอาชีพเกษตรกรรมจะดำรงชีวิตโดยการจับสัตว์น้ำและมีการตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณพื้นที่ราบริมชายฝั่งทะเลสาบดังภาพ P1 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม (ตารางที่ 21 บทที่ 5) ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน ที่สะท้อนวิถีชีวิตในการประกอบกิจกรรมทางด้านพาณิชย์กรรม ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 41-60 ปี (ตารางที่ 18 บทที่ 5)



จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุกับเอกลักษณ์ของภูมิภาคที่คนวัยพัฒนาธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด (ตารางที่ 34) พบว่ากลุ่มตัวอย่างในช่วงอายุ 41-60 ปี ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ตั้งถิ่นฐานได้จากภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ เป็นภาพที่สะท้อนร่องรอยของอดีต โดยเป็นภาพที่แสดงถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานบริเวณภูมิประเทศแบบที่ราบริมน้ำซึ่งเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในยุคแรก ๆ กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม (ตารางที่ 21 บทที่ 5) ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงให้ความสำคัญกับภาพ P12 ภาพเรือนแถวไม้ อันเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงการประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม โดยเรือนแถวไม้ภายในชุมชนปากพะยูน ส่วนใหญ่มี 2 ชั้น ชั้นบนใช้ประโยชน์สำหรับการพักอาศัย ส่วนชั้นล่างใช้สำหรับประกอบกิจกรรมทางพาณิชย์กรรม และกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (ตารางที่ 20 บทที่

5) โดยกลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญในกิจกรรมทางประมงและมีความสัมพันธ์กับอาหารทะเลมาตั้งแต่อดีต จึงเป็นไปได้ว่าเป็นเหตุที่ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีให้ความสำคัญกับภาพดังกล่าว

6.1.3 ศาสนา

เนื่องจากศาสนามีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทน (ภาพ P18 และภาพ P23) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P18 มีค่า $p=0.016$ และภาพ P23 มีค่า $p=0.022$) (ตารางที่ 38) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของศาสนาส่งผลต่อเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 38 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนที่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P18 และภาพ P23)

ภาพตัวแทน	ศาสนา				รวม	
	ศาสนาพุทธ		ศาสนาอิสลาม			
	33 คน	100 คน	76 คน	100 คน	109 คน	100 คน
 มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง	14	42.4	51	67.1	65	59.6
 วนายอ	20	60.6	28	36.8	48	44.0

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

ภาพ P18 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(1, N=109) = 5.823, p=0.016$)

ภาพ P23 มีค่า Pearson Chi-squares ($\chi^2(1, N=109) = 5.273, p=0.022$)

จากการวิเคราะห์พบว่า ศาสนาและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P18 มีค่า $p=0.016$ และภาพ P23 มีค่า $p=0.022$) โดยกลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาพุทธเป็นจำนวนกว่าหนึ่งในสี่มีอาชีพเกษตรกร (ตารางที่ 23 บทที่ 5) และมีความสัมพันธ์กับภาพ P23 ภาพวนายอ โดยวนายอเป็นสถาปัตยกรรมที่ใช้สำหรับดักจับสัตว์น้ำบริเวณทะเลสาบ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการประกอบอาชีพดังกล่าว ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาอิสลามเลือกภาพ P18 ภาพมัสยิดกลางประจำจังหวัด

พัทลุง เนื่องจากภาพข้างต้นเป็นภาพที่แสดงศาสนสถานอันเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมของชาวมุสลิม จึงมีความสัมพันธ์และสำคัญกับกลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาอิสลาม

6.1.4 อาชีพ

เนื่องจากอาชีพมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน จากคำถามปลายเปิดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$) (ตารางที่ 39) และอาชีพมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทน (ภาพ P1, ภาพ P15) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1 มีค่า $p=0.003$, ภาพ P15 มีค่า $p=0.000$) (ตารางที่ 40) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของอาชีพส่งผลต่อเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน



จากการวิเคราะห์พบว่า อาชีพและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิดมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรมให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าอาชีพพาณิชย์กรรมเป็นเสมือนอาชีพที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสองศาสนา โดยในอดีตผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีความเชี่ยวชาญในการทำประมง ในขณะที่ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธจะมีความเชี่ยวชาญในการทำเกษตร (นเรศ ทอมนวน, 2562) และมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตโดยมีอาชีพพาณิชย์กรรมเป็นสื่อกลางจึงส่งผลให้ผู้ที่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรมให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้ความสำคัญกับอาหารทะเล อาจเป็นเพราะอาหารทะเลเป็นเศรษฐกิจหลักของชุมชนปากพะยูนในอดีตนั้น มีอิทธิพลต่อคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากอาหารทะเลเป็นผลผลิตที่สร้างรายได้เพื่อดำรงชีพ จึงส่งผลโดยตรงต่ออาชีพดังกล่าวหากสัตว์น้ำในทะเลสาบเกิดการเปลี่ยนแปลง และกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจให้ความสำคัญกับสถานที่ท่องเที่ยว โดยอาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจเป็นอาชีพที่อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาล ทำให้อาจได้รับข่าวสารหรือนโยบายของภาครัฐโดยตรง เช่น นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ฯลฯ จึงเป็นไปได้ว่านโยบายดังกล่าวเป็นเหตุจูงใจให้ผู้ที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจให้ความสำคัญกับสถานที่ท่องเที่ยว และประกอบกับกลุ่มอาชีพดังกล่าวเป็นกลุ่มคนในวัยทำงาน จึงมักเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหลังจากการทำงานในช่วงเทศกาลหรือวันหยุด โดยพิจารณาปัจจัยพื้นฐานของตนเองในการเลือกรูปแบบและสถานที่ท่องเที่ยว (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2555) ซึ่งอาชีพราชการค่อนข้างเป็นอาชีพที่มีความมั่นคงและมีสวัสดิการที่ดี ที่จะตัดสินใจสูญเสียค่าใช้จ่ายไปกับการท่องเที่ยว ดังตารางที่ 39

ตารางที่ 39 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับเอกลักษณ์ของภูมิภาคที่มีทัศนวิสัยธรรมชุนชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด

เอกลักษณ์ของชุมชนปากพะยูน จากคำถามปลายเปิด	ระดับการศึกษา												
	ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า/ปวช.			อนุปริญญา/ปวส.			ปริญญาตรี			รวม
	คน	ร้อยละ	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	ร้อยละ	
													คน
1. ทัศนียภาพชุมชน	3	15.0	4	11.8	2	10.5	4	11.1	13	11.9			
2. อาหารทะเล	9	45.0	7	20.6	3	15.8	8	22.2	27	24.8			
3. สถานที่ท่องเที่ยว	1	5.0	3	8.8	1	5.3	6	16.7	11	10.1			
4. ท่าเรือปากพะยูน	2	10.0	2	5.9	1	5.3	5	13.6	10	9.2			
5. ตลาดทำใหญ่	0	0.0	2	5.9	3	15.8	2	5.6	7	6.4			
6. การทำประมง	3	15.0	2	5.9	2	10.5	7	19.4	14	12.8			
7. วัดรัตนาราม	1	5.0	10	29.4	0	0.0	1	2.8	12	11.0			
8. การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา	1	5.0	4	11.8	7	36.8	3	8.3	15	13.8			
รวม	20	100	34	100	19	100	36	100	109	100			

หมายเหตุ : Pearson Chi-squares ($\chi^2(21, N=109) = 39.978, p=0.007$)

ตารางที่ 40 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพถ่ายที่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1 และ ภาพ P15)

ภาพถ่ายตัวแทน	อาชีพ												รวม					
	นักเรียน/นักศึกษา		พาณิชย์กรรรม		เกษตรกรรม		ราชการ/รัฐวิสาหกิจ		พนักงานบริษัท		แม่บ้าน				รับจ้างทั่วไป			
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ			คน	ร้อยละ		
 	6	100	47	100	25	100	12	100	3	100	6	100	10	100	109	100	คน	คน
	19	0.0	18	40.4	5	72.0	3	41.7	57	100		83.3		70.0		52.3		
	8	33.3	4	17.0	1	16.0	3	8.3	28	100		66.7		60.0		25.7		

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพถ่ายตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100

ภาพ P1 มีค่า Pearson Chi-squares (χ^2) (6, N=109) = 19.976, $p=0.003$

ภาพ P15 มีค่า Pearson Chi-squares (χ^2) (6, N=109) = 25.280, $p=0.000$

จากการวิเคราะห์พบว่า อาชีพและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาพ P1 มีค่า $p=0.003$ และภาพ P15 มีค่า $p=0.000$) โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนหรือนักศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับกูโบร์ เนื่องจากนักเรียนหรือนักศึกษาส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (ตารางที่ 22 บทที่ 5) จึงอาจเลือกภาพที่สอดคล้องกับศาสนา โดยภาพ P15 ภาพกูโบร์ เป็นสถานที่ใช้สำหรับพิธีฝังศพซึ่งเป็นพิธีกรรมของศาสนาอิสลาม ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม เกษตรกรรม และราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ส่วนใหญ่มีอายุในช่วง 41-60 ปี (ตารางที่ 20 บทที่ 5) โดยจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุกับเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด (ตารางที่ 34) พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มี 41-60 ปี เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับให้กับประวัติศาสตร์ ซึ่งภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ เป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่สอดคล้องไปกับภูมิประเทศซึ่งเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นในยุคแรก ๆ ของการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายในชุมชน (นเรศ หอมนวล, 2562) ซึ่งเป็นภาพที่สะท้อนวิถีชีวิตตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบันที่มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับน้ำ ดังตารางที่ 40

6.2 เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนและองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามกรอบทฤษฎี

เนื่องจากเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงออกผ่านองค์ประกอบในภูมิทัศน์วัฒนธรรม การศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยใช้กรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งได้จำแนกองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบด้านกายภาพ องค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ (ภาพที่ 7 บทที่ 2)

ตารางที่ 41 แสดงการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิดด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนปากพะยูน จากคำถามปลายเปิด	องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม				
	กายภาพ	สังคมและ วัฒนธรรม	ประวัติศาสตร์	เศรษฐกิจ	การเมือง
1. ทศนิยมภาพชุมชน	✓	✓	✓		
2. อาหารทะเล	✓	✓		✓	
3. สถานที่ท่องเที่ยว	✓	✓	✓	✓	
4. ท่าเรือปากพะยูน	✓	✓	✓	✓	
5. ตลาดท่าใหญ่	✓	✓	✓	✓	
6. การทำประมง	✓	✓	✓	✓	

ตารางที่ 41 แสดงการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด ด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนปากพะยูน จากคำถามปลายเปิด	องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม				
	กายภาพ	สังคมและ วัฒนธรรม	ประวัติศาสตร์	เศรษฐกิจ	การเมือง
7. วัดรัตนาราม	✓	✓	✓		
8. การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา		✓	✓		✓

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเอกลักษณ์ที่ได้จากคำถามปลายเปิด โดยการจัดกลุ่มเอกลักษณ์ด้วยองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากกรอบทฤษฎีร่วมกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม พบว่าหลายเอกลักษณ์ที่กลุ่มตัวอย่างตอบมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบมากกว่าหนึ่งองค์ประกอบดังนี้

ทัศนียภาพชุมชนเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกมาในรูปแบบของกายภาพ ที่เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างองค์ประกอบของธรรมชาติและของมนุษย์ ได้แก่ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน สถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่น สถาปัตยกรรมแบบสมัยใหม่ (องค์ประกอบด้านกายภาพ) อันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนปากพะยูน (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม) ที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบัน (องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์)

อาหารทะเลเป็นผลผลิตจากการทำประมง (องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ) ที่เกิดจากวิถีชีวิตการของคนในชุมชน (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม) และเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับลักษณะภูมิประเทศที่เป็นชุมชนริมทะเลสาบ (องค์ประกอบด้านกายภาพ) ส่งผลให้จำเป็นต้องดำรงชีวิตและประกอบอาชีพไปตามภูมิประเทศของพื้นที่ โดยอาหารทะเลมีความเกี่ยวข้องเชิงที่ว่างในภูมิทัศน์ ก่อให้เกิดที่ว่างในรูปแบบต่าง ๆ เช่น พื้นที่สำหรับคัดแยก ตาก ตลอดจนขายอาหารทะเล ฯลฯ

สถานที่ท่องเที่ยวเป็นเอกลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยส่งผลให้เกิดรายได้ (องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ) ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนปากพะยูนประกอบไปด้วยสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น การล่องเรือนำเที่ยวไปยังเกาะต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ เกาะสี่ เกาะห้า เกาะราบ เกาะแก้ว ฯลฯ (องค์ประกอบด้านกายภาพ) และสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งจะเห็นถึงลักษณะของวิถีชีวิต หรือในเทศกาล วันสำคัญต่าง ๆ จะเห็นถึงประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม) รวมถึงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชุมชนปากพะยูน เช่น วัดรัตนาราม ท่าเรือปากพะยูน ฯลฯ (องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์)

ท่าเรือปากพะยูนเป็นเอกลักษณ์ที่อยู่ในรูปแบบของสถาปัตยกรรม (องค์ประกอบด้านกายภาพ) ที่สะท้อนกิจกรรมที่เกิดขึ้นในอดีตได้แก่ การใช้น้ำเป็นโครงข่ายการสัญจรหลัก (องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์) การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชน (องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ) รวมถึงวิถีชีวิตการทำประมง เป็นต้น และปัจจุบันยังใช้เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการแข่งขันเรือพายในวันออกพรรษา กิจกรรมวันลอยกระทง ฯลฯ (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม)

ตลาดท่าใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการตลาดประชารัฐ ซึ่งเกิดจากนโยบายของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2560 โดยมีแนวคิดในการพัฒนาตลาดใหม่ และขยายพื้นที่ตลาดที่มีอยู่เดิมให้แก่ผู้ประกอบการ แต่ละกลุ่มประเภทสินค้าในแต่ละระดับ ทั้งเกษตรกร ผู้มีรายได้น้อย ผู้ประกอบการ ทหารเรือ แผลงลอย รวมทั้งผู้ประกอบการที่เดือดร้อนจากการไม่มีสถานที่ค้าขาย (องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ) (พิมพ์ฉัญญา ช้องเสนาะ, 2561) สถานที่ในการจัดตั้งตลาดอยู่บริเวณท่าใหญ่เดิมเป็นท่าเรือข้ามฟากระหว่างชุมชนปากพะยูนกับเกาะหมากซึ่งอยู่ตรงข้าม ทำให้ในอดีตบริเวณดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นตลาดขนาดย่อม มีพ่อค้าแม่ค้ามาตั้งแผงขายของให้กับผู้ที่มาใช้บริการเรือข้ามฟาก (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านประวัติศาสตร์) (กริทยา เอียดไทน, 2562) โครงการตลาดประชารัฐส่งผลให้ตลาดท่าใหญ่ในปัจจุบันเป็นตลาดที่สร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นแล้ว และยังเป็นกายภาพที่สะท้อนลักษณะของวิถีชีวิตในอดีต (องค์ประกอบด้านกายภาพ)

การทำประมงเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงวิถีชีวิต และอาชีพของชุมชนตั้งแต่อดีตและมีการสืบทอดมายังปัจจุบัน (องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์) โดยเป็นผลมาจากสภาพภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา (องค์ประกอบด้านกายภาพ) ทำให้ชุมชนมีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องไปกับพื้นที่ โดยการจับสัตว์น้ำเพื่อบริโภค (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม) และจำหน่ายจนกลายเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ (องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ)

วัดรัตนารามเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกในรูปแบบของสถาปัตยกรรมอันเป็นศาสนสถานสำหรับประกอบกิจกรรมทางศาสนาและเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ รวมถึงเป็นศูนย์รวมกลางในการประกอบกิจกรรมในเทศกาลหรือวันสำคัญต่าง ๆ ของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธในชุมชนปากพะยูน วัดรัตนารามสร้างขึ้นจากแรงศรัทธาของคนในชุมชนทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ซึ่งมีอายุมากกว่า 100 ปี (พระอธิการเกรินสุข มิตรเปรียญ, 2562)

การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา เป็นลักษณะของสังคมของชุมชนปากพะยูน ซึ่งเป็นชุมชนสองศาสนาทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามอาศัยอยู่ร่วมกันตั้งแต่อดีต มีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยที่ไม่มี ความขัดแย้ง (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม)

องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์) แตกต่างจากการอยู่ร่วมกันของศาสนาใน จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยที่มีปัญหาความขัดแย้งกันจากเหตุการณ์การเมือง (องค์ประกอบด้านการเมือง)

จากการอภิปรายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เนื่องจากแต่ละเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมมากกว่าหนึ่งองค์ประกอบ ส่งผลให้องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแต่ละกลุ่มมีความถี่ที่แตกต่างกัน และสามารถคิดเป็นสัดส่วนเปรียบเทียบ โดยการจัดกลุ่มเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิดด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมร่วมกับความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับองค์ประกอบต่าง ๆ และจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้กำหนดให้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 1 คน เท่ากับ 1 คะแนน โดยมีรายละเอียดดังนี้

กายภาพ	อาหารทะเล	การทำประมง	ทัศนียภาพชุมชน	วัดรัตนาราม	สถานที่ท่องเที่ยว	ทำเรือ	ตลาดท่าใหญ่	94						
สังคมวัฒนธรรม	อาหารทะเล	การอยู่ร่วมกันของ 2 ศาสนา	การทำประมง	ทัศนียภาพชุมชน	วัดรัตนาราม	สถานที่ท่องเที่ยว	ทำเรือ	ตลาดท่าใหญ่	109					
ประวัติศาสตร์	การอยู่ร่วมกันของ 2 ศาสนา	การทำประมง	ทัศนียภาพชุมชน	วัดรัตนาราม	สถานที่ท่องเที่ยว	ทำเรือ	ตลาดท่าใหญ่	82						
เศรษฐกิจ	อาหารทะเล	การทำประมง	สถานที่ท่องเที่ยว	ทำเรือ	ตลาดท่าใหญ่	69								
การเมือง	การอยู่ร่วมกันของ 2 ศาสนา	15												
	จำนวน (คะแนน)	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120







ภาพที่ 52 แสดงการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิดด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนที่ได้จากการตอบคำถามปลายเปิดโดยการจัดกลุ่มเอกลักษณ์ด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากกรอบทฤษฎีร่วมกับความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับองค์ประกอบต่าง ๆ และจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้กำหนดให้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 1 คน เท่ากับ 1 คะแนน พบว่าเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนที่ได้จากคำถามปลายเปิดส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม (109 คะแนน) รองลงมาคือกลุ่มขององค์ประกอบด้านกายภาพ (94 คะแนน) กลุ่มขององค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ (82 คะแนน) และกลุ่มขององค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ (69 คะแนน) ตามลำดับ นอกจากนี้พบส่วนของคำตอบที่มีความสัมพันธ์กับส่วนที่อยู่นอกเหนือจาก 4 องค์ประกอบทางทฤษฎี คือ องค์ประกอบด้านการเมือง (15 คะแนน) ซึ่งการเมืองเป็นสิ่งที่มียุทธพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ได้แก่ กรณีความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ อันเกิดจากปัญหาการแบ่งแยกดินแดน และนโยบายของรัฐบาล ส่งผล







ต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ นอกจากนี้การเมืองมีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจ ส่งผลให้ประชากรในจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส มีฐานะยากจน ไม่มีงานทำ และมีรายได้น้อย จึงก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (อุทัย เอกสะพัง, 2547) เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าเอกลักษณ์อาจเกิดจากการผสมกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งเอกลักษณ์ที่ได้จากคำถามปลายเปิดส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมมากที่สุด (109 คะแนน) โดยองค์ประกอบข้างต้นส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้เป็นสิ่งที่เกิดจากความคิด ความรู้สึกและประสบการณ์ อีกทั้งการใช้คำถามปลายเปิดเป็นวิธีวิจัยโดยให้อิสระจากการใช้ความคิด กลุ่มตัวอย่างจึงตอบในสิ่งที่ตนรับรู้ได้จากความรู้สึกมากกว่าสิ่งที่ตนสัมผัสได้ผ่านการมองเห็นผ่านองค์ประกอบด้านกายภาพ ส่งผลให้ห้ององค์ประกอบด้านกายภาพถูกให้ความสำคัญเป็นอันดับรองลงมาจากองค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรม ประกอบกับองค์ประกอบด้านกายภาพเป็นส่วนหนึ่งซึ่งส่งผลให้เกิดองค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรม เช่น ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูนที่ตั้งอยู่บริเวณริมทะเลสาบสงขลาซึ่งมีระบบนิเวศ 3 น้ำ ได้แก่ น้ำเค็ม น้ำจืด และน้ำกร่อย เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบวิถีชีวิตของคนในชุมชน ได้แก่ การประกอบอาชีพประมง การใช้น้ำเป็นเส้นทางการสัญจร ตลอดจนการมีประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับน้ำ เป็นต้น ส่วนองค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ซึ่งมีส่วนเท่ากับองค์ประกอบด้านกายภาพ และเป็นองค์ประกอบที่รองลงมาจากองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม อาจเป็นเพราะองค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์เป็นองค์ประกอบที่แสดงออกในรูปแบบของนามธรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น เรื่องเล่า ตำนาน คติหรือความเชื่อ ประเพณีต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่ในองค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรมเช่นกัน ส่งผลให้องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์มีส่วนที่น้อยกว่าด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่วนเอกลักษณ์ที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านเศรษฐกิจที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญน้อยที่สุด ทั้งที่เป็นองค์ประกอบที่ส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของนามธรรมเช่นเดียวกับองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมและองค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชน โดยอดีตชุมชนปากพะยูนมีรายได้หลักจากอาหารทะเล ทั้งนี้คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพประมงเป็นส่วนใหญ่ เพราะบริเวณที่ตั้งของชุมชนเป็นบริเวณน้ำกร่อยมีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และมีสัตว์น้ำนานาชนิดเป็นจำนวนมาก ซึ่งชุมชนเชื่อว่าทรัพยากรในทะเลสาบเหล่านี้จะไม่ลดลงหรือสูญหายไป ประกอบกับอาหารทะเลในชุมชนปากพะยูนมีชื่อเสียงด้านรสชาติ ทำให้เป็นผลผลิตที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นจำนวนมาก ทั้งยังเป็นชุมชนที่มีการสัญจรไปมาของเรือสินค้าและเรือโดยสารส่งผลให้ชุมชนปากพะยูนเป็นศูนย์กลางทางการค้าในอดีต (ปก แก้วกาญจน์, 2540) แต่ปัจจุบันระบบนิเวศมีการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้สัตว์น้ำในทะเลสาบลดจำนวนลงอันมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น นโยบายของทางภาครัฐในการปิดปากคลองที่เชื่อมระหว่างทะเลสาบสงขลากับทะเลอ่าวไทยซึ่งส่งผลต่อระบบนิเวศและทำให้ผู้ประกอบอาชีพประมงจำเป็นต้อง

เปลี่ยนอาชีพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชนปากพะยูน จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์ที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านเศรษฐกิจค่อนข้างน้อย

ตารางที่ 42 แสดงการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทน ด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภาพตัวแทน	องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม			
	กายภาพ	สังคมและวัฒนธรรม	ประวัติศาสตร์	เศรษฐกิจ
P1  ภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ	✓	✓	✓	
P2  ภูมิประเทศแบบพื้นที่ความ	✓	✓		
P3  การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง	✓	✓	✓	
P5  การตั้งถิ่นฐานริมถนนในเมือง	✓	✓	✓	✓
P11  เรือนไม้ยกใต้ถุนสูง	✓	✓	✓	
42  เรือนแถวไม้	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 42 แสดงการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทน
ด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (ต่อ)

ภาพตัวแทน	องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม			
	กายภาพ	สังคมและวัฒนธรรม	ประวัติศาสตร์	เศรษฐกิจ
 <p>P15 กูโบร์</p>	✓	✓		
 <p>วัดดินาราม</p>	✓	✓	✓	
 <p>P18 มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง</p>	✓	✓	✓	
 <p>P19 ตลาดปากพะยูน</p>	✓	✓	✓	✓
 <p>P22 การทำประมง</p>	✓	✓	✓	✓
 <p>P23 ชมนายอ</p>	✓	✓	✓	✓

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเอกลักษณ์ที่ได้จากการเลือกภาพตัวแทน โดยการจัดกลุ่มเอกลักษณ์ด้วยองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากกรอบทฤษฎีร่วมกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม พบว่าหลายเอกลักษณ์ที่กลุ่มตัวอย่างตอบมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม มากกว่าหนึ่งองค์ประกอบดังนี้

ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ (ภาพ P1) เป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ริมน้ำ ประกอบกับรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เรือนไม้ยกใต้ถุนสูง (องค์ประกอบด้านกายภาพ) ซึ่งเหล่านี้เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นในระยะเวลาเริ่มแรกของการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายในชุมชน (นเรศ หอมนวล, 2562) (องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์) ซึ่งเป็นภาพที่สะท้อนวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กับน้ำ เช่น การสร้างบ้านเรือนยกใต้ถุนสูงบริเวณริมทะเลสาบที่สอดคล้องกับลักษณะของพื้นที่ ฯลฯ (องค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรม)

ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน (ภาพ P2) เป็นภาพที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับ ภาพ P1 (ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ) แตกต่างกันที่ ภาพ P2 แสดงภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน ร่วมกับภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ ภาพดังกล่าวประกอบด้วย รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมน้ำ และบริเวณพื้นที่ควน ประกอบกับรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีทั้งสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนไม้ริมน้ำยกใต้ถุนสูง และสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ที่มีลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูนเป็นอาคารสูงตั้งแต่สองชั้นขึ้นไป โดยส่วนใหญ่เป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกับรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและไม่สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศของชุมชน (องค์ประกอบด้านกายภาพ) แสดงให้เห็นถึงค่านิยมและวิถีชีวิตที่เกิดการเปลี่ยนแปลง (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม)

ภาพการตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง (ภาพ P3) เป็นภาพที่แสดงลักษณะการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมน้ำที่มีความหนาแน่นเนื่องจากตั้งอยู่บริเวณในเมือง และมีรูปแบบที่สอดคล้องไปกับลักษณะภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูน (องค์ประกอบด้านกายภาพ) ซึ่งเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในยุคแรกเริ่มของชุมชน (องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์) ที่แสดงรูปแบบการดำเนินชีวิตโดยพึ่งพาธรรมชาติเกิดเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรม (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม)

ภาพการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมือง (ภาพ P5) เป็นภาพที่แสดงลักษณะการตั้งถิ่นฐานริมถนนที่มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้ผสมคอนกรีต 2 ชั้น จากภาพเป็นสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นที่มีการซ่อมแซม ต่อเติมหรือดัดแปลง เรียงชิดติดกันขนานไปกับถนน (องค์ประกอบด้านกายภาพ) สะท้อนวิถีชีวิตแบบการเป็นชุมชนค้าขาย (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม และองค์ประกอบ

ด้านประวัติศาสตร์) และยังเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนปากพะยูน (องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ)

ภาพเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง (ภาพ P11) เป็นภาพที่แสดงรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนปากพะยูน (องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์) มีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูงมีชานเป็นตัวเชื่อมระหว่างบ้านแต่ละหลัง มีรูปแบบที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศของชุมชน (องค์ประกอบด้านกายภาพ) เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่บริเวณริมทะเลสาบ ได้รับอิทธิพลจากการขึ้นลงของน้ำเป็นตัวกำหนดรูปแบบของบ้านเรือนให้ยกใต้ถุนสูง และสัมพันธ์กับการทำประมงซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่มีบทบาทสำคัญต่อคนในชุมชนปากพะยูน (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม)

ภาพเรือนแถวไม้ (ภาพ P12) เป็นภาพที่แสดงรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์) ของชุมชนปากพะยูนซึ่งมีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้ 2 ชั้น (องค์ประกอบด้านกายภาพ) โดยมีการใช้ประโยชน์อาคารของชั้นบนสำหรับเป็นที่พักอาศัยและใช้ชั้นล่างในการประกอบกิจกรรมทางพาณิชย์กรรม (องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ) มีลักษณะเรียงชิดติดกันและขนานไปกับถนน สะท้อนรูปแบบสังคมที่มีความใกล้ชิดสนิทกันเสมือนเป็นเครือญาติ (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม)

ภาพกุโบร์ (ภาพ P15) เป็นสุสานของศาสนาอิสลาม มีลักษณะเป็นพื้นที่โล่งกว้างปกคลุมด้วยต้นไม้ใหญ่ (องค์ประกอบด้านกายภาพ) ใช้สำหรับพิธีฝังศพซึ่งเป็นพิธีกรรมของศาสนาอิสลาม เนื่องจากเมื่อขามุสลิมถึงแก่กรรมจะต้องมีการทำพิธีฝังภายใน 24 ชั่วโมงและหลังจากฝังศพเรียบร้อยแล้วนิยมใช้ก้อนหินหรือไม้หลักสั้น ๆ 2 ท่อนเรียกว่า ดาหนา ปักด้านศีรษะและปลายเท้าเป็นเครื่องหมายไว้บนหลุมศพ (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม)

ภาพวัดรัตนาราม (ภาพ P17) เป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกในรูปแบบของสถาปัตยกรรม (องค์ประกอบด้านกายภาพ) วัดรัตนารามเป็นวัดที่เดิมตั้งอยู่บริเวณใกล้กับท่าเรือปากพะยูนในปัจจุบัน แต่ด้วยเหตุที่เจ้าอาวาส (พระครูศรีรัตนารักษ์) มีความเชื่อเรื่องการสร้างที่อยู่อาศัยตามตำรา ซึ่งบริเวณที่ตั้งเดิมมีลักษณะเป็นหลังเต่าเชื่อว่าผู้ที่อยู่อาศัยจะอยู่ได้ไม่นาน จึงย้ายวัดไปยังบริเวณใกล้กับเนิน (ควน) (พระอธิการเกรินสุข มิตรเปรียญ, 2562) ตั้งปัจจุบัน โดยสร้างขึ้นจากแรงศรัทธาของคนในชุมชนที่ช่วยกันทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม (องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์) นอกจากวัดรัตนารามจะเป็นสถานที่สำหรับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้วยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธในชุมชนปากพะยูนอีกด้วย (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม)

ภาพมัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง (ภาพ P18) จดทะเบียนเป็นมัสยิดปากพะยูนเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2492 เดิมเป็นเพียงอาคารไม้ยกพื้นและได้มีการบูรณะเป็นอาคารคอนกรีตเสริม

เหล็ก (องค์ประกอบด้านกายภาพ) และได้จดทะเบียนเป็นมัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุงเมื่อ เดือนเมษา พ.ศ.2528 (องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์) มัสยิดกลางจังหวัดพัทลุงเป็นสถาปัตยกรรมที่เป็นศาสนสถานของศาสนาอิสลาม ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม)

ภาพตลาดปากพะยูน (ภาพ P19) เป็นภาพที่แสดงกายภาพที่เกิดจากการประกอบกิจกรรมของคนในชุมชนปากพะยูน (องค์ประกอบด้านกายภาพ) หรือเป็นศูนย์รวมของผลผลิตจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ในชุมชน (องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ) ซึ่งตลาดปากพะยูนตั้งอยู่บริเวณท่าเรือปากพะยูนและมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันตั้งแต่อดีต เพราะพื้นที่บริเวณท่าเรือเดิมเคยมีเรือสินค้าจากชุมชนต่าง ๆ เข้ามาเทียบท่าเพื่อประกอบการค้าขาย บ้างก็เป็นเรือขนส่งผู้โดยสาร ส่งผลให้มีพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาค้าขายเพื่อบริการแก่ผู้ที่มาใช้บริการเรือโดยสาร ทำให้บริเวณตลาดปากพะยูนปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่มีการค้าขายตั้งแต่อดีตและมีการปรับเปลี่ยนสินค้าที่ขายไปตามยุคสมัย (องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ และด้านสังคมและวัฒนธรรม)

ภาพการทำประมง (ภาพ P22) การทำประมงเป็นอาชีพดั้งเดิมตั้งแต่อดีตและมีการสืบทอดจนถึงปัจจุบัน (องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์) ที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชนปากพะยูน (องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ) และเป็นกิจกรรมที่แสดงถึงวิถีชีวิต (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม) ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะภูมิประเทศของชุมชน (องค์ประกอบด้านกายภาพ)

ภาพขนายอ (ภาพ P23) จากภาพแสดงขนายอร่วมกับทัศนียภาพของทะเลสาบ ซึ่งขนายอเป็นสถาปัตยกรรม (องค์ประกอบด้านกายภาพ) ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้ที่ประกอบอาชีพประมง ซึ่งเป็นอาชีพที่มีผลต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชนปากพะยูนตั้งแต่อดีต (องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ และด้านประวัติศาสตร์) โดยขนายอส่วนใหญ่อยู่บริเวณด้านหน้าของเรือนที่ตั้งอยู่ริมทะเลสาบ โดยเป็นส่วนที่เชื่อมจากชานและมีลักษณะเป็นสะพานทอดยาวลงไปในทะเลสาบ ปลายสุดของสะพานจะเป็นขนายอ บ้างก็ตั้งอยู่กลางทะเลสาบ ขนายอจะประกอบด้วยยอดและส่วนที่ใช้สำหรับพักผ่อน ซึ่งใช้ประโยชน์เพื่อการดักจับสัตว์น้ำ บ้างก็ใช้สำหรับเฝ้าปลาในกระชังที่เลี้ยงไว้ (องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม)

จากการอภิปรายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เนื่องจากแต่ละเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทน มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมมากกว่าหนึ่งองค์ประกอบ ส่งผลให้องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแต่ละกลุ่มมีความถี่ที่แตกต่างกัน และสามารถคิดเป็นสัดส่วนเปรียบเทียบ โดยการจัดกลุ่มเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมร่วมกับความสัมพันธ์

ระหว่างเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับองค์ประกอบต่าง ๆ และจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้กำหนดให้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 1 คน เท่ากับ 1 คะแนน โดยมีรายละเอียดดังนี้

กายภาพ	P19	P18	P22	P23	P1	P2	P17	P3	P12	P15	P11	P5	526		
สังคมวัฒนธรรม	P19	P18	P22	P23	P1	P2	P17	P3	P12	P15	P11	P5	526		
ประวัติศาสตร์	P19	P18	P22	P23	P1	P17	P3	P12	P11	P5			452		
เศรษฐกิจ	P19	P22	P23	P12	P5								227		
จำนวน (คะแนน)	0	40	80	120	160	200	240	280	320	360	400	440	480	520	560

ภาพที่ 53 แสดงสัดส่วนของการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากการเลือกภาพตัวแทนโดยการจัดกลุ่มเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากภาพตัวแทนด้วยกรอบทฤษฎีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมร่วมกับความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับองค์ประกอบต่าง ๆ และจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้กำหนดให้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 1 คน เท่ากับ 1 คะแนน พบว่าเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนที่ได้จากการเลือกภาพตัวแทนส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านกายภาพ (526 คะแนน) และกลุ่มขององค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม (526 คะแนน) ในจำนวนที่เท่ากัน รองลงมาคือกลุ่มขององค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ (452 คะแนน) และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ (227 คะแนน) ตามลำดับ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม พบว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านกายภาพเป็นองค์ประกอบที่ถูกกล่าวถึงและให้ความสำคัญมากที่สุด (ตารางที่ 10 บทที่ 2) ซึ่งแตกต่างกับผลจากการศึกษาด้วยการใช้ภาพตัวแทนที่องค์ประกอบด้านกายภาพและองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมมีความสำคัญในสัดส่วนที่เท่ากัน อาจเนื่องมาจากองค์ประกอบด้านกายภาพเป็นองค์ประกอบที่แสดงออกมารูปร่างที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติออกมาได้อย่างชัดเจน จนสามารถรับรู้ได้ง่ายผ่านการมองเห็น (Visual Perception) ทั้งนี้การรับรู้ของคนปกติเกิดจากการมองเห็น 75% (ทิพย์สุดา หมื่นหาญ, 2552) และองค์ประกอบด้านกายภาพของชุมชนปากพะยูนที่ยังปรากฏให้เห็นเด่นชัดอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน เช่น ลักษณะของภูมิประเทศ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน รูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ฯลฯ ลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏขึ้นดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นผลมาจากองค์ประกอบของสังคมและวัฒนธรรมที่เข้าไปปรับเปลี่ยนหรือตัดแปลงต่อองค์ประกอบด้านกายภาพเพื่อการดำรงชีวิต หรืออาจกล่าวได้ว่าองค์ประกอบด้านกายภาพเกิดจากการผสมผสานกันของตัวองค์ประกอบด้านกายภาพเองและ

องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น รูปแบบของสถาปัตยกรรม ฯลฯ จึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างเลือกภาพตัวแทนที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก เท่ากับองค์ประกอบด้านกายภาพ ส่วนสาเหตุที่กลุ่มตัวอย่างเลือกภาพที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจน้อยกว่า อาจเพราะทั้งสององค์ประกอบอยู่ในรูปแบบนามธรรมมากกว่ารูปธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่สื่อด้วยภาพตัวแทนได้ค่อนข้างยากกว่าการตอบโดยใช้ความคิดอย่างคำถามปลายเปิด ประกอบกับเอกลักษณ์ที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจทั้งหมดล้วนเป็นเอกลักษณ์ที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม ในขณะที่เอกลักษณ์ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมอยู่ในองค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจค่อนข้างน้อย เช่น รูปแบบของวิถีชีวิต ประเพณี คติ และความเชื่อมีการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นเป็นองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์และแสดงออกในองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน ฯลฯ ส่งผลให้เอกลักษณ์ที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์มีสัดส่วนที่น้อยกว่าองค์ประกอบด้านอื่น

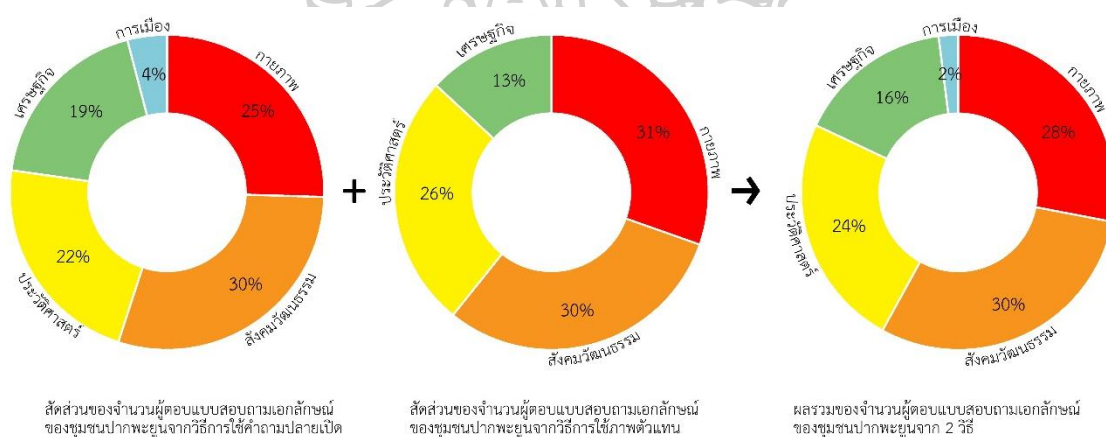
6.3 สรุปผลการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

ผลจากการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด และการเลือกภาพตัวแทนร่วมกันพบว่า ผลของคำตอบจากการศึกษาด้วยทั้ง 2 วิธีข้างต้นมีความแตกต่างกัน โดยองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากคำถามปลายเปิด ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านกายภาพ องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ และองค์ประกอบด้านการเมือง โดยองค์ประกอบด้านการเมืองนั้นไม่ปรากฏในกรอบทฤษฎีของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (ภาพที่ 7 บทที่ 2) เนื่องจากภาคใต้ของประเทศไทยมีปัจจัยทางการเมืองตั้งแต่นั้นปี พ.ศ. 2547 ทำให้มีประเด็นทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง และส่งผลต่อการรับรู้เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม แต่อยู่ในสัดส่วนที่น้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ส่วนองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนจากการเลือกภาพตัวแทนประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านกายภาพ องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับกรอบทฤษฎีของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (ภาพที่ 7 บทที่ 2)

จากคำตอบของคำถามปลายเปิด พบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์ที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมในสัดส่วนที่สูงที่สุด ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์ที่อยู่ในองค์ประกอบด้านกายภาพและองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมในสัดส่วน

ที่เท่ากัน อาจสรุปได้ว่าเอกลักษณ์จากคำถามปลายเปิดเป็นสิ่งที่มาจากความคิด (Concept) ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์ที่อยู่ในกลุ่มของสังคมและวัฒนธรรมซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของนามธรรมในสัดส่วนที่สูงที่สุด ส่วนเอกลักษณ์จากการเลือกภาพตัวแทนเป็นสิ่งที่มาจากการมองเห็นด้วยภาพ (Perception) ซึ่งภายในภาพจะแสดงออกถึงลักษณะกายภาพที่สะท้อนสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์ที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านกายภาพ และเอกลักษณ์ที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอยู่ในรูปแบบของทั้งรูปธรรมและนามธรรมในสัดส่วนที่สูงที่สุด

เนื่องจากการใช้ 2 วิธีในการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ดังนั้นจึงต้องทำการวิเคราะห์ทั้ง 2 วิธีร่วมกัน เพื่อความครอบคลุมการวิจัยทั้งเอกลักษณ์ในรูปแบบรูปธรรม และนามธรรม โดยการคิดสัดส่วนเป็นร้อยละของแต่ละกลุ่มเอกลักษณ์จากข้อมูลทั้ง 2 วิธี และทำการรวมผลการศึกษาเข้าด้วยกัน ดังภาพที่ 54



ภาพที่ 54 แสดงสัดส่วนของผู้ตอบแบบสอบถามเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

ผลจากการวิเคราะห์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนทั้ง 2 วิธีร่วมกัน พบว่าองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนประกอบด้วย 5 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมซึ่งถูกให้ความสำคัญมากที่สุด (ร้อยละ 30) ได้แก่ การทำประมง การอยู่ร่วมกันของ สองศาสนา วัดรัตนาราม มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง และกูโบร์ องค์ประกอบด้านกายภาพซึ่งถูกให้ความสำคัญเป็นองค์ประกอบรองลงมาและมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 28) ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ ทัศนียภาพชุมชน รูปการตั้งถิ่นฐาน และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ (ร้อยละ 24) ได้แก่ ท่าเรือปากพะยูน และวัดรัตนาราม องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ (ร้อยละ 16) ได้แก่ ตลาดปากพะยูน ตลาดท่าใหญ่ สถานที่ท่องเที่ยว และ

อาหารทะเล และองค์ประกอบด้านการเมืองซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีสัดส่วนน้อยที่สุดหรือส่งผลต่อการตอบเอกลักษณ์น้อยที่สุด (ร้อยละ 2) ได้แก่ การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา และพบว่ากลุ่มตัวอย่างมองเอกลักษณ์ที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ในสัดส่วนที่สูงที่สุด และรองลงมาคือเอกลักษณ์ที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านกายภาพในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากการทบทวนวรรณกรรม ที่เห็นว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านกายภาพเป็นองค์ประกอบที่ถูกกล่าวถึงและให้ความสำคัญมากที่สุด (ตารางที่ 10 บทที่ 2) อันมีความแตกต่างกับผลจากการศึกษาในงานวิจัยเรื่องนี้ที่องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมมีความสำคัญในสัดส่วนที่สูงที่สุดและองค์ประกอบด้านกายภาพในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันเท่ากัน อาจเพราะองค์ประกอบทั้งสองมีความสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกันในชุมชนพะยูน

ตารางที่ 43 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน จากคำถามปลายเปิดและภาพตัวแทน

วิธีวิจัย	เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน	องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม				
		กายภาพ	สังคมและวัฒนธรรม	ประวัติศาสตร์	เศรษฐกิจ	การเมือง
คำถามปลายเปิด	ทัศนียภาพชุมชน	✓	✓	✓		
	อาหารทะเล	✓	✓		✓	
	สถานที่ท่องเที่ยว	✓	✓	✓	✓	
	ท่าเรือ	✓	✓	✓	✓	
	ตลาดทำใหญ่	✓	✓	✓	✓	
	การทำประมง	✓	✓	✓	✓	
	วัดรัตนาราม	✓	✓	✓		
	การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา		✓	✓		✓
ภาพตัวแทน	ภาพ P1	✓	✓	✓		
	ภาพ P2	✓	✓			
	ภาพ P3	✓	✓	✓		
	ภาพ P5	✓	✓	✓	✓	
	ภาพ P11	✓	✓	✓		
	ภาพ P12	✓	✓	✓	✓	
	ภาพ P15	✓	✓			
	ภาพ P17	✓	✓	✓		
	ภาพ P18	✓	✓	✓		
	ภาพ P19	✓	✓	✓	✓	
	ภาพ P22	✓	✓	✓	✓	
	ภาพ P23	✓	✓	✓	✓	

เมื่อนำเอกลักษณ์จากการตอบคำถามปลายเปิดและการเลือกภาพตัวแทนที่อยู่ในกลุ่มขององค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมและองค์ประกอบด้านกายภาพมาวิเคราะห์พบว่า องค์ประกอบทั้ง 2 มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อกัน โดยองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมเกิดจากอิทธิพลขององค์ประกอบด้านกายภาพ เช่น ปัจจัยทางลักษณะภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูนตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลาเป็นสิ่งที่กำหนดที่ส่งผลให้คนในท้องถิ่นมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกับน้ำ ทั้งสัญจรทาง การทำอาชีพประมง หรือแม้แต่ประเพณีหรือความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับน้ำ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงผืนแผ่นดินเพื่อการดำรงชีวิต และองค์ประกอบด้านกายภาพเป็นองค์ประกอบที่เกิดจากการถูกปรับเปลี่ยนหรือกระทำด้วยลักษณะของสังคม วัฒนธรรมของมนุษย์ เช่น ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ ในการกำหนดรูปแบบของตัวบ้านผ่านความเชื่อในการสร้างบ้าน และวิถีชีวิตของคนในชุมชนในการใช้พื้นที่ว่างรอบ ๆ บ้านหรือชุมชน ฯลฯ

ตารางที่ 44 แสดงสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน จากคำถามปลายเปิด

เอกลักษณ์ของชุมชนปากพะยูนจาก คำถามปลายเปิด	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)	ร้อยละ
1. ทัศนียภาพชุมชน	13	11.9
2. อาหารทะเล	27	24.8
3. สถานที่ท่องเที่ยว	11	10.1
4. ท่าเรือปากพะยูน	10	9.2
5. ตลาดท่าใหญ่	7	6.4
6. การทำประมง	14	12.8
7. วัดรัตนาราม	12	11.0
8. การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา	15	18.3
รวม	109	100

ตารางที่ 45 แสดงสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน จากภาพตัวแทน

ภาพตัวแทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (109 คน)	เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	รวม (109 คน)	สัดส่วน (100 คน)
ภาพ P1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ	57	ภูมิประเทศ	103	19.6
ภาพ P2 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน	46			
ภาพ P3 ภาพการตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง	35	การตั้งถิ่นฐาน	57	10.8
ภาพ P5 ภาพการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมือง	22			
ภาพ P11 ภาพเรือไม้ยกใต้ถุนสูง	23	สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น	58	11.0
ภาพ P12 ภาพเรือแกลไม้	35			
ภาพ P15 ภาพกูโบร์	28	กูโบร์	28	5.3
ภาพ P17 ภาพวัดรัตนาราม	45	วัดรัตนาราม	45	8.6
ภาพ P18 ภาพมัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง	65	มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง	65	12.4
ภาพ P19 ภาพตลาดปากพะยูน	65	ตลาดปากพะยูน	65	12.4
ภาพ P22 ภาพการทำประมง	57	การทำประมง	105	20.0

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของเปอร์เซ็นต์จึงไม่เท่ากับ 100

และเมื่อวิเคราะห์สัดส่วนของจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามในแต่ละเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนทั้งจากคำถามปลายเปิดและภาพตัวแทน ทำให้สามารถสรุปได้ว่าเอกลักษณ์หลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนที่มีความโดดเด่นและเป็นที่ยอมรับในบริบทร่วมสมัย เกิดจากการผสมผสานกันขององค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมและองค์ประกอบด้านกายภาพ ซึ่งสามารถรับรู้ได้จากองค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบขององค์ประกอบด้านกายภาพ โดยเป็นผลมาจากสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ที่เข้าไปปรับเปลี่ยนกระทำ หรือประกอบกิจกรรมจนเกิดเป็นร่องรอย อันได้แก่ อาหารทะเล การทำประมง ลักษณะภูมิประเทศ และการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา ส่วนเอกลักษณ์รอง ได้แก่ มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง ตลาดปากพะยูน และทัศนียภาพชุมชน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น วัดรัตนาราม รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน สถานที่ท่องเที่ยว ท่าเรือปากพะยูน ตลาดท่าใหญ่ และกูโบร์ ซึ่งเอกลักษณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีที่ว่า เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเกิดจากการผสมผสานกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์วัฒนธรรมมากกว่าหนึ่งองค์ประกอบ เนื่องจากชุมชนปากพะยูนมีปัจจัยทางภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบริมทะเลสาบสงขลาส่งผลให้ชุมชนจำเป็นต้องดำเนินชีวิตที่สอดคล้องไปกับปัจจัยที่มีโดยการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมน้ำ ทำให้มิติด้านสังคมและวัฒนธรรมและด้านกายภาพมีความโดดเด่น

เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนปากพะยูน	สัดส่วน	
อาหารทะเล	24.8%	→ เอกลักษณ์หลักของ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนปากพะยูน
การทำประมง	20.0%	
ลักษณะภูมิประเทศ	19.6%	
การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา	18.3%	
มีสียดกลางประจำจังหวัดพัทลุง	12.4%	
ตลาดปากพะยูน	12.4%	→ เอกลักษณ์รองของ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนปากพะยูน
ทัศนียภาพชุมชน	11.9%	
วัดรัตนาราม	11.0%	
สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น	11.0%	
การตั้งถิ่นฐาน	10.8%	
สถานที่ท่องเที่ยว	10.1%	
ท่าเรือปากพะยูน	9.2%	
ตลาดท่าใหญ่	6.4%	
กูโบร์	5.3%	

หมายเหตุ : เนื่องจากสามารถเลือกภาพตัวแทนได้โดยไม่จำกัดจำนวน ผลรวมของร้อยละจึงไม่เท่ากับ 100
ภาพที่ 55 แสดงเอกลักษณ์หลักและเอกลักษณ์รองของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน



บทที่ 7

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ในบทที่ 7 นี้เป็นการสรุปผลการวิจัยและตอบคำถามการวิจัยที่กำหนดไว้ ได้แก่ (1) เอกลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนคืออะไรและประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง และ (2) องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนคืออะไรและประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง (หัวข้อ 1.3 บทที่ 1) อีกทั้งเสนอแนวทางการอนุรักษ์เอกลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสำหรับเทศบาลตำบลปากพะยูนตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย (หัวข้อ 1.2 บทที่ 1) เพื่อส่งเสริมให้ประชากรในชุมชนปากพะยูนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของเอกลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน นอกจากนี้แล้วยังสรุปข้อจำกัดในการวิจัย และการเสนอแนะในการทำการวิจัยในอนาคต

7.1 เอกลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

จากการศึกษาด้วยวิธีวิจัย 5 วิธีในงานวิจัยเรื่องนี้ ได้แก่ การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ การใช้ภาพถ่ายแทน และแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับกรอบทฤษฎี เพื่อสรุปเอกลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน และองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน ผลจากการวิเคราะห์พบว่า เอกลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนเกิดจากการผสมผสานกันขององค์ประกอบด้านสังคม และวัฒนธรรมกับองค์ประกอบด้านกายภาพ จนเกิดเป็นเอกลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนที่แสดงออกมาในรูปแบบขององค์ประกอบด้านกายภาพ อันเป็นผลมาจากการประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยเอกลักษณะหลักและเอกลักษณะรองของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.1.1 เอกลักษณะหลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

เอกลักษณะหลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน ได้แก่ อาหารทะเล การทำประมง ลักษณะภูมิประเทศ และการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา ทั้งนี้เอกลักษณะหลักอันดับหนึ่งคืออาหารทะเลเป็นผลผลิตจากการทำประมงที่เกิดจากวิถีชีวิตการของคนในชุมชน อันเป็นผลมาจากการปรับตัวในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพให้เข้ากับลักษณะภูมิประเทศที่เป็นชุมชนริมทะเลสาบ ส่วนการทำประมงเป็นเอกลักษณะที่แสดงถึงวิถีชีวิตและอาชีพของชุมชนตั้งแต่อดีตและสืบทอดมาถึงปัจจุบัน อันเป็นผลมาจากสภาพภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูนที่ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลาส่งผลให้ชุมชนมีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องไปกับพื้นที่ โดยการจับสัตว์น้ำเพื่อบริโภคและจำหน่ายจนกลายเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เอกลักษณะหลักอันดับสามคือลักษณะภูมิประเทศของ

ชุมชนปากพะยูน โดยสามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ ภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ และภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน นอกจากนั้นการอยู่ร่วมกันของสองศาสนาเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนลักษณะสังคมของชุมชนปากพะยูน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเชื่อทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามและอาศัยอยู่ร่วมกันตั้งแต่อดีต



อาหารทะเล

การทำประมง

ลักษณะภูมิประเทศ

ภาพที่ 56 แสดงเอกลักษณ์หลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

7.1.2 เอกลักษณ์รองของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

เอกลักษณ์รองของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน ได้แก่ มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง ตลาดปากพะยูน ทัศนียภาพชุมชน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น วัดรัตนาราม รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน สถานที่ท่องเที่ยว ท่าเรือปากพะยูน ตลาดท่าใหญ่ และกุโบร์ โดยเอกลักษณ์รองอันดับหนึ่งคือ มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุงเป็นศาสนสถานของศาสนาอิสลาม ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม อันดับรองอันดับสองคือตลาดปากพะยูนเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของชุมชนปากพะยูน สินค้าที่นำมาจัดจำหน่าย วัตถุดิบอาหาร วัฒนธรรมการกิน พฤติกรรมของคนในชุมชนที่ออกมาซื้อของจับจ่ายสินค้าต่าง ๆ รวมทั้งบรรยากาศ ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนลักษณะสังคมและวิถีชีวิตของชุมชนปากพะยูน ดังแสดงรายละเอียดในหัวข้อที่ 4.3.2 บทที่ 4 เอกลักษณ์รองอันดับสามคือทัศนียภาพชุมชนเป็นเอกลักษณ์ที่เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างองค์ประกอบทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของมนุษย์ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนปากพะยูนที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบัน เอกลักษณ์รองอันดับสี่คือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนปากพะยูน ซึ่งประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ เรือนไม้ยกใต้ถุนสูง และเรือนแถวไม้ ดังแสดงรายละเอียดในหัวข้อที่ 4.2.6 บทที่ 4



ภาพที่ 57 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนปากพะยูน

เอกลักษณ์รองอันดับห้าคือวัดรัตนารามเป็นศาสนสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชุมชนปากพะยูน มีอายุกว่า 100 ปี สร้างขึ้นจากแรงศรัทธาของคนในชุมชนปากพะยูนทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ดังแสดงรายละเอียดในหัวข้อ 4.4.3 บทที่ 4 เอกลักษณ์รองอันดับหกคือรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนปากพะยูน โดยมี 4 รูปแบบ คือ การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณในเมือง การตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบบริเวณชนบท การตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมือง และการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณชนบท ดังแสดงรายละเอียดในหัวข้อที่ 4.2.3 บทที่ 4

นอกจากนี้สถานที่ท่องเที่ยวของชุมชนปากพะยูนเป็นเอกลักษณ์รองอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น การล่องเรือนาเที่ยวไปยังเกาะต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ เกาะสี่เกาะห้า เกาะราบ เกาะแก้ว ฯลฯ และสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งจะเห็นถึงลักษณะของวิถีชีวิต หรือในเทศกาล วันสำคัญต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชุมชนปากพะยูน ดังแสดงรายละเอียดในหัวข้อที่ 4.4.3 บทที่ 4

ส่วนท่าเรือปากพะยูนเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนกิจกรรมที่เกิดขึ้นในอดีต ได้แก่ การใช้ น้ำเป็นโครงข่ายการสัญจรหลัก การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชน รวมถึงวิถีชีวิตการทำประมง เป็นต้น และปัจจุบันยังใช้เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการแข่งขันเรือพายในวันออกพรรษา กิจกรรมวันลอยกระทง ฯลฯ ท่าเรือปากพะยูนสร้างขึ้นตั้งแต่มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนปากพะยูนซึ่งไม่ปรากฏปีพุทธศักราช อาคารเดิมมีลักษณะเป็นอาคารไม้ แต่ในปัจจุบันมีการสร้างอาคารท่าเรือขึ้นใหม่เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก (ภาพที่ 35 และภาพที่ 36 บทที่ 4)

เอกลักษณ์รองอันดับที่เก้าคือตลาดท่าใหญ่เป็นตลาดที่ตั้งอยู่บริเวณท่าใหญ่ เดิมเป็นท่าเรือข้ามฟากระหว่างชุมชนปากพะยูนกับเกาะหมากซึ่งอยู่ตรงข้ามชุมชนปากพะยูน ทำให้บริเวณดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นตลาดขนาดเล็กในอดีต มีพ่อค้าแม่ค้ามาตั้งแผงขายของให้กับผู้มาใช้บริการเรือข้ามฟาก ต่อมาปรับเป็นโครงการตลาดประชารัฐ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 ซึ่งมีการพัฒนาขยายพื้นที่ตลาดที่มีอยู่เดิมให้แก่ผู้ประกอบการแต่ละกลุ่มประเภทสินค้า ได้แก่ เกษตรกร ผู้มีรายได้น้อย ผู้ประกอบการ หาบเร่แผงลอย และผู้ประกอบการที่เดือดร้อนจากการไม่มีสถานที่ค้าขาย (พิมพ์ ัญญา ษ์องเสนาะ, 2561) นอกจากนี้เป็นตลาดที่สร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นสถานที่ที่สะท้อนลักษณะของวิถีชีวิตในอดีต (ภาพที่ 45 บทที่ 4)

เอกลักษณ์รองอันดับสุดท้ายคือกุโบร์ ซึ่งเป็นสุสานของศาสนาอิสลาม มีลักษณะภูมิทัศน์เป็นพื้นที่ธรรมชาติ โล่งกว้าง ปกคลุมไปด้วยหญ้าและต้นไม้ใหญ่ ใช้สำหรับพิธีฝังศพซึ่งเป็น

พิธีกรรมของศาสนาอิสลาม ซึ่งนิยมใช้ก้อนหินหรือไม้หลักสั้น ๆ 2 ท่อนเรียกว่า ตาหนา ปักด้านศีรษะ และปลายเท้าเป็นเครื่องหมายไว้บนหลุมศพ (ภาพที่ 51 บทที่ 4)

7.2 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

จากการวิเคราะห์ผลจากแบบสอบถามร่วมกับกรอบทฤษฎีสรุปว่า องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนสามารถจำแนกเป็น 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านกายภาพ องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ และองค์ประกอบด้านการเมือง ซึ่งองค์ประกอบที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสำคัญคือ องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม รองลงมาคือองค์ประกอบด้านกายภาพในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ และองค์ประกอบด้านการเมือง ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.2.1 องค์ประกอบด้านกายภาพ

องค์ประกอบด้านกายภาพเป็นองค์ประกอบที่สะท้อนองค์ประกอบในด้านอื่น ๆ ที่อยู่ในรูปแบบนามธรรมให้แสดงออกมาในรูปแบบของรูปธรรมให้สามารถรับรู้ได้ง่าย ซึ่งประกอบด้วย (1) ลักษณะภูมิประเทศที่มีทั้งลักษณะทั้งพื้นที่ราบและพื้นที่ควน อันเป็นลักษณะภูมิประเทศที่อยู่บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (2) รูปการตั้งถิ่นฐานที่สอดคล้องไปกับลักษณะภูมิประเทศและเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ (3) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มาจากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของกลุ่มชน ผสานกับลักษณะของพื้นที่ และ (4) ทัศนียภาพชุมชนอันเป็นภาพรวมขององค์ประกอบด้านกายภาพทั้งหมด

7.2.2 องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม

องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่เป็นผลมาจากคนในชุมชน ผสานกับลักษณะของพื้นที่ ซึ่งแสดงออกมาทั้งผ่านแบบรูปธรรมและรูปแบบนามธรรม โดยประกอบด้วย (1) การทำประมงอันเป็นวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตและถูกถ่ายทอดผ่านบรรพบุรุษ ก่อให้เกิดเป็นกิจกรรมที่โดดเด่นและเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน (2) การอยู่ร่วมกันของสองศาสนา โดยชุมชนปากพะยูนมีลักษณะของสังคมแบบพหุวัฒนธรรมที่ไม่แบ่งแยก เกื้อกูลและสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (3) วัดรัตนารามเป็นวัดที่มีความสำคัญของชุมชน และเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชนในชุมชน (4) มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง นอกจากจะเป็นศาสนสถานที่สำคัญและที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมุสลิมในชุมชนแล้ว ยังเป็นสถานที่ที่สะท้อนถึงความรุ่งเรืองของชุมชนปากพะยูนในอดีตที่มีการสร้างมัสยิดกลางประจำจังหวัดขึ้นในบริเวณชุมชน และ (5) กุโบร์เป็นสุสานแห่งเดียวของมุสลิมในชุมชนปากพะยูน

7.2.3 องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์

ชุมชนปากพะยูนมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน ประกอบไปด้วยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งที่เป็นเรื่องเล่าและตำนานของพื้นที่ ตลอดจนประเพณีและความเชื่ออันอยู่ในรูปแบบนามธรรมที่ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ และหลักฐานที่เป็นรูปธรรมซึ่งสะท้อนวิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรมในอดีต และเป็นเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้แก่ (1) ท่าเรือปากพะยูนเป็นสถาปัตยกรรมที่บ่งบอกถึงความรุ่งเรืองของชุมชนปากพะยูนในอดีต สะท้อนวิถีชีวิตริมทะเลสาบที่ใช้ทะเลสาบเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก และ (2) วัดรัตนารามเป็นศาสนสถานของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธในชุมชนปากพะยูน ที่ถูกสร้างขึ้นจากความความสามัคคีของมุสลิมและผู้ที่ยึดถือศาสนาพุทธในชุมชน

7.2.4 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ

ด้วยลักษณะภูมิประเทศประกอบกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนส่งผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนปากพะยูน ซึ่งประกอบด้วย (1) ตลาดปากพะยูนเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนในชุมชนปากพะยูน (2) ตลาดท่าใหญ่เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยการฟื้นฟูวิถีชีวิตและกิจกรรมในอดีต (3) สถานที่ท่องเที่ยวอันเกิดจากลักษณะภูมิประเทศของชุมชน ประกอบกับความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ส่งผลให้ปากพะยูนมีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม และ (4) อาหารทะเลที่มีชื่อเสียงด้านรสชาติเพราะเป็นอาหารทะเลที่มาจากระบบนิเวศน้ำกร่อย

7.2.5 องค์ประกอบด้านการเมือง

องค์ประกอบด้านการเมืองประกอบด้วยการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา ซึ่งนอกจากเป็นลักษณะสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนปากพะยูนแล้ว ยังเป็นองค์ประกอบด้านการเมืองอีกด้วย

อย่างไรก็ตามองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละด้านดังกล่าวไม่ได้แยกจากกันโดยสิ้นเชิง แต่ละองค์ประกอบล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือส่งผลซึ่งกันและกัน และสามารถเชื่อมโยงถึงกันได้

7.3 ข้อจำกัดในการศึกษาและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต

7.3.1 การเก็บข้อมูล

1) การทำแบบสอบถาม จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจความคิดเห็นมีจำนวนน้อย เพียง 109 ตัวอย่าง ที่ระดับความเชื่อมั่น 10% ซึ่งจากกลุ่มตัวอย่างที่น้อยเกินไปอาจไม่สามารถเป็นตัวแทนทัศนคติของคนทั้งหมดในชุมชนปากพะยูนซึ่งเป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรม โดยควรมีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างให้มีความคลาดเคลื่อนน้อยลง เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือของผล

การศึกษายิ่งขึ้น เช่น มีความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกิน 5% หรือมีจำนวน 300 คน และควรคำนวณสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างให้มีจำนวนผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและผู้ที่ไม่นับถือศาสนาอิสลามตามสัดส่วนของประชากรในชุมชนปากพะยูน แล้วทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างตามจำนวนสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้

2) การใช้ภาพตัวแทน งานวิจัยเรื่องนี้ได้กำหนดให้กลุ่มตัวอย่างเลือกภาพตัวแทนเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนโดยไม่จำกัดจำนวนและไม่ได้เรียงลำดับความสำคัญเนื่องมาจากระยะเวลาในการทำแบบสอบถามค่อนข้างจำกัด ซึ่งอาจส่งผลให้ทัศนคติหรือมุมมองของกลุ่มตัวอย่างเกิดความคลาดเคลื่อนได้สูง และไม่สามารถทราบได้ว่าภาพตัวแทนใดเป็นภาพที่กลุ่มตัวอย่างมองว่าสำคัญที่สุด ดังนั้นควรจำกัดการเลือกภาพตัวแทนและเรียงลำดับความสำคัญของภาพ (Sorting) หรือใช้วิธีการให้คะแนนภาพตัวแทน เพื่อให้ได้ผลการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนที่น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

7.3.2 การทดสอบผลการวิจัย

เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาในการวิจัยและข้อจำกัดด้านงบประมาณ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงไม่ได้นำผลการวิจัยที่ได้กลับไปตรวจสอบกับความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนปากพะยูน ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจึงควรนำผลที่ได้กลับไปตรวจสอบเพื่อยืนยันความคิดเห็นของชาวชุมชนปากพะยูนว่ามีความถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์หรือไม่ และมีความเห็นที่เห็นด้วยหรือขัดแย้งกับผลวิจัยอย่างไร

7.3.3 การศึกษาทัศนคติของประชากรภายนอกชุมชนและบริเวณใกล้เคียง

ในการศึกษาเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน และองค์ประกอบชุมชนปากพะยูน นอกจากศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างภายในชุมชนแล้ว ควรศึกษากลุ่มตัวอย่างจากบุคคลภายนอกหรือชุมชนอื่นบริเวณโดยรอบทะเลสาบสงขลา ได้แก่ คนไทยทั่วไป หรือนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนปากพะยูน และประชาชนในจังหวัดพัทลุง เพื่อครอบคลุมถึงมุมมองและการรับรู้องค์ประกอบและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนโดยพิจารณาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรในชุมชน (Insiders) และกลุ่มประชากรภายนอกชุมชนที่อยู่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและคนไทยทั่วไปที่เคยมาชุมชนปากพะยูน (Outsiders) ซึ่งช่วยในการสรุปเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนที่ได้จากการรับรู้ของประชากรในชุมชนและคนไทยทั่วไป ส่งผลให้ผลการศึกษามีความถูกต้องและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

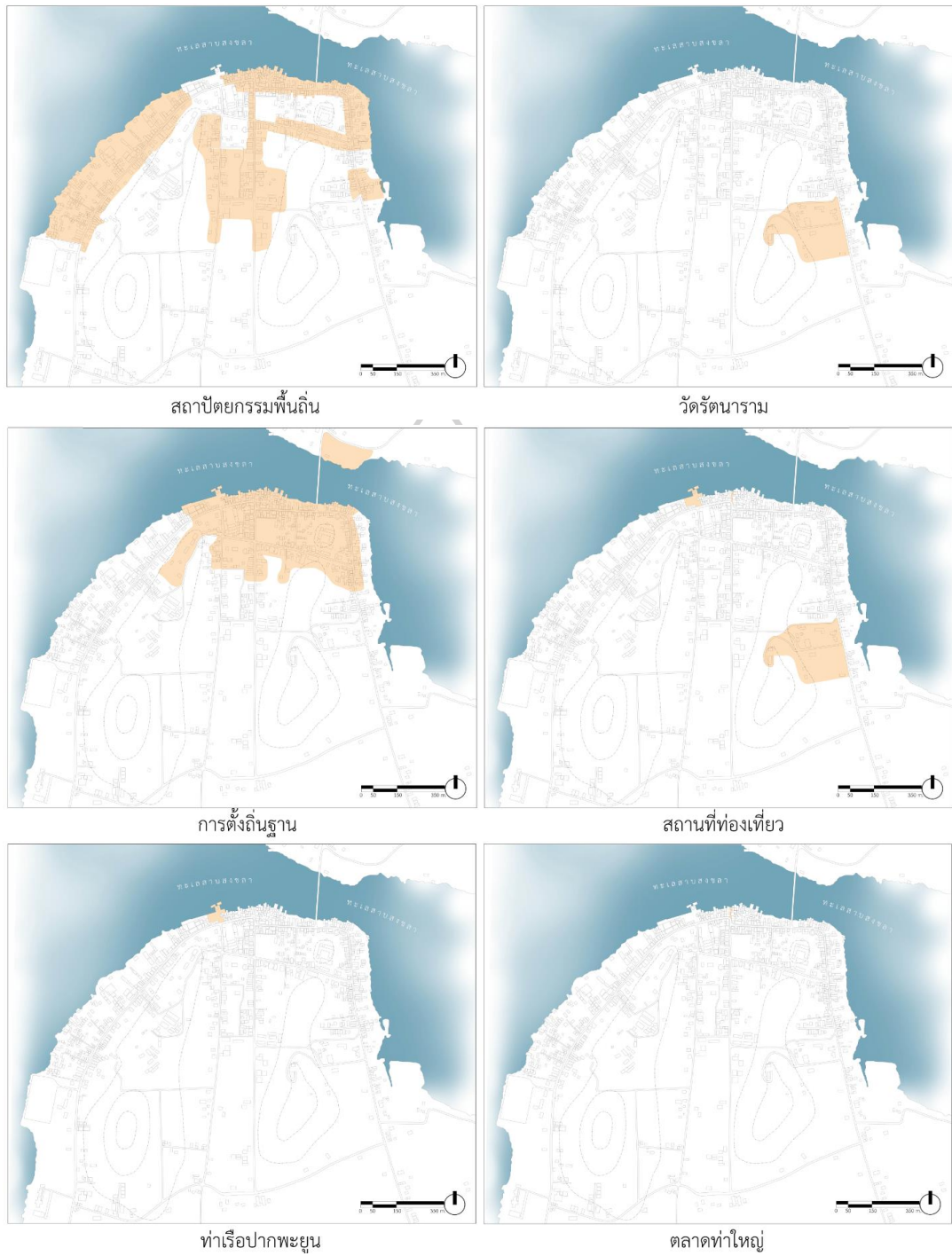
7.4 แนวทางการอนุรักษ์

7.4.1 ขอบเขตความเข้มข้นของการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนโดยรวม

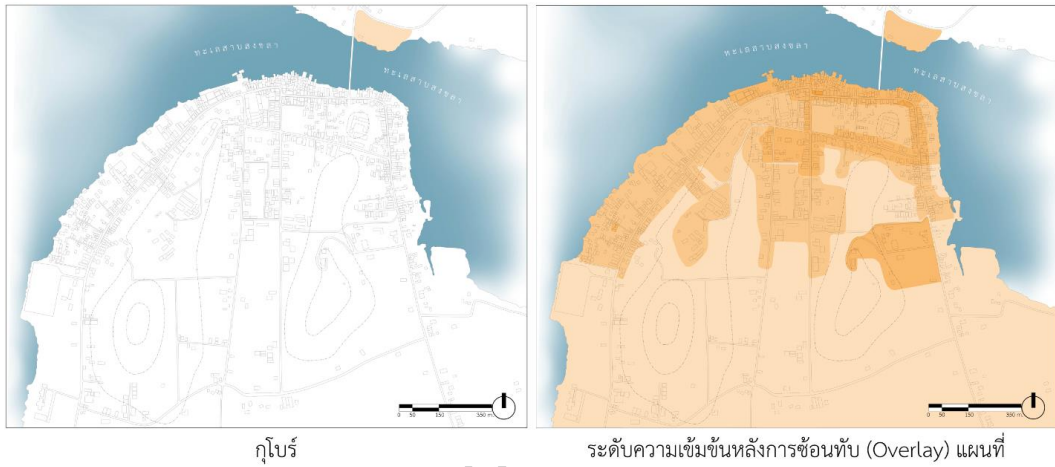
การอนุรักษ์เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนไม่สามารถใช้วิธีเดียวกันในการอนุรักษ์พื้นที่ทั้งหมดของชุมชนได้ เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีคุณค่าในระดับที่ต่างกัน จึงจำเป็นต้องกำหนดขอบเขตของระดับความเข้มข้นในการอนุรักษ์พื้นที่ โดยนำเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนทั้งหมดระบุลงบนแผนที่ และนำแผนที่ทั้งหมดซ้อนทับกัน (Overlay) โดยประเมินคุณค่าในพื้นที่จากการกระจุกตัวของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (ภาพที่ 58 - ภาพที่ 60) เพื่อกำหนดขอบเขตของความเข้มข้นในการอนุรักษ์พื้นที่ และเสนอแนวทางการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ดังกล่าวอย่างเหมาะสม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้



ภาพที่ 58 แสดงการซ้อนทับกันของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

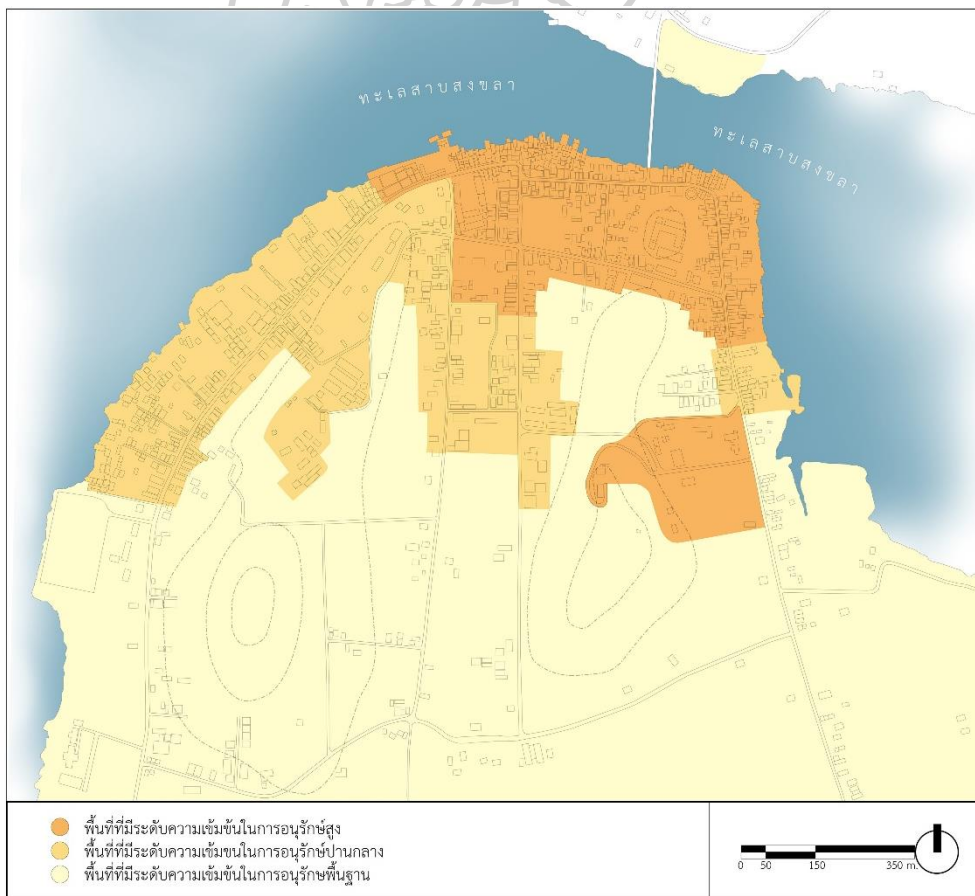


ภาพที่ 59 แสดงการซ้อนทับกันของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน



ภาพที่ 60 แสดงการซ้อนทับกันของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

จากการประเมินคุณค่าของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน สามารถสรุประดับความเข้มข้นของการอนุรักษ์ได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ พื้นที่ที่มีระดับความเข้มข้นในการอนุรักษ์สูง พื้นที่ที่มีระดับความเข้มข้นในการอนุรักษ์ปานกลาง และพื้นที่ที่มีระดับความเข้มข้นในการอนุรักษ์ระดับพื้นฐาน โดยสามารถเสนอแนวทางการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อย่างเหมาะสมได้ดังนี้



ภาพที่ 61 แสดงระดับความเข้มข้นในการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนปากพะยูน

1) พื้นที่ที่มีระดับความเข้มข้นในการอนุรักษ์สูง เป็นบริเวณที่แสดงออกถึงคุณค่าและความสำคัญอย่างชัดเจน มีการกระจุกตัวของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมอยู่บริเวณดังกล่าวอย่างหนาแน่น ได้แก่ การตั้งถิ่นฐานริมน้ำริมทะเลสาบและริมถนนบริเวณในเมือง รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สอดคล้องกับลักษณะการตั้งถิ่นฐานและภูมิประเทศ ศูนย์กลางทางศาสนาทั้งศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธแสดงถึงลักษณะทางสังคมที่มีการอยู่ร่วมกันของสองศาสนา และสถานที่ที่สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนปากพะยูนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันอย่างท่าเรือและตลาดปากพะยูน ฯลฯ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นแกนหลักที่โดดเด่น หากถูกทำลายจนสูญเสียโครงสร้างเดิมจะส่งผลให้เกิดความเสียหายในเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นอย่างมาก จึงควรทำการอนุรักษ์โดยใช้มาตรการดังนี้

- มาตรการในการควบคุมลักษณะของการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยอนุญาตให้ในเขตพื้นที่เป็นที่พักอาศัย พาณิชยกรรม ศาสนสถาน ตลอดจนสถาบันราชการ หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่ส่งผลกระทบต่อคุณค่าและเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน เช่น สถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ ที่พัก โฮมสเตย์ รีสอร์ท ฯลฯ หากแต่ควรมีขนาดที่เหมาะสมและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อความเป็นระเบียบของชุมชน

- มาตรการในการควบคุมรูปแบบและความสูงของอาคาร โดยกำหนดให้พื้นที่บริเวณดังกล่าวมีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน หากมีการสร้างใหม่ ซ่อมแซม หรือดัดแปลง ควรให้อยู่ในรูปแบบดังที่กำหนด รวมถึงการกำหนดความสูงของอาคารไม่ให้เกิน 2 ชั้น หรือไม่เกิน 7 เมตร โดยวัดความสูงจากระดับพื้นดินที่ใช้ก่อสร้างถึงยอดผนังชั้นสูงสุด ยกเว้นอาคารประเภทศาสนสถาน สถานที่ราชการ และสถานศึกษา

- มาตรการเชิงจิตใจ เป็นลักษณะการยกย่องชมเชยหรือการให้รางวัลแก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการดูแลรักษาและอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเอาไว้ เช่นการจัดประกวดชุมชนที่สามารถรักษาอาคารสิ่งปลูกสร้างที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่น ฯลฯ

2) พื้นที่ที่มีระดับความเข้มข้นในการอนุรักษ์ปานกลาง เป็นพื้นที่ที่ยังคงมีเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูนกระจายตัวอยู่บ้าง ยังคงมีการตั้งถิ่นฐานริมทะเลสาบและริมถนนและมีรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับพื้นที่อยู่ แม้บางส่วนจะมีรูปแบบของอาคารสมัยใหม่เข้ามาส่งผลให้มีการสูญเสียเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม แต่บรรยากาศตลอดจนฉากหลังโดยรวมยังคงเป็นภูมิทัศน์ที่สวยงาม โดยควรมีมาตรการและการควบคุมดังนี้

- มาตรการในการควบคุมลักษณะของการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยอนุญาตให้ในเขตพื้นที่เป็นที่พักอาศัย พาณิชยกรรม ศาสนสถาน ตลอดจนสถาบันราชการ ห้ามมิให้มีกิจกรรมโรงงานอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่

- มาตรการกำหนดรูปแบบและความสูงของอาคารในเขตพื้นที่ โดยอาคารและสิ่งปลูกสร้างใหม่ หรืออาคารเดิมที่ต้องการปรับปรุงหรือซ่อมแซม ต้องเป็นไปตามรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยสามารถประยุกต์รูปแบบจากสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชน กล่าวคือกำหนดให้รูปแบบของหลังคาเป็นหลังคาปั้นหย้าหรือจั่ว โครงสร้างไม้หรือคอนกรีตเสริมเหล็ก โทนมัสที่ใช้เป็นโทนมัสธรรมชาติ รวมถึงการกำหนดความสูงของอาคารไม่เกิน 2 ชั้น หรือไม่เกิน 7 เมตร โดยวัดความสูงจากระดับพื้นดินที่ใช้ก่อสร้างถึงยอดผนังชั้นสูงสุด ยกเว้นอาคารประเภทศาสนสถาน สถานที่ราชการ และสถานศึกษา

3) พื้นที่ที่มีระดับความเข้มข้นในการอนุรักษ์ระดับพื้นฐาน เป็นพื้นที่ยังคงมีการซ้อนทับกันของเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน แต่มีระดับความเข้มข้นที่น้อยและมีการสูญเสียเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้แก่ รูปแบบสถาปัตยกรรมที่ไม่สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศและไม่มีความเชื่อมโยงกับอดีต พื้นที่เกษตรกรรมที่รกร้าง เป็นต้น ซึ่งควรมีการจัดการดังนี้

- มาตรการในการควบคุมลักษณะของการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยกำหนดให้พื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่สำหรับพักอาศัย และพื้นที่เกษตรกรรม ห้ามมิให้มีกิจกรรมของโรงงานอุตสาหกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมภายในพื้นที่

- มาตรการในการควบคุมผังบริเวณของอาคาร เนื่องจากพื้นที่บริเวณดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ธรรมชาติและพื้นที่เกษตรกรรมจึงควรมีการอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติและพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งลักษณะผังบริเวณของที่พักอาศัยในพื้นที่ดังกล่าวประกอบด้วยสวนสมรม (สวนผสม) อยู่บริเวณข้างบ้านหรือหลังบ้าน ถัดจากสวนสมรมจะเป็นสวนยางพารา

- มาตรการควบคุมความสูงของอาคารในเขตพื้นที่ โดยอาคารและสิ่งปลูกสร้างใหม่ หรืออาคารเดิมที่ต้องการปรับปรุงหรือซ่อมแซม ต้องมีความสูงไม่เกิน 3 ชั้น หรือไม่เกิน 12 เมตร โดยวัดความสูงจากระดับพื้นดินที่ใช้ก่อสร้างถึงยอดผนังชั้นสูงสุด ยกเว้นอาคารประเภทศาสนสถาน สถานที่ราชการ และสถานศึกษา

อย่างไรก็ตามการอนุรักษ์พื้นที่ในระดับกว้างเป็นเพียงแนวทางในการอนุรักษ์ในภาพรวมซึ่งไม่ได้มีการระบุรายละเอียด ดังนั้นจำเป็นต้องเสนอแนวทางอนุรักษ์เอกลักษณ์ในแต่ละ

เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งแบ่งเป็นแนวทางในการอนุรักษ์เอกลักษณ์หลักและเอกลักษณ์รอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.4.2 แนวทางการอนุรักษ์เอกลักษณ์หลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

1) อาหารทะเลและการทำประมงของชุมชนปากพะยูน ในปัจจุบันมีการประกอบกิจกรรมทางการประมงน้อยลง เป็นผลมาจากสภาพสิ่งแวดล้อมในทะเลสาบสงขลา ซึ่งหากต้องการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุอันได้แก่ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศในทะเลสาบสงขลาที่ได้รับผลกระทบมาจากการปิดปากคลองที่เชื่อมระหว่างทะเลสาบสงขลาและทะเลอ่าวไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2498 (จรรยา หยูทอง, 2552) เป็นต้น จำเป็นต้องจัดการภูมิทัศน์และทรัพยากรธรรมชาติในระดับมหภาคเพื่อแก้ปัญหา โดยควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นหรือชุมชน ในการปล่อยพันธุ์ปลาหรือกุ้งลงในทะเลสาบสงขลาเพื่อเป็นการเพิ่มจำนวนสัตว์น้ำในทะเลสาบ ตลอดจนออกกฎหมายท้องถิ่นในการห้ามจับสัตว์น้ำขนาดเล็ก และอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนในการเฝ้าระวังการจับสัตว์น้ำที่ผิดกฎหมาย หากต้องการแนวทางการอนุรักษ์ในระดับชุมชนคือ การจัดกิจกรรมประมงให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตการทำประมงของชุมชนปากพะยูน และในส่วนของอาหารทะเลที่มีชื่อเสียงด้านรสชาติ ซึ่งอาหารทะเลสดมีรสชาติอร่อยแต่มีอายุอยู่ได้ไม่นานนักแก้ปัญหาโดยการแปรรูปเป็นอาหารทะเลแห้ง และควรมีเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยการใช้สื่อต่าง ๆ ซึ่งแนวทางการอนุรักษ์ดังกล่าวเป็นแนวทางที่จะประสานและเชื่อมโยงร่วมกับแผนพัฒนาของท้องถิ่น

2) ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูน ภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่ราบของชุมชนไม่มีผลกระทบมากนัก หากแต่ควรมีการจัดการบริเวณชายฝั่งเพื่อป้องกันการกัดเซาะ โดยการสร้างเขื่อนกันตลิ่งที่มีรูปแบบสอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูน และเป็นมิตรกับระบบนิเวศริมชายฝั่งทะเลสาบสงขลา (ภาพที่ 65) ส่วนพื้นที่ควบปัจจุบันมีการขุดตักหน้าดินบริเวณเนินต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ชุมชนปากพะยูน โดยกิจกรรมดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนรูปแบบของภูมิทัศน์ (Landform) ส่งผลให้ลักษณะภูมิประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงและมีผลกระทบต่อชุมชน เช่น ความในบริเวณชุมชนปากพะยูนปกคลุมไปด้วยต้นไม้ช่วยในการลดความรุนแรงจากลมที่พัดผ่านชุมชนปากพะยูน เมื่อมีการขุดตักหน้าดินส่งผลให้ลมที่พัดผ่านชุมชนปากพะยูนมีความรุนแรงมากขึ้น ฯลฯ ชุมชนควรอนุรักษ์โดยการใช้อำนาจพระราชบัญญัติการขุดและถมดิน พ.ศ. 2543 ในการควบคุมพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งเป็นการรักษาคุณค่าของพื้นที่โดยใช้มาตรการทางกฎหมาย

3) การอยู่ร่วมกันของสองศาสนาเป็นสังคมของชุมชนปากพะยูน ซึ่งมีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรม จึงควรรักษาความสมดุลของสภาพทางด้านสังคมรูปแบบเดิม (McNulty, 1985) ของชุมชนไว้ โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อาจจัดขึ้นในวันสำคัญ หรือเทศกาล โดยเป็นกิจกรรมที่คนทั้ง

สองกลุ่มสามารถเข้าร่วมและสานสัมพันธ์กันได้โดยไม่แบ่งแยกความเชื่อทางศาสนา ไม่ขัดต่อข้อบัญญัติทางศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เช่น กิจกรรมในวันปีใหม่ งานวันเด็ก หรือกิจกรรมทางสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

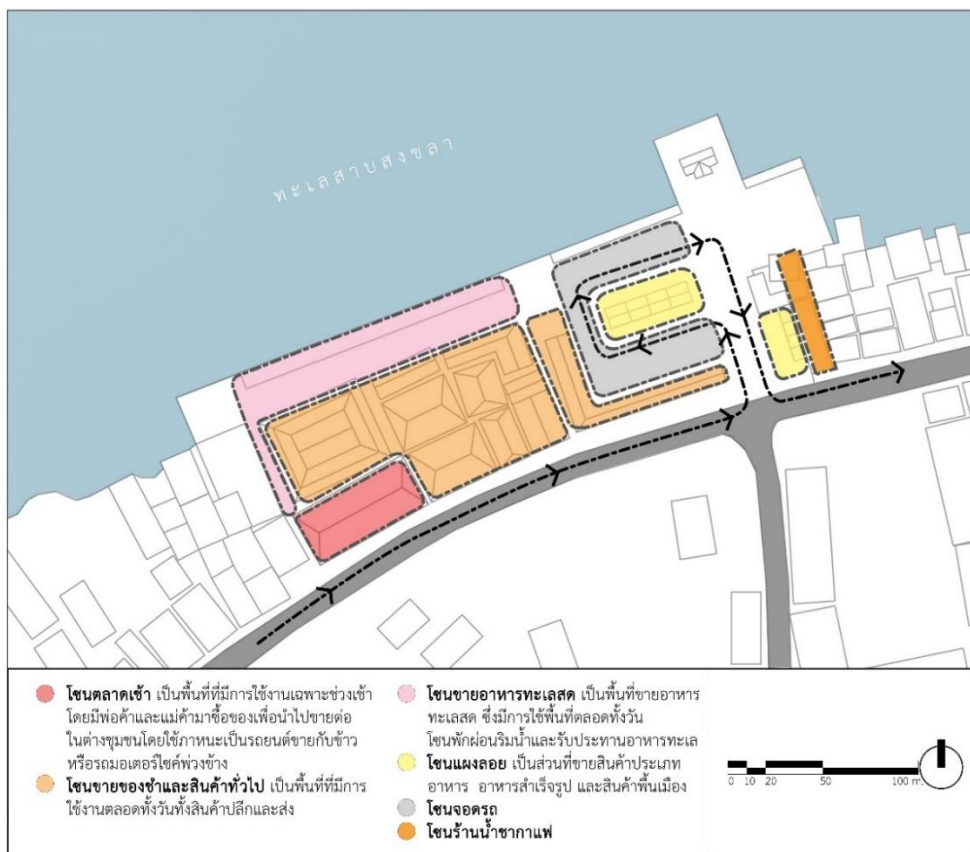
7.4.3 แนวทางการอนุรักษ์เอกลักษณ์รองของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

1) มัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุงเป็นศาสนสถานของชาวไทยมุสลิม อีกทั้งยังมีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งหากมีการบูรณะหรือซ่อมแซมควรต้องกลับมาอยู่ในรูปแบบเดิมเป็นการรักษาให้คงสภาพ (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) โดยมัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุงเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กชั้นเดียว มีรูปทรงอาคารเป็นทรงเหลี่ยมไร้โดม ระหว่างเสามีลักษณะเป็นซุ้มประตูโค้ง มีหอคอยสูงเด่นซึ่งเดิมใช้เป็นหอกกลางสำหรับตีส่งสัญญาณเรียกให้ชาวมุสลิมมาร่วมปฏิบัติศาสนกิจ แต่ปัจจุบันใช้เป็นที่ตั้งลำโพงเครื่องขยายเสียง วิธีการดังกล่าวเป็นการอนุรักษ์อาคารเพื่อรักษาคุณค่าทางจิตใจของสถานที่



ภาพที่ 62 แสดงมัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง

2) ตลาดปากพะยูนเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของชุมชนและยังเป็นเสมือนประตูต้อนรับผู้มาเยือนชุมชนปากพะยูน โดยแม้ลักษณะสินค้าที่ผู้ค้านำมาจำหน่ายตลอดจนรูปแบบของตลาดจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่ยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตและลักษณะสังคมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งลักษณะตลาดปากพะยูนในปัจจุบันมีความเสื่อมโทรมลงจากการใช้งานมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน อีกทั้งมีการจัดสรรรูปแบบพื้นที่การใช้งานบริเวณตลาดอย่างไม่เต็มประสิทธิภาพ (ภาพที่ 63)



ภาพที่ 63 แสดง Zoning และลักษณะของการใช้พื้นที่ตลาดในรูปแบบเดิม

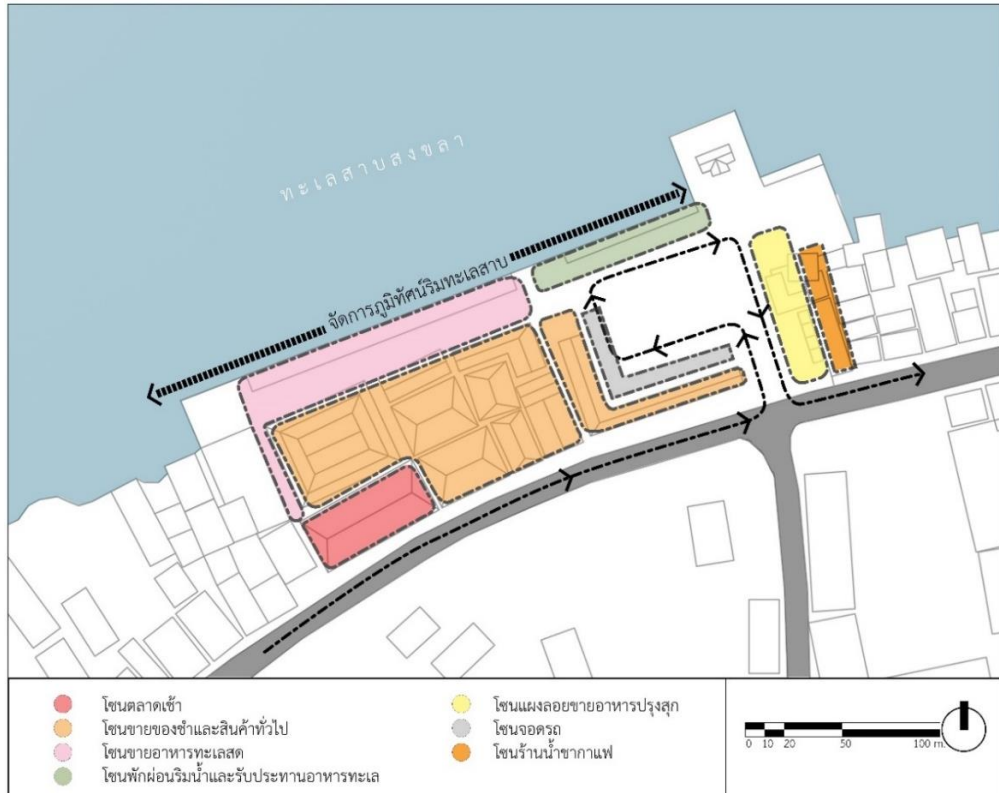
ดังนั้นควรมีการดูแลรักษาโดยจัดการภูมิทัศน์และตกแต่งสถานที่ รวมถึงบริเวณโดยรอบตลาดให้มีความสะอาด เป็นระเบียบ จัดร้านค้าให้เป็นสัดส่วน สวยงามเหมาะแก่การซื้อขาย และจูงใจผู้บริโภคให้เข้ามาใช้บริการ เช่น การปรับพื้นที่จำหน่ายสินค้า พื้นที่สำหรับพักผ่อนหรือรับประทานอาหาร ลานกิจกรรมพิเศษอย่างเป็นทางการ และเพิ่มพื้นที่สีเขียว ฯลฯ โดยมีรูปแบบที่สอดคล้องวิถีชีวิตของชุมชนปากพะยูน แต่ทั้งนี้ควรเป็นไปตามความเหมาะสมและความต้องการของพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น

- ปรับปรุงสัดส่วนพื้นที่ของตลาดเพื่อเปิดมุมมองให้กว้างขึ้นและสามารถใช้พื้นที่ดังกล่าวในกิจกรรมอื่นได้ เช่น การประชุมของชุมชน กิจกรรมออกกำลังกาย แอโรบิก ฯลฯ

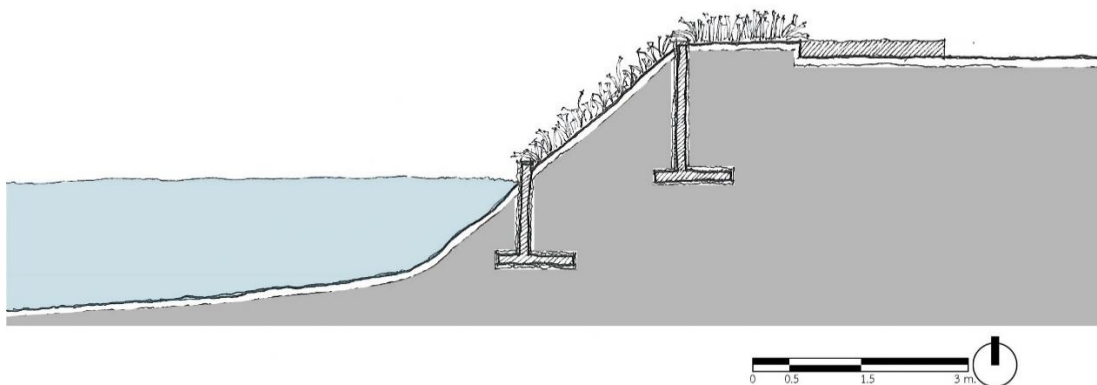
- ส่งเสริมพื้นที่บริเวณที่สร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน เช่น ร้านน้ำชา ฯลฯ

- การจัดการภูมิทัศน์บริเวณริมทะเลสาบให้เป็นพื้นที่สำหรับพักผ่อนและสามารถรองรับกิจกรรมอื่น ๆ ในช่วงเทศกาลได้ โดยออกแบบให้มีลักษณะเป็นอัฒจันทร์ (Amphitheatre) สำหรับนั่งพักผ่อนและใช้ในเทศกาลหรือวันสำคัญ เช่น วันลอยกระทง หรือในช่วงที่

มีกิจกรรมแข่งเรือสามารถใช้พื้นที่ดังกล่าวในการทำกิจกรรมเหล่านี้ได้ แต่ควรอยู่ในขนาดที่เหมาะสม ไม่ใหญ่เกินไปจนทำลายรูปแบบวิถีชีวิตเดิมของชุมชน (ภาพที่ 64) ร่วมกับการปรับปรุงรูปแบบของเขื่อนกันตลิ่งให้มีรูปแบบที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศของชุมชน โดยการทำเขื่อนสองชั้นและมีการออกแบบร่วมกับการใช้วัสดุพืชพรรณ เพื่อรักษาทัศนียภาพบริเวณริมทะเลสาบให้คงความเป็นธรรมชาติและรักษาระบบนิเวศริมชายฝั่งทะเลสาบสงขลา (ภาพที่ 65)



ภาพที่ 64 แสดงการเสนอแนวทางในการปรับปรุงลักษณะการใช้พื้นที่ตลาด



ภาพที่ 65 แสดงรูปแบบของเขื่อนกันตลิ่งที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศของชุมชนปากพะยูน

- จัดการระบบการขายของสดบริเวณริมทะเลสาบ โดยปรับปรุงให้ดูแลรักษาความสะอาดได้ง่ายและปรับเปลี่ยนวิธีการจัดวางให้เป็นระเบียบ (ภาพที่ 66) ตลอดจนอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาซื้ออาหารทะเลโดยมีบริการปรุงสุกให้ เพื่อให้ผู้ซื้อได้ชิมอาหารทะเลของชุมชน และเป็นการส่งเสริมเอกลักษณ์ด้านอาหารทะเล รวมทั้งจัดสรรพื้นที่ริมทะเลสาบเป็นพื้นที่สำหรับนั่งรับประทานอาหารทะเลดังกล่าว (ภาพที่ 67)



ภาพที่ 66 แสดงตัวอย่างการจัดวางอาหารทะเล

ที่มา : <https://www.2gb.com/large-crowds-expected-at-sydney-fish-market>



ภาพที่ 67 แสดงตัวอย่างการจัดสรรพื้นที่สำหรับนั่งรับประทานอาหารทะเล

ที่มา : <https://palanla.com/index.php?op=abroadLocation-detail&id=78>

- เปลี่ยนผิวของวัสดุปูพื้น (Pavement) เพื่อเป็นการชะลอความเร็วของรถ
- การควบคุมรูปแบบและสีสนของแผงลอย ป้ายร้าน ให้ใช้สีธรรมชาติ

3) ทักษะภาพชุมชนเป็นภาพโดยรวมของชุมชนปากพะยูน ซึ่งควรอนุรักษ์ทัศนียภาพให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและลักษณะสังคมวัฒนธรรม (McNulty, 1985) ของชุมชนปากพะยูน โดยเสนอแนะให้มีการสำรวจพื้นที่จัดทำเป็นผังชุมชนและกำหนดพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์และใช้มาตรการควบคุมและส่งเสริมพื้นที่ดังนี้

- เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นในเรื่องลักษณะที่ตั้งของชุมชนซึ่งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา จึงควรเปิดมุมมองเพื่อให้มองเห็นทัศนียภาพของทะเลสาบสงขลาตามแนวแกนของถนนหรือปลายทางของถนน (Terminal Viewpoint) เพื่อให้ชุมชนมีความความสวยงามโปร่งโล่งไม่ทึบ และเป็นการเพิ่มพื้นที่สาธารณะให้แก่ชุมชน

- ควบคุมความสูงของอาคารในพื้นที่ที่มีระดับความเข้มข้นของการอนุรักษ์สูงและระดับปานกลาง โดยกำหนดให้อาคารที่อยู่บริเวณริมทะเลสาบมีความสูงไม่เกิน 1 ชั้น เพื่อรักษาแนวเส้นขอบฟ้าของชุมชน และกำหนดให้อาคารที่อยู่บริเวณริมถนนมีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น หรือมีความสูงไม่เกิน 7 เมตร โดยวัดความสูงจากระดับพื้นดินที่ใช้ก่อสร้างถึงยอดผนังชั้นสูงสุด

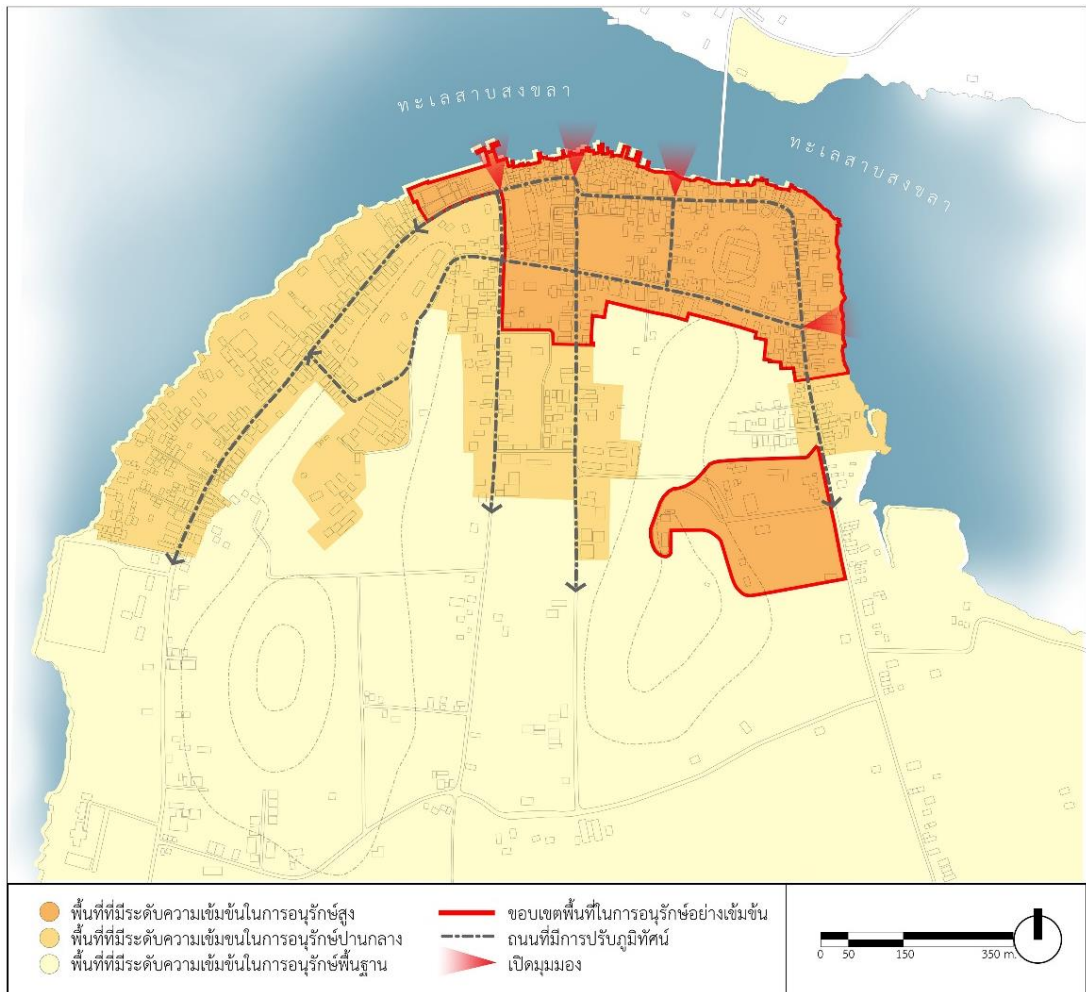
- ควบคุมรูปแบบของสถาปัตยกรรมในบริเวณที่มีระดับความเข้มข้นของการอนุรักษ์สูงและระดับปานกลาง ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและบริบทของชุมชน โดยกำหนดให้อาคารที่อยู่บริเวณริมทะเลสาบมีรูปแบบเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง และกำหนดให้อาคารที่อยู่บริเวณริมถนนมีรูปแบบเป็นเรือนแถวไม้

- ควบคุมสีของอาคาร ในบริเวณที่มีระดับความเข้มข้นของการอนุรักษ์สูงและระดับปานกลางให้อยู่ในโทนสีธรรมชาติ เช่น สีเทา สีน้ำตาล สีอิฐ ตลอดจนกันสาดให้เป็นสีเดียวกัน

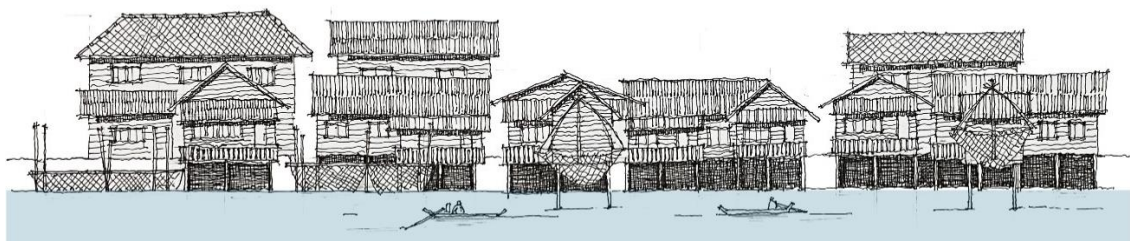
- ควบคุมป้าย การติดตั้งป้ายร้านหรือป้ายโฆษณา ควรให้อยู่ในแนวเดียวกัน ทั้งชุมชน ไม่กีดขวางทางเดิน มีขนาดที่ใกล้เคียงกัน วัสดุและโทนสีไม่สะท้อนแสง หรือโดดเด่นจนขัดแย้งกับบริบท เนื่องจากป้ายที่มีขนาดใหญ่ส่งผลต่อทัศนียภาพของชุมชน ดังนั้นควรกำหนดรูปแบบของป้ายตลอดจนสีที่ใช้ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับชุมชน โดยควรกำหนดให้ใช้ป้ายไม้ที่ทำจากไม้ธรรมชาติ ไม้สังเคราะห์ หรือวัสดุเลียนแบบไม้

- ส่งเสริมการเข้าถึงพื้นที่ชุมชนปากพะยูนที่เอื้อต่อการเดินเท้า จากการสำรวจพบว่าทางเท้าภายในชุมชนมีขนาดเล็กและมีการลুক้ำพื้นที่ทางเท้า ส่งผลให้คนในชุมชนเดินบนเส้นทางถนนซึ่งอาจเกิดอันตรายได้ จึงควรปรับปรุงทางเท้าให้มีความปลอดภัยและร่มรื่น ประกอบกับการเป็นชุมชนที่หนาแน่นมีประชากรค่อนข้างพลุกพล่าน จึงควรเปลี่ยนผิวถนน (Pavement) เพื่อเป็นการชะลอความเร็วของรถ

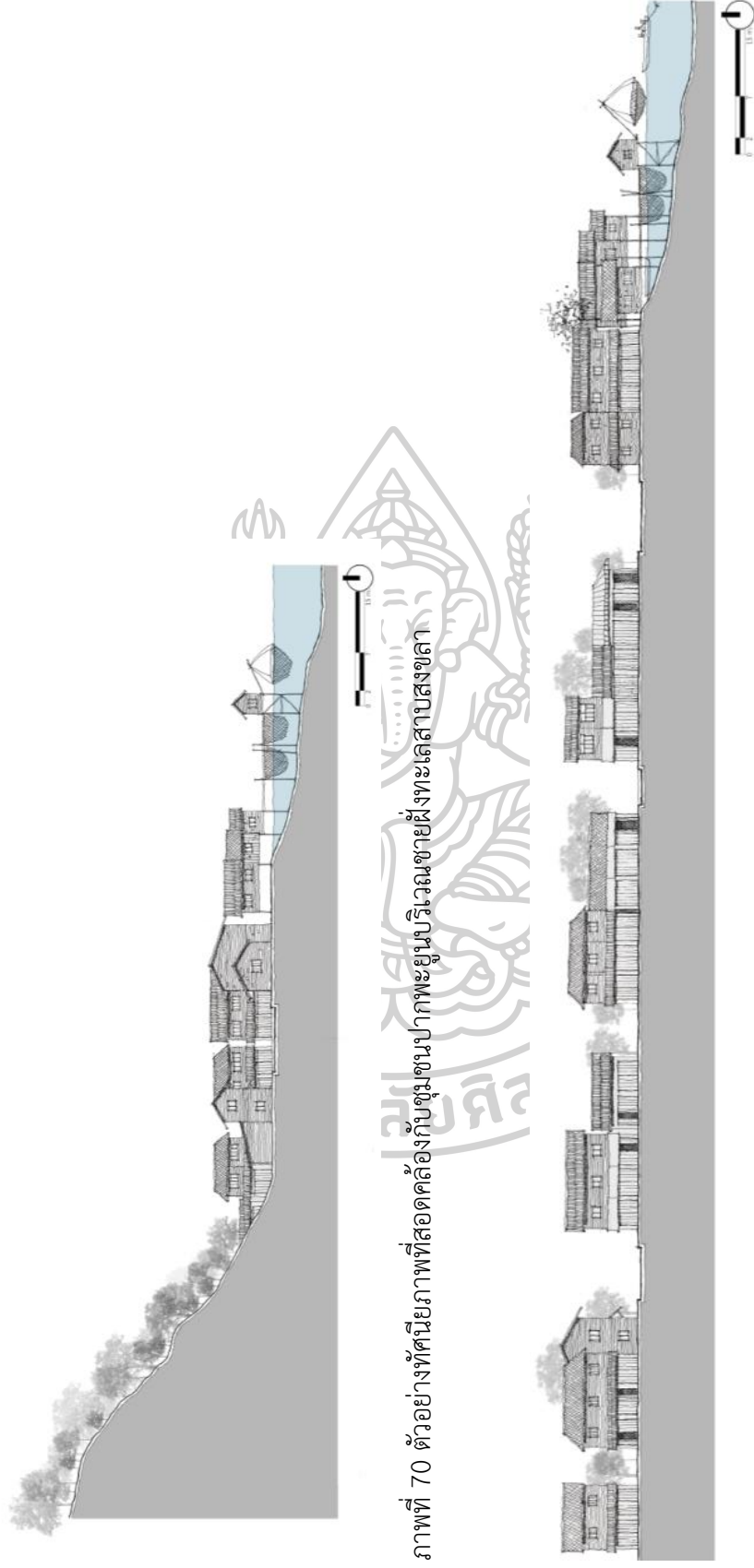
- ส่งเสริมให้มีการใช้ป้ายเพื่อบอกความสำคัญของศาสนสถานหรือสถานที่ที่มีความสำคัญกับชุมชนปากพะยูน โดยลักษณะของป้ายต้องเป็นไปตามมาตรการควบคุมป้าย



ภาพที่ 68 แนวทางการอนุรักษ์ทัศนียภาพชุมชน



ภาพที่ 69 ตัวอย่างทัศนียภาพที่สอดคล้องกับชุมชนปากพะยูนบริเวณริมทะเลสาบสงขลา



ภาพที่ 70 ตัวอย่างทัศนียภาพที่สอดคล้องกับชุมชนปากพะยูนบุรีเวณช่ายฝั่งทะเลสาบสงขลา

ภาพที่ 71 ตัวอย่างทัศนียภาพที่สอดคล้องกับชุมชนปากพะยูนบุรีเวณช่ายฝั่งทะเลสาบสงขลา

รายการอ้างอิง

- Australia International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). (1992). **The illustrated Burra Charter**. Sydney: Australia ICOMOS.
- De Blij, H. (1977). **Human geography: Culture, society and space**. New York: John Wiley & Sons.
- Feilden, B.M. (1994). **Conservation of historic building**. Great Britain: Bath Press.
- Fowler, P. (2002). **World heritage cultural landscapes, 1992-2002**. Paris: UNESCO World Heritage Centre.
- Lennon, J., and Mathews, S. (1996). **Cultural landscape management**. Canberra: Australian Alps Liaison Committee.
- Lucas, P.H.C. (1992). **Protected landscape: A guide for policy-makers and planners**. London: Chapman & Hall.
- McNulty, R. (1985). **Cultural tourism: Opportunities of conservation economic development in conservation and tourism**. London: Heritage Trust.
- Sauer, C. O. (1964). **Land and life: A selection of the writing of Carl Ortwin Sauer**. Berkeley: University of California Press.
- Scheinman, A. (2003). **Criteria for the identification of cultural heritage landscapes: Town of Caledon**. Accessed November 5 2019. Available from https://www.caledon.ca/en/live/resources/Criteria_for_the_ID-of_Cultural_Heritage_Landscapes.pdf
- Snyder, J.C., and Catanese, A.J. (1979). **Introduction to Architecture**. New York: McGraw-Hill Book.
- Taylor, K. (2009). "Cultural landscapes and Asia: Reconciling international and Southeast Asian regional values." **Landscape research** 34, 1 (February): 7-31.
- Taylor K. (2016). "The historic urban landscape paradigm and cities as cultural landscapes. Challenging orthodoxy in urban conservation." **Landscape research** 41, 4 (April): 471-480.

- Thailand International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). (2011). **Thailand charter on cultural heritage sites management**. Accessed November 3 2019. Available from http://www.icomosthai.org/THcharter/63546_Charter_updated.pdf
- The Heritage Council of Victoria. (2009). **Landscape assessment guidelines for cultural heritage significance**. Victoria: Heritage Council of Victoria.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2005). **Operational guidelines for the implementation of the world heritage convention**. Paris: UNESCO World Heritage Centre.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2014). **Operational guidelines for the implementation of the world heritage convention**. Paris: UNESCO World Heritage Centre.
- United States National Park Service. (1992). **Guidelines for the treatment of historic landscapes**. Washington, D.C.: National Park Service.
- Vogeler, I. (2010). **Critical cultural landscapes of North America**. Accessed November 3 2019. Available from <https://people.uwec.edu/ivogeler/CCL-bookchapters-pdf/5-placelessness.pdf>
- Wagner, P.L., and Mikesell M.W. (1962). **Reading in Cultural Geography**. Chicago: University of Chicago press.
- Worskett, R. (1969). **The character of town: An approach to conservation**. London: Architectural Press.
- Zube, E.H. (1987). "Perceived land use patterns and landscape values." **Landscape Ecology** 1, 37-45.
- กริทยา เอียดไหนด. (2562). ประชากรในชุมชนปากพะยูน. สัมภาษณ์, 5 กันยายน.
- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). **ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: อูซาคเนย์.
- _____. (2557). "องค์รวมภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนที่อยู่อาศัยในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา." **หน้าจั่ว** 11 (กันยายน-ธันวาคม): 176-213.
- เขมรัฐ หิมมานะ. (2562). ประชากรในชุมชนปากพะยูน. สัมภาษณ์, 3 กันยายน.
- คำนวน นวลสนอง. (2541). "วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปอันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตรสู่สังคมอุตสาหกรรมในภาคใต้: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสงขลา." **ทักษิณคดี** 5, 1 (สิงหาคม-มกราคม): 90-91.

- จรรยา หยุทอง. (2552). “บันทึกทะเลสาบ การบริหารจัดการประตูละบายน้ำป่ากระวะโดยการมีส่วนร่วม
ร่วมของประชาชน.” **เม็ดทราย** 5, 4 (ตุลาคม - ธันวาคม): 6-7.
- จเร สุวรรณชาติ และคนอื่น ๆ. (2553). **การศึกษาแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคใต้:
กรณีศึกษากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**. สงขลา: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- เจาะหลี สุวรรณวงศ์. (2562) โต๊ะอิหม่ามประจำมัสยิดนูรุดดีน. **สัมพันธ์**, 3 กันยายน.
- ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. (2527). **แนวความคิดทางภูมิศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์. (2560). “อิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกาและวรรณคดี
พุทธศาสนาล้านนาที่มีต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก.” **ศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี**. 13, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 35-63.
- ชัยรัตน์ จุสปาโล. (2561). **การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในพื้นที่
กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**. เข้าถึงเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2562. เข้าถึงได้จาก [https://elibrary.trf
.or.th/project_content.asp?PJID=RDG5950124](https://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG5950124)
- ทิพย์สุดา หมื่นหาญ. (2552) **การรับรู้และดำเนินชีวิตแบบสังคมพอประมาณ (MOZO) ของ
ประชาชนในจังหวัดนนทบุรี**. นนทบุรี: วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- ธวัชชัย หนูนนันต์. (2562) ผู้ใหญ่บ้านชุมชนปากพะยูน. **สัมพันธ์**, 3 กันยายน.
- ธาดา สุทธิธรรม. (2533). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี**.
กรุงเทพมหานคร: หิรัญพัฒน์.
- นเรศ หอมนวล. (2562) ชาวบ้านชุมชนปากพะยูน. **สัมพันธ์**, 3 กันยายน.
- นวนัฐ โอศิริ. (2551). “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเบื้องต้น.” เอกสารประกอบการสอนวิชาภูมิสถาปัตยกรรม
เบื้องต้น ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันท์รัตน์ จันทร์แสง. (2544). “ผลกระทบของเขตการค้าเสรีอาเซียนต่ออุตสาหกรรมปาล์มน้ำมันใน
ประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากร
ธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นิตติยา ทองเสนอ. (2558). “การจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ การท่องเที่ยวเชิง
สร้างสรรค์ในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง.” **มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ**. 10, 1 (เมษายน-กันยายน): 187-206.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2555). **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว**. นนทบุรี: เฟิร์นข้าหลวง พรินต์ติ้งแอนด์พับลิช
ซิง.
- ปก แก้วกาญจน์. (2540). **การค้าทางเรือบริเวณกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**. สงขลา: สถาบันทักษิณคดี
ศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ประทุม ชุมเพ็งพันธ์. (2548). **ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ว่าด้วยภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ ภาษาวัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- ประสิทธิ์ บัวงาม. (2554). **วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมของชาวบ้าน ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง**. สงขลา: คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนรัชฎี. (2540). “การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน.” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรณงาม ชพานนท์. (2526). **ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, คงสฤษฏ์ แพ่งทรัพย์ และพูนศักดิ์ กมล. (2562). “การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย: กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.” **มหาจุฬาวชิการ** 6, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 46-59.
- พระอธิการเกรินสุข มิตรเปรียญ. (2562). **เจ้าอาวาสวัดรัตนาราม**. สัมภาษณ์, 5 กันยายน.
- พิมพ์ธัญญา ช้องเสนาะ. (2561). **ตลาดประชารัฐ**. เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2562. เข้าถึงได้จาก https://library2.parliament.go.th/giventake/content_royrueng/2561/rr2561-mar3.pdf
- ไพฑูริย์ พงศะบุตร. (2534). **ภูมิลักษณะประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ยงยุทธ ชูแว่น. (2529). “พัฒนาการของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รัชกานต์ ฉิมประเสริฐ. (2556). “พัฒนาการของเรือนพื้นถิ่นซึ่งสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตำบลท่าหิน อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชบัณฑิตยสถาน สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2538). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2535**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- รุจิโรจน์ อนามัยบุตร และวิลาสินี สุขสว่าง. (2555). **คู่มือการประเมินผลกระทบทางสายตาดจากสิ่งก่อสร้างประเภทอาคาร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- วนิดา เลิศพิพัฒนานนท์. (2561). “รูปแบบพฤติกรรมและแรงจูงใจในการท่องเที่ยวของคนไทย Gen Y.” **วิทยาลัยดุสิตธานี**. 12 (พฤษภาคม): 134-149.

- วราศรี อัจฉริยะเดชา. (2558). “การเปิดรับและทัศนคติของกลุ่มคนเจนเอเรชั่นวาย ที่มีต่อข่าวบันเทิง ในเว็บไซต์เฟซบุ๊ก (Facebook).” การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต สาขาการจัดการ การสื่อสารองค์กร คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรรณศิลป์ ไพรัตน์. (2538). **องค์ประกอบของเมือง**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.
- วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ. (2521). **นครศรีธรรมราช**. กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2540). “ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย: ท้องถิ่นพัฒนา.” เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 22-23 มิถุนายน 2540.
- _____ . (2544). **ประเพณีสิบสองเดือน: พิธีกรรมที่เปลี่ยนไป**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ศุทธิณี ทองสอาด. (2524). “ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม.” เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2553). “แข่งเรือ.” **รัฐมิแล**. 31, 3 (กันยายน-ธันวาคม): 67-72
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2549). **แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สิรินทิพย์ สิ้นแสงแก้ว. (2552). “แนวทางการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์วัฒนธรรม ตามโครงการนำร่องการบริหารจัดการ และพัฒนาพื้นที่การเกษตรเป็นพื้นที่รองรับน้ำอง เพื่อบรรเทาอุทกภัย ตามแนวพระราชดำริแก้มลิง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุธัญญา ทองรักษ์. (2546). **วิวัฒนาการของการใช้ประโยชน์จากที่ดินและป่าไม้บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**. เข้าถึงเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2562. เข้าถึงได้จาก <http://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2553/5199>
- สุวัฒนา ธาดานิติ. (2533). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ การอนุรักษ์อนุสรสถานและแหล่งโบราณคดี**. กรุงเทพฯ: หิรัญพัฒน์.
- หัทธยา สิริพัฒนานกุล. (2550). “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ?” **จุลสารอีโคโมสไทย** 10 (เมษายน-กรกฎาคม).
- อัจฉริ ชาญประโคน. (2538). “การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมืองขนาดเล็ก จังหวัดเชียงใหม่ กรณีศึกษา: ชุมชนสันกำแพง จอมทอง และอ้อมก้อย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุทัย เอกสะพัง. (2547). **วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตตามวิถีชาวพุทธในสามจังหวัดชายแดน**

ภาคใต้. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อุทิศ สังขรัตน์. (2546). “การแลกเปลี่ยนผลผลิตของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา ในสมัยเรือแม่ พ.ศ.

2465 - พ.ศ. 2516.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา คณะ


มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.







ชุดที่.....วันที่...../...../.....สถานที่สัมภาษณ์.....

	<p>แบบสอบถามประกอบการทำวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตเรื่อง องค์ประกอบและเอกลักษณ์ของ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนปากพะยูน จังหวัดพัทลุง</p> <p>โดย นางสาวอิชยา ทองเอียด รหัสนักศึกษา 60060203</p> <p>ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร</p>
---	--

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

- อายุ 20-40 ปี 41-60 ปี >60 ปี
- การศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช. อนุปริญญา / ปวส.
 ปริญญาตรี ปริญญาโทขึ้นไป อื่นๆ.....
- ศาสนา พุทธ อิสลาม อื่นๆ.....
 เกษตรกรรม ธุรกิจส่วนตัว..... อื่นๆ.....
- อาชีพ นักเรียน/นักศึกษา พาณิชยกรรม ราชการ / รัฐวิสาหกิจ
- ระยะเวลาที่ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนปากพะยูน <20ปี 21-40 ปี 41-60 ปี >60ปี

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน

- สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในชุมชนปากพะยูนคืออะไร
-

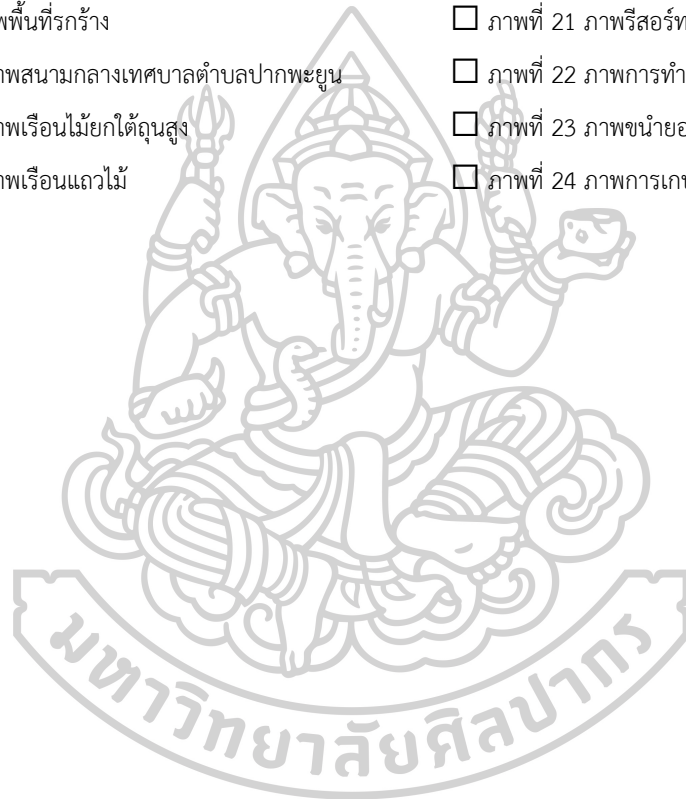
- ท่านคิดว่าภาพใดสอดคล้องเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนปากพะยูน







- | | |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> ภาพที่ 1 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ราบ | <input type="checkbox"/> ภาพที่ 13 ภาพเรือนสมัยใหม่ |
| <input type="checkbox"/> ภาพที่ 2 ภาพภูมิประเทศแบบพื้นที่ควน | <input type="checkbox"/> ภาพที่ 14 ภาพป่าช้า |
| <input type="checkbox"/> ภาพที่ 3 ภาพการตั้งถิ่นฐานริมน้ำบริเวณในเมือง | <input type="checkbox"/> ภาพที่ 15 ภาพกุโบร์ |
| <input type="checkbox"/> ภาพที่ 4 ภาพการตั้งถิ่นฐานริมน้ำบริเวณชนบท | <input type="checkbox"/> ภาพที่ 16 ภาพฮวงซู่ย |
| <input type="checkbox"/> ภาพที่ 5 ภาพการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมือง | <input type="checkbox"/> ภาพที่ 17 ภาพวัดรัตนาราม |
| <input type="checkbox"/> ภาพที่ 6 ภาพการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณในเมือง | <input type="checkbox"/> ภาพที่ 18 ภาพมัสยิดกลางประจำจังหวัดพัทลุง |
| <input type="checkbox"/> ภาพที่ 7 ภาพการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณชนบท | <input type="checkbox"/> ภาพที่ 19 ภาพตลาดปากพะยูน |
| <input type="checkbox"/> ภาพที่ 8 ภาพการตั้งถิ่นฐานริมถนนบริเวณชนบท | <input type="checkbox"/> ภาพที่ 20 ภาพการค้าชาย |
| <input type="checkbox"/> ภาพที่ 9 ภาพพื้นที่กร้าง | <input type="checkbox"/> ภาพที่ 21 ภาพรีสอร์ท |
| <input type="checkbox"/> ภาพที่ 10 ภาพสนามกลางเทศบาลตำบลปากพะยูน | <input type="checkbox"/> ภาพที่ 22 ภาพการทำประมง |
| <input type="checkbox"/> ภาพที่ 11 ภาพเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง | <input type="checkbox"/> ภาพที่ 23 ภาพขนายอ |
| <input type="checkbox"/> ภาพที่ 12 ภาพเรือนแถวไม้ | <input type="checkbox"/> ภาพที่ 24 ภาพการเกษตร |





1. คติความเชื่อและขนบธรรมเนียมของชุมชนปากพะยูน

1.1 พระภูมิเจ้าที่

การไหว้พระภูมิเจ้าที่ซึ่งหมายถึง การไหว้เทวดารวมไปถึงผีบรรพบุรุษต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ดูแลรักษาสถานที่ดังกล่าว คอยปกป้องคุ้มครองภัยอันตรายจากภูตผีปีศาจอื่น ๆ และภัยอันตรายจากธรรมชาติทั้งปวง ในการทำเกษตรกรรมของชาวบ้านมีความเชื่อและความผูกพันกับพระภูมิเจ้าที่อย่างเหนียวแน่นมาตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน จึงเกิดพิธีกรรม “ไหว้เจ้าที่” ในขั้นตอนต่าง ๆ โดยจะให้หมอปิธีกรรมในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม การไหว้เจ้าที่จะนิยมไหว้ตั้งแต่ตอนเช้าจนถึงเที่ยง จะพยายามไม่ให้เลยเวลาเที่ยงและจะเลือกวันไหว้ในวันเสาร์และวันอังคาร ขั้นตอนเตรียมการต้องเตรียมสิ่งของที่ใช้ในพิธีกรรม ได้แก่ ฐูปเทียน หมากพลู ข้าวเหนียว ข้าวจ้าว (หุงสุกแล้ว) ปลามีหัวมีหางกล้วย อ้อย ขนมห้วงา ไข่ เป็ด หรือหัวหมูแล้วแต่ความเหมาะสม เหล่า 1 ขวด ฐูปเทียน หมากพลู และหางตองซึ่งมีไว้ให้ผีระดับต่ำกิน หลังจากนั้นหมอปิธีกรรมจะเริ่มกล่าววณะโม ตามด้วยการไหว้เทวดาชั้นบน การไหว้เทวดาชั้นดิน การไหว้พญานาค การไหว้ผีบรรพบุรุษ การไหว้เจ้าที่ป่าเขา และการไหว้นางธรณี (ประสิทธิ์ บัวงาม, 2554)

1.2 ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์

ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพ กราบไหว้สักการบูชา มักจะเป็นต้นไม้ใหญ่ที่มีอายุยาวนานเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเชื่อว่ามีเทพารักษ์สิงสถิตอยู่ เมื่อเข้าป่าพบต้นไม้ดังกล่าวจะต้องนำผ้าแดงไปผูกห่อที่โคนต้นไม้ขึ้นให้เป็นที่รู้ว่าจะต้องเคารพบูชา ห้ามมิให้โค่นต้นไม้ดังกล่าว ผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกเทพารักษ์ลงโทษให้เจ็บไข้ได้ป่วย (ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์, 2560)

1.3 การแต่งงาน

ในอดีตการที่ฝ่ายชายและหญิงจะแต่งงานกันนั้นต้องใช้ระยะเวลาแต่มีธรรมเนียมในการปฏิบัติหลายอย่าง โดยฝ่ายชายบ้านไหนมีความสนใจลูกสาวบ้านไหนก็จะมีคนให้คนไปทำการ แยก (พูดจาไกลเกลี่ยทาบทาม) โดยคนที่ไปแยกต้องเป็นคนที่มีบารมีและมีเทคนิคในการพูดจา เช่น “ได้ข่าวว่าปลากะพงที่ปากพะยูนเป็นปลาสามน้ำที่มีรสชาติดีมาก หากจะขอไปเลี้ยงที่พัทลุงสัก 1 ตัวเพื่อจะเอาไปทำพันธุ์บ้างจะได้ไหม” หากอีกฝ่ายตกลงก็จะตอบในทำนองว่า “ได้สิ แต่ปลากะพงที่นี้ไม่เหมือนที่อื่นต้องการการดูแลอย่างดีเป็นพิเศษ และค่อนข้างจะมีราคาสักหน่อย” หลังจากนั้นเมื่อผู้ใหญ่ทั้งคู่ตกลงกันแล้วก็จะมีการ บุนวัน (วันที่ดวงทั้งคู่สมพงศ์กัน) หากไม่มีวันที่เหมาะสมก็จะมีวิธีแก้โดยหมอบ้าน เมื่อได้วันที่เหมาะสมแล้วก็จะมีการหมั้นแต่หมั้นเสร็จแล้วจะไม่ได้แต่งงานในระยะเวลาอันใกล้อาจจะหลังจากนั้นเป็นปีและในระหว่างหมั้นจะมีการ ตกสินสอด ซึ่งเมื่อก่อนสินสอดจะตกเป็นบ้านซึ่งฝ่ายชายต้องใช้เวลาในระหว่างว่างจากการทำสวนทำไร่มาสร้างบ้าน

ซึ่งกุศโลบายในอดีตหลังจากการแต่งงานฝ่ายชายต้องมาอยู่บ้านฝ่ายหญิง กล่าวคืออยู่ในขอบเขตหรือในท้องถื่นของฝ่ายหญิง เนื่องจากผู้ชายที่มีนิสัยไม่เรียบร้อยหรือเกเรเมื่อไปอาศัยในถื่นของฝ่ายหญิง จะได้มีความเกรงใจ ในวันแต่งงานผู้หญิงจะเป็นเจ้าสาว ผู้ชายเป็นเจ้าบ่าว ส่วนวันแรกหลังจากการแต่งงานฝ่ายชายจะมีหน้าที่เป็นเสมือนบ่าวให้แก่เจ้าสาว (นเรศ หอมนวล, 2562)

1.4 ปากจระเข้

ในอดีตบริเวณชุมชนปากพะยูนเป็นบริเวณที่มีจระเข้และมีความเชื่อในการจับจระเข้มาตริงไว้ใต้ถุนบ้าน มัดมือและเท้าทั้งสองและเอาไม้ค้ำปากไว้ให้อ้าปากค้าง ชาวบ้านเชื่อว่าหากหมอดำแยเอามือล้วงเข้าไปในปากจระเข้ให้มือไปโดนลิ้นหรือเพดานจะทำให้ทำคลอดได้ง่าย (นเรศ หอมนวล, 2562)

2. ตำนานท้องถิ่นของชุมชนปากพะยูน

2.1 พระนางเรือล่มสำเภาคตรา

จากเรื่องเล่าท้องถิ่นของปากพะยูนเล่าว่า มีเจ้าเมืองจากประเทศจีนล่องเรือสำเภามายังทะเลสาบสงขลาและเข้ามายังปากพะยูน จากนั้นได้พบเจอกับหญิงสาวซึ่งเป็นลูกสาวของชาวบ้านในปากพะยูนและเกิดความรักใคร่ จึงได้ขอไปเป็นภรรยาและพาไปอยู่เมืองจีน หลายปีผ่านไปก็ได้ล่องเรือกลับมายังสถานที่นี้อีกครั้ง ฝ่ายพ่อแม่ของหญิงสาวทราบข่าวรู้สึกดีใจมากจึงได้เตรียมการต้อนรับลูกสาวของตนด้วยการ ทิมเมา (ตำมะเมา) ทำกับข้าวต่าง ๆ นานา ไขว้อลูกสาว แต่ลูกสาวผู้ลืมหัดเมื่อเห็นสภาพของพ่อแม่ที่สกปรกและเป็นชาวบ้านธรรมดาจึงไม่ยอมรับสิ่งใดในคนถอนสมอเรือออกแล้วเดินทางกลับเมืองจีน เมื่อเห็นเช่นนั้นพ่อแม่ของหญิงสาวจึงเสียอกเสียใจ นำกับข้าวต่างๆ รวมถึงเมาไปเททิ้งบริเวณริมทะเลสาบ (ปัจจุบันเรียกบริเวณนั้นว่า ท่าเมา ซึ่งก่อนหิวบริเวณนั้นจะมีลักษณะเป็นหินกรวดเล็ก ๆ คล้ายมะเมา) หลังจากหญิงสาวได้ถอนสมอเรือและเดินทางกลับเมืองจีนระหว่างทางได้เกิดพายุภัยพิบัติขึ้นทำให้เรือสำเภาล่ม เกิดเป็นเกาะมากมาย 16 เกาะบริเวณทะเลสาบสงขลา ได้แก่ เกาะกระ เกาะเข็ม เกาะร้านไก่ เกาะท้ายถ้ำดำ เกาะรูสมิ เกาะมวย เกาะกันตัง เกาะป้อย เกาะตาใส เกาะยายโส เกาะราบ เกาะเสื่อน้อย เกาะแก้ว เกาะมดแดง เกาะบรรทม เกาะกำเหยียง ดังปัจจุบัน (นเรศ หอมนวล, 2562)

2.2 พระครูศรัทธานุรักษ์ (พ่อท่านวรรณ)

พระครูศรัทธานุรักษ์ เดิมชื่อวรรณ หรือที่รู้จักกันในนามของ พ่อท่านวรรณวาจาสิทธิ์ มีชื่อเสียงในเรื่องของวาจาที่ศักดิ์สิทธิ์พูดอะไรออกไปจะเป็นอย่างนั้น ของเป็นที่รู้จักกันดีในชุมชนปากพะยูนและใกล้เคียง อิทธิฤทธิ์ของท่าน เช่น ท่านไปเจอชายหนุ่มกำลังยิงนกจึงได้ถามว่า “ไปยิงนกทำไม” ถือเป็นการพรากพ่อพรากแม่เขาซะ หรือว่ามีงูไม่มีพ่อ” เมื่อพูดไปเช่นนั้นจึงทำให้พ่อของ

ชายหนุ่มเสียชีวิต ในชุมชนปากพะยูนส่วนใหญ่เป็นอิสลามและชายนับถือศาสนาอิสลามผู้หนึ่งได้ ล้อเลียนท่านว่าหัวล้านท่านเลยกล่าววาจาไปว่าชายหนุ่มผู้นั้นว่าบ้า หลังจากนั้นชายหนุ่มก็มีอาการ เสียสติ ท่านได้ช่วยโจรที่หนีตำรวจมาโดยการเปิดประตูวัดให้เข้าไปหลบซ่อนในบริเวณวัดแล้วบอกกับ โจรว่า คราวนี้จะช่วยไว้แต่ถ้าทำอีกขอให้ตายโหง โจรได้ยินชื่อเสียงท่านในเรื่องวาจาสิทธิ์จึงไม่กล้าทำ อีก ในการก่อสร้างวัดรัตนารามท่านเป็นผู้พูดกับชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามให้มาช่วยกันสร้างวัด (พระอธิการเกรินสุข มิตรเปรียญ, 2562)



ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวอิษยา ทองเอียด
วัน เดือน ปี เกิด	18 พฤศจิกายน พ.ศ.2536
สถานที่เกิด	จังหวัดนครศรีธรรมราช
วุฒิการศึกษา	สำเร็จการศึกษาหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	51 หมู่8 ตำบลเขาพระบาท อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

